శ్రీకాశీఖండము

శ్రీనాథుడు

శ్రీ కాశీఖండము

శ్రీనాథుడు

PRINTED BY
V. VENKATESWARA SASTRULU
OF V. RAMASWAMY SASTRULU &
SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
MADRAS

ప్రకాశక విజ్ఞప్తి

1914-వ సంవత్సరాంతమున శ్రీనాథమహాకవి కృతమైన కాశీఖండమును ముద్రింప దలచి అచ్చుప్రతితో సంప్రతించుకొనుచు ఓరియంటలు లైబ్రరీలోనుండు వ్రాతప్రతులప్రకారము రెండు పర్యాయములు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే పాఠములు సమకూర్పించితిమి. తరువాత ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లోని వ్రాతప్రతిపాఠములను సమకూర్చితిమి. అప్పటిలో మాపండితులును కీర్తిశేషులగు శ్రీ ఉత్పల వేంకటనరసింహాచార్యులుగారు దీనిని పరిష్కరింపగా 1917 సం||లో ప్రక టించితిమి. నే డీ కాశీఖండప్రతు లత్యావశ్యకముగ కానవచ్చుటచే దీనిని పునర్ముద్రణము గావించినారము. శ్రీనాథకవి తక్కిన గ్రంథములు త్వరలో పునర్ముద్రణము గావించు చున్నాము.

ఇట్లు
ప్రకాశకులు

కాశీఖండము

కవిసార్వభౌముడు శ్రీనాథమహాకవి 'ప్రాయ మింతకు మిగులఁ గై వ్రాలకుండ' రచించిన ప్రౌఢకావ్యము కాశీఖండము. రాజమహేంద్రవరము నేలిన రెడ్డిరాజు వీరభద్రారెడ్డి కంకితముగా క్రీ.శ. 1440 సం|| ప్రాంతమున రచినమైనది. ఇది స్కాందపురాణమునందలి యేబదిఖండములలోగల సంస్కృత కాశీఖండమునకు అనువాదము. మహాపురాణైకదేశ మగు సంస్కృత కాశీఖండము సులభగ్రాహ్యమై పురాణరీతితో నుండఁగా, తెనుఁగున శ్రీనాథుఁడు ప్రౌఢతరమగు కావ్యశైలిలో దీనిని వచించెను కావుననే "కాశీఖండమయః పిండమ్" అను నాభాణకము తెలుగు కాశీఖండమునుబట్టియే యేర్పడినది.

సంస్కృతమూలమున, ద్వాదళసహస్రగ్రంథపరిమితిగల విషయమును తెలుగున నేడాశ్వాసములును (1-142,2-167, 3-248,4-306,5-399, 6-310, 7-265) 1777 గద్యపద్యములుగల కావ్యమైనది. మూలగ్రంథములోని పౌరాణికవిషయములను, జాతివార్తా చమత్కార విలసితముగను, శైవతత్త్వప్రతిపాదకములుగను శ్రీనాథకవి విపులీకరించి, ఆంధ్రతాముద్ర నీగ్రంథమున నచ్చొత్తినవాఁడు.

కాశీఖండమున కాశీక్షేత్రమహిమయే చెప్పబడినను, అందందు సాముద్రిక, పాతంజలయోగశాస్త్ర, మంత్రశాస్త్ర విశేషములు పొందుపడినవి కావున నిది శ్రీనాథుని కవితాశైలికేగాక పాండితీప్రతిభకు నికషోపలము.

ఇందలిశైలి కావ్యశైలి గావున సంస్కృతాంధ్రసాహితీపారగుఁ డగు శ్రీనాథుఁడు, పూర్వకవుల రచనారీతుల నెట్లు జీర్ణించుకొన్నదనియు తెలిసికొనుటకు నీగ్రంథ మెంతేని యుపయోగపడును. సంస్కృతమున, మయూరుని సూర్యశతక శ్లోకానువాదములు ప్రధానస్థాన మాక్రమించును. వాల్మీకిరామాయణము, భవభూతియుత్తరరామచరిత్రము, విశాఖదత్తుని ముద్రారాక్షసము, భట్టగోపాలుని సాహిత్యచింతామణి (కావ్యప్రకాశికవ్యాఖ్య) అవతారికారచనముల కనువాదము లిందు గలవు. తెలుగున వేములవాడ భీమన యుద్దండలీల - నన్నయ భట్టారకుని యుభయవాక్ప్రౌఢి, తిక్కయజ్వ రసాభ్యుచితబంధము ప్రబంధపరమేశ్వరునిసూక్తివైచిత్రియు నిందుగలవు. ఇవియన్నియు ప్రత్యేకముగ జూపిన గ్రంథవిస్తరమగును. సూక్తముగను విశాలముగను బరిశీలించి శ్రీనాథమహాకవి రచనమున పదబంధములకు మూలములు మనము కనుగొనుట కవకాశములు గలవు.

కాశీఖండము శ్రీనాథుఁ డాంధ్రీకరించిన వెనుక వేఱెవ్వరును పద్యకావ్యముగ దీని నాంధ్రీకరింప దలపెట్టలేదు. ఈ విష యమే దీని ప్రత్యేకత తెలుపగలదు. కంచెర్ల శరభకవి (క్రీ. శ. 1500) యు మోచర్ల అన్నయు (క్రీ. శ. 1650, దీనిని ద్విపద కావ్యములుగ పరివర్తించిరి. కాని యవి లభ్యమగుట లేదు. దీనిని కర్ణాటాంధ్రభాషలలో వచనరూపముగ హాలాస్యమాహాత్మ్య కృతికర్త యగు నంజరాజు రచియించియున్నాడు. ఈవచనకాశీఖండము నముద్రితమైయున్నది. లాక్షణికులగు తాతంభట్టు, అప్పకవి కాశీఖండములోని లక్ష్యము లుదాహరించిరి. కూచిమంచి తిమ్మకవి తన సక్వలక్షణ సారసంగ్రహమున నిందలి పద్యములను డెబ్బదింటికి పైగా నుదాహరించియున్నాడు. ప్రామాణికాగ్రగణ్యుఁడగు పరవస్తు చిన్నయసూరి దీనియందలి పాఠభేదములను గుర్తించినాడు. భాషావిషయమున నీ గ్రంథ మెంతప్రమాణమో పై యుదాహృతులే తెలుపగలవు.

శ్రీనాథుఁడు సంస్కృతకాశీఖండమునందలి వ్యాసుఁడు కాశిని బాయుట అను వృత్తాంతమును గ్రహించి, దక్షిణకాశి యనఁదగిన దాక్షారామక్షేత్రమాహాత్మ్యమును (భీమఖండము) రచించెను. అఖిలభారతవర్షప్రసిద్ధమగు కాశీక్షేత్రమహిమను దెలుపుగ్రంథమే స్కాందపురాణమున నున్నది. ఆగ్రంథవిషయమును గ్రహించి, ఆంధ్రదేశమున నూతనముగ వెలసిన దాక్షారామముయొక్క మాహాత్మ్యమును తెలుగులో రచించి, ఆవెనుక దానికి పురాణప్రామాణ్యమును మూలగ్రంథగౌరవమును నొసంగుటకు శ్రీనాథుఁడు తెలుగుగ్రంథమును యథామాతృకముగా సంస్కృతీకరించెను. సంస్కృతభీమఖండము శ్రీనాథోపజ్ఞమే యనుటకు నీవ్యాసఘట్టమే ప్రమాణము. కాశిని వ్యాసుఁడు బాసినవృత్తాంతము రెండుగ్రంథములయందును, భిన్నభిన్నరీతులుగ నుండుట కిదియే కారణము. ఈ గ్రంథములను రెంటిని మూలగ్రంథములతో పరిశీలించి చూచిన నీవిషయము తేటతెల్లము కాఁగలదు.

క్షేత్రమహిమలు వెలయించుటయందు శ్రీనాథునికిఁగల ప్రత్యేకతను శ్రీయుత మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులవారు తమ బిల్వేశ్వరీయమున నవతారికలో నిట్లు ప్రశంసించియున్నారు -

శా. స్కాందం బందనువందివందితమునౌ ఖండద్వయం బాంధ్రభా
షం దివ్యంబుగఁ జేసి క్షేత్రమహిమాచార్యం డనన్ గౌరవం
బందె న్మున్నుగ బిల్వనాథసమనామాఢ్యుం డెవండెంతు
సత్సందోహస్తుతు నమ్మహాకవిని విద్వన్నాథు శ్రీనాథునిన్.

శ్రీనాథుని రచనము లనఁగా, పదునాల్గు పదునైదవశతాబ్దిలోని యాంధ్రదేశరాజకీయ, సాంఘిక, సారస్వత చరిత్రప్రతిబింబములు. ఆంధ్రమహాజనుల సాహితీమయ జీవితమున సరసత్వమును, జాతీయతను, సభ్యతను ముద్రించి యజరామరకీర్తి గడించిన శ్రీనాథమహాకవిగ్రంథములుస ప్రమాణికపాఠములతో సంస్కృతమూలములతో, సవ్యాఖ్యానములతో సమగ్రముగ ముద్రితము లగునేని యప్పు డామహాకవిలోకోత్తరస్వప్రతిభావిశేషము, సర్వతోముఖ పాండిత్యము, సాహిత్యవిద్యాపారీణత, జాతీయకవిశేఖరత్వము ప్రస్ఫుటములై, ఆతనికీర్తిమూర్తిని దేదీప్యమానముగ విరాజిల్లఁజేయ సమర్థములగును. ఆంధ్రమహాజను లట్టి మహాకార్యమునకు గడంగుదురుగాక!

నిడుదవోలు వేంకటరావు, ఎం., ఏ.

విషయ సూచిక

పీఠిక

ప్రథమాశ్వాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

పంచమాశ్వాసము

షష్ఠాశ్వాసము

సప్తమాశ్వాసము

శ్రీకాశీఖండము

పీఠిక

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము

శా. శ్రీకాశీనగరాధి రాజ్యపదవీసింహాసనాధ్యాసి లో
కైకగ్రామణి విశ్వనాథుఁడు విశాలాక్షీమనోభర్త సు
శ్లోకుం దొడ్డయయల్లభూవరతనూజున్ వీరభద్రేశ్వర
క్ష్మాకాంతుం జగనొబ్బగండని మహైశ్వర్యాన్వితుం జేయుతన్. ॥1॥

సీ. కంఠాగ్రకరిరాజు డుంఠివిఘ్నేశుండు
వడఁకుగుబ్బలికూఁతుకొడుకుకుఱ్ఱ
యాకాశమండలం బను నల్లకలువకు
నకరు వాద్యుండు లోలార్కమూర్తి
గోపాలరామలగుబ్బచన్ను లమెచ్చు
గీర్వాణవంద్యుండు కేశవుండు
కరటి ప్రీడాశూన్యకటి గోపురద్వార
పరిరక్షకుఁడు కాలభైరవుండు
తే. కాలకంఠునిశిరసుపూ గగనగంగ
కాశికాక్షేత్రమున కేడుగడయు నైన
యిందఱును నిత్తు రెల్లప్పు డీప్సితమ్ము
లల్లయప్రభు వీరభద్రాధిపునకు. ॥2॥

సీ. కబరికాభారంబు గై పెక్కు విరులతో
నవటు భాగంబుపై నత్తమిల్ల
నలఁతి లేఁజెమటచే నసలుకొన్న లలాట
కుంకుమంబునఁ జిన్నికురులు మునుఁగఁ
బసిఁడికుండలఁ బోలు పాలిండ్లభరమున
నన్నపుఁగౌదీఁగె జలదరింపఁ
ధవళతాటంకరత్నప్రభారించోళి
గండస్థలంబులఁ గౌగిలింపఁ
తే. గాశికారామకల్పవృక్షములనీడఁ,
గుతపవేళలయందు నాఁకొన్నవారి
కమృతదివ్యాన్న మిడు విశాలాక్షి గౌరి!
శాశ్వతైశ్వర్యములు కృతిస్వామి కొసఁగు. ॥3॥

ఉ. పాయక నిర్నిరోధనిరపాయసమగ్రకృపాగుణైకపా
రాయణవిలాసము తిరంబుగ నంబుజసూతి వీరనా
రాయణు దానవైభవధురంధరు సంగరసవ్యసాచి దీ
ర్ఘాయురుపేతుఁ జేయుత నృపాగ్రణి నల్లయవీరభద్రునిన్. ॥4॥

తే. కంఠపీఠిక నోంకారఘంట మొరయఁ
జెలఁగుఁ గావుత మన్మనఃక్షేత్రసీమఁ
గవికుటుంబంబుపాలిటి దివిజసురభి
జలజసంభవుబోటి భాషావధూటి. ||5||

వ. అని సముచితప్రకారంబునఁ బూజ్యపూజాతత్పరుండనై యొక్కనాఁ డాత్మగతంబున నిట్లని వితర్కించితి. ||6||

సీ. చిన్నారిపొన్నారిచిఱుతకూఁకటినాఁడు
రచియించితిని మరుద్రాట్చరిత్ర
నూనూగుమీసాల నూత్నయౌవనమున
శాలివాహనసప్తశతి నొడివితి
సంతరించితి నిండుజవ్వనంబునను శ్రీ
హర్షనైషధకావ్య మంధ్రభాషఁ
బ్రౌఢనిర్భరవయఃపరిపాకమునఁ గొని
యాడితి భీమనాయకునిమహిమఁ
తే. బ్రాయ మెంతయు మిగులఁ గైవ్రాలకుండఁ
గాశికాఖండమను మహాగ్రంథ మేను
దెనుఁగుఁ జేసెదఁ గర్ణాటదేశకటక
పద్మవనహేళి శ్రీనాథభట్టసుకవి. ||7||

ఉ. స్కందపురాణసంహితకు ఖండము లేఁబది యందులోన నా
నందవనానుభావకథనంబున శ్రోతకు వక్తకున్ శుభా
నందపరంపరావహము నైజగుణం బని గాశిఖండ మా
కందు వెఱింగి నేను సమకట్టితిఁ గావ్యముగా నొనర్పఁగాన్. ||8||

వ. ఇమ్మహాప్రబంధప్రారంభంబుఁ గర్ణాకర్ణికావశంబున నాకర్ణించి కర్ణాంతవిశ్రాంతవిశాలనేత్రుండును, బంటవంశకమలమిత్త్రుండును, నశ్రాంతవిశ్రాణనక్రీడాపరాయణుండును, వీరనారాయణుండును, నిత్యసత్యుండును, బల్లవాదిత్యుండును, భూభువనభారభరణదీక్షాదక్షదక్షిణభుజాభుజంగుండును, రాయవేశ్యాభుజంగుండును, గీర్తిగంగాతరంగిణీప్రవాహపవిత్రితస్వర్గమర్త్యపాతాళుండును, జగదగోపాలుండును, విమలధర్మశీలుండును, సంగడిరక్షాపాలుండును నగు నల్లయవీరభద్రభూపాలుం డొక్కనాఁడు. ||9||

సీ. త్రైలోక్యవిజయాభిధం బైన సౌధంబు
చంద్రశాలాప్రదేశంబునందు
సచివసైన్యాధీశసామంతనృపవర
సీమంతినీజనశ్రేణి గొలువ
శాస్త్రమీమాంసయు సాహిత్యగోష్ఠియు
విద్వత్కవీంద్రులు విస్తరింపఁ
గర్పూరకస్తూరికాసంకుమదగంధ
సారసౌరభము దిక్పూరితముగ

తే. నిజభుజావిక్రమంబున నఖిలదిశలు
గెలిచి తను రాజ్యపీఠ మెక్కించినట్టి
యన్న వేమేశ్వరునిజాంక మాశ్రయించి
నిండుకొలు వుండెఁ గన్నులపండు వగుచు. ॥10॥

వ. అప్పుడు నన్నుం బిలువం బంచి సముచితాసనంబునం గూర్చుండ నియమించి యున్నయవసరంబున. ॥11॥

తే. రాయవేశ్యాభుజంగ సంగ్రామసార్థ
గాయిగోవాడ వేమనక్ష్మాధవుండు
గూర్మి యనుజన్మహృదయంబుకోర్కి యెఱిఁగి
యర్థి ననుఁ జూచి యిట్లని యానతిచ్చె. ॥12॥

సీ. వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి
నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు
భాషింతు నన్నయభట్టుమార్గంబున
నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు
వాకృత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసా
భ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరునిఠేవ
సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
తే. నైషధాదిమహాప్రబంధములు పెక్కు
చెప్పినాఁడవు మాకు నాశ్రితుఁడ వనఘ!
యిపుడు చెప్పఁ దొడంగిన యీప్రబంధ
మంకితము సేయు వీరభద్రయ్యపేర. ॥13॥

శా. ఈక్షోణిన్ నినుఁ బోలు సత్కవులు లే రీ నేఁటికాలంబునన్
దాక్షారామచళుక్యభీమవరగంధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయగంధసారఘుసృణద్వైరాజ్యభావంబు న
ధ్యక్షించున్ గవిసార్వభౌమ! భవదీయప్రౌఢసాహిత్యముల్. ॥14॥

వ. అని యనంతరంబ కర్పూరవసంతరాయండు వీరభద్రేశ్వరుండు కర్పూరతాంబూలసహితంబుగా జాంబూనదాంబరాభరణంబు లిచ్చినం బరిగ్రహించి. ॥ 15॥

సీ. ఆంధ్రక్షమామండలాఖండలుండైన
వేమభూపతి కృపావీక్షణంబు
ఘోడెరాయాంక! సద్గురురాజ భీమేశ్వ
రస్వామి పదసమారాధనంబు
కమలాద్రినిలయ మార్కండేయశివమౌళి
చంద్రాంశు నవసుధాసారధార;
వేదాద్రినరసింహ విపులవక్షస్స్థలీ
కల్హారమాలికాగంధలహరి
తే. గారణంబులు నుద్బోధకములు గాఁగ,
సంభవించిన సాహిత్యసౌష్ఠవమున

వీరభద్రేశ్వరుఁ బ్రబంధవిభునిఁ జేసి
కాశికాఖండముఁ దెనుంగుఁగా నొనర్తు. ॥16॥

తే. కలిగెఁ బదియాఱువన్నె బంగారమునకుఁ
బద్మరాగంబుతోడి సంపర్కలబ్ధి
కాశికాఖండమను మహాగ్రంథమునకు
నాయకుఁడు వీరభద్ర భూనాథుఁ డగుట! ॥17॥

వ. అని తన్మహాప్రబంధకల్పనాకుతూహలాయయత్తచిత్తుండ నై. ॥18॥

సీ. బాదరాయణుపాదపద్మంబులకు మ్రొక్కి
ప్రాచేతసుని మనఃపదవి నిలిపి
భట్టబాణమయూరభవభూతిశివభద్ర
కాళిదాసుల మహాకవులఁ గొలిచి
రాజశేఖరుని భారవి మాఘుఁ గీర్తించి
ప్రవరసేనుని దండి భాసుఁ దలఁచి
హర్షు బిల్హణుని మల్హణుఁ జోరుఁ గొనియాడి
క్షేమేంద్రు వేడుకఁ జిత్తగించి
తే. శబ్దశాసను నన్నపాచార్యుఁ దలఁచి
సత్కవిశ్రేష్ఠుఁ దిక్కయజ్వను భజించి
సత్ప్రబంధమహేశ్వరు శంభుదాసు
నధికసద్భక్తి సంయుక్తి నాదరించి. ॥19॥

తే. మత్పితామహుఁ గవిపితామహునిఁ దలఁతుఁ
గలితకావ్యకళాలాభుఁ గమలనాభుఁ
జంద్రచందనమందారసదృశకీర్తి
సరససాహిత్యసామ్రాజ్యచక్రవర్తి. ॥20॥

వ. అని యనంతరంబు కృతీశ్వరు వంశం బభివర్ణించెద. ॥21॥

కృతిపతివంశవర్ణనము

సీ. కలశాబ్ధికన్యకాకరపల్లవద్వయీ
సంవాహనక్రియాసముచితంబు
నిఖిలవేదాంతవాఙ్నిధివధూధమ్మిల్ల
బహుళపుష్పామోదభాసితంబు
ప్రణతనానాసుపర్వకిరీటసంఘాత
రత్నాంశురాజినీరాజితంబు
సనకాదిసన్మునీశ్వరమనోమందిరా
భ్యంతరరత్నదీపాంకురంబు
తే. పతగకేతను శ్రీపాదపంకజంబు
గారణంబుగ జన్మించె భూరిమహిమ
గంగసైదోడు రిపుకోటిగళము త్రాడు
నాలుగవజాతి సమధికోన్నతవిభూతి. ॥22॥

శా. ఆవర్ణంబున నుద్భవించి గుణరత్నార్ణోనిధానంబు శ్రీ
దూవూరం బెరుమాళ్ళురెడ్డి యభివృద్ధు ల్గాంచె మృత్యుంజయ
గ్రీవాక్ష్వేళకలంకపంకహరణక్రీడాకళాగర్విత
ద్యావాపృథ్వ్యవకాశపేశలయశోధారానభస్సింధువై. ॥23॥

తే. అతనియర్ధాంగలక్ష్మి శ్రీయన్నమాంబ
గాంచెఁ దనయుల నర్థార్థికల్పకముల
నల్లయాధీశ పెదకోట యాన్నప్రోల
దొడ్డయేశుల పినకోటరెడ్డివిభుల. ॥24॥

సీ. అవనిభారధురీణతాధరీకృతమహా
క్రోడప్రధానుఁ డల్లాడనృపతి
ధాటీసమాటీకనాటోపవిధ్వస్త
కుటిలాహితుఁడు పెదకోటశౌరి
పంటాన్వయక్షీరపాథోధిసంపూర్ణ
పూర్ణిమావిధుఁడు తా ప్రోలవిభుఁడు
ప్రోద్దామదోఃప్రతాపోదయవ్యతికర
చ్ఛాయాధిపుండు దొడ్డాయనృపతి
తే. హాటకాచలధైర్యుండు మేటిబిరుదు
పాటి కలవాఁడు కరహాటలాటబోట
గౌళకర్ణాటదేకరాట్కటకసుకవి
కోటినుతకీర్తి శ్రీపిన్నకోటరెడ్డి. ॥25॥

తే. పంటకులరాజు దొడ్డభూపాలునకును
బరమకల్యాణి యన్నమాంబకును సుతులు
ప్రోలభూపతియును గోటభూపతియును
భువననుతకీర్తి యల్లాడభూపతియును. ॥26॥

వ. అందు. ॥27॥

సీ. కుటిలారిరాట్కంఠకుహరాంతములఁ గాని
క్రీడింపనీఁడు కౌక్షేయకాహి
హరిదంతసౌధశృంగాగ్రవీథులఁ గాని
తిలకింపనీఁడు కీర్తిధ్వజంబు
నాశ్రితబంధుమిత్త్రారామములఁ గాని
సాగనీఁడు కృపావసంతలక్ష్మి
హరిణభృన్మూర్ధన్యచరణాబ్జములఁ గాని
మరుగనీఁడు నిజాత్మమధులిహంబుఁ
తే. బ్రళయసంరంభశుంభదారభటిపటిమ
భయదఫాలాక్షభావసంభవదభంగ
దహనమహనీయదివ్యప్రతాపవిసర
దతులజయహారి దొడ్డయయల్లశౌరి. ॥28॥

మ. జయధాటీవిజయంబులన్ విలయజంఝామారుతాడంబర
స్మయహారిప్రతిజృంభమాణఘననిస్సాణోగ్రభేరీస్వనం

బయి యొడ్డాడి భయంకరోడ్డమరశౌర్యం బైన శ్రీరెడ్డి దొ
డ్డయ యల్లాడనృపాలరాహునకు బిట్టల్లాడు దిక్చక్రముల్. ||29||

మ. లలితాహంకృతి దొడ్డభూవిభుని యల్లాడక్షమానాథు నా
జుల మార్కొన్న విరోధిరాజు లమరస్తుత్యప్రతాపప్రభా
కలితశ్రీయుతులై సుఖింతు రెలమి గల్యాణశైలంబుపైఁ
గలధాతామలహర్మ్యరేఖల మరుత్కాంతాకుచాగ్రంబులన్. ||30||

మ. అనవేమక్షితిపాలుపౌత్రియగు వేమాంబామహాదేవికిన్
ఘనుఁ డయ్యల్లడభూమిపాలునకు సంగ్రామస్థలీగాండివుల్
తనయు ల్వేమవిభుండు వీరవసుధాధ్యక్షుండు దొడ్డప్రభుం
డును నన్నయ్యయు బాహువిక్రమకళాటోపప్రతాపోద్ధతుల్. ||31||

వ. అం దగ్రజుండు. ||32||

మ. కొనియెం గంచుకముల్ సముద్భటనటద్ఘోటీభటప్రౌఢిఁ గై
కొనియె న్వేడుకఁ జీడికాడ యహితక్షోణీశు లల్లాడఁ జే
కొనియ న్మాకవరంబు వీఁక మదవద్ఘోరారిసంహారియై
ఘనుఁ డల్లాడమహీశువేమన నిరాఘాటైకధాటీగతిన్. ||33||

సీ. సప్తమాడియరాయచంద్రబింబాననా
చికురవల్లరులపైఁ జిన్నిపువ్వు
ఝూడెజంతుర్నాటిజననాథశుద్ధాంత
కుచకుంభములమీఁది కుంకుమంబు
బారహదొంతిభూపాలలీలావతీ
గండస్థలంబులఁ గలికినవ్వు
కలువపల్లొడ్డాదికటకాధిపతవధూ
సీమంతవీథులఁ జేరుచుక్క
తే. యల్లడాధీశువేమక్షమాధినాథు
భూరినిష్ఠురధాటీవిహారచటుల
సైన్యనాసీరతుక్ఖారశఫపుటోత్థ
వింధ్యపార్శ్వవసుంధరావిపులధూళి. ||34||

సీ. పండువాసురధాని పావడం బంపిన
భద్రేభములు వీటఁ బాళె ముందు
నొడ్డెధాత్రీనాథుఁ డుపదఁ బుత్తెంచిన
బింబాధరోష్ఠి సంబెళ వహించుఁ
గర్ణాటభూపతి కానుక యనిపిన
ముక్తాతపత్త్రంబు మ్రోల మెఱయు
యవనాధిపతి యుపాయనముగా నొసఁగిన
పాగాహయంబులు వాగె వచ్చు
తే. దూర మంతంత బారుహదొంతిమన్నె
సప్తమాడియ రాజన్యసమితి మ్రొక్కు
రాయవేశ్యాభుజంగసంగ్రామపార్థ
గాయిగోవాడవేమనక్ష్మాధవునకు. ||35||

క. చటులత నల్లయవేమన
పటుధాటీవిజయభేరిభాంకృతి మొరయున్
లటహామదనృహరిసమధిక
కటుకంఠగభీరకుహరకహకహరవమై. ||36||

సీ. ధరియింప నేర్చిరి దర్భవెట్టిన వ్రేళ్ళ
లీల మాణిక్యాంగుళీయకములు;
కల్పింప నేర్చిరి గంగమట్టియమీఁదఁ
గస్తూరికాపుండ్రకంబు నొసల;
సవరింప నేర్చరి జన్నిదంబుల మ్రోలఁ
దారహారములు ముత్యాలసరులు;
చేర్పంగ నేర్చిరి శిఖల నెన్నడుములఁ
గమ్మనిక్రొత్తచెంగల్వవిరులు;
తే. ధామముల వెండి పసిడియుఁ దడఁబడంగ
బ్రాహ్మణోత్తము లగ్రహారములయందు
వేమభూపాలు ననుజన్ము వీరభద్రు
ధాత్రి వాలింప గౌతమీతటములందు. ||37||

తే. ప్రకటశాఖోపశాఖలఁ బంటవంశ
ముద్ధరించినవేమేంద్రుఁ డుదయవేళ
శివు విశాఖుని బూజించు భక్తి
లలితబిల్వత్రిశాఖపలాశసమితి. ||38||

సీ. త్ర్యంబకాచలకన్యకాంబుపూరంబున
నఘమర్షణస్నాన మాచరించి
నిద్దమైన మడుంగునీర్కావిధోవతి
కనకమేఖలతోడఁ గటి ఘటించి
మూలమంత్రాక్షరంబుల భూతి మంత్రించి
పుండ్రకం బొగి ఫాలమున ధరించి
క్రొత్తముత్తెములతో రుద్రాక్షమాలిక
లష్టోత్తరశతంబు లఱుతఁ దాల్చి
తే. పుండరీకాజినమునఁ గూర్చుండి శంభు
నర్చనముఁ జేయునపుడు మహాప్రమథుఁడు
చాల నొప్పారు రెండవశంభునట్లు
వీరనారాయణుం డల్ల వేమవిభుఁడు. ||39||

శా. చంచల్లీలకహస్తకంకణమణిచ్ఛాయల్ ప్రకాశింపఁ బూ
జించు న్వేమమహీవిభుండు నవరాజీవంబులం గల్వలన్
బ్రాంచత్కాంచనపుష్పకేసరములం బ్రాసాదపంచాక్షరిన్
మంచుంగొండయనుంగుఁబెండ్లికొడుకున్ మధ్యాహ్నకాలంబునన్. ||40||

వ. తదనుసంభవుండు. ||41||

ఉ. రాజశశాంకశేఖరుఁడు రాజకిరీటవతంస మష్టది
గ్రాజమనోభయంకరుఁడు రాజులదేవర రాజరాజు శ్రీ

రాజమహేంద్రభూభువనరాజ్యరమారమణీమనోహరుం
డాజిఁ గిరీటి కీర్తినిధి యల్లయవీరనరేంద్రుఁ డున్నతిన్. ॥42॥

మ. మనుతుల్యుం డగుకోటభూవిభుని వేమక్ష్మాతలాధీశునం
దనఁబాణిగ్రహణంబు చేసెఁ బ్రియ మొందన్ వీరభద్రేశ్వరుం
డనితల్లి న్వనితామతల్లి నుదయాస్తాద్రీంద్రసీమావనీ
ఘటసామ్రాజ్యసమర్థన ప్రతిమసాక్షాదిందిరాదేవతన్. ॥43॥

తే. అట్టియనితల్లి పుణ్యగుణాభిరామ
దనకుఁ బట్టంపుదేవిగా ధన్యలీల
వసుధయెల్ల నేకాతపవారణముగ
నేలు నల్లయవీరభద్రేశ్వరుండు. ॥44॥

సీ. మకరకుండలదివ్యమాణిక్యదీప్తులు
చెక్కుటద్దములపై జీరువాఱ
డాకాలికండపెండారంబుదాపున
బొమ్మలై వైరిభూభుజులు వ్రేలఁ
గమియంగ నలఁదినకస్తూరినెత్తావి
యష్టదిక్కులయందు నవఘళింప
మొగము చూచినమాత్ర మూర్ధాభిషిక్తులు
మోడ్పుఁజేతులు మస్తముల ధరింప
తే. మెఱుఁగుఁదీఁగెలఁ బోలుభామినులు గొలువ
నిండుకొలువుండెఁ గన్నులపండు వగుచు
రాయవేశ్యాభుజంగవీరప్రతాప
విభవుఁ డల్లాడభూపతి వీరవిభుఁడు. ॥45॥

స్రగ్ధర. జంభారాతీభశోభాచకచకనిభముల్ శాంభవీయాట్టహాసా
రంభావష్టంభరేఖారభటలటహముల్ రాజరాజాద్రితేజ
స్సంభారభ్రాంతిదంబుల్ సకలభువనవీక్షాకరంభంబులయ్యున్
జృంభించున్ వీరభద్రక్షితిరమణయశశ్శ్రీవధూవిభ్రమంబుల్. ॥46॥

క. వేరీ ధరణిపు లల్లయ
వీరక్ష్మాపతికి సాటి వితరణగరిమన్
ధారాధరధారాధవ
ధారాధరవాహదానధారానిధికిన్. ॥47॥

సీ. గోదావరీపావనోదకంబుల హేమ
కలశీశతంబుల జలక మార్చుఁ
గర్పూరకస్తూరికాకుంకుమంబుల
గలపంబుఁ గూర్చి శ్రీగంధ మలఁదు
సప్తగోదావరస్వర్ణపుష్కరహేమ
సౌగంధికముల నర్చనము సేయు
గలధౌతపాత్రలఁ గాలాగురుచ్ఛేద
బహులధూపంబుల బరిఢవించు
తే. వేనవేలు నివాళులు విస్తరించు

నమృతదివ్యాన్నముల నుపహార మిచ్చు
సంఘటించు నశేషోపచారములను
బ్రమథనాయకునకు వీరభద్రనృపతి. ॥48॥

చ. విలసితకీర్తిశాలి యగు వీరమహేశ్వరు*గేహరంబు శ్రీ
నిలయమునం ద్రిసంధ్యమును నిర్మలసౌధసువర్ణజాలకం
బుల వెడలున్ గిరీశగళమూలహలాహలకాంతిఁ బోలి గు
గ్గులు మహిసాక్షివాసనలఁ గ్రొవ్వినమంగళధూపధూమముల్. ॥49॥

ఉ. ఈశ్వరుఁ డింటివేల్పు జగదేకగురుం డగుఘోడెరాయభీ
మేశ్వరుఁ డాత్మవంశగురుఁ డిగులు నిత్యవినోదకృత్యముల్
శాశ్వతధర్మకీర్తులు దలంపఁగ నమ్మినసొమ్ము లాదిగ
ర్భేశ్వరుఁ డౌట నైజ మెనయే నృపు లల్లయవీరశౌరికిన్. ॥50॥

సీ. తెంచు నెవ్వనిహేతి దృప్తారినరవర
గ్రైవేయపరిలసత్కంధరముల
ముంచు నెవ్వనికీర్తి ముగ్ధేందుధరకంఠ
కాకోలవిషమషీకాళిమంబుఁ
బెంచు నెవ్వనిబుద్ధి పంచాస్త్రపరిపంథి
పాదపాథోధితాత్పర్యచర్య
మించు నెవ్వనిమూర్తి మీనచిహ్నజయంత
నల నలకూబరాదుల జయించి
తే. యతఁడు వొగడొందు రాయవేశ్యాభుజంగు
డవధిమహిధరచరమగాఢాంధకార
ఘట్టఘట్టనలటహప్రతాపతపనుఁ
డల్లనరనాథుదొడ్డభూవల్లభుండు. ॥51॥

శా. ఔరా! యల్లయరెడ్డి దొడ్డవసుధాధ్యక్షుండు ధాటీచమూ
భేరీభాంకృతిఘోరఘోషమున నిర్భేదించె నొడ్డాది శృం
గారంకోటయు లోఁతుగడ్డ(ద్ద)యును నుద్ఘాటించె నత్యుద్ధతిన్
క్షీరాంభోధితటంబున న్నిలిపె దిక్సీమాజయస్తంభముల్. ॥52॥

మ. హరి దాఁటించెఁ బురోపకంఠమున వాహ్యాళిప్రదేశంబునం
దరరే యల్లయరెడ్డినందనుఁడు దొడ్డయ్యక్షమాధీశ్వరుం
డిరువైనాలుగుమూళ్ళమేర యనుగో సెక్కింపఁగా నేలయ
ద్ధరణీనాథునికీర్తి దాఁటెఁ గడు నుద్దండించి బ్రహ్మాండముల్. ॥53॥

మ. సరి వే రీజలరాశివేష్టితమహీచక్రంబున న్విక్రమా
పరగాండీవికిఁ జక్రవాళమహిభృతపర్యంతవిశ్వంభరో
ద్ధరణప్రౌఢభుజాభుజంగమునకున్ ధాత్రీశు లల్లాడభూ
వరునన్నయ్య కకుంఠవాఙ్మయకళావైకుంఠరాట్సయ్యకున్. ॥54॥

సీ. జిష్ణువైభవరేఖఁ జెలువొందుటయుఁ గాక
పావకవిస్ఫూర్తిఁ బరఁగు టెట్లు
ధర్మరాజవిభూతి దర్పించుటయుఁ గాక

పుణ్యజనోపాఖ్యఁ బూను టెట్లు
మహినిఁ బ్రాచేతసమహిమఁ దాల్చుటయుకా
దగ జగత్ప్రాణాఖ్యఁ దాల్చు టెట్లు
ధనదత్వవిఖ్యాత ఘనత నొందుటఁ గాక
శంకరసుషమచే జరగు టెట్లు
తే. తెలిసి దిక్పాలకాంశావతీర్ణుఁ డగుట
భోగమున శుద్ధసూనృతమున జయమున
నాజ్ఞ బలమున ధనమున నధికకరుణ
నల్లభూపాలనందనుఁ డన్నవిభుఁడు. ||55||

ఉ. వల్లకిచక్కికాహళము వంశము డక్కహుఁడుక్కఝర్ఝరుల్
ఝుల్లరి యాదిగాఁ గలుగుశబ్దపరంపర తాళబద్ధమై
యుల్లసితప్రబంధముల కొప్పుగ నాడుదు రగ్రవేదిపైఁ
బల్లవపాణు లీశ్వరునిఁ బంటమహీశులు పూజసేయగన్. ||56||

శా. మార్కండేయ మహేశ్వరుం డఖిలసామ్రాజ్యంబు బాలింపఁగా
నర్కేందుల్గలయంతకాలము తదీయాంఘ్రిద్వయీభక్తిసం
పర్కోదంచితభాగ్యసంపదలనాక్ష్మామండలీవల్లభుల్
కోర్కు ల్పిండఁగ సేవకత్వమునఁ గైకొం డ్రాయురైశ్వర్యముల్. ||57||

సీ. ఉండు నేవీట మార్కండేయమునినాథ
సజ్జలింగ మనంగశాసనుండు
ప్రవహించు నేవీటిపశ్చిమప్రాకార
మొరసి గంగమ్మ సాగరముకొమ్మ
యావిర్భవించినాఁ డేవీటికోటలో
బలభేది మదనగోపాలమూర్తి
పాలించు నేవీటిప్రాగుదక్కోణంబు
సుమబోటి శ్రీముల్లగూరిశక్తి
తే. ప్రబలధారాసురత్రాణభద్రజాతి
కరిఘటాసైన్యదుస్సాధకనకలోహ
గోపురద్వారకవాటప్రదీపిత మది
సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము. ||58||

మ. కలపుంస్కోకిలకంఠకోమలకుహూకారస్ఫురత్పంచమ
స్థల[1]వద్వశ్యములైన కాలముల మార్కండేయనాథేశ్వరున్
లలితోరస్కుఁడు వీరభూపతి వసంతం బాడు నీవీటివీ
థులఁ గర్పూరహిమాంబుసంకుమదకస్తూరీపటీరంబులన్. ||59||

ఉ. [2]ప్రాకటవిక్రమస్ఫురణ రాజమహేంద్రము రాజధానిగా
నేకసితాతపత్త్రమున నేలెను వీరనృపాలుఁ డుత్తమ
శ్లోకుఁడు వేమశౌరియనుజుండు సమున్నతవైభవాఢ్యుఁడై
చీఁకటియున్ గళింగయును జిల్కసముద్రము సింహశైలమున్. ||60||

షష్ఠ్యంతములు

క ఈదృశగుణగణనిధికిని
వేదార్థకవిత్వతత్త్వవిధివత్ప్రతికిన్
క్ష్మాదివిజకవిజనాశీ
ర్వాదప్రవితీర్యమాణవైభవనిధికిన్. ||61||

క. క్షురికాకరబేతాళున
కరిభయదభుజాపరాక్రమాభీలునకున్
శరణాగతకురుకేరళ
కురుభూపాలునకు జగదగోపాలునకున్. ||62||

క. అంభోధివలయితావని
సంభరణప్రౌఢనిజభుజాయుగయుగళీ
సంభావితకిటికచ్ఛప
కుంభీనససార్వభౌమకులకుధరునకున్. ||63||

క. వేమాధిపానుజునకును
రామామదనునకు ఘోడెరాయగురు శ్రీ
భీమేశ్వరశిష్యునకు
న్వేమాంబాగర్భసలిలనిధిచంద్రునకున్. ||64||

క. త్రైలోక్యవిజయసౌధవి
శాలమహాచంద్రచంద్రశాలాసతత
వ్యాలోకితగౌతమక
న్యాలహరీవిరహతాండవాటోపునకున్. ||65||

క. అనితల్లివల్లభునకున్
గనకాద్రివినిద్రకల్పకద్రుమలీలా
వనభవనకిన్నరస్త్రీ
జనతాజేగీయమానచారిత్రునకున్. ||66||

క. నిర్ఘృణనిర్ఘాతస్ఫుట
నిర్ఘోషకఠోరధాటినిస్సాణమహా
దీర్ఘతరధణధణాంకృతి
దూర్ఘట్టననిర్దళితచతుర్దిక్కునకున్. ||67||

క. హాటకకుభృద్ధనుర్ధర
జూటీకోటీకుటీరసుమనస్తటినీ
వ్యాటీకోర్మీసంఘా
ద్ఘాటవచోవైఖరీజితద్రుహిణునకున్. ||68||

క. గజదళవిభాళబిరుదున
కజగవధరభక్తిభావితాత్మునకు సమి
ద్విజయునకు రాయవేశ్యా
భుజగునకును వీరభద్రభూపాలునకున్. ||69||

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన కాశీఖండంబు. ||70||

[1] దధ్వన్య, వద్వస్య, దుర్వస్య

[2] ఈపద్యము కొన్నిప్రతులలోఁ గన్పట్టదు.

శ్రీరస్తు

ప్రథమాశ్వాసము

కథాప్రారంభము

పురాణప్రశంస

సీ. పద్మాదికంబులు పదియు నెనిమిదియు
నాదిపురాణంబు లాపురాణ
జాతంబు నాల్గులక్షలసంఖ్యగలయది
యుపపురాణంబులం దుద్భవించెఁ
బదునొకండవది యై బహుసంహితలతోడ
బహుఖండములతోడ బహువిచిత్ర
కథలతో నేకలక్షగ్రంథపరిమాణ
కలితమై శ్రీమహాస్కాంద మొప్పు
తే. నమ్మహాస్కాందమునకు సారాంశ మనఁగ
నాల్గుపురుషార్థములకుఁ దావక మనంగ
బ్రహ్మవిద్యకు నాదికారణ మనంగ
నఖిలఖండంబులందుఁ బ్రఖ్యాతి వడసె. ||71||

తే. మూఁడులక్షలుఁ బదియేడు ముగిసిపోవఁ
దాఁ బ్రవర్తిల్లు లక్షగ్రంథంబుతోడ
సమధికస్ఫూర్తి నేపురాణములు సాటి
గరిమ కందంబునకు మహాస్కాందమునకు. ||72||

తే. వదుస నెనిమిది యన్యదేవతలఁ దెల్పుఁ
బదిపురాణంబు లీశ్వరుఁ బ్రస్తుతించుఁ
జంద్రమౌళిప్రభావంబు సమధికముగ
శ్రుతులయట్ల [1]పురాణసంహితలు నడుచు. ||73||

తే. సరవి సర్గంబు నాఁ బ్రతిసర్గ మనఁగ
వరుసతో వంశవంశానుచరితము లనఁ
గ్రమపరిప్రాప్తి మన్వంతరము లనంగ
లలిఁ బురాణమునకు నైదు లక్షణములు. ||74||

తే. గ్రంథపరిసంఖ్య నాల్గులక్షలు పురాణ
మది చతుర్దశవిద్యలయందుఁ బెద్ద
చాలఁ గర్మార్థమం దానుషంగిక మన
యాదికారికయందె బ్రహ్మార్థగరిమ. ||75||

ఉ. అట్టి[2]దివోపురాణము మహత్త్వము సూతుఁడు దద్విదుండుగాఁ

బట్టి కనిష్ఠజన్మమున(బ్రాకృతు(డయ్యు నురుప్రభావులై
నట్టి మహామునీంద్రులకు నంబుజసంభవునంతవారికిన్
దిట్టతనంబు మీఱ నుపదేశ మొనర్చుచు నుండు బ్రహ్మమున్. ॥76॥

నైమికశబ్దనిర్వచనము

సీ. ఆది మనోమయం బగునొక్కచక్రంబు(
గల్పించె బ్రహ్మ జగద్ధితముగ(
గల్పించి యాబండికలు డొల్చె సత్యలో
కంబుననుండి యాకమలగర్భు(
డది డొల్లగిలి విష్టపాంతరంబులు దాఁటి
క్రమముతో భూమిచక్రమున వ్రాలె
వ్రాలి రంహస్స్ఫూర్తి వచ్చి వచ్చి ధరిత్రి
నిమ్నోన్నతుల శీర్ణనేమి యయ్యె
తే. నేమి విరిసినకతన నన్నేలనెలవు
నైమిశంబయ్యె నదియ తా నైమిశంబు(
దన్మహాపుణ్యవనమున ద్వాదశాబ్ది
సత్త్రయాగంబు(గావించె శౌనకుండు. ॥77॥

వ. ఆసత్త్రయాగంబునందు శౌనకాదిమహామునులును సూతాన్వయసంభవుం డైనసూతు నర్చించి తన్ముఖంబునం బురాణేతిహాససంహితలు వినిరి గావున నమ్మహావిద్యాస్థానంబు సూతముని సంవాదాత్మకంబు. ॥78॥

తే. స్కాందమందుల నేఁబదిఖండములకు
బహుకథాసంగతులు సేయ బాడి గాదు
ఖండఖండంబులందును గలిగినట్టి
కథలపాలివి సంగతిగ్రహణమునకు. ॥79॥

వ. ఇమ్మహాస్కాందమ్మునకు నవయవంబు లాఱుసంహిత లవి క్రమంబున సనత్కుమారసంహిత పంచపంచాశత్సహస్రిక, సూతసంహిత షట్సహస్రిక, శాంకరసహిత త్రింశత్సహస్రిక, వైష్ణవసంహిత పంచసహస్రిక, బ్రహ్మసంహిత త్రిసహస్రిక, సౌరసంహిత యేకసహస్రిక. ఈసంహితలయందు((బంచ)నాగరఖండంబు, గమలాలయాఖండంబు, రేవాఖండంబు, నేకవీరాఖండంబు, మైలారఖండంబు, గోదావరీఖండంబు నాదిగాఁగల పంచాశత్ఖండంబులందు. ॥80॥

కాశీఖండప్రశంస

శా. ప్రాశస్త్యంబు వహించు ద్వాదశసహస్రగ్రంథసఙ్క్లప్తివి
శ్వేశక్షేత్రవియన్నదీపటుకడుంఠీనాథసత్కీర్తనో
ద్దేశప్రక్రమశోభితాద్భుతకథాధిష్ఠానమై శ్రేష్ఠమై
కాశీఖండ మఖండవైభవమునన్ స్కాందాబ్ధిమధ్యంబునన్. ॥81॥

వ. ఈకాశీఖండంబు వేదవ్యాససూతసంవాదాత్మకం బనియునుం గొందఱు చెప్పుదురు. దీనికిం గథాక్రమణిక వింధ్యనారదసంవాదంబు, బ్రహ్మలోకప్రభావంబు, గోదానమాహాత్మ్యంబు, వారాణసియం దగస్త్యాశ్రమవర్ణనంబు,

మునిదేవతాసమాగమంబు, పతివ్రతాచరితంబు, కుంభసంభువప్రార్థనంబు, తీర్థప్రశంస, శివశర్మోపాఖ్యానంబు, సప్తపురీప్రశంస, సంయమనీప్రశంస, మహేంద్రలోకదర్శనంబు, వహ్నిసముత్పత్తి, క్రవ్యాద్వరుణసంభవంబు, గంధవత్యలకావర్ణనంబు, చంద్రలోకప్రాప్తి, యుడులోకవృత్తాంతంబు, శుక్రసముద్భవంబు, శనైశ్చర్యలోకవర్ణనంబు, సప్తర్షిలోకధ్రువలోకవర్ణనంబులు, కుమారాగస్త్యసంవాదంబు, మణికర్ణికాసముద్భవంబ, గంగామాహాత్మ్యంబు, భైరవావిర్భావంబు, దండపాణిజన్మంబు, కళావత్యుపాఖ్యానంబు, సదాచారంబు, బ్రహ్మచారిప్రకరణంబు, స్త్రీలక్షణంబు, కృత్యకృత్యప్రకరణంబు, గృహస్థధర్మంబు, యోగనిరూపణంబు, కాలజ్ఞానంబు, దివోదాసవర్ణంనంబు, యోగినీవర్ణనంబు, లోలార్కోత్తరార్కసంజ్ఞాదిత్యద్రుపదాదిత్యారుణాదిత్యవర్ణనంబు, దశాశ్వమేధతీర్థమాహాత్మ్యంబు, పిశాచవిమోచనంబు, డుంఠీప్రాదుర్భావంబు, విష్ణుమాయాప్రపంచంబు, దివోదాససముచ్చాటనంబు, పంచనదోత్పత్తి, మందరాచలంబుననుండి యిందుమౌళి వారాణసీపురంబున కేతెం చుటయు, జైగిషవ్యోపాఖ్యానంబు, కృత్తివాససముత్పత్తి, దుర్గామాహాత్మ్యంబు, ఓంకారమాహాత్మ్యంబు, త్రిలోచనసముద్భవంబు, కేదారేశధర్మేశమాహాత్మ్యంబులు, పక్షికథ, విశ్వభుజాఖ్యానంబు, దుర్దమకథ, విశ్వేశ్వరాఖ్యానంబు, కామేశ్వరవిశ్వకర్మేశ్వరసరస్వతీశ్వరామృతేశ్వరవర్ణనంబులు, వ్యాసభుజాస్తంభంబు, క్షేత్రతీర్థకదంబవర్ణనంబు, ముక్తిమంటపవర్ణనంబు, విశ్వేశ్వారావిర్భావంబు, దేవతాయాత్రావిధానంబు ననఁ బుణ్యాఖ్యానంబు లేకోత్తరశతంబునుం గలిగి. ||82||

శా. ఆశాస్యంబులు సంఘటించును బహూపాఖ్యానశాఖోపశా
ఖాశోభాసముదంచితాభ్యుదయమై స్కాందాబ్ధిసంజాతమై
యీశానుగ్రహలబ్ధముక్తిఫలమై యెక్కాలమున్ శ్రోతకున్
గాశీఖండ మఖండవైభవమునన్ గల్పద్రుమప్రక్రియన్. ||83||

వ. పూర్వఖండంబున బ్రహ్మర్షి నారదుండు తీర్థయాత్ర చరించెనని సూతుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పి వా రడుగంగా గాశీవృత్తాంతం బిట్లని చెప్పం దొడంగె. కృష్ణద్వైపాయనుండు ప్రియశిష్యుఁడైన సూతున కనంతరకథాక్రమంబునం గాశీఖండకథాకథనప్రారంభంబున నిట్లనియె. ||84||

నారదుఁడు వింధ్యమున కేతెంచుట

తే. ఇవ్విధంబునఁ దీర్థంబు లెల్ల నాడి
నర్మదానది నవగాహనం బొనర్పఁ
దలఁచి గోదావరీసింధుతటము పట్టి
దండకారుణ్యవీథిమధ్యంబు దరిసి. ||85||

వ. ముందట. ||86||

శా. కాంచెన్ గాంచనగర్భసంభవుఁ డుదగ్రగ్రావకోటిస్థల
చ్ఛంచన్నిర్ఝరవేణికానివహసంజాతాబ్ధిసాంగత్యమున్
బంచాస్యస్ఫుటకంఠనాదహతశుంభత్కుంభిదర్పాంధ్యమున్
ప్రాంచద్ధాటకభూమిభృచ్ఛిఖగర్వావంధ్యమున్వింధ్యమున్. ||87||

క. రేవాతరంగశీకర

సేవాహేవాకపాకశిశిరసముత్ప్రి
స్తావపరికంప్యమానజ
టావలి యగు చతఁడు వింధ్య మల్లనఁ జేరెన్. ||88||

క. తాపసకులాగ్రగణ్య
శ్రీపాదాంభోజయుగళచిహ్నశ్రేణీ
నైపథ్యపరమపుణ్యాశి
లాపట్టం బగుచు నయ్యిలాధర మలరెన్. ||89||

సీ. త్రసరేణుపరిమాణధాతుధూళీపాళి
యలికంబులకు వింతచెలువ మొసఁగ
ఘన మైనరారాపుచనుదోయిరాయిడి
నిఱుపేదనడిమికి వెఱపు చూపఁ
పొలుపాఱుమెఱుఁగుఁదీఁగెల బోలుకన్నులు
వడ దాఁకి యొక్కింత వాడఁ బాఱ
సింధూరతిలకంబు చెమటచిత్తడిఁ దాఁకి
యలికభాగంబునం దనలుకొనఁగఁ
తే. గనకమేఖల జఘనచక్రమునఁ జాఱ
నీవిబంధంబు నాలోన నెమ్మి వదల
మహతి ధరియించి యొకతనుమధ్య దన్ను
ననుచరించుచు గాంధర్వ మభ్యసింప. ||90||

వింధ్యవర్ణనము

సీ. కర్పూరకదలికాకాంతారపవనంబు
లధ్వనీనశ్రాంతి నపనయింప
మదురంగఁ బండినమాలూరఫలములు
చెంచుకన్యలకుచశ్రీలఁ జెనయ
నురగవల్లీగాఢపరిరంభణంబులఁ
బోకమ్రాకులకింపు పురువుకొనఁగఁ
బాటలీవకుళచంపకసౌరభముతోడ
విచికిలామోదంబు వియ్య మంద
తే. గమియ నామూలచండంబుగా ఫలించి
యంబరము మోచి యున్నయుదుంబరములు
లీల బ్రహ్మాండభాండమాలికలభూష
లవధరించిన వృషభాంకు ననుకరించె. ||91||

క. దరవికచవకుళకురవక
పరిమళసంభారలోలబంభరమాలా
పరిషజ్ఝంకారధ్వని
తెరువరులకు మన్మథప్రదీపన మొసఁగున్. ||92||

వ. వెండియుఁ గర్కరేటుకఠోరతారతరరటనంబును దాత్యూహవ్యూహకహకహారావకోలాహలంబును గలకంఠకంఠకోమలకుహూకారంబును

మదకలకలవింకచూంకృతంబును కాకకాకలీకలకలంబును ఋంఖానుపుంఖఝిల్లీఝుంకారధారాప్రసారంబును సముద్ధతధ్వాంక్షనిధ్వానపాటవాటోపంబును సముత్కటోత్క్రోశవాసితవ్యాఘ్రసంరంభసంభ్రమంబును గోయష్టివదననిష్ఠ్యూతనిష్ఠురారావనిష్ఠాసౌష్ఠవంబు నుం గూడి కిటిశరభగండవేదండశార్దూలసింహగవయసృమరచమరవాతప్రమీలులాయఖడ్గరురుకురంగభ ఫేరవగోలాంగూలాది నానామృగంబుల యెలుంగులతోడఁ గీడ్వెఱసి లతాకుడుంగగర్భంబులం బ్రతిశబ్దంబు లావిర్భవింపంజేయఁ గిసలయముకుళకుసుమశలాటుఫలభరితంబై బిసరుహబాంధవునికి కిరణవిసరంబులను సొంగనీయకమసుమసుకనియిరు లసలుకొనుచు నిసుక చల్లిన రాలని పసరుఢాలవింధ్యవసుంధరాధరప్రాంతకాంతారంబు దఁటిసి చనువాఁడు ముందట. ॥93॥

మ. నలినప్రోద్భవసూతి గన్గొనియై వింధ్యక్షోణిభృత్కందరా
బలవద్గండశిలాఘాతవిలురత్ప్రాథస్తరంగచ్ఛటా
స్ఖలసంరంభవిజృంభమాణపటుఝుంకారస్ఫుటాంతర్మదన్
గలనాతత్పరభక్తలోకపరిరక్షాశర్మదన్ నర్మదన్. ॥94॥

తే. దివిజముని నర్మదానదిఁ దీర్థ మాడి
విమలభస్తంబు నిఖలాంగకముల నలఁది
యఱుత రుద్రాక్షమాలిక లనువుపఱచి
భవుని నోంకారనాథునిఁ భక్తి గొలిచి. ॥95॥

వ. అప్పుడు. ॥96॥

తే. స్థావరం బైనరూపంబు జలదవీథి
నావరించుచు మొదల నున్నట్లు యుండ
జంగమంబైనరూపంబు నవధరించి
యెదురుగా వచ్చె వింధ్యమహీధరంబు. ॥97॥

తే. అతిథి గడునల్పుఁ డైన నత్యధికుఁ డైన
నింటి కేతేరఁ బ్రియ మందు నెవ్వఁ డేని
వానిగౌరవ మది గౌరవంబు గాని
కాదు గౌరవ మాకారగౌరవంబు. ॥98॥

సీ. మొగులు ముట్టినమహామూర్ధంబు ధర మోపఁ
బాదాంబుజములకుఁ బ్రణతిఁ జేసి
యంతరంగముకంటె నత్యున్నతం బైన
పృథుహేమపీఠంబు వెట్టఁ బంచి
దధ్యాజ్యమధుపుష్పదర్భాదికము లైన
యష్టాంగములతోడి యర్ఘ్య మిచ్చి
యాత్రాసముత్థితాయాసఖేదము వాయ
నంఘ్రిసంవాహనం బాచరించి
తే. శ్రాంతి దీఱుట యెఱిఁగి హస్తములు మోడ్చి
వినయవినమితగాత్రుఁడై విన్న వించె

తనగుహారంధ్రములు ప్రతిధ్వనుల నీన
వేల్పుఁదపసికి నిట్లని వింధ్యశిఖరి. ॥99॥

వ. మహానుభావా! భవదీయకృపాకటాక్షవీక్షాసుధారసప్రవాహంబున రజఃప్రసరంబును ద్వదంఘ్రినఖచంద్రమండలజ్యోత్స్నాసమున్మేషణంబునం దమఃకాండంబును ఖండింపఁబడియె. ఇంతగాలంబునకుఁ బ్రాగ్జన్మకృతంబు లైనసుకృతంబులు ఫలించె. విశ్వంభరాభారభరణదీక్షాధురంధరంబు లగునాకులంబు వసుంధరాధరంబులలోన మాన్యుండ నైతి ధన్యుండ; గృతార్థుండ, భాగ్యవంతుండ; అది య ట్లుండె. యుష్మత్పాదారవిందసందర్శనంబునం బ్రభవించినయానందప్రవాహం బుల్లంబున వెల్లివిరిసినకతంబున నేయర్థంబునకు నవకాశంబు లేదు. ఐనను నొక్క విన్నపంబు సావధాన మతివై యవధరింపుము. నీకు సేవాంజలీపుటంబు పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణం బైనభూమండలఁబునందు నీవు చూడనియట్టి మహీధనంబులు లేవ. కొండలు లెక్కకుఁ బెక్కు కలుగుంగాక, యెనిమిది దిక్కుంజరంబులకు దిక్కై కూర్మంబునకు నర్మిలియై క్రీడాక్రోడంబునకుఁ దోడై పాఁపఱేనికిం బ్రాపై యేసుబోలె నెక్కటి యీసర్వసర్వంసహాచక్రంబును భరియింపంగలయదియే? మందరంబు మందరశి, నీలంబు నీలనిలయం, బస్తం బస్తవ్యస్తం, బుదయం బనభ్యుదయంబు, క్రౌంచం బకించనంబు, గంధమాదనంబు పేద, పారియాత్రం బేతన్మాత్రంబు, మలయదర్దురత్రికూటంబు లొకపాటివి, మహేంద్రనిషధద్రోణంబులు దరిద్రాణంబులు, హేమకూటంబు గిటగిటన, తక్కుఁజిఱుకొండలఁ బేర్కొనం గారణం బేమి? ఇప్పు డిప్పాట నాతోడం బ్రతిభటింపఁ గలయది సురగరుడఖచరవిద్యాధరయక్షకిన్నరగంధర్వదర్వీకరాశ్రయంబును, గల్పతరువాటికామధుగ్ధేనుమండలంబును, విబుధవేదండశుండాదండచులికితోద్ధగిర్ణస్వర్ణదీకాండగండూషితబ్రహ్మాండగోళంబును నగు సుమేరుశైలంబు, మాయిద్దఱతారతమ్యంబును నెఱుంగుదు. నాకు నగ్గిరికి నిప్పుడు గొన్ని వాసరంబులనుండి యీరసంబు పెరుఁగం గఱకఱిక నెట్టుకొని సాగుచున్నది. ఇంక నెట్లుండు? భట్టారకా! మొకమోట యుడిగి పక్షపాతంబు పరిత్యజించి యానతిమ్ము.

తే. అని యవష్టంభసంరంభ మతిశయిల్లఁ
బలుకుటయు నాత్మ గర్వించి నలువపట్టి
యొం డనాక యొక్కింతసే పూరకుండి
యుస్సు కనుచు వేఁడేనిట్టూర్పు పుచ్చి. ॥101॥

వ. పదంపడి నిలింపమౌని కలహప్రియుండు గావునఁ ద్రిభువనోపద్రవకారణంబైనను నమ్మహామహీధరంబులసంఘర్షణంబునకు సమ్మతించి శక్తిసంధుక్షణార్థంబు వింధ్యంబున కి ట్లనియె. ॥102॥

శా. నాతో నీ విపు డెట్టులాడితి ప్రధానత్వం బపేక్షించి ప్ర
స్ఫీతాటోపమహాప్రతాపగుణగంభీరార్థయుక్తంబుగా
నాతో నట్లన యాడె మేరువు ప్రధానత్వం బపేక్షించి ప్ర
స్ఫీతాటోపమహాప్రతాపగుణగంభీరార్థయుక్తంబుగన్. ॥103॥

తే. నీ వెఱుంగుదు నీలావు నిక్కువముగ
నెఱుఁగుఁ దనలావు తా నమ్మహీధరముదానె
తప్పకుండ మాయిద్దఱతారతమ్య

మెంతవారును దెలియంగ నెంతవారు. ॥104॥

వ. శ్రీశైలవేంకటాహోబలశోణాద్రిసాలగ్రామాదిపర్వతంబులు మహానుభావంబున మీయిద్దఱికంటె నధికంబులు. మీగర్వాలాపంబులు విని యోర్వవచ్చునే? మిము నే మనవచ్చును? హెచ్చుకుం దాడనేరక విషాదంబున నిట్టూర్పు నిగుడించితి. మముఁబోటి తీర్థయాత్రాపరాయణులకు నిది యేటి చింత? మీకు మే లయ్యెడుఁ బోయి వచ్చెద ననీ నారదుం డెందేనియుం జనియెఁ దదనంతరంబ. ॥105॥

తే. విబుధమునిమాట చెవికిఁ గ్రొవ్వేఁడి యగుడు
వంధ్యగర్వోదయుం డైన వింధ్యశిఖరి
చాల నుద్వేగ మంది విచారపరత
నాత్మగతమునఁ దాను నిట్లనుచు నుండె. ॥106॥

తే. శాస్త్ర మాచార్యసన్నిధిఁ జదువఁ డేని
నిద్ధబోధంబు మది సంగ్రహింపింపఁ డేని
దెగువ మీఱి ప్రతిజ్ఞ సాధింపఁ డేని
జ్ఞాతిజయ మందఁ డేని తజ్జనుఁడు జనుఁడె? ॥107॥

ఉ. కంటికి నిద్ర వచ్చునె? సుఖం బగునే రతికేళి? జిహ్వకున్
వంటక మిందునే? యితర వైభవముల్ పదివేలు మానసం
బంటునె? మానుషంబుగలయట్టిమనుష్యున కెట్టివానికిన్
గంటకుఁ డైనశాత్రవుఁ డొకండు దనంతటివాఁడు గల్గినన్. ॥108॥

క. ఎవ్వనితో నెచ్చోటం
జివ్వకుఁ జే సాఁపవలదు చే సాఁచినచో
నివ్వల నవ్వల నెవ్వరు
నవ్వక యుండంగఁ బగసనందీర్ప నగున్. ॥109॥

శా. ఆచందంబున నంతరంగమున కత్యంతంబుఁ దీవ్రవ్యథా
ప్రాచుర్యంబు ఘటింపఁ జాలదతిఘోరం బైనదావానలం
బేచందంబున నంతరంగమున కి ట్లీజ్ఞాతిభూభృజ్జిగీ
షాచింతాభర మావహించు నతిదుస్సాధ్యవ్యథాభారమున్. ॥110॥

సీ. భేషజం బెద్దాని భేషంపఁ జాలదు
లంఘనంబున నెద్ది లావు చెడదు
తఱిగించు బుద్ధినిద్రామహోత్సాహక్షు
ధాకారతేజోబలాది నెద్ది
నాసత్యచరకధన్వంతరప్రభృతివై
ద్యులకు నసాధ్యమై యుండు నెద్ది
దివసంబు లీరే డతిక్రమించినయప్డు
జీర్ణత్వదశ నధిష్ఠింప దెద్ది
తే. ప్రత్యహంబు నవత్వంబు వడయు నెద్ది
యట్టిచింతాజ్వరంబు త న్నలముకొనియె
నేమి సేయుదు నింక నే నెచటఁ జొత్తు
నెట్టు నిర్ణింతు మేరుమహీధరంబు. ॥111॥

క. ఉప్పర మెగసి యజాండము
చిప్పలు రాలంగ మేరుశిఖరంబులపై
గుప్పించి దాఁటుకొందునొ
తప్పక నామనసులోని తహతహ దీఱన్. ‖112‖

ఉ. ఒక్కఁడు మాకులంబున సముద్ధతిఁ జూపిన జాతరోషుఁడై
ఱెక్కలు దెంచి వేలుపులతేఁ డటు పాపము చేసెఁ గాక యా
ఱెక్కలు నేడు గల్గిన నెఱిం గగనంబునఁ బాఱితెంచి బి
ట్టెక్కనె కూటకోటితటు నెల్లను నుగ్గులు గాఁగ మేరువున్. ‖113‖

తే. అడుసులోపలఁ దాటిపం డదిమినట్టు
లదుముదునె కాదె పాతాళ మంటికొనఁగ
వేల్పు లెల్లను విభ్రాంతి విహ్వలింపఁ
బాదముల మెట్టినాదాయఁ బసిఁడికొండ. ‖114‖

శా. ఈయైశ్వర్యముఁ జూడఁ జాలుదునె నే నిప్పాట నానాఁటికి
న్రేయిందుగ్రహతారకంబులు పగల్ నీరేరుహాప్తుండు సే
వాయోగంబు మెయిన్ బ్రదక్షిణముగా వర్తిల్లఁగా నిర్భరా
సూయామానపరీతచేతసుఁడనై సూన్యోద్యమప్రక్రియన్. ‖115‖

తే. అడ్డపెట్టెదఁ గాక తీవ్రాంశురథము
ప్రహరిఁ దిరుగక యుండంగ భర్మగిరికి
దరతరంబ యజాండకర్పరము దాఁక
ఘనశిరశ్శృంగశృంగాటకములఁ బెంచి. ‖116‖

వ. అని యవష్టభసంరంభంబున. ‖117‖

మ. అవరోధించెను వింధ్యభూధర ముబ్రధ్నాధ్వంబు దర్పోద్ధుర
వ్యవసాయోద్భవభంగి నింగి నురులింగాకారుఁడై యీశ్వరుం
డవరోధించిన గర్వరేఖ బలిదైత్యధ్వంసినారాయణుం
డవరోధించిన దేవమూర్ధ మొగి బ్రహ్మాండంబుతో రాయఁగన్. ‖118‖

తే. మేదినీధర మిబ్భంగి మిన్ను ముట్టి
నిట్టనిలుచుండి చూచె నిర్నిమిషదృష్టిఁ
దనయనుష్ఠానకాలంబుఁ దప్పకుండ
బ్రాహ్మణుఁడు ఱేపకడఁ బోలె భానుపొడుపు. ‖119‖

వ. [3]అంత. ‖120‖

సూర్యోదయవర్ణనము

సీ. చిఱుసానఁ బట్టించి చికిలి సేయించిన
గండ్రగొడ్డలి నిశాగహనలతకుఁ
గార్కొన్న నిబిడాంధకారధారాచ్ఛటా
సత్త్రవాటికి వీతిహోత్ర జిహ్వ
నక్షత్రకుముదకాననము గిల్లెడుపొంటె

ప్రాచి యెత్తినహస్తపల్లవాగ్ర
మరసి మింటికి మంటి కైక్యసందేహంబుఁ
బరిహరింపంగఁ బాల్పడ్డ యవధి
తే. సృష్టికట్టెట్టి తొలుసంజచెలిమికాఁడు
కుంటి వినతామహాదేవికొడుకుఁగుట్టి
సవితృసారథి కట్టెట్టిచాయవేలు
పరుణుఁ డుదయించెఁ బ్రాగ్దిశాభ్యంతరమున. ॥121॥

సీ. ప్రాలేయకిరణబింబంబు వెల్వెలఁ బాఱి
యస్తాచలంబుపై నత్తమిల్ల
వరుసతో నోషధీవల్లీమతల్లుల
కాంతి వైభవలక్ష్మి కచ్చు వదల
రవికాంతపాషాణరత్నంబులం దుబ్బి
యగ్ని ప్రత్యుత్థాన మాచరింపఁ
బ్రబలాంధకారధారాచ్ఛటాపటలంబు
పంచబంగాళమై పాఱిపోవ
తే. నుదయపర్వతకటకగండోపలములఁ
బక్షమూలచ్ఛిదావ్రణప్రభవమైన
నెత్తు రనియెడు విచికిత్స నివ్వటిల్ల
భానుకిరణంబు లొకకొన్ని ప్రాఁకె నభము. ॥122॥

సీ. తఱిపివెన్నెలలోని ధావళ్య మొకకొంత
నవసుధాకర్దమద్రవము గాఁగఁ
చిన్నారి పొన్నారి చిఱుతచీకటి చాయ..
యసలుకొల్పినమఓనసము గాఁగ
నిద్ర మేల్కాంచిన నెత్తమ్మిమొగడల
పరువంపుఁబుప్పొళ్లు హరిదళముగఁ
దొగరువన్నియలేతతొలుసంజకెంజాయ
కమనీయధాతురాగంబు గాఁగ
తే. వర్ణములు గూడి యామినీవ్యపగమమున
జగము చిత్రింప దూలికచంద మైన
కులుకుఁబ్రాయంపునూనూఁగుఁగొదమయెండ
ప్రాచి కభినవమాణిక్యపదక మయ్యె. ॥123॥

తే. ప్రాగ్దిశాకాంతనిండుగర్భంబునందు
సూర్యుఁ డుదయింపఁ బ్రొద్దులు చొచ్చి యుండ
మొదలఁ దీండ్రించు లేఁతక్రొమ్మొలకయెండ
నింగి యింగిలికాన నభ్యంగ మార్చె. ॥124॥

చ. కమలము లుల్లసిల్ల రవికాంతశిలాధమనీలతాసహ
స్రములఁ గృపీటసంభవుఁడు రాజఁగఁ జీఁకటియారుసొరుగాఁ
గుముదము నిద్రవో బొడుపుఁగొండపయిన్ రవి యొప్పెఁ జూడఁగా
సమధికలీల నింద్రునిహజారపుమేడకుఁ బై(డికుండయై. ॥125॥

సీ. చరమరింఖాపుటాంచలటంకశిఖరంబు

లుదయాద్రిచటి జాఱుకుండ మోపి
తీఁగ సాగినభంగి దీర్ఘదీర్ఘము లైన
యంగకమ్ముల రాజు లలమి యెత్త
సుత్తానుఁ డై వెన్క కొరిగి పిచ్చుకకుంటు
విప్రతీపంబుఁ గా వినుతి సేయ
నపగతవ్యాసంగ మగుటఁ జిత్కారంబు
వెలిగాగఁ జక్రంబు విభ్రమింప
తే. నభ్రవీథికి లంఘించె నమ్మహాద్రి
గంధవాహప్రవాహాభిఘట్టనమునఁ
గేతనముమీఁది పసిఁడికింకణులు మొరయ
మెఱుఁగు మెఱసినచందాన మిహిరురథము. ॥126॥

సీ. ధూర్దండఘట్టనత్రుటితగ్రహగ్రా(వ)మ
ధూళిపాళిమిళద్ద్యుస్స్థలములు
ధ్వజపటపల్లవోద్ధతమరుత్సంపాత
పరికంపమానోడుపరివృఢములు
గ్రాసాభిలాషానుగతవిధుంతుదపునః
ప్రాప్తచక్రవ్యథోపద్రవములు
శ్రాంతాశ్వనిబిడనిశ్శ్వాసధారోద్ధుర
స్వర్ధునీనిర్ఘరజలభ(ధ)రములు
తే. గగనపదలంఘనైకజంఘాలికములు
పద్మ(వనజ)బాంధవనిజరథప్రస్థితములు
సాఁగె నని దక్షిణాయనసమయ మగుట
దర్దురముమీఁద మలయభూధరముమీఁద. ॥127॥

తే. నడచె భాండీరదేశంబునడిమిచాయ
గగనఘంటాపథంబునఁ గమలహితుఁడు
పాండ్యభూపాలశుద్ధాంతభవన మ
దీర్ఘికలయందుఁ దననీడ తేజరిల్ల. ॥128॥

సీ. ఒకదీవి కొకకొండ యుదయాద్రియై యుండు
నది యొండుదీవికి నస్తశిఖరి
యొకదీవిఁ దొలుసంజ యున్మేషమునఁ బొందు
నుదయించు మఱుసంజ యొండుదీవి
నొక దీవి నిండుచంద్రికలు మిన్నులు వ్రాఁకు
నొకదీవిఁ బేరెండ యుబ్బి కాయు
నొకదీవి రవణిల్లు నొకఋతుప్రారంభ
మొకదీవి నిగురొత్తు నొండుఋతువు
తే. దక్షిణాయన మొకదీవి దళుకుఁ జూపు
నుత్తరాయణ మొకదీవి నుప్పతిల్లు
నిన్నిటికి యత్ప్రభావంబు హేతుభూత
మట్టిరవితేరు సాఁగె లంకాద్రిమీఁద. ॥129॥

సీ. మలయాచలంబుపైఁ జిలువయిల్లాండ్రుర
ఫణరత్నములయందుఁ బ్రతిఫలించి

లంకాపురంబున శాంకరీదేవర
మకుటేందురేఖతో మచ్చరించి
కాంచీపురోపాంతకంపాతరంగిణీ
నాళికావనరాజి మేలుకొలిపి
ద్రవిళసీమంతినీస్తనమండలంబుల
నవకంపుఁజెమటబిందువుల నిలిపి
తే. సహ్యగిరిరాజకన్యకాజలనిధాన
సలిలహేళిపరస్పరాస్ఫాలనోత్థ
కణలవాసారనీహారగంధవాహ
సంగమంబులఁ బథపరిశ్రాంతిఁ దొఱఁగి. ||130||

వ. ఇవ్విధంబున దక్షిణాపథంబునం జనునప్పుడు. ||131||

సీ. విస్మృమరధ్వాంతౌఘవిధ్వంసనక్రియా
బరమదీక్షారంభగురుమయూఖ
దశశతపరిషదాధారమండలుఁ డైన
చండభానుని కధిష్ఠాన మగుట
భారంబు భరియింప బరువుపడ్డది వోలె
మూఁపుమూఁపున నంది(టి) మొక్కలముగ
ననిలంబు లేడును నంచెలంచెలు గట్టి
యాకాశవీథి నందంద నడవ
తే. నడచురవితేరు మింటినన్నడిమిచక్కిఁ
బ్రగ్గనఁగఁ దాఁకె వింధ్యపర్వతముచఱులఁ
గఠిననిర్ఘోషనిర్ఘాతఘట్టనమునఁ
బంకజాతభావాండకర్పరము వగుల. ||132||

క. తగులువడి యపుఁడు వడి సెడి
గగనమణిరథంబు దొరగలువడి నిలిచెన్
బొగరు మొగకడలియక్కిలి
దగిలి నిలువఁబడినకలపతతియుంబోలెన్. ||133||

క. ఒక్కనిమేషము రాహువు
పుక్కిటిలోఁ దగులువడక పోయెడుభానుం
డిక్కొండ ప్రక్కఁ జిక్కెం
బెక్కేఁడులు విధివశంబుపెం పెట్టిదియో? ||134||

తే. రెండువేలును నిన్నూటరెండుయోజ
నంబు లతనిమేషమాత్రంబునందు
నంబరంబునఁ బాఱుతీవ్రాంశురథము
నిలిచె బహుకాల మిట్టిదే నియతిమహిమ. ||135||

క. స్థితిసర్గవిసర్గములకు
గతి భానుఁడు గేవలంబ కాన తదీయ
ప్రతిబంధము త్రైలోక్య
ప్రతిబంధంబై విపత్పరంపరఁ బెనచెన్. ||136||

సీ. లేవయ్యె స్వాహాస్వధావషట్కారంబు
లుడివోయెఁ ద్రేతాగ్నిపహోత్రవిధులు
కాలంబుకొలఁది లెక్కలు పెట్ట నేరక
చిత్రగుప్తాదులు చిక్కువడిరి
యిది సంజ యిది రాత్రి యిది వాసరం బను
సమయపర్వంబులు సంక్రమించె
సావితో వర్షంబు సమకూరకుండుటఁ
బంటలు లేవయ్యెఁ బాఁడిదొరగె
తే. కొన్నిదేశంబు లెండచే గుమిలిపోయెఁ
గొన్నిదేశంబు లీదచేఁ గొంకువోయెఁ
గొన్నిదేశంబు లిరులచే గుడ్డివడియెఁ
గొన్నిదేశంబు లివచేతఁ గుందుపడియె. ‖137‖

సీ. పూచినకొరవిపూఁబొదరింటిచందానఁ
గత్తెర యొక్కచోఁ గదలకుండె
నొకచోఁ దగుల్పడె సుపకారికొఱటికిఁ
దర మైనరోహిణీతారకంబు
నొకచోఁ బునర్వసు పూఁగె వృక్షముకొమ్మ
సుడిబడ్డముత్యాలజోఁగువోలె
శయనించె నొకచోట శ్రవణనక్షత్రంబు
గుంటెమీఁదటి ప్రత్తికొడుపువోలె
తే. స్వాతిచిత్తలు తోరణస్తంభయుగము
ననుకరించుచు నొక్కచో నత్తమిల్లెఁ
జిఱువవోయినమూఁకుటిచెలువుఁ దాల్చి
హత్తె నొకచో విశాఖ వింధ్యాద్రియందు. ‖138‖

సీ. నేత్రంబు లున్మేషనిస్పృహత్వము నొంద
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి చొక్కుమడఁగ
జ్ఞానేంద్రియజ్ఞానకళ లొరుసొరుగా
జిహ్వావివేకంబు చిదువవోవ
నంతరంగమున మహాంధకారము గ్రమ్మెఁ
దనువు చేష్టాదరిద్రత వహింపఁ
బ్రాణముల్ శ్వాసమాత్రమునఁ బర్యవసింపఁ
దలచీర యెఱుగనిదశ ఘటిల్లఁ
తే. బాము గఱచిన మూర్ఛిల్లి పడినయట్లు
వితతనిద్రాసమావేశవివశు లగుచు
తరణిదీధితి లేమిఁ జైతన్య మెడలి
పడిరి పాశ్చాత్యదేశంబుపంచజనులు. ‖139‖

వ. అనిన విని నైమిశారణ్యమునీశ్వరు లటమీఁది వృత్తాంతం బెయ్యది యని యడిగిన. ‖140‖

ఆశ్వాసాంతము

శా. పారావాకపరీతవిశ్వధరణీభారోద్ధతీవ్రక్రియా

ధౌరంధర్య! సరోరుహేక్షణ! సమిద్గాండీవకోదండ! దా
క్షారామప్రమదాకఠోరకుచకుంభాభోగసంక్ల్పప్తక
స్తూరీస్థాపకముద్రితస్థగితవక్షోవీథికాభ్యంతరా! ‖141‖

క. వేమాంబాప్రియనందన!
హేమాచలధీర! భువనహితచారిత్రా!
వేమాధిపాసుసంభవ!
రామారతిరాజ! రాజరాజకిరీటా! ‖142‖

భుజంగప్రయాతము. హరశ్రీపదాంభోరుహద్వంద్వపూజా
పరాధీన! కారుణ్యపాథోనిధానా!
కురంగేక్షణాపుష్పకోదండమూర్తీ!
శరచ్చంద్రికాస్నిగ్ధసంసిద్ధకీర్తీ! ‖143‖

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతంబైన కాశీఖండం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

[1] పురాణతత్త్వము ప్రియంబున

[2] పురాణతత్త్వము ప్రియంబున

[3] ఇయ్యది కొన్ని మాతృకలలో లేదు.

శ్రీరస్తు

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీరాజమహేంద్రవరమ
హారాజ్యశ్రీస్వయంవరాధీశ్వర! శృం
గారకళాఝుషకేతన!
యారాధితభుజగహార! యల్లయవీరా! ||1||

దేవతలును మునులును బ్రహ్మకడ కేగి స్తుతించుట

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. ఇవ్విధంబున నకాండప్రళయంబు సంభవించిన నపరాసురోరగం బగులోకంబు గాందిశీకం బగుటయు మునులును దేవతలును గూడి బ్రహ్మలోకంబునకుం బోయి బ్రహ్మ నిట్లని స్తుతియించిరి. ||2||

తే. బ్రహ్మ! బ్రహ్మస్వరూప! హిరణ్యగర్భ!
యమృత! కేవల! యప్రతర్క్యానుభావ!
వేదవేద్య! చిదాత్మ! యనాదినిధన!
చిత్తగింపుము సంస్తుతించెదము నిన్ను. ||3||

తే. డెందమును వాక్కు నెవ్వాని నందలేవు
కాంతు రెవ్వాని హృదయపుష్కరములందుఁ
బరమయోగీంద్రు లధికతాత్పర్యలీల
నట్టినీకు నమస్కార మఖిలవంద్య!

తే. ప్రకృతిరూప! గుణత్రయోపాధియుక్త!
కాల! కాలాతిరిక్త! నిష్కామహృదయ!
సత్త్వగుణమున హరి వై రజస్తమోగు
ణముల శంభుఁడ వగు నీకు నతి విరించి! ||5||

సీ. బుద్ధ్యహంకారరూపుని భజింతుము నిన్నుఁ
బంచతన్మాత్రరూపా! భరింపు
పంచకర్మేంద్రియపంచబుద్ధీంద్రియా
త్మక! మనోరూప! యేమఱకు మమ్ము
క్షిత్యాదిపంచకాకృతి మమ్ము రక్షింపు
విషయాత్మకా! మమ్ము విడువవలదు
బ్రహ్మాండరూప! మాపాలిపెన్నిధి వీవు
పాలింపు మముఁ దదభ్యంతరస్థ!
తే. కొలుతు మిమునీశ్వరాకృతిఁ గోరి నిన్ను
విశ్వరూపుని నిన్ను సేవింతు మెప్పు
డవధరింపుము నిత్యసత్యస్వరూప!
సదసదీశ్వర! యభయహస్తంబుఁ జూపు. ||6||

సీ. నిగమత్రయంబు నీనిశ్వాసపవనంబు
నీమూర్తిభేదంబు నిఖిలజగము
నీయంఘ్రి మేదిని నీమూర్ధ మాకాశ
మంతరితము నాభి యంద్రు నీకుఁ
జంద్రుండు హృదయంబు చక్షు వబ్జహితుండు
తనురుహవ్రాతంబు దరులు నీకు
నీవు సర్వంబును నీయందు సర్వంబు
స్తోతృస్తుతిస్తవ్యజాత మీవు
తే. మ్రొక్కెదము నీకు నని మహామునులు సురలు
నలికతలమున సేవాంజలులు ఘటింప
ద్రుహిణుఁ డెంతయు నాత్మ సంతోషమంది
యందఱిని జూచి యిట్లని యానతిచ్చె. ॥7॥

తే. ఆద్య మగునీ స్తవంబున కనఘులార!
యేను బరితుష్టి నొందితి నిచ్చయందు
నేమి వలసిన నట్టిద యిత్తుఁ గాన
యిది యభీప్సిత మనుఁడు మీ రింపు మిగుల. ॥8॥

మ. నినవద్యస్థిరభక్తితోడి ననుఁ గానీ శంభు గానీ రమే
శ్వరుఁగానీ గుఱియించి యెవ్వఁరట యీసారస్తవంబు జపిం
తురు వారందఱ కేము ముప్పురము సంతుష్టిం బ్రసాదింతుమిం
పరువారన్ ధనధాన్యపుత్త్రపశురక్షాయుస్సుఖారోగ్యముల్. ॥9॥

వ. మీ కెయ్యది యభీష్టం బట్టివరంబు గోరుం డిచ్చెద. ఇక్కడికి వచ్చియు నిట్లేటికి నాకులత్వంబు విడువరు! స్వస్థులరు గండు. నాలోకంబునఁ గామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యహింసాసూయాదులు లేవు. మూర్తంబు లగు నీయమ్నాయంబులు విద్యలు యజ్ఞంబులు దక్షిణలు సత్యధర్మతపోబ్రహ్మచర్యముఖ్యంబులు నుల్లసిల్లెడుంజూడుం డని మఱియు నిట్లనియె. ॥10॥

సీ. తల్లిదండ్రులకు నిద్దపుభక్తి రవణిల్ల
శుశ్రూష చేసిన శుద్ధమతులు
పతులకు నిర్వ్యాజపరమతాత్పర్యతఁ
బరిచర్య సలిపినపద్మముఖులు
సజ్జనావళికి నిష్కారణంబున నుప
కార మొనర్చిన ధీరగుణులు
దఱి దప్పకుండ సంధ్యాజపహోమాది
తంత్రముల్ నెఱపినధర్మవిదులు
తే. బ్రహ్మరతులు తపస్వులు భవ్యతీర్థ
సేవకులును సద్వ్రతులు నిస్పృహులు మొదలు
గాఁగ నొప్పెడు తత్పుణ్యకర్మపరులు
వీరె కనుఁగొండ్రు సుఖ మున్నవార లిందు. ॥11॥

క. నతి చేసి యిష్టధనములు
క్షితిసురులకు నొసఁగినట్టి సిద్ధులు సుండీ!

యతులహిరణ్మయహర్మ్య
స్థితు లగుచుఁ జరించువారు చిరశుభలీలన్. ||12||

తే. ఉభయముఖ లగుగోవుల నొండె నొండె
గపిల లగుధేనువులఁ బుణ్యకాలతిథుల
దాన మొనరించినట్టిసత్యప్రతిజ్ఞు
లీమహార్హపీఠంబుల నెసఁగువారు. ||13||

బ్రహ్మ దేవతలకును మునులకును గోబ్రాహ్మణప్రభావంబు సెప్పుట

వ. అని చెప్పి యప్పరమేష్ఠి బ్రాహ్మణుల సామర్థ్యంబున గోవులమాహాత్మ్యంబును
నొక్కించుక వర్ణించుతలంపున ని ట్లనియె. ||14||

తే. నాకు శంభునకును బద్మనాభునకును
దుష్టికరములు రెండువస్తువులు గలవు
విప్రులును గోవులును నన వినుఁడు మొదల
నొక్కకులము ద్విధాభంగి నొంది యుండు. ||15||

చ. సకలఫలంబులుం గురియు జంగమతీర్థము లెందు బ్రాహ్మణ
ప్రకరము లట్లుఁ గాక పెడవాయుట యట్లు తదీయభాషణో
దకముల సేవకావలికి దత్క్షణమాత్రన జన్మజన్మబం
ధకత సహాగతంబు లగుతత్తదనేకమహాఘసంఘముల్. ||16||

చ. వినుఁ డనయంబు గోవులు పవిత్రము గోవులు మంగళంబు ద
ద్ఘనఖురటంకశృంగపరిఘట్టదళద్ధరణీజశ్చటల్
కనుకని నవ్వుచుండుఁ బురఘస్మరమూర్ధజటాటవీనట
ద్ఘనపథసింధువార్లహరిగర్వభరార్భటిఁ బావనోన్నతిన్. ||17||

చ. ప్రతివసియించు గోవులఖురాగ్రములందుఁ సమస్తతీర్థసం
తతియును సర్వపర్వతవితానము గొమ్ములమధ్యసీమ న
ద్భుతచరితుండు శంకరుఁడు భూధరకన్యయుఁ దాను నుండుఁ ద
ద్వితతకుచేభకుంభపరిదిగ్ధపటీరపవిత్రవక్షుఁడై. ||18||

క. కొనియాడు బితృగణంబులు
గొనియాడు బుషివ్రజంబు గురుసమ్మదముల్
జనియించు వేల్పులకుఁ గం
దనిపెంపు(న) నరుండు గోవుదానము సేయన్. ||19||

శ్లో. గోమయం యమునా సాక్షా ద్గోమూత్రం నర్మదా శుభా,
గంగా క్షీరస్తు యాసాం వైకిం పవిత్ర మతః పరమ్. ||20||

శ్లో. గవా మఙ్గేషు తిష్ఠన్తి భువనాని చతుర్దశ,
స్మా త్తస్మాచ్ఛివం మే స్యా దిహ లోకే పరత్ర చ. ||21||

క. అనుమంత్రంబులు చెప్పుచు
నొనరించును ధేనుథాన మ్ముర్వీసురవ

ర్యున కెవ్వఁ డాతఁ డధికత
వినుతులు గను జగమునందు విశ్రుతలీలన్. ॥22॥

క. స్తుతిపూర్వకముగఁ బ్రదక్షిణ
మతిభక్తిఁ జరించు విప్రుఁ డావుల కతనిన్
ధృతిఁ బొందు నపుడు సకల
క్షితికిఁ బ్రదక్షిణము నియతిఁ జేసిన ఫలముల్. ॥23॥

క. ముందటఁ బిఱుఁదం గ్రేవల
డెందమునం గరము సందడిలవలదా య
స్పందశుభావహములు గో
బృందము లని మాకుఁ బుట్టు బ్రియ మెల్లపుడున్. ॥24॥

క. నీరాజనంబు నెఱుపుదు
రారఁగ గోపుచ్ఛమున నిజాంగంబుల కె
వ్వారలు వారలయఘములు
దూరమున దొలంగు నిండ్ల దొరకునుఁ బ్రియముల్. ॥25॥

తే. వినుఁడు గోవులు విప్రులు వేదచయము
సతులు లోభవిహీనులు సత్యపరులు
దానశీలు రియ్యేడ్వురు దాల్తు రెపుడు
నవని నెంతయు విగతభయంబు గాఁగ. ॥26॥

గీ. నాదులోకంబునకు మీఁదు నలిననాభు
లోకమున నూర్ధ్వమగు గుహలోక మవల
భర్గులోకంబు దత్సమీపస్థలమున
గోకులంబను లోకంబు గోమరు మిగులు. ॥27॥

సీ. ప్రవహించు నెచ్చోటఁ బరిపూర్ణసంపద
దొలుకాడువీచుల దుగ్ధనదులు
సవరిల్లు నెచ్చోట జర డగ్గఱఁగ నీక
సంతతకౌమారసౌష్ఠవంబు
లల రొందు నెచ్చోట నాజ్యనిర్ఝరులతో
బహుసంఖ్యఁ బాయసపర్వతములు
బెడగాఁరు నెచ్చోటఁ గడను యింతయు లేమి
సామగ్రి శుభవస్తుసంచయంబు
తే. నట్టిగోలోకమునయందు నధివసింతు
రభవుచేఁ నెల్ల ప్రొద్దు నెయ్యంబుఁ గనుచు
నలఘుమూర్తులు గోమాతృకలు సుశీల
యాడిగాఁ గలపరమకల్యాణనిధులు. ॥48॥

వ. అట్లు గావున గోవులకు మిగిలినయుపాసనీయంబు లేదు. గోప్రదాతలకు మిగిలిన పుణ్యవంతులు లేరు. వెండియు నాకర్ణింపుఁడు. సరస్వతీతీర్థమృతులును, మార్తాండుండు మకరస్థుండై యుండఁ బ్రయాగతీర్థంబున మాఘస్నానంబు చేసినకృతార్థులును, వారణాసియందు బంచనదంబునం గార్తికమాసమందుఁ

దీర్ఘమాడినవిశుద్ధదేహులును, గురుక్షేత్రంబునం గణికామాత్రంబై ను హిరణ్యంబు దానంబిచ్చిన దాతలు మొదలుగాఁగల నానాధర్మపరు లస్మదీయలోకంబున వీరె నిజకర్మోచితపదంబులం గల్పస్థాయిసుఖంబు లనుభవించుచున్నవారు మీకును నింక భయంబువలదు మీరు వచ్చినకార్యం బే నెఱుంగుదు వింధ్యం బవంధ్యగర్వోదయంబున గీర్వాణభూధనంబుతో మచ్చరించి శృంగోచ్ఛ్రాయంబులఁ బతంగమార్గంబు నిరోధించి బుధజనంబులకు బాధసేయుచున్నయది. ఈయకాండప్రళయంబులకు బెగ్గలంబంది యాపత్పరిహారార్థంబు నన్ను శరణు జొచ్చితిరి. అరిష్టనిరసంబునకు నుపాయంబు చెప్పెద. మహామునియగస్త్యుం డవిముక్తంబనుపముక్తిక్షేత్రంబున విశ్వేశ్వరు విరూపాక్షు భోగమోక్షప్రదాయకుం దారకబ్రహ్మోపదేశార్థంబు సేవిం చుచున్నవాఁడు. అతఁడు మీకార్యంబు సంఘటింపంగలవాఁడు. మీ రచ్చోటి కరిగి యమ్మహాత్ము నభ్యర్థింపుఁడు. ॥29॥

క. వాతాపీల్వలు లనియెడు
దైతేయులఁ గుపితకపటతంత్రోద్ధతులన్
భ్రాతల వధించె వ్రేల్మిడి
నాతం డెవ్వరును వెఱతు రమ్మునిపతికిన్. ॥30॥

వ. పొండు మీకు మే లయ్యెడు నని పుండరీకభవుండు వీడ్కొల్పిన వారును మహాప్రసాదంబని ప్రసన్నాంతరంగులై సత్యలోకంబు వెలువడి *(వచ్చువా రంతరాంతరంబుల మూర్తిమంతంబులైన వేదంబుల వేదాంగంబుల యజ్ఞంబుల దక్షిణల సత్యంబు ధర్మంబు దపంబు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసంబులం బతివ్రతల బ్రహ్మచారుల మాతాపితృభక్తుల గోగ్రహణహతుల గాయత్రీజపపరాయణుల నుభయముఖగోప్రదాతలఁ గపిలాదానతత్పరుల బ్రాహ్మణపాదోదకప్రాశనుల సరస్వతీతీర్థమృతుల మకరరాశిస్థితుండై మార్తాండుం డుండ మాఘస్నానంబు ప్రయాగతీర్థంబునం జేసినకృతార్థుల వారణాసియందుఁ బంచనదంబునం గార్తికమాసంబునం దీర్ఘంబాడినవిశుద్ధదేహులఁ గురుక్షేత్రంబునం గాకిణికామాత్రం బైనను గనకంబు దానంబు చేసినదాతలను విలోకించుచు). ॥31॥

తే. విమల కైవల్యకల్యాణవిత్తనిధికి
విశ్వనాథుని మొదలిశ్రీవేశ్మమునకుఁ
గాశికాక్షేత్రమున కేఁగఁ గడలి రపుడు
కోర్కు లిగురొత్త బృందారకులును మునులు. ॥32॥

వ. హర్షోత్కర్షంబునం దమలోన. ॥33॥

సీ. మనభాగ్యమునఁ గాదె కనకాచలేంద్రంబు
విశ్వాధికౌన్నత్యవిభవ మొందె
మనభాగ్యమునఁ గాదె మార్తాండమండలి
వినువీధి రోధించె వింధ్యశిఖరి
మనభాగ్యమునఁ గాదె మర్త్యపాతాళత్రి
విష్టపంబులకు నరిష్ట మొదవె
మనభాగ్యమునఁ గాదె కనకగర్భుండు ప్ర
త్యక్ష మై యుపదేశ మానతిచ్చె
తే. నహహ! మనభాగ్యమునఁ గాదె యమరతటిని
దరి వసించినవాఁడు వాతాపిదమనుఁ

డిన్నిసౌభాగ్యములు(ను) గూడియిచ్చె మనకుఁ
గాశికాక్షేత్రరాజవీక్షాసుఖంబు. ॥34॥

క. ఏకక్రియ ఫలయుగ్మము
నాకర్షింపంగఁ జాలు నది లోపాము
ద్రాకాంతుఁ గుఱిచి పోవఁగ
శ్రీకాశీదర్శనంబుచే సిద్ధించున్. ॥35॥

దేవర్షులు బ్రహ్మనియోగంబున నవిముక్తంబున కేతెంచి యగస్త్యుని దర్శించుట

వ. జనుచు బ్రహ్మలోకంబుననుండి డిగ్గి వారు వారణాసీపురోపకంఠంబున శ్రీకంఠజటాటవీకుటజకోరకంబును బరమేష్ఠికమండలుతీర్థసలీలధారాధోరణియును గుపితకపిలమునిపరివృఢకపిలదృగనలచులికితవపురఖిలసగరసుత స్వర్గారోహణసోపానమార్గంబును నగు భాగీరథియందు మణికర్ణికాకుండం బునఁ దీర్థంబాడి తీర్థోపవాసులకు వాసోహిరణ్యగంధసారకర్పూకస్తూరికాకుంకుమంబులను ఖండశర్కరాపూపసూపాజ్యదధిపయఃఫలాదితర్పణద్రవ్యంబులను సుపానత్పాదుకాచ్ఛత్రంబులను గుండికాదండరల్లకవ్యజనచామరంబులఁ గౌపీనశాటికాకరండంబులను దైలలవణేంధనంబులను గుగ్గులుమహిసాక్షిప్రముఖధూపద్రవ్యంబులను వెండియుం గ్రియాకాండంబులనుం బరితోషంబు సంపాదించి విశుద్ధహృదయులుఁ బ్రసన్నాత్ములు నై శ్రుతస్మృతిపురాణేతిహాసప్రతిపాదిత వేదానువచనయజ్ఞదానతపోవ్రతాదులచేతం బ్రక్షీణసకలకల్మషులు భసోద్ధూళితాంగులు రుద్రాక్షమాలికాలంకృతాంగులునై శంకరుం గురంగాంకశేఖరు నిరస్తసమస్తోపాధికస్వప్రతిష్ఠాఖండసంచితానందైకరసాద్వితీయస్వరూప విరూపాక్షు విశాలాక్షీహృదయాధీశ్వరు విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవు సందర్శించి ప్రణమిల్లి జగన్నిర్మాణనియమపరిపాలనాదిశక్తియుక్తుం డగునద్దేవుం బంచబ్రహ్మపంచాక్షరప్రణవమంత్రంబుల నావాహనస్థాపన సాన్నిధ్య సన్నిరోధనసంకలీకరణాదులగు దశవిధసంస్క్రియాకలాపంబుల నుపచరించి వెండియు. ॥36॥

క. ఆడిరి ప్రమోదనృత్తము
పాడిరి మంద్రకమహాప్రబంధంబుల మో
మోడిరి తైర్థికులకుఁ గొ
ల్లాడిరి కైవల్యలక్ష్మి నమరులు మునులున్. ॥37॥

సీ. అందంద చేసిరి యభవుగేహమునకు
        ధన్యాత్ము లలర ప్రదక్షిణములు
యోగపీఠారూఢ నుమబోటి నర్చించి
        రభ్యర్థితులు సువర్ణాంబుజముల
నాడుంఠివిఘ్నేశు నాపూపమోదకా
        ద్యుపహారములఁ దృప్తి నొందఁ జేసి
నవధరించిరి పురాణాఖ్యానముఖముల
        సమధికం బగుమహాస్థానమహిమ
తే. వీటి పెద్దతలారి నిస్సాటికలికి

దిస్సమొలవేల్పు పార్వతీదేవిపట్టిఁ
గాలభైరవుఁ గుర్కురగణపరివృతు
ననుచరించిరి మునులు నాకౌకసులును. ||38||

వ. అనంతరంబ. ||39||

సీ. పంచాక్షరీమంత్రపారాయణమునకు
నెవ్వానిమానసం బేడుగడయు
దర్పోద్ధతు లగువాతాపికిల్వలునకు
వధశిలాస్థాన మెవ్వానికుక్షి
యాది నెవ్వానిదివ్యావతారమునకుఁ
బూర్ణాంబుకుంభంబు పురిటియిల్లు
మెఱసి లోపాముద్రమెఱుఁగుఁబాలిండ్లపై
బవళించు నెవ్వానిభవ్యమూర్తి
తే. కసరి యెవ్వానికంఠహుంకారరవము
కొండపాములకులములోఁ గూర్చె నహుషు
నట్టి పరమమహాశైవు నలఘుతేజు
వెదకి రానందవనములో విబుధమునులు. ||40||

సీ. డుంఠివిఘ్నేశుఁ డుండుప్రదేశ మీక్షించి
లోలారునగరిమోసాల వెదకి
దండపాణ్యానవభాండేశ్వరంబులు
గుక్కుటస్థానంబు గుద్దలించి
కేశవస్వామిలోఁగిలి పరామర్శించి
కాలభైరవదేవుగవను జూచి
శ్రీవిశాలాక్షిగోష్ఠీవాటి శోధించి
యపవర్గమంటపోపాంత మరసి
తే. విబుధగంగాతరంగిణీవేణిమధ్య
సైకతోత్సేకవేదికాసంప్రరూఢ
తరుణమంజులకుంజవైతనకుడుంగ
వీధికలయందు దృష్టి యావిష్కరించి. ||41||

వ. కుంభసంభవు నన్వేషించువారు జగద్ధితకార్యారంభులు జంభమథనపురోగము లైనసురలును గీష్పతిప్రధాను లైనమునులును నానందకాననంబన మహాశ్మశానంబనం రుద్రావాసంబనఁ గాశియన వారణాసియన నవిముక్తక్షేత్రంబన లోలార్కకేశవులు కోటిద్వయంబును, భాగీరథి నారియు, ధర్మంబు శరంబును, గలి లక్ష్యంబును, విరూపాక్షుండు ధన్వియుంగా ముక్తిపురంధ్రీభ్రూలతానుకారంబును జంద్రరేఖాచ్ఛాయాప్రకారంబై తాను గోదండంబుభంగి నంగీకరించి విశ్వేశ్వర శ్రీమహాదేవునకు నిఖిలదేవతాసార్వభౌమునకుఁ ద్రైలోక్యసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకంబునకుఁ దగిన హేమపీఠంబునుంబోని యమ్మహాస్థానంబుఁ గలయఁ గ్రుమ్మరి యచ్చోటి పెద్దలవలన గందువ యెఱింగి చని తత్పుణ్యాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించి రందు. ||42||

సీ. కండూయనము సేయుఁ గరటి శుండాదండ
పుష్కరమ్మున సింహపోతకంబు
వాలారునఖముల వదన మించుక యెత్తి

ముద్దాడుఁ బులి లేటిముద్దరాలి
నిండుకౌఁగిటఁ జేర్చి నెమ్మిమైఁ దోఁడేలు
గోదమచింబోతును గుస్తరించుఁ
గుంజమంటపకుటీక్రోడమధ్యంబున
నాఖుతోఁ జెఱలాడు నడవిపిల్లి
తే. యెండ దాఁకక యుండంగ నెత్తి పట్టుఁ
బగలు ముంగికి భుజగంబు పడగగొడుగు
కోఁతితో మైత్రి వాటించుఁ గొండగొఱియ
యౌర్వశేయుని పుణ్యాశ్రమాంతరమున. ॥43॥

వ. వెండియు నవ్వనంబున నీవారోచనమండం బుష్ణమధురంబు(గ) గండూషించి క్రొత్తపురిటాలికిం గురంగికి మెత్తమెత్తన కురంగంబు గ్రోల్చు ప్రసక్తపుత్సర్పిరభిఘార(ప్రవాహ)ధారాగంధపాణింధమంబై కర్కంధూపలో న్మిశ్రశాకపాకంబుల తాలింపులకమ్మనికంపు పాంథఘ్రాణంబుల కింపుసొంపు సంపాదించు, సరసీతీరంబున సారసంబు సారస్యంబు పక్ష్మలింప లక్ష్మణాకంఠోపకంఠంబునం గంఠంబుఁ జేర్చి సుఖపారవశ్యంబునం జొక్కెనో? ముక్కంటి లోఁగంటం గనుంగొనుచు నిశ్చలధ్యానయోగానుసంధానంబున మాధుర్యంబు భజించెనో? యెఱుఁగరాకుండ నుండు. శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాససం హితాతాత్పర్యపర్యాలోచనఁ బచేళిమం బైనవివేకంబున మత్స్యమాంసం బభ్యర్థితులు గర్హింతు రని యెఱింగి కాఁబోలుఁ బంకజోత్పలకుముదకల్హారసంకులంబులగు కొలంకులఁ బెద్దమీను కొండుకమీనుం దాఁకదు. దరవికచవకుళకురవకన్యాకేసరపరాగధూసరంబు లగుమధుమాసవాసరంబులందును బంచబాణుం డించువి ల్లెక్కువెట్టఁ జెఱుచుం గావునఁ గొంచి కొంచి యప్పశుపక్షిమృగమిథునంబులు నిధువనక్రీడ లాచరించు. కంఠగతప్రాణు లగుజంతువులకుం గాలకంఠుండు గరుణావశంవదుండై కర్ణోపకంఠంబుఁ జేరి తారకబ్రహ్మమంత్రరాజంబు నుపదేశింప మంతనంబున విని యెఱుంగుటం జేసి మధుమదోల్లాసంబున నది వెల్లివిరి(సే)యుచున్నయదియో యన నిందిందిరంబులు మంద్రస్వనంబున ఝుంకారంబు సేయ నక్తభోజనవ్రతస్థులతోడి సంసర్గంబుననో చకోరవర్గంబు నక్తంబులం జంద్రచంద్రికాకరంభంబునఁ గొక్షింభర్యంబు సంభావించు నట్టిపుణ్యాశ్రమంబు దరిసి చనునప్పుడు మునులు బృందారకులు నిజాంతర్గతంబున. ॥44॥

తే. ఎన్నఁడును నేగి లేనట్టి యిమ్మహాశ్మ
శానమున (యందుఁ) గాఁపురంబున్నజంతువులకు
నేటి నాకంబు? పున్నియం బెడలినప్పు
డొఱకమునఁ గూలవలయుఁ గీ లూడినట్లు. ॥45॥

తే. అపునరావృత్తిశంభులోకాధివాస
సౌఖ్య మొనగూడు నిచ్చోటిజంతువులకుఁ
గాన మనకంటెఁ గడు మేలు కాశినుండు
కీటపక్షిసరీసృపక్రిమికులంబు. ॥46॥

సీ. కాశికానగరంబుకడసీమమున నున్న
చండాలుఁ బోలఁ డాఖండలుడు
నానందవనములో ననశనస్థితి నున్కి

భువనసామ్రాజ్యవైభవముఁ బోలు
నవిముక్తదేశస్థుఁ డయ్యె నేఁ బతితుండు
నశ్వమేధాధ్వరాహర్త దొరయు
వారణాసీసంభవం బైనమశకంబు
నైరావణముతోడి నవఘళించు
తే. నాటుకొని శ్రీమహాశ్మశానమున నున్న
యణుకనగ్నాలవటుఁ డైన నాగ్రహమున
గర్వితోద్ధతి నేతెంచు కాళరాత్రి
మృత్యుదేవతమునిపండ్లు మెఱుకఁ జాలు. ॥47॥

తే. ఎన్ని కల్పంబు లరిగిన నెడలిపోవ
దెంద రింద్రులు గడచిన నెలమి దప్ప
దెన్ని మన్వంతరంబులు చన్న నెపుడుఁ
బసిమి దప్పదు కాశికాపట్టణంబు. ॥48॥

ఉ. తత్తరపాటు లేక నదిఁ దాన మొనర్చి పినాకపాణి దే
వోత్తము విశ్వనాథుఁ గరుణోదధిఁ గమ్మనిపూవుగుత్తులన్
బత్తిరిఁ బూజ చేసి నుతిపాఠములన్ ఠవణించువారికిం
దొత్తులువోలె నుబ్బుదురు దొప్పలు దోరలు ముక్తికామినుల్. ॥49॥

సీ. ధర్మంబు కాశికాస్థానమధ్యంబున
నాల్గుపాదంబుల నడచి యాడు
నర్థంబు కాశీపురాంగణంబునయందు
నానాప్రకారమై నటన మిగులుఁ
గ్రామంబు కాశికాకటకఘంటావీథి
గర్వించు రాజలోకంబు ఠేవ
మోక్షసంపదలు గాశీక్షేత్రమునయందుఁ
ద్రవ్వి తండంబులై నివ్వటిల్లు
తే. గాశికల్యాణముల కాదికారణంబు
కాశి యణిమాదిసిద్ధుల కాటపట్టు
కాశి జనలోకసంకల్పకల్పకంబు
కలుషపిశితంబు మెసవురాకాసి కాశి. ॥50॥

సీ. ఉర్వీధరశ్రేణు లుఱ్ఱూత లూఁగంగ
నేడుగాడ్పులు వీచు నెన్నఁ డేనిఁ
జండభానుండు పండ్రెండుమూర్తులు దాల్చి
యెసఁగ నెండలు గాయు నెన్నఁ డేని
బుష్కలావర్తకాంభోధరవ్రాతంబు
లెలగోలు వర్షించు నెన్నఁ డేని
భూర్భువస్స్వర్లోకములు ముంచి జలరాసు
లేకోదకముఁ జూపు నెన్నఁ డేని
తే. నెన్నఁ డే నుండు గాలంబు మిన్ను దక్కి
భూతములు గ్రాగ నెన్నఁడేఁ బుట్టినిండ్ల
నపుడు వారణాసీపుర మైదుక్రోసు
లంతమేర యుపద్రవ మడరకుండు. ॥51॥

తే. ఉత్తరోత్తర మభివృద్ధి నొందుచుండుఁ
గాశి ధర్మార్థకామమోక్షములు నాల్గు
చంద్రకళయట్లు శుక్లపక్షంబురేలు
నాఁడునాఁటికి గనువర్ధనంబు కరణి. ||52||

సీ. పాలిండ్లు గదలంగఁ బసపుఁబయ్యెద వీచు
నచలాధిపతికూర్మియాడుబిడ్డ
ఘూత్కార మొనరించు తొండంబుముక్కున
శ్రీకరాసారంబుఁ జిలుక డుంఠి
ప్రత్యక్షమై వచ్చి భాగీరథీగంగ
మృదులహస్తము సాంచి మేను నివురుఁ
బ్రమథోత్తముఁడు భృంగి భయరక్షణార్థమై
ఫాలాగ్రమునఁ దీర్చు భసిత రేఖ
తే. దక్షిణ శ్రుతి మీఁదుగా ధాత్రిఁ ద్రెళ్ళి
పెద్దనిద్రకు మ్రాఁగన్ను పెట్టువేళఁ
బంచజనులకుఁ దారక బ్రహ్మవిద్య
యభవుఁ డుపదేశ మొనరించు నపుడు కాశి. ||53||

వ. అని వారణాసీపురంబు వర్ణించుచు. ||54||

తే. వృక్షశాఖాంచలంబుపై వ్రేలుచున్న
కోటిసంఖ్యల నీర్కావికోర్పణములు
విఘ్నమృగములఁ బట్టంగ వేసినట్టి
చీరతెర లనసంస్మృతిఁ జిగురు గొలుపు. ||55||

సీ. ఎదుర లోపాముద్ర పదపద్మములముద్ర
సికతిలం బగునేలఁ జెలువు మిగుల
శ్యామాకముష్టియాచ్ఞార్థంబు మృగములు
ఋషికన్యకలరాక కెదురుచూడ
దేవార్చనాధూపదివ్యగంధములతో
హోమధూమముతావి యొద్ది వడయ
వటుజనస్వాధ్యాయవర్ణసందోహంబు
శారిశుకంబులు చర్చ చేయఁ
తే. గాశకాపట్టణమునకుఁ గ్రోశమాత్ర
గహనగంగాప్రవాహసైకతికభూమి
బ్రహ్మలోకమునకు ననుప్రాసమైన
కలశజునిపర్ణశాల డగ్గఱిరి వారు. ||56||

వ. అప్పుడు. ||57||

మ. శివుఁడే దాత శివుండె భోక్త శివుఁడే చేయు న్మఖాదిక్రియల్
శివుఁడే విశ్వము నే శివుండ ననుచున్ జింతించుచున్ జాహ్నవీ
సవిధ శ్రీఫలవృక్షవాటమున భస్మస్నానశుద్ధాంగుఁడై
భవ! కాశీధవ! నీలకంఠ! యనుచు భావించుభవ్యాత్ముని‌న్. ||58||

క. రుద్రాక్షభూతిముద్రా
ముద్రితనిఖిలావయవుని ముక్తిపదశ్రీ
భద్రాసనస్థు లోపా
ముద్రాపరిపూర్ణపార్శ్వు మునిపుంగవునిన్. ॥59॥

మ. నిజధామంబున శంభులింగము భవానీదృక్కదంబంబు నం
బుజగర్భాధిసురేంద్రవందితపదాంభోజంబుఁ గల్పించె మం
త్రజపధ్యానపరాయణుం డగుచుఁ దత్పార్శ్వంబునన్ ద్వీపిరా
డజినాగ్రంబున నున్న పాశుపతవిద్యారాజ్యపీఠస్థునిన్. ॥60॥

క. పాటలజటాకిరీటు ల
లాటంతపసప్తసప్తిలలితమనోజ్ఞ
స్ఫాటికమణిజపమాలా
వ్యాటికి తక్క రసరోరుహాంగుళిపార్శ్వున్. ॥61॥

క. పంచబ్రహ్మంబును శ్రీ
పంచాక్షరమును నఘోరపాశుపతంబున్
గించిత్ప్రస్ఫుటదధరో
ష్ఠాంచలముగ జపము సేయునాదిమశైవున్. ॥62॥

మ. అవధానంబున నప్పటప్పటికి భక్త్యావిష్టుడై పార్వతీ
ధవ! గంగాధర! నీలకంఠ! మదనధ్వంసీ! మహాదేవ! రు
ద్ర! విరూపాక్ష! భుజంగహార! యనుచున్ ధారాధరవ్యూహసం
భవగర్జారభటిన్ బఠించుఁ బరమబ్రహ్మర్షి లేఖర్షభున్. ॥63॥

సీ. అంతర్విలోకనవ్యాప్తి యుద్వాసించి
బాహ్యంబునకు దృష్టి పాఱ విడిచి
లీల రుద్రాక్షమాలిక దక్షిణశ్రవ
శ్శష్కులీశిఖయందు సంతరించి
పదిలంబుగా మున్ను పరిఢవించినయట్టి
నలినాసనంబుబంధము వదల్చి
వేదాగమపురాణవిద్యోద్భవము లైన
పురమర్దనస్తోత్రముల పఠించి
తే. యప్పు డప్పుడ యోగసమాధి యుడిగి
యధికశాంతిఁ బ్రసన్నాత్ముఁ డైనవానిఁ
బ్రణవపంచాక్షరిమంత్రపరమసిద్ధుఁ
గుంభసంభవమునిఁ గనుంగొనిరి వారు. ॥64॥

తే. జయజయధ్వను లెసఁగంగ సంయములును
నమరులును మ్రొక్కి రపు డమ్మహాత్మునకును
బిన్న పెద్దతనంబు రూపింప నీదు
శాంభవం బైన దివ్యతేజంబుమహిమ. ॥65॥

వ. ఆగస్త్యుండును బ్రత్యుత్థానంబు చేసి యందఱకు నాతిథ్యసత్కారం బొనర్చి సుఖాసీను లైనవారిం గుశలప్రశ్నపూర్వకంబుగా నాగమనకారణం బడిగిన. ॥66॥

తే. మునులు నమరులు నత్యంతవినయపరతఁ
దారు వచ్చినకార్య మంతయును జెప్ప
యావదర్థపదోక్తివిద్యానిరూఢు
నాంగిరసుఁ బ్రార్థనము చేసి రధికభక్తి. ॥67॥

వ. బృహస్పతియు నమ్మహా(ను)భాగు నవలోకించి యిట్లనియె. ॥63॥

బృహస్పతి దేవర్షి నియుక్తుండై యగస్త్యునితో సంభాషించుట

సీ. ధన్యాత్మకుండవు మాన్యుండ వెంతయుఁ
గృతకృత్యుఁడవు జగద్ధితకరుఁడవు
ప్రత్యాశ్రమంబును బ్రతినగంబును బ్రత్య
రణ్యంబు శంసితవ్రతులు లేరె?
నీప్రతాపంబును నీప్రభావంబును
నీదునౌదార్యంబు లేదు గానఁ
బ్రణవపంచాక్షరబ్రహ్మవిద్యామహో
పనిషత్తు నీపాణిపల్లవాగ్ర
తే. మిట్టి నిను వేఁడ వచ్చితి మిందఱమును
గమలగర్భునియానతిఁ గాశిపురికి
భువనసంక్షోభకారియై పుట్టె నొక్క
కడిఁదియుత్పాత మది నీవు గడపవలయు. ॥69॥

వ. అని పలికి వాచస్పతి పుష్పంబునకు వాసనయుంబోలె నవినాభావసంబంధంబున నమ్మహామునికి సహధర్మచారిణి యై యరుంధతికి సావిత్రికి ననుసూయకు శాండల్యకు సరస్వతికి లక్ష్మి కుమకు శతరూపకు మేనకకు సునీతికి సంజ్ఞకు స్వాహకుం దోడిజో డగులోపాముద్ర వీక్షించి యిట్లనియె. ॥70॥

బృహస్పతి లోపాముద్రకుఁ బతివ్రతాధర్మంబులు సెప్పుట

తే. అమ్మ! కుశలంబె? సాధ్వి! యనామయంబె?
దేవి! భద్రంబె? లెస్సలా? పూవుఁబోడి!
సారపరమపతివ్రతాచారవైభ
వాధిరాజ్యంబు జరుగుచున్నదియె? తరుణి! ॥71॥

సీ. ప్రాణేశుఁ డారగింపక భుజింపవు భక్త
నిద్రింపకయమున్న నిద్రవోవు
నాథుండు మేలుకొనకమున్న మేల్కాంతు
కైసేయ కెన్నఁడుఁ గదియ వధిపు
ధవుఁడు రోషితుఁ డైనతటి వాడి యుండుదు
పతికి నెప్పుడు మాఱు పలుక వీవు
పురుషునీగికి నల్ప మనక సంతోషింతు
మొగ మెత్త నేరవు మగనియెదురఁ
తే. జెఱఁగుమాసినమూన్నాళ్లు సిగ్గుతోడఁ
బతివిలోకనమార్గంబుఁ బరిహరింతు
సవిత్రుఁ డదయింప నాల్నాళ్ల జలక మాడి

చూడ వెవ్వారిఁ బెనిమిటిఁ జూతు కాని. ॥72॥

మ. పసపుంగుంకుమకజ్జలంబునును గూర్పాసంబు తాంబూలముం
గుసుమంబుల్ కబరీభరంబు చెవియాకుల్ మంగళాలంకృతుల్
విసు పొక్కింతయు లేక తాల్పవలయున్ వీనిన్ సదాకాలము
న్నసిఁ జక్కంగఁ బ్రియుండు వర్ధిలుటకై నాళీకపత్రాక్షికిన్. ॥73॥

తే. రజకితోడ నుదక్యతో శ్రమణతోడ
విధవతో నాథుతో రాయువెలఁదితోడఁ
జెడిపెతోడఁ బోరాములు సేయవలదు
ప్రాణసంకటములను బుణ్యాంగనలకు. ॥74॥

సీ. పతి పిల్వఁబంచినఁ బని యేమి యని వచ్చి
చెప్పినయుడిగంబు సేయవలయు
భక్తయానతి లేక ప్రకృతిబంధునికైన
నేపదార్థంబును నీగి సెట్ట
జీవితేశ్వరుఁడు డించినయోగిరంబును
గుత్స సేయక భుక్తి గొనఁగఁదగవు
సుఖసుప్తుఁ డగునిజేశునిఁ బ్రబోధ మొనర్పఁ
గా దనుష్ఠానభంగముల దప్ప
తే. నొంటి నెచ్చోటి కరుగుట యుక్తి గాదు
తడుపు గట్టక నీరాడఁ దగవుగాదు
కడపమీఁదను మఱి సన్నెకంటిమీఁదఁ
జక్కిమీఁదను గూర్చుండ జాడ గాదు. ॥75॥

క. నాగరికత్వము వాచా
ప్రాగల్భ్యము జూపఁదగదు పతిముందట సం
భోగక్రీడావిభవో
ద్యోగంబులఁ దక్క సతికి నుత్పలనయనా! ॥76॥

క. ఇది ధర్మం బిది యీలువు
ఇది వ్రత మీది సద్వివేక మిది యాచారం
బిది దేవపూజ యిది పతి
యుదితం బాలంబు సేయకుండుట సతికిన్. ॥77॥

క. కాంతుఁడు సంతోషించిన
సంతోషింపంగవలయు సతి కతఁ డాత్మన్
సంతాపించినపట్టున
సంతాపింపంగవలయు జలజేక్షణకున్. ॥78॥

వ. కొందఱు కులటలు పతి దురవస్థఁ బొందినఁ దెవులుపడిన శృంఖలాబద్ధుం డైనను బరిత్యజింతురు. కొందఱు దుష్టమతులగుసతులు లేమిం గొతుకువడినభర్త నధికకార్పణ్యంబు పచరించి సర్పిర్లవణతైలతండులాదులకై సిబ్బితి పఱుతురు. కొంద ఱిచ్ఛావతులు ప్రియుండు దమకు నేమి యిచ్చిన మెచ్చుట హెచ్చు కుందాడుదురు. కొందఱు పరాకు లే కేకాకినులై మగని మొఱఁగి యొక్కడికేనియుం జనుదురు. కొందఱు

దుశ్శీల లశ్లీలవాక్యంబుల నందంద్ బ్రియునిముందట మందెమేలంబునం బ్రేలుదురు.
ఇందఱు నాథునిం గులంబువారిని నరకంబునం ద్రోచి తారును నంద కూలుదురు. ||
79||

సీ. చీఁకటితప్పు చేసిన సరోరుహనేత్ర
గూబ యై చరియించుఁ గోటరమున
వింతవానిఁ గటాక్షవీక్షణంబునఁ జూచు
కిసలయోష్ఠి వహించు గిల్లకన్ను
మగఁడు దన్మొత్తిన మార్మొత్తునలివేణి
వ్యాఘ్రియై చరియించు వనములోనఁ
జిఱుదిండి తనవారి మొఱఁగి యాహారించు
నతివ సూకరజాతియందుఁ బుట్టు
తే. నధిపుఁ గోపించి హుంకార మాచరించు
పడఁతి మూఁ గౌను సవతిసౌభాగ్యలక్ష్మి
జూడఁజాలక మదిలో నసూయ సేయు
భామ దుర్భగ యగు నన్యభవమునందు. ||80||

ఉ. దూరముపోయి యెండఁబడి దూపిలివచ్చినప్రాణనాథునిన్
ద్వారకవాటదేహళులదాఁక నెదుర్కొని తీర్థ మార్చి యా
హారము పెట్టి వీడ్యము సమర్పణ చేసి విహారశయ్యపై
నూరువు లొత్తి చిత్తమున కుబ్బొనరించుట ధర్మ మింతికిన్. ||81||

తే. తగవు పాటించి యల్పంబు దండ్రి యిచ్చు
నల్ప మల్పంబ భ్రాతయు నాత్మజుండు
ప్రార్థితం బైనధన మెంతయైన నిచ్చు
ప్రాణనాథుని సరియె యేబంధువులును? ||82||

సీ. ఓర్పుమై నుప్పిండి నుపవాస ముండనీ
మగనాలిసరిఁ బోల్పఁ దగదు విధవ
తిరిగి నానాపుణ్యతీర్థంబు లాడనీ
మగనాలిసరిఁ బోల్పఁ దగదు విధవ
సమధికంబగు నిష్ఠజపములు సేసిన
మగనాలిసరిఁ బోల్పఁ దగదు విధవ
సద్భక్తి దేవతార్చనము సేయంగనీ
మగనాలిసరిఁ బోల్పఁ దగదు విధవ
తే. నిద్ర మేల్కాంచి రేపాడి నియపరత
నహిమభానుని వీక్షింపనియటకమున్న
తగదు (వీక్షింప) నరునకుఁ జూడంగఁ దల్లి వదినె
నత్తగారిని దప్పించి యన్యవిధవ. ||83||

ఉ. జీవముతోడఁ బాసి యశుచిత్వముఁ బొందిన మేనుగంధతో
యావభృథాభిషేకము సహస్రఘటంబుల నాచరించినన్
బావన మౌనె? యట్ల పతిఁ బాసి వితంతుత నొందినట్టిరా
జీవదళాయతాక్షి యశుచిత్వము వాయదు వేయుభంగులన్. ||84||

తే. ప్రియము గలిగిన నంగీకరింపవలదు
ముండదీవన రేపాది మోముఁ జూచి
బైసిమాలిన పరమనిర్భాగ్యురాలు
విధవ దాని యాశీస్సును విషసమంబు. ||85||

సీ. పెండిలినాఁడు భూబృందారకులు గన్య
నప్పగించిరొ లేదొ యధిపుఁ గూర్చి
సహచారిణివి గమ్ము సకలకాలమునందు
నిండుఁజందురునిఁ జంద్రికయుఁ బోలెఁ
దొలుకరిమొగులు విద్యుల్లేఖయును బోలె
ననుగమింపఁగఁ బాడి యతివ మగనిఁ
బితృవనంబునదాఁకఁ బతివిమానము వెంటఁ
గైసేసి కొలనాడఁ గదలుభంగిఁ
తే. బిటికికిఁకండ యొకింత లే కఱిమి వేడ్కఁ
జిచ్చుఱికఁ బోవునికచరాజీవనేత్ర
కశ్వమేధంబుఫలము తథ్యంబు గలుగుఁ
బద పదమ్మున కిదె వేదభాషితంబు. ||86||

తే. పుట్టలోపలిపాము నభ్యుద్ధరించు
వశ్యమంత్రుండు పాములవాఁడపోలె
భర్త నభ్యుద్ధరించుఁ బాపంబువలన
నగ్ని నుఱికినయట్టి పద్మాయతాక్షి. ||87||

గీ. పెక్కు మాటల నిటు జాలిపెట్ట నేల
సాధ్వి గర్వింప నొకఁ డెట్టు చాలఁగలఁడు?
గంధవాహంబు వెఱచు నక్కలువకంటి
పసపుపయ్యెద పాలిండ్లఁ బాయఁ దట్ట. ||88||

తే. ఔర్వశిఖికంటె జముకంటె నర్కుకంటెఁ
బిడుగుకంటెను దీప్రమై బిఱుసు చూపు
నాత్మఁ దప్పఁగఁ దలఁచుదురాత్మకులకు
సహహ! పతిదేవత పతివ్రతాతిశయము. ||89||

చ. తొలఁగుదు రంత నంత యమదూతకిరాతులు భీతచిత్తులై
కలుషసమన్వితుం డయిన కాంతుని దారుణలోహపాశశృం
ఖలికలు విచ్చి పుచ్చుకొని కాంత చితాగ్నిశిఖాముఖంబునన్
వెలువడి యాత్మభర్తవెనువెంట హుటాహుటిఁ గూడివచ్చినన్. ||90||

తే. ఎన్నికకు రోమకూపంబు లెన్ని గలవు
దివ్యవర్షంబు లన్ని మోదించు సాధ్వి
నాకభువనంబునం దాత్మనాథుఁ గూడి
వెఱ పొకింతయు లేక చిచ్చుఱికె నేని. ||91||

తే. తండ్రివంశంబునం దేడుతరములకును
దల్లివంశంబునం దేడుతరములకును

ధవునివంశంబునం దేడుతరములకును
శాశ్వతస్వర్గసౌఖ్య మీఁ జాలు సాధ్వి. ॥92॥

వ. అని పలికి బృహస్పతి లోపాముద్రం గనుంగొని దేవీ! నీప్రసంగవశంబునం గొన్ని యోషిద్ధర్మంబులు చెప్పితి. నీవు మహాపతివ్రతవు. నీబోటిపుణ్యవతులు కొందరు గలుగంబట్టిగదా వసుంధర తిరంబైయున్నయది. ఇదె నీకు నమస్కారంబు. ॥93॥

క. మావచ్చిన కార్యమునకు
నీ వనుకూలత భజించి నిర్మలకరుణా
శ్రీ వెలయఁగఁ బ్రార్థింపుము
నీవల్లభు భువనకుశలనిర్వాహకునిన్. ॥94॥

వ. అని యగస్త్యమహామునిం జూచి వెండియుం బ్రణమిల్లి యాఖండలగురుం డిట్లనియె. ॥95॥

బృహస్పతి యగస్త్యునితోఁ దమవచ్చినకార్యంబు నెఱింగించుట

సీ. ప్రణవంబు నీవు నిర్మలగుణాలంకార!
యామ్నాయవిద్య యీయలరుఁబోఁడి
తప మీవు శశికళోత్తంసభక్తినిధాన!
శాంతి యీసంపూర్ణచంద్రవదన
ఫల మీవు వాతాపిఖలదర్పభంజన!
సత్క్రియ యీగంధసారగంధి
మిహిరుండ వీవు విశ్వహితప్రవర్తక!
చైతన్యలక్ష్మి! యీచపలనయన
తే. బ్రహ్మతేజంబు నీయందుఁ బ్రజ్వరిల్లుఁ
బ్రజ్వరిల్లుఁ బతివ్రతాపరమతేజ
మీలతాతన్వియందె మా కిందఱకును
నుభయతేజంబులును మహాభ్యుదయ మొసఁగు. ॥96॥

తే. శక్రుఁ డీతండు శిఖి వీఁడు జముఁడు వీఁడు
రాక్షసుఁడు వీఁడు పాథోధిరాజు వీఁడు
పవనుఁడును వీఁడు కిన్నరపతి యితండు
వృషభవాహనుఁ డీతండు విశ్వవంద్య! ॥97॥

వ. వీరెమునులు. వీరే సిద్ధసాధ్యమరుత్కిన్నరకింపురుషగంధర్వవిద్యాధరులగుదేవయోనులు. మావచ్చినకార్యం బవధరింపుము. వింధ్యం బనుమహీధరంబు విబుధశైలంబుతోఁ బ్రతిస్పర్ధించి యూర్ధ్వాండకర్పరంబు నిజశిరశ్శృంగశృంగాటకంబుల నుద్ఘాటించుచు ననూరుసారథిపథం బవరోధించి నక్షత్రగ్రహతారచక్రంబుఁ జిక్కుపఱచి సప్తసమీరణస్కంధంబులనుం బ్రతిబంధించి శింశుమారాకారంబునం దారకావీథి బవ్వడించిన పాంచజన్యధరు నొరసి యౌత్తానపాది నుత్తరించి గగనగంగ నాలింగనంబుచేసి యురులింగాకారుఁ డైనధూర్జటిం ద్రివిక్రమాకారంబున విరాడ్రూపుం డగు విష్వక్సేను ననుకరించియున్నయది. తృటినిమేషకాష్ఠాకళాముహూర్తాహోరాత్రపక్షమాసర్త్వయన సంవత్సరయుగసంధ్యాసంధ్యాంశమన్వంతరకల్ మహాకల్పాదిభేదభిన్నం బై

పదార్థంబులం బరిచ్ఛేదించుకాలంబు నినస్తసమస్తోపాధికస్వప్రతిష్ఠాఖండసచ్చిదానందైకరసాద్వితీయరూపుం డైనవిరూపాక్షుండు దప్పించి యన్యులనుం బరిచ్ఛేదించు. అట్టికాలంబునకుం దపనపరిస్పందంబు మూలంబు. మార్తాండుండు కొండప్రక్కం జిక్కి కడలిమొగయక్కలిం దగులుపడి చిక్కిన జోగునుంబోలె నెదురు నడవ మరలం బఱవలేక చీకాకుపడియున్నవాఁడు. ప్రాహ్ణాపరాహ్ణమధ్యాహ్నసమయంబులు గత్తరఁ గలయుటం జేసి నిత్యనైమిత్తికాదిక్రియాకలాపంబు లుపసంహృతంబు లయ్యె. ప్రాచ్యోదీచ్యదేశంబు లంధకారాతపహిమానిలంబులచేతం జేతనావైకల్యంబు వహించె. భువనంబుల కకాండప్రళయం బావిర్భవించె. కల్పాంతకా లంబునందును గసుగందకుండుం గావున నవ్వేసవి గాశీక్షేత్రంబునందు నుపరతి చూపదు. ఏమును నిమ్మహోపద్రవంబునకుం బ్రశాంతిఁ గోరి యబ్రహ్మణ్యంబు సేయుచు బ్రహ్మశరణు సొచ్చితిమి. అవ్విరించి కరుణాకటాక్షంబున నీక్షించి యీయాపద యపనయింప వాతాపిహారితాపసుండు దక్కం దక్కినవాఁడు సమర్థుండుగాఁడు. అతనిం బ్రార్థింపుఁడు, పొం డని తాన నీకందువ చెప్పిన నీయానందవనంబున కనుదెంచితిమి. ఇకమీఁదఁ గోపాటోపావకుంఠకంఠకఠినహుంకారధారావష్టంభంబునం త్రివిష్టపరాజ్యలక్ష్మీమదాంధుం డైననహుషుని నిమిషమాత్రంబున ధాత్రీమండలంబునం బడఁద్రోచిన మహానుభావుండవు. నీవ ప్రమాణంబు. ‖98‖

క. ఎవ్వఁడు నిసర్గకఠినుం
డెవ్వఁడు సన్మార్గరోధి యీర్ష్యాపరుఁ డై
యెవ్వఁడు దన కధికునితోఁ
జివ్వకుఁ జేసాఁడు వానిసిరు లధ్రువముల్. ‖99‖

వ. అనిన వాచస్పతిపలుకు లాకర్ణించి యమ్మునిపుంగవుం డిట్లనియె. ‖100‖

తే. యత్న మొనరింతు నీకార్య మనువుపడఁగఁ
జనుఁడు మీమీనివాసదేశముల కర్థి
నున్నవాఁడు గదా! వీఁడే యుమయుఁ దాను
గాశికాభర్త మనపాలికల్పతరువు. ‖101‖

వ. అనిన వారును మహాప్రసాదం బని సముచితప్రకారంబునం గుంభసంభవుని వీడ్కొని నిజనివాసంబులకుం జనిరి. అనంతరంబ యగస్త్యుండు లోపాముద్రం జూచి యిట్లనియె. ‖102‖

అగస్త్యుండు కాశీవియోగంబునకుఁ బరితపించుట

తే. కమలలోచన! మనుజుఁ డొక్కటిఁ దలంప
దైన మొక్కటిఁ దలఁచు టెంతయు నిజంబు
కాశిఁ బెడబాయ నని యేను గదలకుండ
గాశిఁ బెడఁబాపె దైవంబు కరుణ లేక. ‖103‖

తే. అప్పటికి నియ్యకొంటిఁ గా కంబుజాక్షి!
[1]బుషులపాశంబులే యింతలేసి పనులు?
కొసల కాఁబోతు నాఁబోతు గ్రుమ్ములాడ
నడిమి లేఁబెయ్యగతి వచ్చె నాకు నిపుడు. ‖104‖

సీ. వివరించి చూడంగ విసుమానములుగాక
గోత్రారి వెఱచునే కుధరములకు?
యుగవిరామమున నుఱ్ఱూత లూఁపగఁజాలు
గాలి కొండ దమింపఁ జాల దెట్లు?
సర్వభూతంబుల శాసింపఁజాలెడు
జములావు గిరియందుఁ జడతవడునె?
దహనునిదాహకత్వంబు మహీధ్రసం
స్తంభంబునకు శక్తి చాల దొక్కొ?
తే. రుద్రులాదిత్యతుషితమరుద్గణములు
దక్కగల దేవతలు జగత్త్రయము మ్రింగి
యుమియఁజాలుదు రట్టివా రోపలేరె?
వింధ్యగిరగర్వసంరంభవిభవ మడపఁ. ||105||

తే. కామధేనువుఁ దనయింటఁ గట్టినాఁడు
కలవు తనతోటలోపలఁ గల్పతరులు
అట్టియింద్రుండు ప్రార్థించె నట్టె నన్ను
నింతపని కియ్యకోకుండ నెట్లు నేర్తు? ||106||

సీ. మాటనిల్కడఁ గాదె? మధుకైటభులు దొల్లి
హరిచేతఁ జచ్చి రేకార్ణవమున
గరుడుండు మోమోటఁ గాదె? వాహన మయి
వనజాక్షు నెక్కించుకొనియె వీఁపు
స్వాగతంబునఁ గాదె? చక్రాయుధుఁ డడంపఁ
బాతాళబిలములో బలి యడంగె
విశ్వాసమునఁ గాదె వృత్రాసురేంద్రుండు
సమసె నంబుధివాక శక్రుచేత
తే. మెఱసి యుపకార మొనరింప మేలు వచ్చుఁ
గీడు వచ్చు మనంబులో నోడ వలదు
వాడు చేసినధర్మంబు వానిఁ గాంచుఁ
గీర్తి యొక్కటి సాలదే కేవలంబ? ||107||

చ. ప్రతిదివసంబు విందుము పురాణముఖంబునఁ గాశియందు సం
తతముగ నంతరాయములు దాఁకుచునుండు ననంగ నిప్పు డా
శ్రుతి నిజమయ్యె నేనిదె యశోకమనస్కృత నుండఁగా నత
ర్కితగతి వచ్చెఁ జూడుమిదె కిన్నరకంఠి! మహాంతరాయముల్. ||18||

తే. విముఖుఁ డయ్యెం జుమీ! నాకు విశ్వభర్త
గాక యూరక యేభంగిఁ గలుగనేర్చు
సకలకైవల్యకల్యాణజన్మనిలయ
కాశికాక్షేత్రవిప్రయోగవ్యథార్తి. ||109||

తే. పాణి యాహారకబళంబుఁ బాఱవైచి
కూర్పరము నాకు పిసవెట్టికూళ వోలె
భోగమోక్షములకు జన్మభూమి యైన
కాశి విడిచి నరుం డన్యదేశ మరుగు. ||110||

చ. తటగున నియ్యకొంటి మతి దప్పి మరుద్గురునంతవానితో
నటమట మింకఁ బోక యడియాసల నుండుటఁ బాపు దైవమా!
యిటు ననుఁ జిక్కు వెట్టుదె యనేకవిధంబుల నెట్లు చెప్పినన్
గటకట! యెట్లు వాయనగుఁ గాశిక మోక్షపదప్రకాశికన్. ||111||

సీ. పాయంగ వచ్చునే ప్రాలేయగిరికూట
సమవతీర్ణజలౌఘజహ్నుకన్య?
మఱువంగ వచ్చునే మందారమధురసా
స్వాదఘూర్ణితనేత్రు వటుకనాథు?
విడువంగ వచ్చునే విఘ్నాంధకారార్కు
డుంఠివిఘ్నేశు మండూకజఠరు?
మానంగ వచ్చునే మధ్యాహ్నకాలంబు
శ్రీవిశాలాక్షి కెంజేతిభిక్ష?
తే. సురలు ప్రార్థింపగాఁ బ్రతిశ్రుతము చేసి
యెట్టు వోకుండ నేర్తు నే నింతవాడ?
నెట్టు వో నేర్తుఁ గాశిఁ బుణ్యైకరాశి
బ్రకటగుణరత్నదుగ్ధాంబురాశిఁ బాసి. ||112||

క. కాశీ క్షేత్రము పంచ
క్రోశము గైవల్యలక్ష్మికులగృహ మని యా
క్రోశించు శ్రుతులు వినియును
దేశాంతర మరుగ సమ్మతింతు రభాగ్యుల్. ||113||

తే. కాశిం బాయుదుఁ గా కేమి కలువకంటి!
యంతరవిముక్తితీర్థంబు నాశ్రయింతు
నంతరవిముక్తతీర్థ మెయ్యదియొ యనిన
వరణయును నసియును నైనవారణాసి. ||114||

వ. భ్రూఘ్రాణంబులసంధి యవిముక్తస్థానం బది యభ్యంతరతీర్థంబు తీర్థంబులు బాహ్యాభ్యంతరభేదంబున ద్వివిధంబులై యుండు. ||115||

తే. ఎల్లవియు బాహ్యతీర్థంబు లిందువదన!
యరయ బాహ్యంబు లయ్యు నాభ్యంతరములు
కాశికాతీర్థ మాదిగాఁ గలవు కొన్ని
వాని వినిపింతుఁ బరిపాటి వనిత! వినుము. ||116||

సీ. శీర్షంబునందలి శ్రీశైలతీర్థంబు
మల్లికార్జునదేవుమనికిపట్టు
ఫాలభాగమునందుఁ బ్రాలేయమయ మైన
విమల కేదారతీర్థము వసించుఁ
గుచచూచుకములందుఁ గురుజాంగలమ్ముల
తీర్థరాజము సంప్రతిష్ఠ నొందు
భ్రూవల్లరీయుగ్మమునకు మధ్యంబున
నానందవనతీర్థ మధివసించు
తే. నంతరంగమునఁ బ్రయాగ మాశ్రయించు

నిమ్మహాతీర్థములు పార్వతీశ్వరునకు
విహరణస్థానములు వేదవిశ్రుతములు
వెలుపలను లోపలను నుండుఁ దలిరుఁబోడి! ‖117‖

వ. బాహ్యాభ్యంతరంబులయందును నవిముక్తతీర్థం బుత్తమోత్తమంబు. అట్టితీర్థంబుననుండి యఖండంబు సచ్చిదానందైక రసంబు నద్వితీయంబు నగునిష్కళంకస్వరూపంబును నర్ధనారీశ్వరాదిరూపం బైనసకలస్వరూపంబును నగువిశ్వనాథు నుపాసింప నొడగూడదయ్యెం గావున నింక నేను భావతీర్థంబున యాభర్గు నుపాపించెద. సంసారసాగరంబుఁ దరియింపసాధనం బగుటఁ దీర్థం బయ్యె. ఆభ్యంతరం బైనయవిముక్తతీర్థంబు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులకు లబ్ధస్థానంబగుటం త్రిమూర్తులకు సాధారణం బయ్యును మహేశ్వరునకుం బ్రధానస్థానం బై యుండు. ‖ 118‖

సీ. ఏవిధంబున నాత్మ నెఱుఁగుదు నే నంచు
యాజ్ఞవల్క్యుని నత్రి యడిగెఁ దొల్లి
యవిముక్తమునయం దుపాస్యుఁ డాత్ముఁ డటంచు
యాజ్ఞవల్క్యుం డత్రి కానతిచ్చె
నాయవిముక్త మెం దాశ్రయించినది యం
చడిగెఁ గ్రమ్మఱ నత్రి యాజ్ఞవల్క్యు
నినుపారి వరణయందును నసియందును
నది యుండు నని యత్రి కాన తిచ్చె
తే. యాజ్ఞవల్క్యుండు భూమధ్యమాస్థలంబు
వరణ సంసారదోషనివారణంబు
నాశి యింద్రియదోషవినాశనంబుఁ
జేయుచుండుట యిట నిర్వచింపఁబడియె. ‖119‖

వ. అభ్యంతరావిముక్తక్షేత్రదర్శనంబు బ్రహ్మనాడీపవమానజయంబునం గాని సిద్ధింపదు. ‖120‖

సీ. ప్రకృతిరూపిణి యైనపాఁపపూఁబోడికి
మహదాదివికృతులు మలక లేడు
మొగము విచ్చి సుషుమ్న మూలరంధ్రముఁ గప్పి
వంశాస్థిసంబంధవలనలీల
నది మీఁదు ప్రాకి మధ్యమనాడితోఁ గూడి
ద్రుహిణరంధ్రముఁ గప్పుఁ దోకచివరఁ
జక్కజాయఁ జరింప సమకూరకుండుట
నిడఁ బింగళను గాలి యెక్కు డిగ్గుఁ
తే. గెలనివాఁకిళ్ళు రెండు వేగిరము మూసి
నడిమివాఁకిలిఁ దెఱవ నెవ్వండు నేర్చు
సాధకుఁడు నాఁడుగాని వశ్యంబు గాదు
పవనవిజయంబు వానికిఁ బద్మనయన! ‖121‖

క. ఇడ వామనాడి పింగళ
కుడినాడి సుషుమ్న మధ్యగోచర యగు నీ
కుడియెడమ మధ్యనాడుల

కుడురాజానన! త్రిమూర్తు లొగి దైవతముల్. ||122||

క. హరి యిడకు నలువ పింగళ
కరవిందదళాయతాక్షి! యమృతాంశుకళా
ధరుఁడు సుషుమ్నానాడికిఁ
బరిపాటి నధీశు లనుచుఁ బలుకుదు రార్యుల్. ||123||

వ. పవనంబునకు సుషుమ్నాప్రవేశలక్షణం బైన యోగంబు వివరించెద. బ్రహ్మలోకప్రాప్తిద్వారం బగుట సుషుమ్న బ్రహ్మనాడి యనం బరఁగు. షణ్ణవత్యంగుళప్రమాణం బైనదేహంబునట్టనడుమఁ ద్రికోణాకారం బై కుక్కుటాండంబు చందంబున నుండునది కందస్థానంబు. ||124||

తే. నాభికందంబుక్రిందట నలినగంధి!
కుండలీశక్తిదేవత యుండునెలవు
కుండలీశక్తి నాఁగఁజకోరనేత్ర!
పాముచందాన నుండెడు ప్రథమధమని. ||125||

వ. అది మూల ప్రకృతి. మహదాదిప్రకృతివికారంబు లేడును దానిమేనిమలకలు. అప్పాపచేడియయు సుషుమ్నానాడితోడం బెనంగొనియుండు.||126||

క. గిటగిట నెనిమిదిమలకలఁ
గుటిలీభావము భజించి కుండలి ప్రాకున్
నిటలాంతముదాఁకను గ్రిం
దటిమొగ మై వ్రేలు నంధ్రు దధ్ఘ్నలు దానిన్. ||127||

తే. దానిచుట్టును నుండు లేఁదలిరుఁబోఁడి!
డెబ్బదియు రెండువేలు నాడికలు మేన
ముఖ్యనాడులు వానిలో ముద్దరాల!
పదియునాలుగు ననుచుఁ జెప్పుదురు బుధులు. ||128||

వ. ఇడానాడియందుఁ జంద్రుం డధివసించియుండుం గావున నందుఁ బవనం బుద్గమించుకాలంబు రాత్రి. ప్రవేశించుకాలంబు పగలు. పింగళానాడియందు సూర్యుం డధివసించి యుండుఁగావున నందుఁ బవనం బుద్గమించుకాలంబు దివంబు. ప్రవేశించుకాలంబు రాత్రి. ప్రాఙ్ముఖస్థితుఁ డగుపురుషునకుఁ బింగళానాడి దక్షిణదిక్కున నిడానాడి యుత్తరదిక్కున నుండుఁగావున మకరాయనసమయంబున దక్షిణదిగవస్థితుం డగుసూర్యుండు గర్కటకాయనపర్యంతంబు నుత్తరంబు నడచుటం జేసి యుత్తరాయణం బయ్యె. ఈ చందంబునం బింగళా స్థితుం డగుపవనుండు యావత్కాలంబు నిడయందు సంక్రమించు నంతకాలం బుత్తరాయణం బీప్రకారంబున దక్షిణాయనంబు నెఱుంగునది. ||129||

చ. సమగతి నేకకాలమున సంగతి యాషవతీకళత్రుఁడున్
గమలహితుండు ప్రాణమనుగాడ్పులు దారటుకూడి పింగళా
ధమనిని డాసి తీవ్రగతిఁ దార్కొని క్రుంకుదు రస్తమింతు రే
సమయమునందుఁ దాల్చునది చంద్రనిభాస్య! యమాభిధానమున్. ||130||

తే. పాము కుండలి చంద్రుండు ప్రాణపవన

మాసిరావల్లి యెప్పు డయ్యనిలుఁ గ్రోలు
నది యశేషాంగకగ్రాస మైనయట్టి
గ్రహణకాలంబు సుమ్ము సారంగనయన! ||131||

వ. ప్రాణంబ యాదిత్యుండు. ఆదిత్యుండ చంద్రుండు. ఆప్రాణానిలంబు మూలాధారప్రవేశానంతరం బుదయించు మూర్ధప్రవేశానంతరం బస్తమించు. దేవతలకు మొదలివిషువం బైనమేషాయణంబున సూర్యుం డుదయించు. విషువాంతరం బైనతులాయనంబున నస్తమించు. ప్రాణోదయాస్తమయసమయంబులు విషువద్ద్వయంబు. ||132||

చ. మొదల సుషుమ్నఁ జొచ్చు నిడముట్టినగాడ్పుల కొంతసేపునం
బిదప సుషుమ్నఁ బుట్టినసమీరము చొచ్చునిడాఖ్యనాడికన్
మొదలను బిమ్మటం బవనముల్ దిరుగంబడి చొచ్చుఁ గానన
య్యదనులు సంక్రమంబులని యాడుదు రాగమతత్త్వకోవిదుల్. ||133||

వ. అని యవిముక్తక్షేత్రవియోగదుఃఖంబున మానసాంతరవిముక్తక్షేత్రమాహాత్మ్యం బుపన్యసించి యనంతరంబ కాశికావిరహవేదనాభరంబు దుస్సహం బగుట నౌర్యశేయుండు కాశిని లక్ష్యంబు చేసి యి ట్లనియె. ||134||

క. ఆమచ్చిక యాయను వా
ప్రేమాతిశయంబు విస్తరింపఁగ వశమే?
భూమండలతిలకమ పర
భూమికి ని న్నెట్లు వాసి బోవుదుఁ గాశీ! ||135||

మ. నిజ మేఁ బల్కెద బాహులెత్తి శ్రుతివాణీజాహ్నవీగోపతి
ధ్వజడుంఠీశగణేశ్వరుల్ గుఱిగ నోవారాణసీదేవి! యో
గజచర్మాంబరుకూర్మిపట్టణమ! యోకల్యాణి! నిన్ బోలనం
బుజగర్భాండమునందు లేవు నగరంబుల్ తీర్థరాజంబులున్. ||136||

తే. లేవు లింగంబు లవిముక్తలింగమునకు
సాటిసేయంగ భూర్భువస్స్వస్త్రయమున
రావు దక్కటిపుణ్యతీర్థములు నీకు
సాటిసేయంగ భూర్భువస్స్వస్త్రయమున. ||137||

వ. అని యెట్టకేలకుం గదలి విరాళింగొన్నచందంబున మరులు గుడిచినపోల్కి నపస్మారం బెత్తినపగిది నన్నుకొన్నవిధంబున దూపటిల్లినతెఱంగునఁ దూలపోయినరీతి విషం బెక్కినలీల మ్రాఁగన్ను పెట్టినలాగున లాహిరి పట్టినభాతి మదంబెక్కినమాడ్కి నుంగిడిగొన్నభంగి నూసరిల్లుచు నుస్సురనుచు నుమ్మలించుచు నుదిలగొనుచు నుపతాపం బందుచు నూటాడుచు నూర్వశీనందనుం డూర్ధ్వబాహుండై యుచ్చైస్స్వనంబున. ||138||

సీ. పరమకల్యాణీ! యోభాగీరథీ! గంగ!
వార్ధిభామిని! పోయివత్తు నమ్మ!
యమరేంద్రులార! లోలార్కకేశవులార!
వనజసంభవ! పోయివత్తు నయ్య!
శ్రీవిశాలాక్షి! దాక్షిణ్యపుణ్యకటాక్ష!

వాసవార్చిత! పోయివత్తు నమ్మ!
శ్రీపూర్ణభద్రపారిషదనాయకులార!
వటుకభైరవ! పోయివత్తు నయ్య!
తే. తీర్థసంవాసులార! కృతార్థులార!
పాశుపతులార! భాగ్యసంపన్నులార!
మందిరోద్యానవాటికామఠములార!
పోయివచ్చెద మీకాశిపురము వెడలి! ॥139॥

సీ. కలహంసి! రారాదె కదలి నాతోఁ గూడి
నీవేల వత్తమ్మ నెమ్మి నుండి
కదళికాకాంతార! కదలి రా నను౯ గూడి
నీ వేల వత్తమ్మ నెమ్మి నుండి
శ్రీవిశాలాక్షి! విచ్చేయు నాతోఁ గూడి
నీ వేల వత్తమ నెమ్మి నుండి
నాతోడఁగూడి యంతర్గేహ! యే తెమ్ము
నీ వేల వత్తమ్మ నెమ్మి నుండి
తే. రండు ననుఁ గూడి యోపరివ్రాట్టులార!
వత్సలత గల్గి మీరేల వత్తు రయ్య !
పరమనిర్భాగ్యుఁ డైననాపజ్జఁ బట్టి
కటకటా! సౌఖ్యజలరాశిఁ గాశిఁ బాసి. ॥140॥

వ. అని యెట్టకేలకుఁ గాశీనగరంబు వెడలి కొంతదవ్వు నడచి కాశీవిప్రయోగతీవ్రవేదనాదూయమానమానసుం డై వద నంబు వఱువట్లు పట్టం బాదంబులు గుదివడ నుష్ణానుచు నొకవటవిటపినీడ నజ్జటాధరుండు చతికిలంబడి లోపాముద్ర కిట్లనియె. ॥141॥

తే. భూమిపతిపుత్త్రి! చెప్పుమా బుద్ధిమతివి
కాశి వెడలంగ వలసె నేకారణమునఁ
గారణము లేక యూరక కలుగు నెట్లు
సుఖము దుఃఖము నరునకు సులభలీల? ॥142॥

వ. కాశ్మీరంబులయందుఁ గుంకుమం బనునది దేశాపేక్ష; దివంబునంద కమలవికాసంబు, రాత్రియంద యుత్పలవికాసంబు ననునది కాలాపేక్ష; పుణ్యవంతునకు సుఖంబు, పాపిష్ఠునకు దుఃఖంబు ననునది యదృష్టాపేక్ష; సర్వంబును నీశ్వరేచ్ఛాయత్తం బనునది యీశ్వరాపేక్ష; విశ్వంబును గ్రహవశం బనునది గ్రహాపేక్ష; మాకుఁ జూడ నీశ్వరప్రేరణంబునం గర్మంబు సుఖదుఃఖంబుల నాపాదించు; ఈశ్వరుం డెవ్వని రక్షింపవలసె వానిచేఁ బుణ్యకర్మంబులు చేయించు నెవ్వనిం జెఱుపవలసె వానిచే బాపకర్మంబులు చేయించు అవిద్యాస్మితరాగద్వేషాదిలక్షణక్లేశపంచకమూలంబున గదా కర్మాతిశయంబు? అక్కర్మఫలం బిహలోకపరలోకంబులం బ్రాణు లనుభవింతురు. కర్మంబునకు మూలభూతంబైన క్లేశపంచకం బెంతకాలం బనువర్తించు నంతకాలంబునకుఁ ద్రివిధంబు పరిపాకంబు నానావిధయోనిజన్మప్రాప్తియు నాయువు సుఖదుఃఖఫలోపభోగంబును జన్మంబున జన్మహేతుకర్మంబు చరితార్థం బయ్యెనేనియు నవశిష్టంబులై యాయుర్హేతువులు భోగహేతువులు నైన కర్మంబులకు ఫలానురూపంబైనభోగంబులు బరమేశ్వరుండు గల్పించుచుండు. ॥143॥

తే. ఏమి చెప్పఁగ నున్నది? యేవిధమునఁ
గాశి వెడలించుచున్నాఁడు కాలగళుఁడు
మనము లోఁగితి మేని లోఁగునె శివాజ్ఞ?
యుడుము నడికిన నడుకునే బడియ పెట్టు? ॥144॥

వ. అని వెండియు. ॥145॥

సీ. వక్షస్స్థలంబున వైచు మంత్రము చెప్పి
జమిలిపాములరాజుజన్నిదంబు
జడ లల్లి చొళ్ళియం బిడి యెక్కసకెముగా
బాలేందుశకలంబుఁ బదిలపఱచుఁ
గంఠమూలమునందుఁ గస్తూరిమాఱుగాఁ
గాలకూటవిషంబుఁ గీలుకొలుపుఁ
గటిభారమునయందుఁ గట్టు రింగులువాఱ
మెఱుఁగారు ముప్వన్నెమెకముతోలు
తే. గట్టువాలుపడంతి చక్కఁడముఁ దోపఁ
దఱచు గైసేయుచుండు నాతల్లి కాశి
యయిదుక్రోసులపొలములో నంత నంతఁ
జావు కుండంగఁ జచ్చినజంతువులకు. ॥146॥

చ. అని యెదురుండి మ్రొక్కి నయనాంబురుహంబుల బాష్పబిందువుల్
చినుకఁగ వెక్కివెక్కి కలశీసుతుఁడోయన నేడ్చు నీరెలుం
గున నొకకొంత కొంత మఱి గ్రుమ్మరు మిన్నున మ్రోవ నుద్ధుర
ధ్వని బఠియింపఁ జొచ్చెఁ బ్రణవంబునఁ గూర్చినమంత్రరాజమున్. ॥147॥

వ. అచ్చోటు గదలి కతిపయప్రయాణంబుల వింధ్యాచలంబు డాయం జనుదెంచి విషమదృషత్ఖండవిలసనస్థలంబును జరత్తరుకోటకజఠరలుఠదజగరగళ గుహానిష్ఠ్యూతనిష్ఠురపవన సాధుక్షమాణదవదహనశిఖాకలాపంబును నుగ్రతరశరభచటులపేటపాతమోహితరోహితంబును సముద్ధతస్తబ్ధరోమకంఠకఠోరఘుర్ఘురధ్వాన ఘుమఘుమాయమానదిక్కుంజరక్రోడంబును సుగ్రీడచ్చిక్రోడశిశుచరణ నఖశిఖాశిఖరవిశీర్యమాణశిఖర శేఫాలికాకుసుమకేసర రజఃప్రసరధూసరవాకర కరవ్రాతంబును బరుషతరుపవనబిలపతి తపచేళమదధి ఫలభక్షణఫుల్లగల్లభల్లూకప్రకరంబును నగు మహాగహనమధ్యంబున. ॥148॥

సీ. యక్షరాజుఁ దలంచి యక్షిగోళంబుల
నశ్రుపూరము నించు నర్మి మిగిలి
పలుమాఱు నట దండపాణిసౌహార్దంబు
భావించి భావించి పలవరించు
సంభ్రమోద్భ్రమముల విశ్వాపాత్రంబుల
సౌవిదల్లుల వర్ధి సంస్మరించు
దిగ్గజాఘోరసిద్ధివినాయకకపర్ది
చింతామణీగణేశతులఁ బొగడు
తే. జ్యేష్ఠసౌభాగ్యసుందరీచిత్రకంఠ
వికటదుర్గామహాదేవి విశ్వవాహ

శాటికాదేవతల నిజస్వాంతవీథిఁ
గాంచిఁ గఱువ్రాల్పు సర్వాంగకములఁ దపసి. ॥149॥

క. త్రిణయనునిరాణివాసము
నణిమాద్యైశ్వర్యవితరణామరతరువున్
మణికర్ణిక ముక్తివధూ
మణికర్ణికఁ దలఁచుఁ దపసి మానసవీథిన్. ॥150॥

సీ. కరవల్లిఁ బఱియించుఁ గళము సంశోధించుఁ
బ్రాణోపనిషదభిప్రాయ మరయుఁ
బఱిపాటి ముండకోపనిషత్తుఁ దాపనీ
యోపనిషత్తు నభ్యుపగమించు
నఱియు నథర్వవేదశిరఃప్రపంచంబు
లారణ్యకముత్రోవ లరసి చూచుఁ
బ్రశ్నోపనిషదర్థపరిమళంబు గ్రహించు
శ్రీభగవద్గీతఁ జిత్తగించుఁ
తే. దల వకారంబు శ్వేతాశ్వతరము ననెడు
నునిషత్తులు దలపోయు నొయ్య నొయ్యఁ
గాశికాక్షేత్రవిప్రయోగప్రభూత
హృదయసంతాపశాంతికై యిల్వలారి. ॥151॥

వ. అప్పుడు. ॥152॥

మ. క్షితిపాలోత్తమవంశభూషణము, లక్ష్మీభారతీపార్వతీ,
ప్రతిబింబంబు సమగ్రకాంతిమతి లోపాముద్ర నీక్షించి య
ద్భుతముం బొందుచు వింధ్యనామకమహాభూమిధరారణ్యదే
వత లందంద నమస్కరింతురు మనోవాత్సల్య మొప్పారఁగన్. ॥153॥

మ. నలి వింధ్యాచలకాననాంతరమున న్వారాణసీత్యాగవి
హ్వాలభావంబున నిల్చి నిల్చి హర! నీహారాంశుమూర్ధన్య! ని
ర్మల! కాశీశ్వర! నీలకంఠ! యనుచున్ మ్రాన్గన్నున్గను వాటిల్లఁ ద
త్కలశీసూనుఁడు మూర్ఛఁ గైకొను సమగ్రంబైన తద్వేదనన్. ॥154॥

వ. వెండియుఁ గుంభసంభవుండు. ॥155॥

చ. దురితము లేన్ని చేసితినొ తొల్లిటిజన్మమునందుఁ గాశికా
పురమున సర్వజంతువులు భూరివిముక్తులు గొల్లలాడఁగా
హరహర! నెత్తిఁ జేతు లిడి యశ్రులు గన్నుల నొల్క నిష్ఠు నే
గరినిభయానతో నిదె పొకాలెదమిన్నులు వడ్డచోటికిన్. ॥156॥

తే. ఏల మింగితి వాతాపి నిల్వలు? నిల
నేల త్రోచితి దివినుండి యొలి నహుషు?
నాప్రభావంబు గాదె న న్నదిరిపాటు
కాశి వెడలంగఁ ద్రోచె నిష్కారణంబ. ॥157॥

సీ. ఎన్నఁడు చూతునో యింకొక్కమా టేను

బ్రకటకైవల్యాంబురాశిఁ గాశి?
నెన్నఁడు చూతునో యింకొక్కమా టేను
జగదేకపావని జహ్నుకన్య?
నెన్నఁడు చూతునోయింకొక్కమా టేను
మహిమాస్పదము ముక్తిమంటపంబు?
నెన్నఁడు చూతునో యింకొక్కమా టేను
విశ్వలోకారాధ్యు విశ్వనాథు?
తే. నింక నెన్నఁడు చూతునో యేను డుంఠి?
నింక నెన్నఁడు చూతునో యేను దుర్గ?
నింక నెన్నఁడు చూతునో యేను వటుకు?
నింక నెన్నఁడు చూతునో యేను గుహుని? ||158||

అగస్త్యుండు లోపాముద్రతోఁ గాశిం బెడదబాయుట వింధ్యగర్వాపహరణము

వ. అనుచు నల్లనల్లన వచ్చుకుంభసంభవు దవ్వుదవ్వులం గాంచి కాంచనశిరశ్శృంగశృంగాటకంబులం గమలభవాండకటా హంబు లుద్ఘాటించుతనమేటిపొడవు నేలసపాటంబుగా వంచి వింధ్యాచలం బమ్మహానుభావు నెదుర్కొనియె. అప్పు డర్కునిరథంబు చక్కఁ జాయ నడచె. పవనస్కంధంబులు నిర్బంధంబు లుడిగె. ఇందుండు చిందిలిపడసాగె. మంగళబుధబృహస్పతిశుక్రశనైశ్చరరాహుకేతువులు దమతమతానకంబులు దప్పక చరింపం దొడఁగిరి. విశ్వప్రపంచంబు సర్వంబును గ్రామంబున యథాపూర్వంబునం బ్రవరిల్లె. కాలంబు లేర్పడియె. అనంతరంబ పురుషాకారంబు దాల్చి యజ్ఞగతీధరంబు గొన్ని యంజలం బ్రత్యుద్గమించి. ||159||

సీ. ప్రణవపంచాక్షరోపనిషత్ప్రపంచంబుఁ
గడదాక నెఱిఁగిన కఱతలాని
వాతాపిదైత్యు నిల్వలునితోఁ గూడంగ
జఠరాగ్ని వేల్చిన సవనకర్తఁ
గోపించి నహుషునిఁ గుంభీనసంబుగా
హుంకార మిచ్చిన యుగ్రతేజు
వానకాలమునాఁడు వండుపట్టిననీటి
కాలుష్య ముడిపెడు కతకఫలముఁ
తే. బాండుభసితత్రిపుండ్రాంకఫాలభాగు
భద్రరుద్రాక్షమాలికాభరితవక్షు
భార్యయును దాను నేతెంచుపరమశైవుఁ
గాంచె వింధ్యాచలేంద్రంబు కలశభవుని. ||160||

క. కాశీనగరీవిరహ
క్లేశభవక్రోధవహ్నికీలల నాశా
కాశధరిత్రీవలయము
లాశుగతిం గాల్పఁ గడఁగునట్టిమహోగ్రున్. ||161||

వ. కాంచి యక్కుంభినీధరంబు కుంభసంభవు నతిథిసత్కారసంభావనావిశేషంబులం బరితోషంబు సంపాదించి కరాంభోరుహంబులు మోడ్చి 'మహానుభావా! నీయాజ్ఞాప్రసాదభవంబున ననుం గృతార్థుం జేయు'మని పలికిన. ||162||

సీ. వింధ్యాచలేంద్ర! పృథ్వీభృత్కులశ్రేష్ఠ!
దక్షిణాపథము తీర్థంబు లాడఁ
బోవుచున్నాఁడ నీ పువ్వుఁబోఁడియు నేను
బెద్దకాలమునాఁటి పెరిచ గాన
లావు చాలదు జక్కెబ్యంబుకతమునఁ
బొడ వెక్కునపుడు డిగ్గెడునపుడును
నభ్రంకషము లైనయానీశిరశ్శృంగ
శృంగాటకము లిట్లు చిఱుతపఱిచి
తే. యనఘ! నేఁ గ్రమ్మఱఁగ వచ్చునంతదాఁక
నుండవలయు ధరిత్రిలో నొదిఁగి నీవు
చేయు నాయాజ్ఞ లెస్స యొౕ జేయకున్న
నెఱిఁగెదవు గాక రజ్జాడ నేల యిపుడు? ||163||

వ. అనిన వింధ్యంబు మహాత్మా! చరాచరంబైనజగంబునందు నీయాజ్ఞఁ జేయనివారునుం గలరె! నీవు మరలి విచ్చేయునంతదాఁకను నిట్ల యుండెద ననినఁ గుంభసంభవుం డతని దీవించి నిజపాదాంభోరుహవిన్యాసంబుల విశ్వవిశ్వంభరాభాగంబు భాగ్యవంతంబు గావించుచు దక్షిణదిశాభిముఖు డయి చనియె నని చెప్పిన నైమిశారణ్యవాసు లటమీఁదివృత్తాంతం బెయ్యది యనుటయు. ||164||

ఆశ్వాసాంతము

ఉ. బలవద్బారహగొంతిమన్నెధరణీపాలావరోధాంగనా
విలసన్మంగళసూత్రరక్షణకళావిఖ్యాతకారుణ్య! యు
త్కలకర్ణాటతురుష్కరాట్పరమమిత్రా! కుండలిస్వామికుం
డలపూజాపరతంత్రధీవిభవ! పంటక్ష్మాపచూడామణీ! ||165||

క. భూపాలమథన! జంబూ
ద్వీపేశ్వర! విమతరాయవేశ్యావిటధా
టీపటహడాన్నినాదా
టోపప్రక్షుభితదిక్కుడుంగక్రోడా! ||166||

ఉత్సాహ. బంధులోకపారిజాత! పంటసంశపావనా!
సంధివిగ్రహప్రధానషడ్గుణా! విశారదా!
గంధవాహభుక్కలాపకంఠకోణనాభిని
ర్గంధనక్రియామహాప్రగల్భకీర్తివైభవా! ||167||

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్ర మారయామాత్యపుత్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతంబైన కాశీఖండం బనుమహాకావ్యంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

[1] ఋషుల పాలిటి వేయింతలేసిపనులు
కొతుక కాఁబోతు ...

నడిమి యాం బెయ్యదెస వచ్చె.

శ్రీరస్తు

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీమద్దేసటి వంశ
గ్రామణి! మూర్ధాభిషిక్తకంఠీరవ! సు
త్రామనిభవైభవోన్నత!
భామాపాంచాల! వీరభద్రనృపాలా! ‖1‖

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. ‖2‖

ఉ. ఆపృథివీధరంబు హృదయంబున సంతస మందె నెంతయుం
గోపనుఁ డెల్లకాలమును గుంభభవుం డతఁ డిప్పు డుగ్రుఁడై
శాపవిషప్రయోగమునం జంపఁదలంచిన నడ్డ మెవ్వ ర
ష్టాపదశైల మిప్పటికి శంక వహింపకయుండుఁగావుతన్. ‖3‖

వ. అని కుంభసంభవుని ప్రత్యాగమనంబుఁ గోరుచు వింధ్యాచలంబు వంధ్యోదయం బై వసుంధరాగర్భంబున నడంగియుండె. ‖4‖

తే. ముని జటాధారి శివభక్తుఁ డనఘమూర్తి
యెవ్వఁ డేతెంచు నప్పు డట్టెత్తిచూచుఁ
గుంభసంభవుఁ డనుకోర్కి కొనలుసాఁగ
వసుమతీధర మతఁ డేల వచ్చు మరలి? ‖5‖

తే. మొదలగల పెన్కువయుఁ(ను)బోయి ముడిఁగె నద్రి
కలశజునినేత్రములఁ గెంపు గాన నైన
నొరుని యైశ్వర్య మీక్షించి యుపతపించు
నట్టిఖలునకు నిది పెద్ద యౌనె? తలఁప. ‖6‖

క. సిద్ధింప వీప్సితంబులు
సిద్ధించెన యేని బిదపఁ జెడు నన్యునిసం
వృద్ధిఁ గనుంగొని యెవ్వని
బుద్ధి నసూయాగ్రహంబుఁ బొందు నతనికిన్. ‖7‖

తే. అప్రయోజన మభివృద్ధి నతిశయిల్లు
నప్రయోజన మడఁగుఁ గాలాంతరమున
నకట! యీర్ష్యాగ్రహగ్రస్తుఁ డైనయట్టి
ఖలునిసంపద విధవచన్నులును బోలె. ‖8‖

వ. ఆసమయంబునం బాకశాసనపావకపరేతరాజపలలాశిపాశిపవనపౌలస్త్యపశుపతులు పరమహర్షోత్కర్షంబున నగస్త్యమహర్షిం బ్రస్తుతించిరి. పతంగుండు బసిండికొండనెత్తంబు చక్కటివియత్తలంబున నడవం దొడంగె. ‖9‖

సీ. స్ఫటికభూములయందుఁ బ్రతిబింబములు చూచి
యితరాశ్వబుద్ధి హేషిత మొనర్చుఁ

బద్మరాగోపలప్రస్థభాగములందుఁ
జరమసంధ్యాశంక జాడ్య మందు
మరకతమణిశిలామధ్యంబునందు దృ
శ్యాదృశ్యమూర్తులై యలరుచుండు
వైడూర్యమాణిక్యవప్రాంతరములందు
సలిలాభిలాష నౌదలలు వాంచుఁ
తే. గిన్నరస్త్రీలఁ జూచి లంఘింపఁ బాఱుఁ
గావరం బెత్తి యుద్ధామకామవృత్తి
వాయుజవములు రవితేరివారువములు
వేల్పుగుబ్బలిప్రస్థానవీథియందు. ‖10‖

సీ. తమతనుచ్ఛాయ మేఘములు పచ్చనివన్నె
నుభయపక్షములు నై మూఁగియాడఁ
గళ్లేలఁ దెగినసృక్వముల క్రొన్నెత్తురు
లాననంబులకుఁ గెం పావహింప
నుడుపథంబునయందు నుండినగతి ధార
గమనవేగంబునఁ గానఁ బడఁగ
శుకముఖద్విజకోటి సులభకౌతూహల
వ్యతిషంగమునఁ జేరి యనుసరింపఁ
తే. జిలుకలును బోలె హేమాద్రిశిఖరశృంగ
కల్పవృక్షాటవీవాటికలఁ జరించె
మహిధరముసేయునంకిలి మానుటయును
వనజవనబాంధవుని తేరివాగువములు. ‖11‖

సీ. ఆకాశవాహినిసైకతంబుల ఖురాం
చటంకములు గ్రుంగ జటులువడిన
శాంతకుంభాచలస్థపుటస్థలంబుల
జక్రాభిహతివడి చాలకున్న
బహులదూర్వాశంకఁ బ్రణతదేవకిరీట
మరకతద్యుతులకై మరులుగొన్న
నిందుబింబముఁ జూచి చెందుప్పుగలుసావి
యఱు లెత్తి నాకంగ నాసపడిన
తే. బసిఁడిగిలుకలచెర్కోలఁ బరిఢవించి
కఠినహుంకార మొనరించి కనకరథము
వారువంబులఁ బఱపె దుర్వారలీల
బిరుసు తహతహ వినువీధిఁ బిచ్చుకుంటు. ‖12‖

అగస్త్యుండు దక్షిణకాశికిం బోవుట

వ. ఇవ్విధంబునం భువనోపద్రవంబు బ్రశాంతిం బొందించి దక్షిణకాశీసందర్శనంబునంగాని కాశీవియోగవేదనాభారంబు డిందుపడ దని డెందంబున నిశ్చయించి మందమందప్రయాణంబుల గెందలిరాకుఁబోఁడియాకులతం బొందికను గందకుండ ముందఱఁ బిఱింది నడపించుచు నెడనెడఁ బుణ్యవాహినీతీర్థంబులఁ గ్రుంకులువెట్టి యష్టమూర్తి నభ్యర్చించుచుం గొన్ని వాసరంబులకుఁ గుంభసంభవుండు గోదావరి నొరసికొనుచు నాంధ్రదేశంబున నరుగునప్పుడు. ‖13‖

మ. అహరారంభములందుఁ బ్రస్రవణశైలాధిత్యకాకందరా
కుహరక్రోడకటాహగద్గదనదద్గోదావరీసింధువా
ర్లహరీశీకరమాలికాశిశిరము ల్పంపాసరుల్ దండకా
గహనగ్రాహులు వాయువుల్ దపసికిం గావించె నాహ్లాదమున్. ||14||

తే. ఋషికి బంపాసరోవీచిపృషతశిశిర
గంధవాహప్రవాహసంబంధములును
గాశికాక్షేత్రవిప్రయోగప్రభూత
తాపశాంతి యొనర్పంగ నోప వయ్యె. ||15||

సీ. పట్టుగా శ్రీవీరభద్రేశు సేవించి
యికి సోమనాథునంఘ్రులకు నెరఁగి
పురశాసను ననంతభోగీశ్వరస్వామి
హిమశైలకన్యకాధీశుఁ గొల్చి
పద్మాద్రిపై రుద్రపాదంబు లర్చించి
చేరి మార్కేండేయశివు భజించి
కోటిపల్లీతీర్థకుండలాముఖముల
నర్ధేందుధరు విరూపాక్షుఁ దలఁచి
తే. పల్వెలస్థానమున భూతభర్త నిలిపి
కాంతమున వృద్ధగంగలోఁ గ్రుంకువెట్టి
దక్షవాటిక సప్తగోదావరమున
మునిఁగి భీమేశ్వరునిఁ గాంచె మునివరుండు. ||16||

శా. ప్రాతఃకాలము తీవ్రభానుఁ డుదయింపన్ సప్తగోదావరీ
స్రోతఃపూరమున న్మునింగి యభవున్ సోమార్ధచూడామణిన్
జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపుఁ గొలిచెన్ శుద్ధాంతరంగంబునన్
బాతివ్రత్యమహాప్రభావనిధి లోపాముద్ర భీమేశ్వరున్. ||17||

మ. మునిచూడామణి యెల్లసత్కళలకున్ మూర్ధాభిషిక్తుండు గా
వునఁ జారీకరణాంగహారముల తావుల్ మించి కీర్తించుచున్
శనివారోత్సవవేళఁ గన్గొనియె నాస్థానంబునన్ రాజనం
దనయుం దానును దేశిమార్గమున గంధర్వాప్సరోనృత్తముల్. ||18||

వ. అంత. ||19||

తే. కుంభజుఁడు దక్షిణాభిముఖుం డగుటయు
నదను వీక్షించి వచ్చెనో యనఁగ వచ్చె
శంబరారిప్రతాపాగ్నిసామిధేని
నవశరద్వేళ శ్రీభీమనాథుఁ గొలువ. ||20||

తే. జిగురుకొన్న రజస్స్ఫూర్తిఁ జెఱఁగుమాసి
జలజకుండోదకంబుల జలకమాడి
మలయజాచ్ఛపయోధరమండల లగు
దిగ్వధువులందు రుచిఁ బ్రవర్తించె నినుఁడు. ||21||

సీ. అభినవోన్మేషజం బై నట్టి తొలుచూపు

కౌస్తుభాలోకరేఖలకు నలఁగ
సొగభంగం బైనయావులింతకు వేల్పు
లంగుటిస్ఫోటనం బాచరింప
సౌఖశాయనికులై సంవర్తభృగ్వాది
మునులు హస్తాంభోజములు మొగుడ్ప
ధృతచేతనంబులై దివ్యాయుధంబులు
జయజయధ్వనులతో సంస్తుతింప
తే. నలువఱేకులు బేలెపెంజిలువఱేని
యరవికుబుసంపుఁబొరలు మై నంటియుండ
నిదుర మేల్కాంచి కూర్చుండె నుదధినడుమ
విష్ణుఁ డఖిలేశ్వరుఁడు శరద్వేళయందు. ||22||

వ. వెండియుఁ బాకదళావిశీర్ణదిశాశాల్మలీగుల్మతూలరాశిదేశీయంబులు వియదురగనిర్మోకశకలవిభ్రమంబులు నభ్రముపతిశరీరశుభ్రంబులు నగుసితాభ్రంబు లభ్రంమంబునం బరిభ్రమించి ఖండఖండంబులై యాఖండలకోదండదండంబుల గగనమండలంబున నలంకరించె కొదమమొగుళ్ళు దెరలును దండంబడఁబడు వలుఁదవడగండ్లు పుష్పాంజలులును నుఱుముచప్పళ్లు మర్దళధ్వనులుగా గగనరంగస్థలంబునం గ్రొమ్మెఱుంగుఁబోడి గొండ్లి పరిఢవించె. మత్తవనమయూరమత్తికాశిని (స)కలహంసమధు(ర)కంఠకేకాగీతికావసానంబునం గళాపించె. కుంభద్రోణంబు లంభోధరంబులు గురిసి వెలిసిన యనంతరంబ యంతంత నుట్టిపడు నట్టిసలిలబిందువులన రజనీశుక్తిముక్తాఫలంబులు నక్షత్రంబు లంతరిక్షంబున సంప్రేక్షణీయంబులయ్యె. దాక్షారామకటకాప్సరస్తాటంకినీవదనారవిందలావణ్యాబిందునిష్యందంబు చందురుండు కందర్పదిగ్విజయకీర్తిస్ఫూర్తియుంబోని యచ్చవెన్నెల విచ్చలవిడిం గాయందొడంగె. కుముదంబులు ముదం బందె. లాంగలి చెంగలించె. ఱె ల్లుల్లసిల్లె. కాసర గాచె. దొస దోరగిలం బారె. పయ్యెద విసరె. వాడిమందటిలియె. కరి మదంబుఁ గురిసె. నందిపోతు పోతరించి ఖణిల్లున ఱంకె వైచె. అసలడుగువడియె. నెఱిని నిసుక దెస దీవి చూపె. నీడ సవియయ్యె. ఏకాకులపొన్న క్రొన్నన పెరిఁగె. వరిగ విరిగె. గసగస యెసక మెసఁగె. పెస రుసురుకొనియె. తవిద పొదలె. ఱెక్కప్రాసంగు దొండముక్కపడియె. మదకలకలహంససంపద సల్లాపకోలాహలవ్యాజృంభకరంభితకకుబంతంబులై(న) విహారవేశంతంబులు కాంతాకుచద్వయ ద్వయసవాఃపూరవంతంబు లయ్యె నయ్యవసరంబున. ||23||

తే. కార్తికపువేళ భీమశంకరునినగర
వింధ్యసంస్తంభయిత దూరె విమలబుద్ధిఁ
దొయ్యలియుఁ దాను జిచ్చుఱతోరణంబు
కలుషసంహతిసంహారకారణంబు. ||24||

క. దక్షిణవారాణసి యగు
దాక్షారామంబు సొచ్చి తరుణేందుధరున్
వీక్షించినకోలెను గా
శీక్షేత్రాలోకసుఖమ చేకుఱె మునికిన్. ||25||

క. క్లేశంబును సౌఖ్యంబును
నాశువునను గుంభజన్ముఁ డభిమర్శించెం

గాశీవిరహము దక్షిణ
కాశీసంగమము వరుసఁ గలిగినకతనన్. ||26||

వ. పరోపకారపరుండుయినవానికిఁ బుంఖానుపుంఖంబు సంపదలు సంభవించు. తీర్థస్నానదానజపహోమదేవతార్చనాదులు పరోపకాంబునుం బోలనేరవు. పరాకారంబునకంటె ధర్మంబు లేదు. లోకోపకారపరాయణుం డైనవాతాపిదమనున కింతవింతలేసి ప్రయోజనంబులు సమకూఱకుండునె? ఇవ్విధంబున భోగమోక్షనివాసం బైనదాక్షారామంబునం గొన్నిదివసంబు లుండి కొల్లాపురంబునకు శ్రీమహాలక్ష్మి దర్శింపం(బో)దలంచి యమైత్రావరుణుండు. ||27||

అగస్త్యుండు కొల్లాపురంబున కేఁగుచు మార్గమున వీరభద్రేశ్వరు దర్శించుట

సీ. అంతఃప్రవాహమై యావిర్భవించె నే
ధరణీధరముపొంతఁ దుల్యభాగ
పాఱె నేశైలంబుపాదమూలంబునం
గల్లేటితో వృద్ధగంగ వాసి
యుదయించె నేకొండయుత్తరాశారసా
తలకుక్షి సప్తగోదావరంబు
జనియించె నేశిలోచ్చయము దక్షిణమున
గణ్యవాహిని యుప్పుఁగడలికొమ్మ
తో. (పద్మ)(భర్మ)గిరితోడఁబుట్టు వేపర్వతంబు
బలసియుండు నేయద్రికిఁ బంచలింగ
మట్టిశ్రీవీరభద్రమహాచలమున
కరుగుదెంచెను వింధ్యదర్పాపహారి. ||28||

వ. ఇట్లరుగు దెంచి లోపాముద్ర కి ట్లనియె. ||29||

తే. దక్షిణానందవిపనమధ్యంబునందు
గ్రతువిధిధ్వంసవేళ దేవతల నురిపె(సె)(పి)
వీరభద్రేశుఁ డీయద్రి వెన్నుఁ దన్ని
గౌతమీవారిఁ దనవాలు గడిగినాడు. ||30||

తే. పంకజక్ష్మాధరము వీరభద్రగిగిరియు
నంధ్రభూమికి వక్షోరుహద్వయంబు
భువనచక్షుఃకరండ మంభోరుహాక్షి!
గౌతమీగంగ ముత్యాలకంఠమాల. ||31||

సీ. ఎవ్వాఁడుడాచేతి క్రొవ్వాఁడినఖములఁ
జిదిమె భాషాదేవిచిగురుముక్కుఁ
గనకమేఖలఁ గ్రుచ్చి కట్టె నెవ్వాఁడు లీలఁ
జెఱఁగుపైఁ బూషార్కుమెఱుఁగుపండ్లు
కొసర కెవ్వాఁడు పదాంగుష్ఠభాగంబున
నుడురాజుపొట్టగొం జుఱుక నూఁదెఁ
దఱిగె నెవ్వాఁడు ఖడ్గధారాంచలంబున
నగ్నినాలుక లేడు నంటఁదఱిమి

తే. మోదెఁ నెవ్వాఁడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల
వేలుపులఁ బారఁ బార వెన్వెంటఁ దఱిమి
యట్టిశ్రీవీరభద్రుఁ డీయద్రిమీఁద
భద్రకాళియుఁ దా నుండుఁ బద్మనయన! ॥32॥

తే. బ్రహ్మసంవేద్య మాదిగాఁ బట్టె సొంత
మతివ! గోదావరీనదీహారమునకు
నడుమ నాయకరత్నమై నలుపు మిగులుఁ
బంచలింగాశ్రయము వీరభద్రశిఖరి. ॥33॥

వ. అని చెప్పి యచ్చోట గదలి ప్రతిదినప్రయాణంబుల. ॥34॥

క. క్షీరారామంబునఁ బ్రా
చ్యారామంబునను నాదిమారామమునం
దారాధిపచూడామణి
నారాధించెను మునీంద్రుఁ డతివయుఁ దానున్. ॥35॥

వ. అనంతరంబ యమ్మునిసింహంబు సహ్యగిరికన్యకాప్రవాహంబునఁ గృతావగాహుం డయి కదలి పశ్చిమాంభోధితీరంబున సౌరాష్ట్రసోమనాథేశ్వరశరచ్చంద్రచంద్రికాధౌతకలధౌతసౌధవీథికాసముల్లిఖితగగనమండలం బయి పదునెనిమిదియోగపీఠంబులందును సుప్రసిద్ధం బైనకొల్లాపురంబునకుం జని యందు. ॥36॥

ఉ. శ్వేతవరాహకల్పమున వెన్నుఁడు సూకరవేషధారియై
యాతతదంష్ట్రికాంకురమునందు ధరిత్రి వహించియుండఁగా
నాతనిమీఁద లేఁతపొలయల్క వహించి తొలంగి వచ్చెనో
యీతరలాక్షి? యండ్రు బుధు లెప్పుడు నాజగదేకమాతృకన్. ॥37॥

తే. భద్రకాళికయై ఘోరపరశుధారఁ
గ్రూరదైత్యునిఁ బొరిగొన్న ఘోరమూర్తి
శౌరివక్షస్స్థలీనభశ్చంద్రరేఖ
శ్రీమహాలక్ష్మి భక్తి వీక్షించెఁ దపసి. ॥38॥

క. కొల్లాపురిలక్ష్మికిఁ బ్రణ
మిల్లిరి పులకాంకురములు మేనులఁ బొడమన్
హృల్లేఖామంత్రోపని
షల్లతికాకుసుమమునకు సతియుం బతియున్. ॥39॥

వ. అనంతరంబ కుంభసంభవుం డాత్మగతంబున. ॥40॥

అగస్త్యుండు లక్ష్మిని స్తోత్రముచేయుట

సీ. క్షీరోదకన్యకు శ్రీమహాలక్ష్మికి
గమలాయతాక్షికిఁ గంబుకంఠి
కఖిలలోకేశ్వరి కామ్నాయవినుతకుఁ
గనకకైతకపుష్పగర్భగౌరి

కరుణాధరోష్ఠికి నమరకోటికిరీట
కోటివిటంకసంఘాటఘటిత
రత్నాంకురప్రభారాజినీరాజిత
శ్రీపాదపద్మపీఠోపకంఠ
తే. కంబురుహనాథుదేవికి నాదిశక్తి
కిందిరకు లోకమాతకు నిగురుఁబోఁడి
కలరువిల్కానితల్లికి నాశ్రితార్థ
కల్పవల్లికి మ్రొక్కఁగఁ గంటి మంటి. ||41||

వ. అని అనంతరంబ. ||42||

తే. చంద్రమునియందు జ్యోత్స్నవు చంద్రవదన!
ప్రభవు వాసరకరునందుఁ బద్మనయన!
దాహశక్తివి పూఁబోఁడి! దహనునందు
మ్రొక్కెదను నీకుఁ గల్యాణమూర్తి! లక్ష్మి! ||43||

తే. బ్రహ్మ పుట్టించు మనుచు నారాయణుండు
హరుఁడు హరియించు భువనంబు లవసరమున
నెందు సమకూఱు వీరికి నీప్రభావ
మీవు గలుగంగఁ గా కిందువదన! ||44||

ఉ. పండితుఁ డాతఁ డాతఁడు ప్రభావసమగ్రుఁ డతండు శూరుఁ డా
తండు వివేకి యాతఁడు వదాన్యుఁ డతండు మహాకులీనుఁ డా
తండు కళావిదుం డతఁడు ధన్యుఁ డతండు మనోజ్ఞమూర్తి యె
వ్వండు భవత్కృపాకలనవైభవలక్ష్మికిఁ బాత్రుఁ డిందిరా! ||45||

చ. పురుషునియందు భాగ్యమును బొల్తుకయందు విలాసరేఖయుం
గరిహరులందుఁ బక్షి భుజగంబులయందు మహీరుహావళీ
హరితతృణంబులందుఁ బసులందును బెయ్యలయందుఁ గుక్కలం
దరుదగు బెంపు నొప్పు భవవంశముగాదె తలంప నిందిరా! ||46||

ఉ. [1]ఎవ్వని నేని నీవు దయ నించుకఁ జూచిన వానిఁ జూతు ర
ప్పువ్విలుకానిఁగా సతులు భూపతిఁగా బ్రజ కల్పకంబుగాఁ
నవ్విబుధాశ్రితవ్రతతి యంబుధిఁగాఁ గులగోత్రగోత్రముల్
కవ్వడిఁగాఁ బరద్వేషులు గర్జునిగాఁ గవు లెల్ల శ్రీసతీ!

ఆ. కమలనయన! నీవు కలచోటు సరసంబు
నీవు లేనిచోటు నీరసంబు
కంబుకంఠి! నీవు కలవాఁడు కలవాఁడు
లేనివాఁడు నీవు లేనివాఁడు. ||47||

సీ. పరిపూర్ణహేమకుంభములు హస్తంబుల
ధరియించి యిరువంకఁ గరులు గొలువ
బహుళమై వరశంఖపద్మ మహాపద్మ
మకరాదినిధులు నేమమునఁ గొలువఁ
వింజామరలు దాల్చి వెనుకదిక్కున దేవ

గంధర్వగుహ్యకాంగనలు గొలువ
నెలవంక బలువంక నింద్రాదిదివిజులు
సేవాంజలులు మౌళిఁ జేర్చి కొలువ
తే. భర్మపంకజకర్ణికాభద్రపీఠి
కాగ్రమున నిండుకొలువుండి యఖిలలోక
రక్షణము సేయు నిన్నేను బ్రస్తుతింతు
నసమసౌభాగ్యగుణధన్య! యబ్ధికన్య! ||48||

వ. సమర్థవస్తువిభాగంబు సేయవచ్చిన శక్తిమంతుండైన యీశ్వరునకు శక్తి యగునీకు భేదంబు లేదు, గావున శక్తుం డగు నీశ్వరునకుం గలసృష్టిస్థితిసంహృతిస్వభావస్వరూపంబు లైనకృత్యంబు లైదును నీయవి. దహనునకు దాహశక్తియు, నుష్ణాంశునకు దీధితియుఁ, జంద్రునకుఁ జంద్రికయుంబోలె నీశ్వరునకు నీవు సహజవు ధ్రువవు నై యుండుదు. ఇహజన్మజన్మాంతరంబుల విహితంబు లైనవ్రతదానాదులచేత సంచితంబులైనదురితంబులు నిరసింపఁబడుటం జేసి యస్తరజస్తము లైనంత యుత్తములు విశుద్ధసత్త్వులయి నీతత్త్వంబుఁ జింతింతురు. భోగాపవర్గలక్షణం బైనఫలంబు పరమేశ్వరుండు పశుగణంబున కిచ్చునపుడు నిన్ను మున్నిడికొనికాని యీఁజాలండు. శబ్దబ్రహ్మంబు కారణబింద్వాత్మకంబై బిందునిష్యందత్వంబున (కుం)బురుషచ్ఛాయాప్రయత్నంబున మూలాధారావస్థితపవనసంధుక్షణంబునం జేసి యభివ్యక్తంబై పరావా క్కనంబడు.ఆబ్రహ్మం బీనాభిపర్యంతం బావాయువుచేత నభివ్యజ్యమాసంబై విమర్శరూపంబైన మనంబుతోడంగూడి సామాన్యస్యందప్రకాశరూపిణియుఁ గార్యబిందుతత్త్వాత్మికయు నీశ్వరాధిదేవతయు నై పశ్యంతీవా క్కనంబడు. ఆ బ్రహ్మం బావాయువు చేతన హృదయపర్యంతం బభివ్యజ్యమానంబై నిశ్చయాత్మకబుద్ధియుక్తంబై విశేషస్పందస్వరూపయు నాదబిందుమయయు హిరణ్యగర్భాధిదేవతయు నై మధ్యమవా క్కనంబడు. ఆ బ్రహ్మం బాస్యపర్యంతం బావాయువుచేతన కంఠాదిస్థానంబులయం దభివ్యజ్యమానంబై యకారాదిక్షకారాంతవర్ణమాలారూపంబై (నిశ్చయాత్మయై) శ్రోత్రగ్రహణయోగ్యంబై వైఖరీవా క్కనంబడు. ఈచతుర్విధసూక్ష్మస్థూలమాతృకాస్వరూప విట్టి (దేవీ!) నీకు నమస్కారంబు. ||49||

తే. అని నుతించినఁ బ్రియ మంది యబ్ధికన్య
కలశజునిఁ జూచి యి ట్లను గారవమున
ననఘ! నీస్తోత్రమునకు నాయాత్మ మెచ్చె
నీవు గోరినవర మిత్తు నెమ్మిఁ గొనుము. ||50||

వ. ఇంకఁ రాఁగలయిరువైతొమ్మిదవద్వాపరంబున నీవు వ్యాసుండవై వారణాశీపురంబున వేదపురాణసంహితాధర్మశాస్త్రంబులు వక్కాణింపంగలవాఁడవు. ఇప్పు డొక్కహితంబు సెప్పెదఁ. దుంగభద్రాతీరంబునం గిష్కింధాచలోపాంతంబున స్వామిమల యనుకాననంబునం గుమారస్వామి యధివసించియున్నవాఁడు. నీ వాచక్కటి కరిగి యతనివలన వారణాశీస్థానమాహాత్మ్యంబు వినుమని పలికి లోపాముద్రం గనుం గొని యక్కాంతకు ముద్రికాకటకహారకేయూరాదు లగుదివ్యాభరణంబులఁ బ్రసాదించె. ఇవ్విధంబునంగొల్లాపురమహాలక్ష్మిచేతఁ బ్రసాదంబు వడసి దంపతులు చరితార్థులయి సముచితప్రకారంబున నమ్మహాదేవి వీడ్కొని స్వామిమలకుం జనువా(డై)రై కొన్నిపయనంబు లరిగి ముందఱ గఠోరమదపరిణతిదశావష్టంభసంష్టంభసముజ్జృంభమాన

హేరంబదశనకులిశకఠోరకోటిభిద్యమానహాటకకటకటంకారఘట్టి(త)తాశాంగణంబై చతుర్ద్వారంబులను జతురంతరచతుష్పక్షద్వారంబుల పోడశగవాక్షంబుల ద్వాత్రింశన్మరతోరణంబులఁ జతుష్షష్టినాట్యకూటంబులను బంచాశదుత్తరసహస్రదీర్ఘికలను సహస్రకోటిలింగంబులను దశసహస్రకోటిశక్తులనుం గోటితీర్థంబులనుం గలిగి వరాహకుండ మల్లికాకుండ క్షీరకుం డాదికుండంబులచేతనుఁ గదళీవన బదరీవన గౌరీవన బిల్వవనాది ముఖ్యవనంబులచేతను హాటకేశ్వర గుప్తమాహేశ్వర నందిమండలనివృత్త్యాదు లయినదివ్యస్థానంబులచేతను రససిద్ధరసాయనసిద్ధిమూలికాసిద్ధిపాదుకాసిద్ధ్యాదు లగుసిద్ధక్షేత్రంబులచేతను శోభితంబై దివ్యామృతనిర్మల శ్రీస్వయంభూజ్యోతిర్లింగమూర్తియగుమల్లికార్జున శ్రీమన్ మహాదేవునకు నిజనివాసంబై యభిరామంబై దివ్యంబునగు శ్రీశైలంబుఁ జేరవచ్చె. నయ్యవసరంబున. ॥5॥

అగ్యస్త్యుండు శ్రీశైలంబున కేతెంచుట

మ. పరిరంభం బొనరించె గుంభభవునిం బాతాళగంగాంబు ని
ర్ఝరకల్లోలఘటాపృషద్వ్యతికరప్రాలేయముల్ హాటకే
శ్వరజూటీకృతమాల్యకేసరజస్సౌరభ్యసంపన్నముల్
కరివక్త్రాభరణాహిపీతపరిముక్తంబు ల్వనీవాయువుల్. ॥52॥

శా. ఆమిత్రావరుణాంశసంభవుని వింధ్యాటోపవిధ్వంసి లో
పాముద్రాసహితుం గనుంగొనిరి యుత్పన్నప్రమోదంబునన్
వ్యామగ్రాహ్యపయోధరల్ కుటిలనీలాగ్రాలకల్ తథ్యమి
థ్యామధ్యస్థితమధ్యలాటవికసేవాధీశసీమంతినుల్. ॥53॥

సీ. వాతాపిదమనుండు పాతాళగంగయం
దఘమర్షణస్నాన మాచరించె
హాటకేశ్వరదేవు నారగ్వధంబుల
నర్చించె వింధ్యదర్పాపహారి
గగనర్షి వృషభుండు కంఠీరవానను
వైకుంఠబిలమధ్యవాసుఁ గొలిచె
నేకాంతరామేశు నిందుశేఖరుని ద
ర్శించె నీవారముష్టింపచుండు
తే. గూర్మి రంభోరువును దానుఁ గుంభభవుఁడు
కుంభినీధరదుహితృవక్షోజశాత
కుంభకుంభికాపరిరంభణాంభితాత్ము
శంభు శ్రీమల్లికార్జును సంభజించె. ॥54॥

మహాస్రగ్ధర. యమీ హృల్లేఖాదిమంత్రాభ్యసననిరతుఁ డై యాగమోక్తప్రకార
క్రమయుక్తిం గంధపుష్పాక్షతదళముల శ్రీకంఠు నర్ధాంగలక్ష్మిన్
భ్రమరాంబాదేవి నంతర్భ్రమరఫలరసప్రహ్వచూత ద్రుపుణ్యా
శ్రమవాటీహేమసింహాసనవిలసదధిష్ఠాన నర్చించె నిష్ఠన్. ॥55॥

తే. చెలువయును దాను నాశీతబిలసహస్ర
మార్గశాఖోపశాఖల మౌనివరుఁడు
విధుకిరీటులఁ బూజించెఁ వెదకి వెదకి

యమృతమయలింగమూర్తుల నధికభక్తి. ‖56‖

వ. వెండియు నయ్యిల్వలమథనుండు యథావిధి మండూకకుండంబునం గ్రుంకె. పంచాక్షరీమంత్రసిద్ధుండు పంచధారాపల్లధార లనునిర్ఝరప్రవాహంబులఁ గృతావగాహుండయ్యె. పాటలజటాకిరీటుండు హాటకకూరశిరఃశృంగశృంగాటకఘాటంబునఁ గోటిలింగంబులం భజించె. లోపాముద్రాధిపతి యద్రికటకభద్రాసనంబున సమున్నిద్రప్రతాపముద్రావిద్రుతాక్షుద్రోపద్రవుం డగునుద్యానవీరభద్రు శ్రీద్రవహరిద్రాక్షతంబుల భద్రదారుద్రు పారిభద్రద్రుమక్షారకంబుల నారాధించె. బ్రహ్మర్షి బ్రహ్మపాదారవిందద్వంద్వంబు హరిచందనచర్చామచర్చికల నర్చించె. సిద్ధతాపసమూర్ధాభిషిక్తుండు ఘంటాసిద్ధేశ్వరునివలన మంత్రసిద్ధి వడసె. మహాభాగుండు భోగవతీతీరంబున భోగేశ్వరు భోగాపవర్గప్రదు భుజంగభూషణు భజించె. నీవారముష్టింపచుం డిష్టకామేశ్వరునకుం బటిష్ఠనిష్ఠావిశేషంబులం దుష్టిఁ గావించె. భువనగోప్తసప్తమాతృకలఁ దలంచె. నహుషదమనుండు ముషితసకలకలుషం బగుకదళీవనవిషమభువినిగమభషకపరిషదనుగతవృషభగమనుం గపటశబరభటు నటఁ (?) దుహితృపరివృఢు నశరమతిం గొలిచె. అనంతరంబ యొక్కవివిక్తప్రదేశంబున సుఖాసీనుండై. ‖57‖

తే. అర్థిఁ గుంభోద్భవుం డిట్టు లనియె సతికిఁ
బద్మలోచన! చూడు శ్రీపర్వతంబు
పాయ కిం దుండుఁ బార్వతీప్రాణవిభుఁడు
మల్లికార్జునదేవుండు మదనవైరి. ‖58‖

తే. ధవళలోచన! శ్రీపర్వతంబుమహిమఁ
బ్రస్తుతింపంగఁ శక్యమే బ్రహ్మకైన
గండశిల లెల్ల శంభులింగంబు లిందు
సిద్ధమును లిందుఁ వసియించుచెంచు లెల్ల. ‖59‖

క. చాకున్న నీదు ముక్తుల
శ్రీకాశీక్షేత్ర మెవ్వరికి నిది నిక్కం
బీకుధర మిచ్చు శిఖరా
లోకనమాత్రమున ముక్తులు కురంగాక్షీ. ‖60‖

వ. అనియె నప్పుడు లోపాముద్ర ముద్రికామణిమయూఖరేఖలు నఖరశిఖరంబులం జిగురొత్త విద్రుమప్రవాళంబుల యుల్లాసంబు నుల్లసం బాడెడు పాణిపల్లవంబులు మోడ్చి ఫాలభాగంబునం గదించిన వినయవినమితోత్తమాంగయై యున్నం గనుంగొని సస్నేహంబును సబహుమానంబును సానురాగంబును సాభిప్రాయంబును సమర్మంబును సవిభ్రమంబును సోపాలంభంబునం గాఁ గుంభసంభవుండు మహాదేవి కిట్లనియె. ‖61‖

సీ. హృదయంబులో సంశయించి నిగూఢార్థ
మిద మిత్థ మని నిశ్చయింపలేక
యది తేఁట తెలివిఁగా నడుగంగఁ దలఁచి ల
జ్జాసాధ్వసంబులు సందడింప

నవనమ్రముఖపద్మ వైయున్నదానవు
ప్రాగల్భ్యసరణి యేర్పడునో యంచు
మాటాడనేరనిమాఁటినంగవు నీవు
సకలకాలంబు నోసరసిజాక్షి!
తే. కాంత! యేకాంతవేళలఁ గాంతునెదుర
నగుచుఁ దెగడుచు నుండుట తగవుసూవె
వలసి సిగ్గున వెఱపునఁ గలసి బెరసి
యుండకుండుట మాబోటు లోర్వఁగలరె? ॥62॥

వ. అనిన విని లోపాముద్ర మౌనముద్ర దిగద్రావి మునీంద్రున కి ట్లనియె. ॥63॥

సీ. చతురశీత్యాయామసంపన్న మై యోజ
నోత్సేధవైభవాభ్యుద్గత మయి
ముప్పదియోజనములంవెడల్పును గల్గి
సార్ధత్రికోటితీర్థాన్విత మయి
సమధికాష్టారీతిసాహస్రసంయమి
జనసమాకుల మయి సప్తకోటి
మంత్రాశ్రయం బయి మహనీయమహిమ మై
తనరారునీపర్వతంబునందు
తే. శిఖర మీక్షించునంతన చేరు నట్టి
ముక్తి జంతువులకు (మఱి) జీవములు దొరంగఁ
జచ్చినప్పుడు గాని మోక్షంబు లేదు
కాశి కరుగంగ నేటికిఁ గాళ్లజాలి. ॥64॥

వ. మఱికొందఱు కేవలవిజ్ఞానంబుఁ బ్రశంసింతురు. కొందఱు విజ్ఞానంబువలన సముచ్చితం బైనకర్మంబుఁ బరిశీలింతురు. కొందఱు దానంబులు గొనియాడుదురు. కొందఱు వ్రతంబులు సెప్పుదురు. కొందఱు యజ్ఞంబులు మెత్తురు. కొందఱు తపంబులు గోరుదురు. కొందఱు బ్రహ్మచర్యం బభినందింతురు. కొందఱు గార్హస్థ్యంబుఁ బ్రశంసింతురు. కొందఱు వానప్రస్థాశ్రమంబు మన్నింతురు. కొందఱు సన్న్యాసంబుఁ బ్రసంగింతురు. కొందఱు తీర్థసేవ యావిష్కరింతురు. కొందఱు స్వాధ్యాయంబు నధికరింతురు. కొందఱు కాశీశ్రీపర్వతాదిశివస్థానంబు లభ్యర్థింతురు. ఇన్నియు ముక్తిస్థానంబులై యుండు, నందులోపల సులభంబగు ముక్తిస్థానం బెయ్యది? వినవలతు నానతిమ్ము. సంశయబీజభూతంబు లైనయావిప్రతిపత్తివచనసహస్రంబులు వినంగ నాడెందంబు డోలాందోళనం బందుచుండు. ॥65॥

క. అని యడిగినఁ గలశసుతుం
డనుమోదరసార్ద్రహృదయుఁ డై దేవికి ని
ట్లను నడుగవలయు నర్థమ
వనజానన! యడిగి తుక్తివైభవ మలరన్. ॥66॥
అగస్త్యుండు లోపాముద్రకు బాహ్యాభ్యంతరతీర్థమాహాత్మ్యంబుఁ జెప్పుట

శా. శ్రీశైలాదులు ముక్తికారణములై చెప్పంబడుం దీర్థముల్
ప్రాశస్త్యంబును నన్నితీర్థముల కప్రత్యూహ మై వర్తిలున్
గాశీప్రాప్త(ప్తి)కరంబు లైనక తనం గైవల్యలక్ష్మీసహల్
గాశీక్షేత్రము గైకొనుం దరుణి! సాక్షాన్ముక్తిహేతుత్వమున్. ॥67॥

వ. ప్రయాగ నైమిశంబు కురుక్షేత్రంబు గంగాద్వారంబు నవంతిక యయోధ్య మధుర ద్వారక సరస్వతి సహ్యంబు గంగాసాగరసంగమంబు కాంచి త్ర్యంబకంబు సప్తగోదావరంబు కాలంజరంబు ప్రభాసంబు బదరికాశ్రమంబు మహాలయం బోంకారంబు పురుషోత్తమంబు గోకర్ణంబు భృగుతీర్థం బంబుపుష్కరంబు శ్రీపర్వతంబు నా నివి మోక్షకారణంబు లైనమహాతీర్థంబులు. ॥68॥

సీ. శంభుప్రసాదంబు సమకూఱకుండినఁ
దీర్ఘయాత్రకు సమ్మతింప దాత్మ
దీర్థంబు లాడంగఁ దివుట లేకుండినఁ
బ్రతిబంధదురితంబు వాసిపోదు
ప్రతిబంధదురితంబు వాసిపోకుండినఁ
గాలి కేగెడునట్టికడఁక లేదు
కాశీపురక్షేత్రవాసమ్ము లేక యే
విజ్ఞానదీపంబు విస్తరిలదు
తే. జ్ఞానమునఁ గాని మోక్షంబు సంభవింప
దతివ! జ్ఞానం బనంగ వేదాంతవాక్య
సంభవం బైన దదియ పోజ్ఞాన మండ్రు
తరుణి విజ్ఞాన మీసూక్ష్మ మెఱిఁగికొనుము. ॥69॥

క. ధారాతీర్థం బనఁగాఁ
దారాధిపవదన! ఖడ్గధారాంచల మ
ద్ధారాంచలమునఁ ద్రెవ్విన
వీరాగ్రేసరుఁడు ముక్తివిభవముఁ గాంచున్. ॥70॥

తే. తీర్థములు మానసములు ముక్తిప్రదములు
తరుణి! యివి మేలు బాహ్యతీర్థములకంటె
మానవుం డివి యేమఱి మధురవాణి!
బాహ్యతీర్థంబు లాడ నిష్ఫలము సూవె. ॥71॥

సీ. తీర్థంబు సత్య మింద్రియనిగ్రహము తీర్థ
మనసూయ తీర్థంబు వనరుహాక్షి!
తీర్థంబు దానంబు తీర్థంబు సంతోష
మనుకంప తీర్థంబు కనకగౌరి!
బ్రహచర్యంబు తీర్థంబు తీర్థము ధృతి
యమము తీర్థము విద్రుమాధరోష్ఠి!
సమత తీర్థంబు విజ్ఞానంబు తీర్థంబు
పుణ్యంబు తీర్థంబు పువ్వుఁబోఁడి
తే. తీర్థములు మానసంబులు ధీవిశుద్ధి
యతిశయిల్లంగ నివి యాడ కాడినట్టి
పంచజనులకుఁ గలహంసపక్షిగమన!
బాహ్యతీర్థావలులు తీర్థఫలము నీవు. ॥72॥

చ. బిసరుహపత్రలోచన! కృపీటములందు మునింగియాడవే
మొసళులు మీలు కర్కటకముల్ గమఠంబులు వాని కబ్బునే!
యసదృశమైనతీర్థఫల మట్టివిధంబు సుమీ? తలంప మా

సస మగుతీర్థమాడనిజనంబులకుం బహుబాహ్యతీర్థముల్. ॥73॥

తే. సుదతి! యేటికి నంతర్విశుద్ధి లేని
బాహ్యసంశుద్ధి? బహుతీర్థపరిచయమున
వేయుఁగడవలజలమున వెలిఁ గడిగిన
గలుగునే శుద్ధి వారుణీకలశమునకు? ॥74॥

తే. రాగదోష మలాపహారక్షమంబు
మానసం బైనతీర్థంబు మందగమన!
యవనిఁ బంకరజోవ్యపాయక్షమంబు
బాహ్యతీర్థంబు మేచకోత్పలదళాక్షి! ॥75॥

సీ. దర్శించినపుడ చిత్తము నిర్నిబంధనం
బగుఁ బ్రసాదగుణంబు నందు నేని
గలుషంబు గాని దుర్గంధంబుఁ బొరయని
సలిలంబు నెరముగాఁ గలుగునేని
బావనక్షేత్రపుణ్యావనీధరతపో
వనసన్నికర్షంబు దనరు నేని
శంసితవ్రతులైన సంయమిశ్రేష్ఠుల
యధికపరిగ్రహం బబ్బునేనిఁ
తే. దీర్థములు పెక్కులాడిన తీర్థ మగునె?
ధవళలోచన! సలిలమాత్రమునఁ జేసి
ముదిత! దేహమునం దంగములకుఁ బోలెఁ
దారతమ్యంబు గలదు తీర్థముల కతివ. ॥76॥

వ. సారంగనయన! తీర్థాంగంబు లప్రతిగ్రహం బనహంకాం బకోపనత్వం బనాలస్యంబు సూనృతంబు సమాధానంబు శ్రద్దధానత్వంబు హేమనిష్ఠక్షేత్రోపవాసంబు పితృతర్పణంబు బ్రాహణభోజనంబు పితృశ్రాద్ధంబు పిండప్రదానంబు శిరోముండనంబు మొదలుగా గలయవి సాంగోపాంగంబు లయి ఫలంబు నీఁజాఁలు. మఱి యత్తీర్థతారతమ్యంబు వివరించెద. ॥77॥

సీ. చెలువ! శ్రీగిరియందు శిఖరేశ్వరం బను
శిఖరంబు జూచినఁ జేరు ముక్తి
కాంత! శ్రీశైలంబుకంటె వేగంబునఁ
గేదార మీఁ జాలుఁ గేవలత్వ
మంతకంటెను వేగ మరవిందలోచన!
యమృత మీనొప్పుఁ బ్రయాగతీర్థ
మాప్రయాగముకంటె నతివేగమునఁ జేయు
నపవర్గ మింతి! మహాశ్మశాన
తే. మతివ! యానందకాననప్రాప్తికరము
లఖిలతీర్థంబులును సందియంబు లేదు
కాశికాతీర్థ మాడక కదియరాదు
లక్షతీర్థంబు లాడిన మోక్షలక్ష్మి. ॥78॥

శివశర్మోపాఖ్యానము

వ. ఈయర్థంబు దేటపడ నొక్కయితిహాసంబు చెప్పెద వినుము. మధుర యనుపట్టణంబున శివశర్మ యను విప్రోత్తముండు గలఁడు. అతఁడు వేదంబులు చదివి, తదర్థంబు లెఱింగి, ధర్మశాస్త్రంబులు పఠించి, పురాణంబు లధిగమించి, యంగంబు లభ్యసించి, తర్కంబు లాలోడించి, మీమాంసాద్వయం బాలోచించి, ధనుర్వేదం బవగాహించి, యాయుర్వేదంబు విచారించి, నాట్యవేదంబు గ్రహించి, యర్థశాస్త్రంబు(లు) ప్రాపించి, మంత్రశాస్త్రంబు(లు) దెలిసి, భాషలు గఱచి, లిపులు నేర్చి, యర్థం బు(లు)పార్జించి, ధర్మంబులు చేపట్టి, భోగ్యంబు లనుభవించి, పుత్త్రుల నుత్పాదించి, వారి కర్థంబు విభజించి యిచ్చి, యౌవనంబుపోకకు ముదిమిరాకకు శోకించి వ్యాకులుం డయి నిజాంతర్గతంబున. ||79||

శా. నానాశాస్త్రము లభ్యసింపను ననంతద్రవ్య మార్జింప సం
తానంబుం బడయంగఁ బుత్త్రులకు నర్థంబు ల్విభాగించి యీఁ
బౌనఃపున్యమునన్ సుఖం బనుభవింపంబోయెఁ గాలంబు గౌ
రీనాథున్ భజియింప నేన నయితిన్ శ్రీకాశికావల్లభుఁన్. ||80||

సీ. కొలువంగ లేనైతి గోపాలకృష్ణుని
నర్చింప లేనైతి హ స్తివదను
మ్రొక్కంగ లేనైతి మునిజనశ్రేణికి
సేవింప లేనైతిఁ జిత్రభాను
యజియింప లేనైతి నమరసంఘాతంబు
బూజింప లేనైతిఁ భూదివిదులఁ
గట్టింప లేనైతిఁ గమలకాసారంబు
నిలుపంగ లేనైతిఁ దులసివనము
తే. పేరటాండ్రను నర్చింపనేరనైతి
సలిలసత్రంబు సాగింపఁజాలనైతి
నాజ్యతిలహోమవిధులు మంత్రాన్వితముగ
హుతవహునియందుఁ జేయంగ నోపనైతి. ||81||

తే. పురుషసూక్తము శ్రీసూక్తమును జపింపఁ
బావమాని పఠింపఁ దత్పరత మీఱ
నర్థి శతరుద్రియంబు పంచాక్షరంబు
ప్రణవమంత్రంబు జపియింపఁ బ్రతిదినంబు. ||82||

క. ఈహర్మ్యము లీతురగము
లీహేమము లీభుజిష్య లీధాన్యము లీ
దేహము నాతో వచ్చునె?
యూహింపఁగఁ బుణ్యకర్మ మొక్కటి దక్కన్. ||83||

సీ. పొడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చకయమున్న
తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న
బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలకమున్న
పగ నేత్రముల కడ్డు పడకమున్న
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి సురిఁగి పోవకమున్న
వళు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పదను దప్పకమున్న

గాత్రంబు శిథిలంబు గాకమున్న
తే. పండ్లు వేర్వాసి కదలుచూపకయమున్న
కాళికడకంటిచూపు పై రాకమున్న
కాలుసేయాడుకాలంబె కదలవలయుఁ
దీర్థసేవకు దేహ మస్థిరము గాన. ||84||

వ. అని తీర్థయాత్రాపరాయణుండై యిల్లు వెడలి రెండుమూఁడుపయనంబులకొలఁదితెరవున నొకవటవృక్షంబుక్రింద బరిశ్రమాపనోదార్థంబు విశ్రమించి యంతరంగంబున నిట్లని వితర్కించె. ||85||

మ. కరికర్ణాంతవిలోల మాయువు శరత్కాదంబినీచంచలా
తరళంబాత్మ పయస్తరంగచలముల్ తారుణ్యముల్ తీర్థముల్
పరిపాటిం జతురంతధాత్రిఁ జరియింపన్వచ్చునే యైన నేఁ
బురముల్ నాలుగుమూఁడుముక్తిజనకంబుల్ మున్ను వీక్షించెదన్. ||86||

సప్తపురీప్రశంస

తే. ఉజ్జయిని కాశి మాయ యయోధ్య కాంచి
మథుర ద్వారక యనెడి నామములు గలిగి
పట్టణము లేడుఁ గీర్తిసంపద వహించు
మహితకైవల్యలక్ష్మికి మందిరములు. ||87||

వ. అని నిశ్చయించి. ||88||

సీ. సాకేతమున కేగి సరయూతరంగిణి
నభిషేక మొనరించె నధికభక్తి
నల్పుఁ దెల్పును నైన నదులకూటము ప్రయా
గాఖ్యంబునందు దేహంబు దోఁచె
గంగలో మణికర్ణికాతీర్థమునయందు
సంకల్పపూర్వంబు గ్రుంకువెట్టె
కైవల్యకల్యాణఘంటాపథంబైన
యానందవిపినంబు నాశ్రయించె
తే. తీర్థదైవతకోటిఁ బ్రార్థించి పలికి
యఖిలమును నాచరించి తీర్థాంగకములఁ
దీర్థములయందు శ్రీమహాదేవుఁ గొలిచెఁ
బావనాచారనిరతుండు బ్రాహ్మణుండు. ||89||

సీ. బ్రహ్మలోకోన్నతప్రాసాదనిశ్శ్రేణి
యాజవంజవభీతి కభయపాణి
కలుషకంతచ్ఛేదకాలాయస కృపాణి
కైవల్యనవమౌక్తికమున కాణి
[2]వీరావనీస ముద్విష్టకంతర్వాణి
చక్షురుత్సవగంధసారశోణి
చేతఃప్రసాదలక్ష్మీవిహారక్షోణి
కల్పాంతకాలంబు గలపురాణి

తే. పరమకల్యాణి యాపగాంభస్త్రివేణి
రాజరేఖావతంసుగారాపురాణి
సమధికప్రీతిఁ దేలి యాసత్యవాణి
కేవలత్వఁశుభశ్రేణి గ్రుంకువెట్టె. ||90||

తే. అఖిలతీర్థంబులును నాడి యవనిసురుఁడుఁ
గోర్కిమెఁ బుణ్యలక్ష్ములఁ గొల్లవెట్టె
నటువిశేషించి గంగాప్రయాగతీర్థ
మధికతాత్పర్యనిష్ఠతో నాడఁదొడఁగె. ||91||

సీ. వైకుంఠముననుండి వచ్చి వైకుంఠుండు
దేవీసహాయమై తీర్థ మాడు
గోలోకముననుండి గోమాతృకలు వచ్చి
తీర్థ మాడుదు రతిస్థిరమనీషఁ
గాశికాపురినుండి కాలకంఠుఁడు వచ్చి
దివసంబు దివసంబు తీర్థ మాడు
వరుస దిక్కులనుండి వచ్చి దిక్పాలురు
త్రిదశేశ్వరాదు లాడుదురు తీర్థ
తే. మమరగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరర్షి
గరుడకిన్నరయక్షరాక్షసపిశాచ
భూతములు దీర్థ మాడు వేఁబోక చివరఁ
బూష మకరస్థుఁడైన యప్పుడు ప్రయాగ. ||92||

వ. అది ప్రజాపతిక్షేత్రంబు యాగంబులకంటెను బ్రకృష్టం బగుటం జేసి దానికిఁ బ్రయాగసమాహ్వాయం బన్వర్థనామంబై యుండు. మార్తాండుండు మకరరాశిస్థుండై యుండ మాఖమాసంబున మఘవమణిశిలాశకలవిసరవిసృమరకిరణసందోహ సందేహదానదీక్షాధురంధరంబులగు కాళిందీసింధుకబంధంబులతో సంబంధించి కర్పూరగంధసారతారహారనిర్జరాహారనీహారక్షీరధారాశ్రేణి పాణింధమంబై(న) సౌరసైంధవధవళవాఃప్రవాహంబు ప్రవహింప సితాసితచ్ఛాయాచ్ఛటాగుళుచ్ఛవ్యతికరంబునం జేసి మోక్షలక్ష్మీకటాక్షవీక్షణంబునుం బోని యమ్మహాతీర్థరాజంబునం గ్రుంకి బ్రాహ్మణుండు కృతార్థుం డయ్యె. వెండియు.|| 93||

గీ. కాశి కేతెంచు మఱిఁ బ్రయాగమున కేగుఁ
గాశి కేతెంచు మఱిఁ బ్రయాగమున కేగు
మునుఁగు మణికర్ణికాతీర్థముననుమఱియు
మునుఁగు మణికర్ణికాతీర్థముననుమఱియు. ||94||

శా. కింకుర్వాణపురందరాదికమహాగీర్వాణకోటీకిరీ
టాంకస్థాపితనూత్నరత్నరుచిధారాశ్లేషకిమ్మీరప
త్పంకేజుండు హరుండు జంతువులకుం బ్రాణాంతకాలంబునం
దోంకారాక్షరమంత్రరాజముఁ జెవిన్ యోజించుఁ గాశీస్థలిన్. ||95||

గీ. కర్ణికాంతము సేరి యేకతమ శివుఁడు
మునుకు మోక్షచింతామణి జనున కెపుడుఁ

గాన మణికర్ణికాసమాఖ్యత వహించె
నమ్మహాతీర్థ మమరు గంగాంతరమున. ||96||

క. ఉద్భిజ్జములు జరాయు
ప్రోద్భూతము లండజాతములు స్వేదజముల్
తద్భూమఁ డలిఁ జచ్చి మ
హాద్భుతముగఁ బుట్టు హాలహలకంధరులై. ||97||

గీ. ఎడమప్రక్కయి కాశిలో నీల్గునట్టి
మశకశిశువున కోంకారమంత్రరాజ
మభవుఁ డుపదేశ మొనరింప నమరకోటి
సిగ్గువడుచుండుఁ దమవృథాజీవములకు. ||98||

చ. కటకట! కాశికాపురి నొకానొక నిద్దురఁ గన్నుమోడ్చి య
ప్పటఁ గనువిచ్చి చూచి కుడిభాగముఁ గన్గొని చోద్య మందు దా
పటిదెసఁ జూచి యచ్చెరువుపాటు వహించు మనస్సరోజసం
పుటమున నాఁడులాగు మగపోడిమియుంగల జంతుసంతతుల్. ||99||

మ. గృహమేధిప్రవరుండు విప్రుఁ డమృతక్షేత్రంబు వారాణసిన్
ద్రుహిణక్షేత్రము వాసిపోవఁదలఁచెన్ దూరంబుగా వెండియు
న్మహిఁ గైవల్యపుతీర్థముల్ గలిమి సంభావించి శాస్త్రజ్ఞతన్
బహుధావిప్రతిపత్తిధీవిషయముల్ పాధైనశాస్త్రార్థముల్. ||100||

సీ. ఆనందవిపినపుణ్యానుభావాధిక్య
మెఱుఁగఁడా తా నేమి యెల్లయదియు?
దెలియఁడా తా నేమి దేవలోకారోహ
నిశ్శ్రేణి యగుగంగ నిత్యమహిమ?
మణికర్ణికాతీర్థమాహాత్మ్యవిభవంబుఁ
జూడఁడా తా నేమి సూక్ష్మదృష్టి?
నరయఁడా తా నేమి యామ్నాయములఁ బురా
ణేతిహాసముల విశ్వేశుగరిమ?
గీ. నకట! పుణ్యప్రమాణాంతరానువృత్తి
నుదక మున్నతభూమియం దుండలేక
పల్లమున కొడ్డగిల్లినపగిది నతఁడు
కదలెఁ దీర్థాంతరమునకుఁ గాశినుండి. ||101||

వ. కదలి కతిపయప్రయాణంబుల. ||102||

సీ. ఏపీటిశృంగార మెలదోఁటలో నుండుఁ
గదల కెప్పుడు కాలకంధరుండు
ప్రతిదినంబునను నేపట్టణంబునకు ది
వ్యాభిధానంబు పెం పమర నెగసు
జేనెంటఁ జేనెంట శివలింగములు కోటి
సంఖ్య లేపురమునఁ జాల నొప్పుఁ
గల్పాంతవేళ నేకటకంబు మునుఁగదు

నింగితో రాయుమున్నీటివెల్లి
గీ. నట్టిమహిమల యుజ్జని కరుగుదెంచి
కాళి దర్శించె శ్రీమహాకాళుఁ గొలిచె
యుండె శివశర్మ యట రాజయోగపరత
నిఖిలముక్తుల కచ్చోటు నెలవుగాన. ॥103॥

ఆ. హాటకేశ్వరుఁడు మహాకాళనాథుఁడు
దారకేశ్వరుండు తలిరుఁబోఁడి?
యుబ్బి లింగము లయియున్నారు పాతాళ
మర్త్యనాకభువనమండలముల. ॥104॥

ఉ. కందవు గాజుపాఱవు వికారము నొందవు పూతిగంధముం
జెందవు వాడ వప్పురముసీమల నల్గడ వామకర్ణముల్
క్రిందుగ దీర్ఘనిద్రలు ధరించి శయించినజంతుదేహముల్
సుందరి! యిట్టిచోద్యములు చూడము తక్కినతీర్థభూములన్. ॥105॥

క. లీల మహాకాల! మహా
కాల! మహాకాల! యనుచుఁ గడుభక్తి మహా
కాలస్థానాధీశ్వరుఁ
గాలగళున్ సంస్మరింపఁ గాంతురు ముక్తుల్. ॥106॥

గీ. భవు మహాకాళు సేవించి బ్రాహ్మణుండు
గదలెఁ గాంచీకి నక్కాంచికాపురమునఁ
గలికి వేడుకకత్తె శ్రీకామకోటి
గవయు నేకామ్రనాథునిఁ గరిమ గిరిశు. ॥107॥

ఉ. కాంచికిఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు గాంచెను దావళభూమి భృచ్ఛిరః
కాంచనకంధరానిలయుఁ గైటభమర్దనుఁ గామకోటి ద
ర్శించి భజించె బాలశశిశేఖరు నేకరసాలనాయకు
న్బంచె ననేకపూర్వజననంబులఁ బుట్టిన పాతకౌఘముల్. ॥108॥

సీ. ముడువంగ నేర్తురు ముడువ దాపటికి రాఁ
జికురబంధము లీఁగ జీరువాఱఁ
బొన్నపువ్వులఁ బోలు పొక్కిళ్లు బయలుగాఁ
గట్టనేర్తురు చీర కటిభరమునఁ
దొడువంగ నేర్తురు నిడువ్రేలుఁజవులయం
దవతంసకంబుగా నల్లిపువ్వు
పచరింప నేర్తురు పదియాఱువన్నియ
పసిఁడిపాశములోరపట్టుచెంగు
గీ. పయ్యెదముసుఁగు బాలిండ్లఁ బ్రాఁకనీరు
తఱచు పూయుదు రోల(లి) గంధంబుఁ బసుపు
బందికత్తెలు సురతప్రసంగవేళఁ
గంచివ్రేతలు కుసుమాస్త్రఖడ్గలతలు. ॥109॥

గీ. కాంతి యందురు గొంద ఱక్కాంచిపేరు

కమ్రకురువిందరత్నసత్కాంతిదంతి
నప్పురంబున నేడునా ళ్లధివసించి
బ్రాహ్మణుఁడు సర్వదేవతాప్రతతిఁ గొలిచె. ||110||

వ. అందుండి ప్రభాసక్షేత్రంబుమీఁదుగాఁ జని. ||111||

క. ద్వారవతీనగరంబునఁ
గోరిక శివశర్మ యుండి కొన్నిదినంబుల్
నారాయణపుణ్యకథా
పారాయణు లైనపరమభాగవతులతోన్. ||112||

గీ. ధవళలోచన! యొక్కచోద్యంబు వినుము
ద్వారవతియందుఁ జచ్చినవారియొడలి
యస్థిశకలంబులం దంతరాంతరములఁ
దనగు శ్రీపాంచజన్యసుదర్శనములు. ||113||

ఉ. కాంచనకేతకీకుసుమగర్భదళోదరసోదరప్రభా
భ్యంచితమై పటీరఘుసృణాగురుసౌరభలక్ష్మితో బిసా
ళించుచుఁ గమ్మనై పరిమళించు సముజ్జ్వలగోపిచందనం
బించినవేడ్కతోడ ధరియింతురు భాగవతో త్తము ల్పురిన్. ||114||

గీ. రమణీ! ధరియింతు రూర్ధ్వపుండ్రములు మెఱయ
ఫాలతలమున నవ్వీట భాగవతులు
కఠినపాపపరంపరాకంఠనాళ
ఖండనప్రక్రియాక్రూరఖడ్గలతలు. ||115||

సీ. కమనీయగోపికాగంధసారంబున
నూర్ధ్వపుండ్రములు బాగొప్పఁ దీర్చి
వక్షస్స్థలంబుల వనజాక్షమాలికా
చారునైపథ్యంబు సంతరించి
దక్షిణశ్రవణరంధ్రములఁ గోమలకృష్ణ
తులసీప్రవాళంబు లలవరించి
నలినలోచనదివ్యనామసంకీర్తనా
భంగికి జిహ్వలఁ బాలువెట్టి
గీ. ద్వారవతియందు ముక్తికాంతావిహార
మంటపములందు నుంద్రు నిర్మలవివేక
నిరభసంధికృపాగుణనిర్నిరోధ
పరమభాగ్యాన్వితులు మహాభాగవతులు. ||116||

గీ. ప్రతియుగంబును ద్వారకాపట్టణంబు
ముంచి రత్నంబులెల్లను మ్రుచ్చిలించి
కొంచుఁబోయెడుకతమునఁ గువలయాక్షి!
యబ్ధి కొడఁగూడె రత్నాకరాహ్వయంబు. ||117||

సీ. కట్టు రింగులువారఁ గటిభాగమునయందుఁ
బసిఁడికమ్ములపచ్చపట్టుచేల

వక్షస్స్థలంబున వనమాల ధరియించు
గౌస్తుభగ్రైవేయకమున గూర్చి
సేసకొప్పున జుట్టు శిఖిపింఛరింఛోళి
మక్కళించిన జిల్గుమడుగుపాగ
గొజ్జంగిపూనీరు కులికి మేదించిన
కమ్మకస్తురి మేన గలయ నలదు
గీ. ద్వారకాపట్టణముపొలిమేరసీమ
గాలవశమున నీల్గిన క్షణమునందు
గైటభారాతిసారూప్యగరిమ గన్న
కీటపక్షిసరీసృపక్రిమికులంబు. ॥118॥

ఉ. ఆపృథివీసుపర్వుడు ప్రియంబున ద్వారకయందు దీర్ఘసే
వాపరతంత్రుడై యయిదువాసరము ల్వసియించి పోయె మా
యాపురి కమ్మహానగర మంబుజపత్రవిశాలనేత్ర! దు
ష్ప్రాపము పూర్వజన్మమున బాపము నేసిన మర్త్యకోటికిన్. ॥119॥

వ. అన్నగరంబును గొందఱు హరిద్వారం బండ్రు కొందఱు మోక్షద్వారం బండ్రు (కొందఱు గంగాద్వారం బండ్రు.) అవ్వలనన నిర్గమించికదా భాగీరథి భువనపావనిభవజటాజూటాటవీవాటికాకుటజకోరకంబు మున్నీటం బెక్కుముఖంబులం గలసె. అట్టిమాయాపురంబునందు. ॥120॥

సీ. తీర్థోపవాసంబు దీర్చి జాగర ముండి
తెల్లవాఱగ గంగ దీర్థమాడి
పితృతర్పణము జేసి పిండప్రదానంబు
యవసక్తుచరువున నాచరించి
యగ్నికార్యము దీర్చి హరుని నభ్యర్చించి
ములుమోదుగాకుల బులియ గుట్టి
రాగిలో వండిన న్బ్రాలేయి కుండంగ
వండి డించినయట్టి వంటకంబు
గీ. కుడువగూర్చుండి వడ్డించుకొనదలంచు
నంతలోన శిరస్తాప మావహిల్లె
మేను గరుదాల్చె జలి బెట్టి మెడలు నొచ్చె
వేకి దలచూపె దాహ మావిర్భవించె. ॥121॥

వ. అప్పుడు శివశర్మ నిజాంతర్గతంబున. ॥122॥

గీ. బ్రతుకుమీదియాస పాయంగ బెట్టితి
జిచ్చువంటివేకి వచ్చినపుడు
జలధినట్టనడుమ సాంయాత్రికుడు కలం
బవిసినపుడు ధనమునాసవోలె. ॥123॥

సీ. ప్రతివాసము గృహారామసస్యక్షేత్ర
పశువీక్షణము సేయ బ్రాప్తు డెవ్వ?
డిటమీద నేభంగి నిందుబింబానన
విధవసంసారంబు వెడలబోయు?

దనయు లిం కేభంగి ధనవిభాగములకై
పోరితంబులు లేక పొసిగియుందు?
రఖిలపురాణేతిహాసశాస్త్రాగమ
గ్రంథసంరక్ష యెక్కడిది యింక?
గీ. నకట! మిన్నులు వడ్డచో ననద వోలె
దిక్కుమాలినప్రేత నై తిరుగవలసె
శిరసుపై మృత్యు వాడెడు శీఘ్రముననను
చావు నిక్కంబు బ్రతుకుట సంశయంబు. ॥124॥

శా. సంతాపంబునఁ బొంద నేమిటికి నీ సంసారయాత్రావ్యథా
చింతాభారము పూని జూర్తిదహనార్చిర్దాహము ల్సాలవే
చింతింతు న్మది విశ్వనాయకు శివున్ శ్రీకాశీశాధీశ్వరుం
జింతింతున్ సరసీరుహాక్షుని హరిన్ శ్రీద్వారకావల్లభున్. ॥125॥

గీ. ఏల చింతింప నిహమునం దెల్లసుఖము
లనుభవించితి మధురామహాపురమునఁ
బరమునందును ముక్తిసంపదయుఁ గలిగె
నేడుపురములఁ దీర్థంబు లాడఁగనుట. ॥126॥

వ. అని వితర్కించుచుండ. ॥127॥

శా. పాటిల్లెం ధరణీసురోత్తమున కప్పాటన్ విదాహజ్వరో
ష్మాటోపంబున నత్యుపద్రవము మైనాపాద మస్తంబుగాఁ
గోటీవృశ్చికకీటపుచ్ఛలతికాకోటీశిఖాకంటక
త్రోటీకుట్టనసంప్రభూతవిషధూర్జుర్వారదాహోద్ధతిన్. ॥128॥

క. తన్నెఱుఁగ కెదిరి నెఱుఁగక
కన్నులు దెఱవంగ నెఱుఁగక వసుంధరపైఁ
గొన్నిదినంబులు బ్రాహ్మణుఁ
డున్నట్లన యుండె నోటి(నొంటి)యూరుపుతోడన్. ॥129॥

క. ఇటు బహువిధములఁ గడుసం
కటపడి మాయాపురోపకంఠమున మరు
త్తటినీతటనికటమునం
దటుకున శివశర్మ కాలధర్మము నొందెన్. ॥130॥

వ. అంత. ॥131॥

మ. అసితాంభోధరనీలవర్ణు లురుభద్రాకారు లాజానుదీ
ర్ఘసముత్తుంగభుజాచతుష్టయు లలంకారాన్వితు ల్పుణ్యశీ
లసుశీలాఖ్యులు విష్ణుకింకరులు లీలం బక్షిరాట్కేతనో
ల్లసితం బైన రథంబుఁ దెచ్చిరి ప్రభ ల్పల్టిక్కులం బర్వంగన్. ॥132॥

సీ. వెలిదామరలఁ బోలు వెడఁదకన్నులతోడ
గౌస్తుభగ్రైవేయకంబుతోడఁ
బసిఁడికమ్ములపచ్చపట్టుఁబుట్టంబుతో

మెఱుఁగారుఁజామెన(చాయ)మేనితోడ
తలుకొత్తుపసిఁడిగేదంగిరేకులతోడఁ
గస్తూరికాంగరాగంబుతోడ
నటవీమయూరపింఛావతంసంబుతో
జిగురొత్తుమొలకలేనగవుతోడ
తే. నపుడ సాక్షాత్కరించినహరియుఁ బోలె
నెక్కె శివశ్మ గాంభీర్య మెసక మెసఁగఁ
గింకిణీజాలమాలికాలంకృతంబు
గరుడకేతనసహితంబు కనకరథము. ||133||

వ. ఇట్లు దివ్యవిమానారోహణం బొనర్చి శివశర్మ విష్ణుకింకరులఁ జూచి యిట్లనియె. ||134||

గీ. విష్ణుభక్తులఁ జెప్పంగ విందు నెపుడు
నేఁ బురాణేతిహాససంహితలయందుఁ
బుణ్యశీలసుశీలురన్ పుణ్యపురుషు
లచ్యుతునిసముఖమున నుం డ్రధికు లనుచు. ||135||

గీ. వారు కారుకదా మీరు వనజనేత్రు
లంబుధరనీలవర్ణులు కంబుగళులు
భద్రదివ్యాకృతులు చతుర్బాహుదండు
లసితతులసీపలాశమాల్యాభరణులు. ||136||

వ. అనిన వారు మహాత్మా! నీయట్టిమహానుభావు లెఱుంగనియర్థంబులు గలవె? ఏము నీవు పెద్దలవలనం బురాణేతిహాససంహితాముఖంబుల విన్నపుణ్యశీలసుశీలుర మగుదుము. అనేకలోకంబులు గడచి కానీ వైకుంఠపురంబునకుం బోవరాదు. అయ్యయిలోకంబులవిశేషంబులు నీకుం జెప్పెదము. సావధానమతివై యవధరింపుము. ఈవును నడుగవలసినయర్థంబు లడుగు మనిన నట్లకాక యనుచుం జనువాఁడు ముందట.

విష్ణుదూతలు శివశర్మకు సంయమనీస్వరూపంబుఁ దెల్పుట

సీ. కఱకులై వ్రేలినకుఱుచజుంజుఱువెండ్రు
కలును గందెనచాయకాయములును
గలివోసి నాన్చినగ్రచ్చకాయలభంగి
గొఱమాలినట్టిదృగ్గోళకములు
తొట్టివాతెఱలపై దూరంబు సాగిన
గొగ్గిపండులతోడి కుముఖములును
గూనివీఁపులమీఁద గోడియై బోడెత్తి
తఱివడ్డకంకాళదండములును
గీ. రాసభక్రూరకంఠనిర్హ్రాదకఠిన
ఘర్ఘరవ్యక్తభాషితోద్గారములును
గలిగి యిదె కొంద ఱున్నారు గగనవీధి
నొరిమెఁ నొడఁగూడుకొని యెవ్వరొక్కొ వీరు? ||138||

వ. అనిన నద్దివ్యపురుషు లతని కిట్లనిరి. ॥139॥

ఆ. ఇది పిశాచలోక మీ ధూమ్రవర్ణులు
విను పిశాచరాజు లనఘ! వీరు
చంద్రశేఖరుని బ్రసంగవశంబునఁ
గొలిచినారు భక్తి గొంచియంబు. ॥140॥

వ. అనియిట్లు క్రమంబునఁ బ్రశ్నోత్తరరూపంబునఁ గర్మానురూపంబు లగుఫలంబు లనుభవించుచు [3]నుందురనిన నమరభావంబుల నుత్తరోత్తరాభ్యున్నతంబు లగు నాయాయిలోకంబుల వసియించియున్న పుణ్యపురుషులం గనుంగొనుచు శివశర్మ గుహ్యకలోకంబును గంధర్వలోకంబును విద్యాధరలోకంబును నతిక్రమించి యప్సరోలోకంబునకుం బోవు నవసరంబున. ॥141॥

చ. ఎదురుగ వచ్చె హేమరథ మెక్కి కృతాంతుఁడు సౌమ్యమూర్తియై
పదురునిజాప్తకింకరులు పార్శ్వయుగంబున భక్తిఁ గొల్చి రా
ముదిరనినాదముం జఱచి ముందటి చక్కటి దివ్యదుందుభుల్
మృదులగభీరనాదములు మిన్నులు ముట్టఁ జెలంగుచుండఁగన్. ॥142॥

గీ. ఎదురుగా వచ్చి దక్షిణం బేలు రాజు
ధర్మరాజు గరంబు సంతస మెలర్ప
సాధు! సాధు! మహాబుద్ధిబోధమహిత!
మేలు మే! లని శివశర్మ మెచ్చి పొగడె. ॥143॥

సీ. అభ్యసించితి వేద మాఱంగములతోడఁ
బరిచర్య చేసితి గురుజనులకు
నాదిపురాణేతిహాసంబులును ధర్మ
శాస్త్రంబు సదివితి సారధిషణ
సమబుద్ధివై మహేశ్వరుఁ బుండరీకాక్షు
సేవించి తేకాంతశీలమునను
గైవల్యకల్యాణఘంటాపథము లైన
తీర్థంబు లాడితి తిరిగి యేడు
గీ. ననఘ! నీ భాగ్యమునకు నియతియుఁ గలదె?
చూడుమా! యెంతటిదియొ నీసుకృతగరిమ?
భూసురోత్తమ? మాయంతలేసివారి
చే నమస్కారములు గొనఁ జెల్లె నీకు. ॥144॥

వ. అని ధర్ముండు శివశర్మ నభినందించి నిజనివాసంబునకుం బోయెఁ దదనంతరంబ. ॥145॥

గీ. విప్రకులముఖ్యుఁ డంతట వినయపరత
నిటుల ననియె హృషీకేశుహితులఁ జూచి
యనఘులార! యతిక్రూరుఁ డండ్రు జముఁడు
సౌమ్యుఁడై యున్నవాఁ డేమిచంద మొక్కొ? ॥146॥

గీ. యమునిరూపంబు వర్ణింతు రఖిలమునులు
గుండె ఝుల్లనునట్లుగా ఘోరలీల

జమునిఁ జూడఁగఁ గన్నులు చల్లనయ్యె
నిప్పు డారౌద్రరసరేఖ లెందుఁ బోయె? ॥147॥

గీ. ఇదియ రూపంబొ? యీతని కింక నొక్క
రూప మున్నదియో? మహాక్రోధమునకు
నెఱుఁగ నానతియిండు నా కీరహస్య
మనఘమతులార! సందేహ మావహిల్లె. ॥148॥

వ. అనిన [4]వారలిట్లనిరి. ॥149॥

క. నినుబోటి పుణ్యవంతుల
కనఘా! శమనుండు సౌమ్య మగు నాకారం
బున నుండు దుర్జనుల కీ
యన రౌద్రాకారుఁడై యుదగ్రత చూపున్. ॥150॥

వ. ఈదండధరుండు దంష్ట్రాకరాళవదనుండును, గ్రోధరక్తాంతలోచనుండును, నూర్ధ్వకేశుండును, గృష్ణాంగుఁడును, బ్రళయాంబుదనిస్వనుండును, బరిభ్రమద్భ్రుకుటీకుటిలనిటలతట విటంకుండును, విశదవికటాకారుండునై దుర్వృత్తుల నీరీతి శాసించు. ॥151॥

సీ. పాదంబు లిరుకేలఁ బట్టి గుంజుండు జ
ర్ఝరితంబుగా వీనిఁ జట్టుజాత
మెడ మెట్టి గోర్గొండి మెఱికి పుచ్చుఁడు వీని
గ్రుడ్లు నక్తములు (నెత్తురులు) చెక్కుల స్రవింపఁ
గరికండలుగ వీనికంఠంబు వ్రేయుండు
గ రసానఁ బట్టినఖడ్గధార
బలుత్రాళ్ల బంధించి తలక్రిందుగా వ్రేలఁ
గట్టుఁడు వీని వృక్షంబుకొమ్మ
గీ. అంపమున వీనికంఠంబుఁ ద్రెంపి విడుఁడు
మడమత్రాఁపుల వీనిమర్మముల నొంపుఁ
డెఱ్ఱఁగా నగ్నిఁ గ్రాఁచినయినుపయినుకఁ
గులికి పోయుఁడు వీనిముక్కునను జెవుల. ॥152॥

గీ. పరకళత్రంబు కుచకుంభపాళియందు
నఖముఁ దివిచిన పాపాత్మునఖమునందు
నెఱ్ఱగా నగ్ని గ్రాఁగినయినపసూదు
లుగ్రదృష్టిని జొన్పుఁ డత్యాగ్రహమున. ॥153॥

వ. పరదారముఖాఘ్రాణంబు చేసినపాపిష్ఠు వదనంబున నిష్ఠురనిష్ఠీవనం బొనర్పుఁడు. పరదారభవనగమనం బొనర్చి కర్మ చండాలుని పాదంబులు ప్రచండత ఖడ్గంబున ఖండంబులుగా ఖండింపుఁడు. పరదారాధరోష్ఠబింబంబు చుంబించునయ్యసంబంధుమూర్ధం బుద్ధత చపేటంబునం దాటింపుఁడు. పరాపవాదపరునివక్షంటు లక్ష్యంబు సేసి తీక్ష్ణముఖనిశితక్షురప్రంబున నేయుండు. పరసంతాపకారి కటుకవచనుం డగు కుటిలబుద్ధిని సింగలంబుల గ్రాఁగిన మంగలంబున వ్రేల్చుఁడు. పరునియందు మిథ్యాదోషం బారోపించునిర్దయు

బ్రవర్ధనపూయశోణితకర్దమంబున ముంపుఁడు. గురునిందాకర్త యగుధూర్తునోట సంవర్తతప్తలోహంబు పోయుండు. పరకళత్రనాశకుం డగు సంకుసుకుచెవుల నిశ్శంకకలాయనశంకువులు గూర్పుఁ డని దండధరుండు ప్రచండకోపాటోపంబునఁ గింకరులం జూచి పలుకు. వెండియు. ||154||

గీ. రౌరవం బనఁగను మహారౌరవ మనఁ
గాలసూత్రంబు గుంభిపాకం బనంగ
నంధతామిస్ర మనఁగ సంహార మనఁగ
నారకంబులు మఱియు నెన్నంగఁ గలవు. ||155||

వ. ఈనరకంబులయందు దేవస్వభోక్తల బ్రహ్మస్వభుజుల శిశుహంతలఁ గృతఘ్నుల గురుతల్పగుల గోఘ్నస్త్రీఘ్నమిత్రఘ్నుల బరక్షేత్రపరాలయాపహర్తలఁ గూటసాక్షుల గర్భఘ్నులఁ బ్రజాపీడాకరుల సురాపులఁ గూటశాల్మలిం బ్రాకించియుఁ బట్టుగార్లం బట్టించియుఁ దలక్రిందుగా (వ్రేల)గట్టించియు నిక్షుయంత్రములఁ బీడించియు నంధకూపంబునం ద్రోపించియు నినుపముక్కులకాకులం గఱపించియు యమకింకరులు పెక్కువిధంబుల బాధలు పెట్టుదురు. ||156||

క. హరినామకీర్తనంబును
హరినామజపంబు నెవ్వఁ డాత్మఁ బఠించున్
నరకమహావేదన య
న్నరునకుఁ బ్రాపింపకుండు నయతత్త్వనిధీ! ||157||

వ. ఈయర్థంబు నీకుఁ దేటదెల్లంబు గావించెద మాకర్ణింపు మాదికాలంబునం గృతాంతుండు నిజకింకరులతో నిట్లనియె. ||158||

సీ. గోవింద! భూతేశ! గోప! గంగాధర!
చాణూరమర్దన! చండికేశ!
కంసప్రణాశన! కర్పూర...!గో
పీపతి! శంకర! పీతవసన!
గిరీశ! గోవర్ధనోద్ధరణ! బాలమృగాంక
వర్ణ! మాధవ! భవ! వాసుదేవ!
విషమేక్షణ! మురారి! వృషభధ్వజ! హృషీక
పతి! భూతపతి! శౌరి! ఫాలనేత్ర!
గీ. కృష్ణ! హర! గరుడధ్వజ! కృత్తివసన!
కల్మషారి! గౌరీపతి! కమఠ! శూలి!
యనుచుఁ బఠియింతు రెవ్వ రాఘనులు మీకు
వందనీయులు చెనకంగ వలదు వారి. ||159||

సీ. హరి! రజనీశకళావతంస! రమేశ్వ
ర! పినాకపాణి! శ్రీరామ! భర్గ!
యనిరుద్ధ! శూలపాణి! నృసింహ! త్రిపథగా
ర్ద్రజటాకలాప! మురహర! యీశ!
రాఘవ! యురగాభరణ! పద్మనాభ! యు
గ్ర! మధుసూదన! పినాకపతి! యాద్య!
ప్రమథాధినాథ! నారాయణ! మృత్యుంజ

య! పురుషోత్తమ! త్రిదశైకనాథ!
గీ. యచ్యుతా! కామశత్రుప! యబ్జపాణి!
దిగ్వసన! చక్రపాణి! భూతేశ! యనుచుఁ
దలఁతు రెవ్వారు వార లుత్తములు భువన
పావనాత్మకు లందఱు ప్రభులు మీకు. ||160||

సీ. బ్రహ్మణ్యదేవ! శర్వ! ముకుంద! విశ్వేశ్వ
ర! సనాతన! త్రిణేత్ర రావణారి!
శ్రీకంఠ! ధర్మధురీణ! శంభువ! కమ
లాధీశ! యీశాన! యదుపతి! మృడ!
ధరణీధ[5]ర! హర! యంధకహర! శార్ఙ్గపా
ణి! పురారి! విష్ణువ! నీలకంఠ!
వైకుంఠ! దేవదేవ! మధురిపుఁడ! త్రిలో
చన! కైటభరిపుండ! చంద్రచూడ!
గీ. కేశినాశ! గిరీశ! లక్ష్మీపతి! త్రిపు
రారి! వసుదేవసూనుఁడ! త్ర్యక్ష! యనుచు
జపము సేయుదు రెవ్వ రవ్విపులపుణ్య
ఘనులఁ గదిసినప్పుడు మీకుఁ గల్లవచ్చు. ||161||

వ. మఱియు వినుండు. శ్రీకాంత! శివ! యసురనిబర్హణ! మన్మథరిపుఁడ! జనార్దన! ఖండపరశుఁడ! శంఖపాణి! శశిశేఖర! దామోదర! రిపుసూదన! యంబుధరనీల! స్థాణువ! యానందకంద! సర్వేశ్వర! యను నీదివ్యనామంబులు భావించుకృతార్థులు మీకు మాననీయులు సుండీ యని యివ్విధంబున నంతకుండు గింకరవర్గంబు ననుశాసించె. ఈహరిహరనామంబులయష్టోత్తరశతంబు విన్నను బఠించిన జనులకు నారోగ్యైశ్వర్యంబులు సంభవించు. ||162||

చ. శమనుని రాజధాని యగుసంయమనీనగరంబునం గరం
దమకురుధర్మసేనదృఢధన్వజయద్రథు లాదిగా నృపో
త్తములు నిజాంతనిర్మలినధర్మధురంధరు లుండ్రు నిర్వ్యపా
యమున ననర్ఘ్యరత్నమయహారిహిరణ్మయహర్మ్యవీథులన్. ||163||

వ. అని యివ్విధంబున. ||164||

పరలోకవృత్తాంతము

తే. శమనలోకాభివర్ణనశ్రవణపరత
సుబుసుపోవఁగ శివశర్మ యొయ్యఁ జేరె
నప్సరోలోక మది ప్రసూనాశుగునకు
లోకవిజయైకపట్టాభిషేకభూమి. ||165||

వ. అప్పుడు శివశర్మ విష్ణుశీలసుశీలుర కి ట్లనియె. ||166||

తే. ఎవ్వరొకొ? వీరు విమలపూర్ణేందుముఖులు
దివ్యభూషామహారత్నదీప్తిజాల
పరిధిచక్రావరణమధ్యభావ్యమాన

భువనమోహనమూర్తు లిప్పురమునందు. ||167||

వ. అనిన వార లిట్లనిరి. ||168||

సీ. ఏయిందుబింబాస్య లిక్షుకోదండుని
త్రైలోక్యరాజ్యాధిదైవతంబు
లేయింతులకుఁ బుట్టినిల్లు దుగ్ధాంభోధి
మధుకైటభారాతిమడుఁగుఁబాన్పు
ఏచకోరాక్షుల కింద్రచంద్రజయంత
నలకూబరాదులు ననుపుమిండ
లేపువ్వుఁబోడులయిరియింతచూపుల
ఋషులవంటిమనంబు లిగురువెట్టు
తే. మహితభక్తి నేభామలమనుమరాంధ్ర
దక్షిణాసందవనమహాస్థాన....కి
భీమనాథేశ్వరునకు సుత్రాముఁ డిచ్చె
ననఘ! వీరు సు మ్మయ్య! యయ్యప్సరసలు. ||169||

వ. ఊర్వశి, మేనక, రంభ, ఘృతాచి, చంద్రరేఖ, తిలోత్తమ, పపుష్మతి, కాంతిమతి, లీలావతి, యిల్వాలావతి, యలంబుస, గుణవతి, స్థూలకేశి, (కళావతి), కలానిధి, (గుణనిధి), కర్పూరతిలక, యుర్వర, యనంగతిలక, మదనమోహిని, చకోరాక్షి, చంద్రకళ, మునిమనోహర, చారునాద, సువర్ణిక, దారుసంజీవని, క్రతుశుల్క, శుభానన, తపశ్శుల్క, తీర్థశుల్క, దానశుల్క, హేమావతి, పంచాశ్వమేధిక, రాజసూయార్థిని వీరుమొదలుగా నఱువదివేలు దివ్యాప్సర లీలోకంబునం దధివసింతురు. ||170||

సీ. బ్రహచర్యం బొక్కరాత్రి దైవికమున
మఱచి తప్పినయట్టిమాస(చ)కమ్మ
కలకాల మెల్లను గామితవ్రతములు
సలిపినట్టిచకోరశాబనయన
బలిమి నొక్కనికి లోబడి వాని నవ్వేళఁ
బతిఁ గాఁ దలంచినపద్మగంధి
పురుషుఁడు లేనియప్పుడు ప్రమాదంబున
మోసపోయినయట్టిముద్దరాలు
తే. భోగదానవ్రతంబులఁ బూని యెపుడు
మకరకేతను నర్చించుమాఁటినంద
కన్నెవయసునఁ గన్నెఱికంబుఁ దప్పి
పిదపఁ బతిభక్త యగునాతి త్రిదశవేశ్య. ||171||

తే. మాంత్రికుం డైన యొక సిద్ధమౌని నొండె
నొక్కవేలుపు నొండెణ బ్రియుండు వనుప
పుత్త్రసంతానలబ్ధి పొందినట్టి
లోలలోచన కప్సరోలోక మబ్బు. ||172||

సూర్యలోకవర్ణనము

వ. అని చెప్ప నప్సరోలోకంబుఁ గనుంగొనుచు భాస్కరలోకంబు సేరం జని

యేకచక్రంబును సప్తసప్తియు ననూరుసారథికంబును నప్సరోమునిగంధర్వామరోగసమన్వితంబును నగు రథంబుమీఁదఁ గరధృతారవిందద్వయం డయి నభోమార్గంబునం జను కమలబాంధవునిం జూపి విష్ణుకింకరు లి ట్లనిరి. ॥173॥

సీ. సిద్ధాంతసంసిద్ధి సిద్ధసంఘంబును
విధ్యుక్తపరిపాటి విబుధకోటి
చాటుధారాప్రౌఢిఁ జారణవ్యూహంబు
కిన్నరవ్రాతంబు గీతసరణి
ఖచరసంఘము విశృంఖలమణి వైచిత్రి
యాతుధానశ్రేణి యధికభక్తి
గరుడలోకము నమస్కారవాక్యంబున
నేకాగ్రమతి దందశూకసమితి
తే. ప్రతిదినంబును బ్రాతరారంభవేళ
నిర్ణిబంధననిరుపాధినిరవగాధ
నిర్విరోధనిరాఘాటనిరుపమాన
భక్తి సంభజియింతు రీపద్మబంధు. ॥174॥

సీ. సంచారలోలుఁ డౌ జగదుపక్రియకు నై
సమధికస్థైర్యంబు జరుపుఁ గాని
జనులదృష్టికి వెక్కసం బై విభాసిల్లు
లోనఁ జైతన్యంబు నీనుఁ గాని
సంతాపహేతు వౌ సంయమిశ్రేణికి
నిర్వాణలీల యీ నేర్చుఁ గాని
ఖరరుచిత్వముఁ బూనుఁ గాలక్రమంబున
శీతలామృతము వర్షించుఁ గాని
తే. ప్రాగవస్థాభ్యధికతరోపర్యవస్థ
నతిశయిల్లుచు భువనంబు లఖిలములును
వార కత్యంతచాతుర్యవైభవమున
ననఘ! రక్షించుచుండు నీయబ్జహితుఁడు. ॥175॥

వ. అని రప్పుడు శివశర్మ దా నొనర్చునమస్కారంబు లంగీకరించుచు నిమేషార్ధమాత్రంబున రెండువేలు నిన్నూటరెండుయోజనంబు లతిక్రమించినం జూచి యాశ్చర్యం బంది గోవిందకింకరుల కి ట్లనియె. ॥176॥

తే. అనఘులార! ఖరాంశుబింబాంతరమునఁ
బురుషు నొక్కని నుండఁ జెప్పుదురు బుధులు
పరమతాత్పర్యగరిమ సప్పురుషు నెట్లు
సేవసేయుదు రొక్కొ సంసిద్ధపరులు? ॥177॥

వ. అనిన వార లిట్లనిరి. ॥178॥

సీ. ఆకాశమధ్యస్థ మగుభానుబింబంబు
విను లక్షయోజనవిస్తృతంబు
తన్మధ్యమందున ధవళాంశుశేఖరు

నుద్గీతవిద్యాప్రయోగసరణి
హైమరూపుఁడు హిరణ్యశ్మశ్రుకేశుండు
నానాప్రముఖహిరణ్యానయవుఁడు
గాగ భాగించి యాకమలలోచనుఁ డుండు
నతఁడ యే నని సదా ధ్యానపరత
తే. విమలమానసుఁ డగుచు భావింపవలయు
బ్రహ్మవిద్వాంసుఁ డగువాఁడు ప్రాహ్ణవేళ
నర్కునర్ధోదయమున గాయత్రిఁ గూర్చి
యర్ఘ్య మెత్తిన యాచమనాంతరంబు. ||179||

వ. కాలలోపంబు సేయవలదు. కాలంబు ప్రతీక్షించునట్టిది. కాలంబునం గదా యోషధులు ఫలించు. కాలంబునం గాక పాదపంబులు పూచునే? కాలంబుననే మేఘంబులు వర్షించు. మందేహదేహనాశార్థం బుదయాస్తమయంబుల బ్రాహణోత్సృష్టంబగు గాయత్రీమంత్రతోయాంజలిత్రయంబు చిత్రభానుం డపేక్షించుచుండు. కాలంబు దప్పకుండ సదుపాస్యమానం డయి భానుం డాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులు ప్రసాదించు. ||180||

సీ. మే లైన రెండుతొమ్మిదులు విద్యలలోన
మననీయ మగుచు మీమాంస వెలయ
మీమాంసకంటెను మిగులుప్రాభవమునఁ
దర్కశాస్త్రము శుభోదర్కగరిమ
తర్కశాస్త్రముకంటెఁ దా నమభ్యధికంబు
వివరించి చూడంగ వేదరాశి
యామ్నాయములకంటె నభ్యర్థితంబులు
చర్చింప నుపనిషత్సముదయములు
తే. నుపనిషత్తులకంటెను నూర్ధ్వపదవి
మంత్రరాజంబు గాయత్రి మహిమఁ గాంచుఁ
బ్రణవ మనుక్రేపుతోఁ గూడి పాఁడిఁ బిదుకు
నవనిసురులకు గాయత్రి యనెడిసురభి. ||181||

తే. మంత్రములలోన గాయత్రి మహిమఁ గాంచు
నగరములలోనఁ గాశి యున్నతి వహించు
దైవతంబులలో సుధాధామమౌళి
విశ్వనాథుండు ప్రాధాన్యవిభవ మొందు. ||182||

స్రగ్ధర. గాతారం త్రాయతే నాఁగలిగినతెలివిన్ గల్గె గాయత్రి కర్థా
స్వితం బై నామధేయం బితరమనువులం దీప్రభావంబు లే దీ
ప్రాతర్మధ్యాహ్నసాయోపగమములఁ బరబ్రహ్మవిద్వాంసు లార్యుల్
జ్యోతిర్మూర్తిన్ భజింతు ర్సురగణవినుతున్ సూర్యునిన్ సిద్ధవిద్యన్. ||183||

క. గాయత్రి పరబ్రహ్మము
గాయత్రి కధీశ్వరుండు కమలాప్తుఁడు శ్రీ
గాయత్రీమంత్రమునకు
నేయవియును సాటి వచ్చునె మంత్రమ్ముల్? ||184||

వ. ఈ వేదమూర్తి హంసుండు, భానుండు, సహస్రాంశుండు, తపనుండు, తాపనుండు, రవి, వికర్తనుండు, వివస్వంతుండు,

విశ్వకర్మ, విభావసుండు. విశ్వరూపుండు, విశ్వకర్త, మార్తాండుం(డు, మిహిరుం), డంశుమాలి, యాదిత్యుం, డుష్ణగుండు, సూర్యుం, డర్యముండు, బధ్యుండు, దివాకరుండు, ద్వాదశాత్ముండు, సప్తహయుండు, భాస్కరుం, డహస్కరుండు, ఖగుండు, సూరుండు. ప్రభాకరుండు, శ్రీమంతుండు, లోకచక్షువు, గ్రహేశ్వరుండు, త్రిలోకేశ్వరుండు, లోకసాక్షి, తమోరి, శాశ్వతుండు, శుచి, గభస్తిహస్తుండు, తీవ్రాంశుండు, తరణి, మహారణి, ద్యుమణి, హరిదశ్వుం, డర్కుండు, భానుమంతుండు, భయార్దకుండు, ఛందోశ్వుండు, వేదవేద్యుండు, భాస్వంతుండు, పూష, వృషాకపి, యేకచక్రరథుండు, మిత్త్రుండు, మందేహారి, తమిస్రహుండు, దైత్యహుండు, పాపహర్త, ధర్ముఁడు, ధర్మాధర్మార్థహేళి, చిత్రభానుండు, (కళిందుండు), తార్క్ష్యవాహనుండు, దిక్పతి, పద్మినీనాయకుండు, కుశేశయకరుండు, హరి, ఘర్మరశ్మి, దుర్నిరీక్షుండు, అరుణుండు, కశ్యపాత్త్రజుం డను నీడెబ్బదినామంబులు గలిగియుండు. ||185||

సీ. మోకాళ్లు భూమిపై మోపి హస్తాంబుజ
          ద్వయమునఁ దామ్రపాత్రము ధరించి
యర్ఘ్యోదకంబులయందు దూర్వాంకురా
          క్షతలును నవరక్తచందనంబు
కరవీరముఖ్యరక్తప్రసూనంబులు
          వైచి యొక్కొక్కపేర్వరుసతో న
మోంతంబుగాఁ జతుర్థ్యంతంబుగాఁ బ్రణ
          వాదిగాఁ బఠియించు చర్ఘ్యపాత్ర
తే. మౌళిపర్యంత మెత్తుచు మాటిమాటి
కర్ఘ్య మిచ్చినఁ బ్రీతుఁడై యర్కుఁ డొసఁగు
సేవకుల కాయురారోగ్యధీవివేక
భాగ్యసౌభాగ్యవైభవప్రాభవములు. ||186||

సీ. అది గుహ్యమై యకారాదిక్షకారాంత
          పంచాశదక్షరప్రకృతి యైన
మాతృకయై మహామంత్రరాజంబునై
          దవయవంబులఁ బుట్టె నం దకార
మునకును నోంకారమునకు మకారంబు
          నకు బిందువునకును నాదమునకుఁ
బ్రత్యేకమ పదేసిపదియేసివర్ణంబు
          లనఘ! జన్యంబులై యతిశయిల్లు
తే. నట్టిప్రణవంబు హేమసింహాసనమున
భాస్కరుం డనుమాణిక్యపదకభూష
యఖుత ధరియించి దేవి గాయత్రి యొప్పుఁ
గడుపుచల్లంగ వేదాళిఁ గన్నతల్లి. ||187||

క. సంశితవిజ్ఞానచతు
ర్వింశతితత్త్వంబులకును వేడుకతో నీ
యంశుమదధిపతిమంత్ర మ

సంశయముగ నెపుడు మన కొసఁగు నభిమతముల్. ||188||

సీ. మూడు వేదంబులు మూఁడుపాదంబులు
నాభి యాదిమపురాణవ్రజంబు
క్రిందు మీఁదును జతుర్దిశలు నాల్గక్షులు
భువనంబు దేహంబు దివి యుదరము
ధర్మశాస్త్రంబు హృత్సరసీజముకుళంబు
ఛందోవితతి కుచస్తబకయుగము
సాంఖ్యశాస్త్రంబులు శ్రవణపాశంబులు
జాతవేదుఁడు వక్త్రచంద్రబింబ
తే. మైదుతలలును శిక్షాదు లంగకములు
చేష్ట యాధర్వణశ్రుతి శిఖ శివుండు
బ్రహ్మమూర్థంబు హరి యాత్మభావలక్ష
ణములు మీమాంస సావిత్రి కమలచరిత! ||189||

క. వ్యాహృతులతోడఁ బ్రణవో
ద్గ్రాహముతో శరముతోడఁ గమలాప్తమనః
ప్రాహుణికంబై యీమను
వాహుతిఁ గొనుఁ బాతకముల నగ్నియుఁ బోలెన్. ||190||

మ. క్షితిదేవోత్తమ! బ్రాహ్మణుండు వెలిగా జిహ్మాభిచారక్రియా
క్రతుతంత్రంబున శాత్రవున్ గుఱిచి యీగాయత్రివర్ణావళిన్
బ్రతిలోమంబున నుచ్చరించి విడువన్ బ్రహ్మాస్త్రమై తాఁకి యా
ప్రతిపక్షుం దెగటార్చు నంగుళిభావప్రస్ఫోటమాత్రంబునన్. ||191||

సీ. గాయత్రి విష్ణుండు గాయత్రి శంభుండు
గాయత్రి పరమేష్ఠి కర్మనిష్ఠ
గాయత్రి విధివిష్ణుకమలసంభవమూర్తి
యైనమార్తాండుండు మౌనివర్య!
గాయత్రి జపియించి గాయత్రి గొనియాడి
కాంచు విప్రుఁడు ముక్తి కలితపుణ్య!
గాయత్రి సేవించు కాలంబు గాలంబు
మంత్రతంత్రములు నిర్మలవివేక!
తే. యనఘ! సావిత్రి యనఁగ గాయత్రి యనఁగ
విశ్వజనయిత్రి యనఁ జతుర్వేదమాత
యనఁ బరాపరబ్రహ్మాద్వయం బనంగ
నమ్మహాదేవికి సమాహ్వయాంతరములు. ||192||

వ. అని పుణ్యశీలసుశీలురు సూర్యలోకమాహాత్మ్యం బభివర్ణింప నాకర్ణించుచు శివశర్మ ముంపట నయనానందసందోహసంధాయి యగునొక్కపట్టణంబుఁ గనుంగొని యవ్విష్ణుకింకరుల కి ట్లనియె. ||193||

తే. పుండరీకాక్షులార! యీ పురంబు
నెఱయ నుత్సవ మొనరించె నేత్రమునకు
నెఱుఁగఁ జెప్పుడు నా కది యేభువనమొ

శోభితం బైనకారుణ్యపై భవమున. ||194||

స్వర్గలోకవర్ణనము

తే. అనిన వా రిది నముచిమర్దనునివీడు
కనకగోపురకనకాట్టకనకసౌధ
కనకకుట్టిమవేదికాకనకభిత్తి
కనకరాజీవసరసీప్రకాశితంబు. ||195||

సీ. చికిలించుకొనియుండు జిలుఁగుఱెప్పలలోనఁ
గుసుమసాయకవైరినొసలికన్ను
పద్మనాభునికౌస్తుభముకాంతి వెలిపోయెఁ
బద్మచన్నులమీఁదిపసుపు దాఁకి
ధళధళుక్కన నింగిఁ దాటించి చనుఁ గాని
నిలువనేరదు ప్రోదినీప్రకాశ
మస్తినాస్తిప్రకాశానుసారంబున
మినుమిన్కుమనుచుండు ననలుదీప్తి
తే. పగలు పగ లయ్యె శశివిభాప్రసరమునకు
దాన పో దిక్కు దీప్తిసంతానమునకు
ననఁగ గనఁగనఁ గనకవర్ణాభుఁ డైన
భానుఁ డేతత్పురీసమీపమున నడచు. ||196||

చ. అమవసలందు నా సరసిజాప్తునిగర్భము దూఱఁ బోవునా
సమయమునన్ స్వకీయమగుచంద్రిక నిల్లడవెట్టెనో సుమీ
యమృతమయూఖుఁ డీనెలవునందను సంశయ మావహించె ను
త్తమకుల! చూడు మిప్పురిసుధాధవళోన్నతసౌధవీధికల్. ||197||

శా. పౌనఃపున్యము సంఘటింపఁదొడఁగెన్ బ్రహ్మాద్వయోత్తంస! గో
ష్ఠీనాగ్రంబున లేఁగపెయ్య యిది కంటే కామధేనూద్భవం
బానందంబున డెంద ముబ్బఁగ జనన్యాపీనవాపీసుధా
పానోత్పుచ్ఛమనూనమౌ చటులరఘుంపాతాండవాటోపమున్. ||198||

శా. కంటే స్వఃకరికంఠపీఠవిలుఠద్గ్రైవేయలోహార్గళా
ఘంటాటాంకృతి నాదసౌధవలభీగర్భంబులం దార్కొనం
ఘంటావీథిఁ జరించుచున్నది పురాగారంబు వీక్షించి వె
న్వెంటక దివ్యకరేణు వభ్ర ముపధావింపంగ దర్పోద్ధతిన్. ||199||

క. నందనవన మిదె ధరణీ
బృందారక! యల్ల పెద్దపృథివీరుహముల్
మందారకల్పతరుహరి
చందనసంతానపారిజాతాహ్వయముల్. ||200||

మ. దివిజాధీశు సుధర్మ యన్ సభ సముద్వీక్షింప భూదేవ! రెం
డవకై లాసమువోలె నున్నయది బ్రహ్మాండంబుతో రాయుచున్
ధవళాభీలసుధాట్టహాసవిమలద్రాఘిష్ఠశృంగాగ్రమై

యవదాతధ్వజశాటికాంచలచపేటాధూతజీమూతమై. ||201||

సీ. చెఱువు లేటికి రేలు శిశిరాంశుకరముల
గరఁగు చంద్రోపలగిరులు గలుగఁ?
గల్పవృక్షంబులు గలుగంగ నేటికి
వలువలకై తంతువాయసమితి?
గణకు లేమిటికి సంకల్పార్థచింతకుఁ
జింతామణీశిలాశ్రేణి గలుగఁ?
గామధేనువులు గల్గగ నేమిటికి మఱి
యోదనంబునకు నై యౌదనికులు?
తే. నాఁగ సర్వపదార్థజన్మస్థలంబు
భూరికల్యాణవైభవకారణంబు
విశ్వభువనైకవినుతంబు విబుధరాజ
పట్టణం బిది పంకజప్రభవవంశ్య! ||202||

శా. క్షీరాంభోనిధి సంభవించిన ఘృతాచీమేనకామంజుఘో
షారంభాహరిణీతిలోత్తమలు విశ్వాచీచకోరాక్షులున్
స్వారాజప్రియవారభామినులు నానాభూషణాలంకృతల్
గారా మూరఁగఁ జూతురు న్మనలనీకంజాక్షులం జూడుమీ! ||203||

వ. ఈయింద్రలోకంబునందుఁ దరురత్నంబు పారిజాతంబు, గాంతారత్నం బూర్వశి, వనరత్నంబు నందనంబు, తురగరత్నం బుచ్చైశ్రవంబు, గజగత్నం బైరావతంబు, రత్నరత్నంబు చింతామణి, సప్తార్చిఃప్రభృతు లగుసప్తలోకపాలురు, నారదాదిమునులు, దనుజమనుజదైత్యులు, గంధర్వయక్షకిన్నరకింపురుషులు, సగరనలనహుషమాంధాతృదుందుమారాదివ సుంధరాధిపతులు, జ్యోతిష్టోమాదియాగంబులు చేసినసోమయాజులుం, దులాపూరుషాదిమహాదానంబులొనర్చినదాతలు, సంగ్రామంబుల నపరాఙ్ముఖులై యక్లీబవాదులై యీల్గినవీరులు వసియింతు రని యనంతరంబ యగ్నిలోకంబున నర్చిష్మతీపురంబు చేరం గొనిపోయి శివశర్మకుఁ బుణ్యశీలసుశీలు రి ట్లనిరి. ||204||

సీ. అమరావతీపురం బమరవల్లభుఁ డేలు
నర్చిష్మతీపురం బగ్ని యేలు
శ్రాద్ధదేవుం డేలు సంయమనీపురం
బసురనాయకుఁడు పుణ్యవతి నేలు
నమలవతీపురం బంబునాయకుఁ డేలు
వాయు వేలును గంధవతిపురంబు
నలకాపురంబు యక్షాధీశ్వరుం డేలు
నైశాని యేలు జన్దార్ధమౌళి
తే. యనిరి దిక్పాలపురములం దవనిసురుఁడు
రెండవపురంబు నీక్షించి ప్రీతి నుండె
నపుడు వర్ణింపఁ దొడగి రయ్యగ్నిలోక
మహిమసంపద గోవిందమాన్యహితులు. ||205||

సీ. శిఖ కర్మఠులకు నిశ్శ్రేయసశ్రీదాత
ధరణీసురులకుఁ దీర్థంబు వహ్ని

యాశుశుక్షణి గురుం డవనినిర్జరులకు
నగ్రవర్ణుల కగ్ని యాశ్రమంబు
దహనుఁ డేడ్గడయు నుత్తమవర్ణభవులకుఁ
బావకుం డీశుండు బ్రాహ్మణులకుఁ
బ్రత్యయంబు తనూనపాత్తు బాడబులకుఁ
బాఱుల కనలుండు పారిజాత
తే. మాశ్రయాశుండు ప్రాణుల కంతరాత్మ
చంద్రశేఖరమూర్తి యుషర్బుధుండు
సకలజగదుద్భవస్థితిసంహృతులకుఁ
గేవలము హేతుభూతుండు కృష్ణవర్త్మి. ||206||

మ. వివిధాజ్యాహుతిధూపదీపములు నైవేద్యంబు నీయగ్ని మున్
జవి గొం బిమ్మట భుక్తిముక్తుల నవశ్యప్రీతి గా నెప్పుడున్
జవి గోం డ్రంబుజసంభవాచ్యుతమహేశానాదిబృందారక
ప్రవరు ల్సర్వహృషీకతర్పణముగా బ్రహ్మార్థపారంగతా! ||207||

వ. అనిన విని శివశర్మ వైశ్వానరుం డనంగ నెవ్వం? డెవ్వనితనూజుం? డేప్రకారంబున నాగ్నేయం బైనతేజం బతనికి సంభవించె? మహాత్ములారా! యెఱింగింపుం డనిన వారు వైశ్వానరమాహాత్మ్యంబు వివరింపఁ దొడఁగి యి ట్లనిరి. ||208||

వైశ్వానరమాహాత్మ్యము

సీ. విశ్వానరుండు నానీశ్వరభక్తుండు
శాండిల్యగోత్రసంజాతుఁ డనఘుఁ
డభినుతబ్రహ్మచర్యాశ్రమనిష్ఠుఁడై
బ్రహ్మయజ్ఞములు తప్పక యొనర్చు
నిరతుఁడై విజ్ఞాతనిఖిలశాస్త్రార్థుఁడై
లోకతత్త్వజ్ఞుఁడై యేకతమున
నొకనాఁడు చింతించుచుండె నేయాశ్రమం
బొక్కొ నాల్గింటిలో నుత్తమంబు!
తే. భక్తి నేయాశ్రమంబు చేపట్టినప్పు
డైహికాముష్మిక ఫలంబు లందవచ్చు?
నిదియ మే లన్న య ట్లుండు నిదియ లెస్స
యన్న య ట్లుండు నొక్కొక్కయాశ్రమంబు. ||209||

వ. అది యెట్లనిన వర్ణాశ్రమాచారంబు శివప్రసాదద్వారంబున జ్ఞానసాధనంబు. అందు వర్ణధర్మంబులు బ్రాహ్మణుండు బృహస్పతిసవనంబునను, రాజు రాజసూయంబునను, వైశ్యుండు వైశ్యస్తో(స్టో)మంబునను యజియింతురనునివి యాదిగాఁ గలయది. మఱి యాశ్రమధర్మంబు లధ్యయనాదులు బ్రహచారిధర్మంబులు, గృహస్థధర్మంబు లగ్న్యాధానాదులు, వానప్రస్థధర్మంబు లరణ్యావాసాదులు, యతిధర్మంబులు శ్రద్ధాదులు. బ్రహ్మచారిగృహస్థవానప్రస్థభిక్షు(కు)లయాశ్రమంబు లుత్తరోత్తరంబు లుత్కృష్టంబు, లీచతురాశ్రమంబులవారును నిజకర్మానుష్ఠానంబులు తప్పక యీశ్వరపూజాతత్పరులై సంసిద్ధి వడయుదురు. నాకుం జూడ నన్నియాశ్రమంబులకు నాధారభూతం బై(న)గృహస్థధర్మంబు ముక్తిసాధనంబై తోఁచుచున్నయదివి. సర్వాశ్రమంబులకు స్వరూపలాభంబు గృహస్థాశ్రమ నిబంధనంబ. కొందఱు 'వర్ణాశ్రమాచారనిష్ఠునకు

బ్రహ్మనిష్ఠ సిద్ధింపదు. బ్రహ్మనిష్ఠ యన సర్వవ్యాపారపరిత్యాగంబున ననన్యచిత్తంబునం జేసి బ్రహ్మంబు నెఱుంగుట, కర్మానుష్ఠానకర్మత్యాగంబులకు స్వరూపంబుఁ బరస్పరవిరోధంబుఁ గావునఁ గర్మశూరునియందు సంభవింప' దండ్రు. వర్ణాశ్రమకర్మానుష్ఠానవంతునకు యథావశంబున బ్రహ్మనిష్ఠాతాత్పర్యంబు సుకరంబు గావునఁ గర్మపరుండు బ్రహ్మంబు నెఱుంగండను నిషేధోక్తి(కిం)బని లేదు. పరదారపరిత్యాగంబునను నాత్మదారపరితోషంబునను ఋతుకాలాభిగమనంబుననుబ్రహ్మచారియుఁ రాగద్వేషకామక్రోధవర్జనంబున వానప్రస్థుండును నయాచితోపస్థితదేహయాత్రామాత్రంబున భిక్షుకుండును నై గృహస్థుం డఖిలాశ్రమంబులు తాన కైకొను. దేవయజ్ఞంబు, పితృయజ్ఞంబు, భూతయజ్ఞంబు, మనుష్యయజ్ఞంబు, బ్రహ్మయజ్ఞం బనుపంచమహాయజ్ఞంబులం జేసి వివిధిషాముఖంబున గృహస్థుండు ముక్తుం డగు. కావున గార్హస్థ్యం బగుధర్మంబునం గైవల్యంబు వడసెద. ||210||

మ. అని యత్యుత్తమవంశసంభవ వివాహం బయ్యె శాస్త్రోక్తవి
ధ్యనురూపంబున భాగ్యలక్ష్మిగ(వ)తి కల్యాణిన్ గుణాన్వితశో
భనపుణ్యాకృతి విప్రకన్యక మహాభాగుండు విశ్వానరుం
డనురూపస్థిరపుణ్యలగ్నమున వంశానందసంధాయియై. ||211||

ఉ. చేడియనామధేయము శుచిష్మతి యాచిగురాకుఁబోఁడికిన్
వ్రీడయుఁ గేశభారమును వృత్తపయోధరము ల్నితంబమున్
బాడబునెమ్మనంబు రతిభావముతోడన నాఁడు నాఁటికిన్
వీడఁగఁ జొచ్చె బాల్యమును వీడఁదొడంగె దదీయచింతతోన్. ||212||

సీ. అనుదినంబును బ్రాతరారంభవేళల
నోలగందంబుతో నుదకమాడి
యంచువన్నియతోడ నంద మైనమడుంగు
నిద్దంపుఁ బుట్టంబు నెఱికి గట్టి
నెఱయంగఁ గూడని నెఱికూఁకటులు పాఁచి
పొంకంబుగాఁ గమ్మపూలు దుఱిమి
కాశ్మీరతిలకరేఖామధ్యమునయందుఁ
బుణ్యంపుఁజిఱుబొట్టు పొందుపఱచి
తే. విసువు లే కగ్నిహోత్రంబు వేల్వఁ బెట్టు
దీపధూపంబు లొడఁగూర్చు దేవపూజ
కోగిరంబులు గావించు నొప్పుగాఁగ
బాల ప్రాణేశుహృదయంబు పల్లవింప. ||213||

వ. అనంతరంబ యౌవనారంభమున నారంభోరువు వినయవతియు, వివేకవతియు, విలాసవతియు, విభ్రమవతియు, శాంతిమతియు, సౌజన్యవతియు, సౌహార్దవతియు నై శుశ్రూషాతాత్పర్యంబునం బతిడెందంబున కానందంబు సంపాదించుచుండం బెద్దకాలం బరిగిన. ||214||

తే. కానరాదయ్యెఁ బుత్త్రసంతానలబ్ధి
యెన్నినోములు నోచిన నిందుముఖికి
నంత నొకనాఁడు తరుణి యేకాంతవేళ
విభునిపాదంబులకు మ్రొక్కి విన్నవించె. ||215||

ఉ. కట్టితి బట్టుఁబుట్టములు కాంచనభూషణముల్ ధరించితిం
బెట్టితి బంధుకోటికి నభీప్సితవస్తుచయంబు గీర్తి చే
పట్టితి మీపదాబ్జములు పాయక నిచ్చలు సేవసేయఁ గాఁ
బట్టి వసుంధరం గలరె భామలు నాసరి భాగ్యసంపదన్? ॥216॥

క. సకలైశ్వర్యసమృద్ధులు
నొకతల సంతానలాభ మొకతల యిది యే
టికిఁ దడసె? నిందురేఖా
మకుటునికృప యేల లేదు మన కిప్పాటన్? ॥217॥

క. చింతించి చూడవచ్చిన
సంతానము వంశమునకు సకలంబునకున్
సంతానము సురధేనువు
చింతామణి సిద్ధరసము! చిరతరపుణ్యా! ॥218॥

వ. సంతానంబు గలుగునట్టియుపాయంబు చింతింపుమని ప్రార్థించిన. ॥219॥

ఉ. ఇంతవిచార మేమిటికి నిందునిభానన! నెమ్మనంబులో
సంతతిలబ్ధికై విడువు శంక శశాంకకళాకిరీటుఁ గా
లాంతకుఁ గాశికానగరహాటకనిర్మలహర్మ్యమాలికా
భ్యంతరవర్తి విశ్వపతి నాశ్రితవత్సలు నాశ్రయించెదన్. ॥220॥

వ. అనిన విని శుచిష్మతీదేవి యర్చిష్మత్ప్రభావుం డగుభర్తకు వెండియుం బ్రణమిల్లి పాణిపల్లవంబులు మొగిడ్చి వినయవినమితోత్తమాంగయై యార్య(పుత్రా!) పుత్రసంతానలాభంబు నాయందుం బడయ నభిమతంబ యేని నేనుం బ్రసాదభాజనంబ నగుదు నేని నిందుశేఖరసదృశుం డైననందనుం బ్రసాదింపు మనుటయు. ॥221॥

తే. ధర్మగేహినిపైఁ గలకూర్మిపేర్మి
శంసితవ్రతుఁ డైనవిశ్వానరుండు
వనరుహాయతనేత్ర కోరినవరంబు
మునికులశ్రేష్ఠుఁ డిచ్చితి ననుచుఁ బలికె. ॥222॥

సీ. ఇంతి మనోరథం బెట్లు నీయఁగ వచ్చు?
నేయింతి పతి వేఁడె నిట్టివరము?
వరము వేడిన వేఁడవచ్చుఁ గా కిబ్భంగి
నీ నేరవచ్చునే యాప్సితార్థ?
మాగమంబులు సమానాధికరహితుఁ గా
శీతాంశుశేఖరుఁ జెప్పుచుండు
నారుద్రు లీలావతార మీచపలాక్షిఁ
దనకుఁ గారణముఁ గాఁ దలచె నొక్కొ.
తే. కానినాఁ డిట్టితలఁ పెట్లు గలుగనేర్చుఁ
దరుణి? కంచు వితర్కించి తరతరంబ
యొకముహూర్తంబుతడవు నైష్ఠికతఁ బూని
శంభుభక్తిపరుండు విశ్వానరుండు. ॥223॥

వ. అనంతరంబ యమ్మునీశ్వరుండు తపఃప్రభావంబున భవుని ఫాలలోచను భర్గు భాగీరథీతీరభవను భక్తనిధిభక్తిభావను భావనాసులభస్వభావు భజింతుం గాక యని భవభయోదన్వదుత్తారయానపాత్రం బైనకాశీక్షేత్రంబునకుం జని. ||224||

సీ. మందాకినీవారి మణికర్ణికాంబువు
వాపికాకూపపల్వలజలంబు
కుండికాసలిలంబు గుల్యాప్రపూరంబు
సెలయేటిపాథస్సు చెలమనీరు
ధారాకృపీటంబు తమ్మిబావిపయస్సు
కాసారనీరంబు గ్రయ్యతోయ
మూటకాండము బుగ్గయుదకంబు జలపుష్క
రము నదప్రాదశంబరంబు లివియు
తే. మొదలుగా సర్వసర్వతోముఖము కాశి
తీర్థరాజంబులుగ సమర్థించు శ్రుతులు
గాన యిన్నింటియందు విశ్వానరుండు
దేవసంకాశుఁ డతిభక్తిఁ దీర్థ మాడె. ||225||

తే. అవనిదివిజుండు మణికర్ణికాదిపుణ్య
తీర్థములయందు దేహంబుఁ దేల్చి తేల్చి
శాంతిఁ బొందించె బ్రాగ్జన్మశతసహస్ర
పరిచితం బైనబహులతాపత్రయంబు. ||226||

సీ. భద్రేభముఖులకు భద్రకాళికలకుఁ
గాలభైరవులకు గణపతులకు
నాదికేశవముఖ్యు లైనకేశవులకు
లోలార్కముఖు లైనహేళులకును
బ్రణమిల్లి సురనదీమణికర్ణికాదితీ
ర్థములఁ బిండప్రదానములు చేసి
పాయసాపూపాదిబహువిధాన్నంబుల
జగతీమరుత్సహస్రంబుఁ దనిపి
తే. కానవచ్చినయుబ్బులింగంబులకును
కానరానినిగూఢలింగంబులకును
బుణ్యవాసరముల మహాపూజ చేసి
యాతఁ డిట్లు వితర్కించె నాత్మలోన. ||227||

వ. ఓంకారేశ్వరుండు, గృత్తివాసేశ్వరుండు, కాళేశ్వరుండు, వృద్ధకాళేశ్వరుండు, గళేశ్వరుండు, కేదారేశ్వరుండు, కామేశ్వరుండు, చంద్రేశ్వరుండు, త్రిలోచనేశ్వరుండు, జ్యేష్ఠేశ్వరుండు, జంబుకేశ్వరుండు, జైగిషవ్యేశ్వరుండు, దశాశ్వమేధేశ్వరుండు, ద్రుమిచండేశ్వరుండు, (దృక్కేశ్వరుండు,) గరుడేశ్వరుండు, గోకర్ణేశ్వరుండు, గణేశ్వరుండు, డిండీరేశ్వరుండు, గజసిద్ధేశ్వరుండు, ధర్మేశ్వరుండు, తారకేశ్వరుండు, చండికేశ్వరుండు, మోక్షేశ్వరుండు, గంగేశ్వరుండు, డత్రీశ్వరుండు, వ్రీహికేశ్వరుండు, (త్రిపురేశ్వరుండు, మార్కండేయేశ్వరుండు,) మణికర్ణికేశ్వరుండు, యమునేశ్వరుండు, లాంగలీశ్వరుండు, శ్రీవిశ్వేశ్వరుండు, అవిముక్తేశ్వరుండు, విశాలాక్షీశ్వరుండు, వ్యాఘ్రేశ్వరుండు, వారాహేశ్వరుండు, వ్యాసేశ్వరుండు, వృషభధ్వజేశ్వరుండు, నరుణేశ్వరుండు, విధీశ్వరుండు, వరిష్ఠేశ్వరుండు, సోమేశ్వరుం, డింద్రేశ్వరుండు,

సంగమేశ్వరుండు, హరిశ్చంద్రేశ్వరుండు, (త్రిసంధ్యేశ్వరుండు,) భవానీశంకరుండు, కపర్దీశ్వరుండు, కందుకేశ్వరుండు, (మఖేశ్వరుండు, మిత్రావరుణేశ్వరుండు) నన సిద్ధామృతజ్యోతిర్లింగాదు లగుమహేశ్వరులు శతసహస్రసంఖ్యలఁ గలరు. ఈమహేశ్వరులసిద్ధస్థానంబులయం దేను దివ్యస్థానంబునం దపం బాచరించి శీఘ్రసంతానలాభంబు నొందుదు. ||228||

తే. అహహ! తెలిసి విస్మయం బైనయర్థ
మేల సందేహ మందంగ హృదయవీథి?
సిద్ధసంసేవితము సర్వసిద్ధికరము
దర్శనస్పర్శనములఁ దీర్థములరాజు. ||229||

సీ. ఉద్ఘాటితంబులై యుండు రేలుఁబగల్లు
గవనితల్పులు నాకకటకమునకు
సర్వజంతువులకు సంసిద్ధిసంపద
గరతలామలకమై కానవచ్చు
వికటామహాదేవి విశ్వనాథునిభామ
పర్వతాధిపుపుత్రి పాయ కెపుడు
సిద్ధివినాయకక్షేత్రపాలకు లుండ్రు
పరిరక్షణైకతత్పరత బూని
తే. భూమి తిలమాత్రమును నుడివోవకుండ
నమృతలింగంబు లర్బుదన్యర్బుదములు
గలవు తీర్థరాజంబులు గాశియందు
మహిమ కావాస మవిముక్తమండలంబు. ||230||

క. ఎందుండును విశ్వేశ్వరుఁ
డిందుకళాధరుఁడు గిరిదుహితృసహితుండై
యందుండు భుక్తిముక్తులు
సందేహము లేదు తప మచట నొనరింతున్. ||231||

సీ. అప్సరోంగన లెల్ల నాటపాటలవెంటఁ
బ్రాపించిరి మనోరథార్థసిద్ధి
గంధర్వుఁ డొక్కఁడు గానవిద్యాప్రౌఢి
శీఘ్రంబునంద సంసిద్ధిఁ గాంచె
యక్షపుంగవుఁడు విద్యాధరశ్రేష్ఠుండు
కోకిలాలాప యన్ కోమలియును
శతరుద్ర్యమంత్రైకజపపరాయణుఁ డైన
వేదశీలుం డనువిప్రవరుఁడు
తే. చంద్రమౌళి భరద్వాజసంయములును
హంసవతి యనునొకకిన్నరాంగనయును
నాప్రవాళోష్ఠిమగఁడు వేణుప్రియుండు
సిద్ధిఁ బొందిరి యవిముక్తసీమయందు. ||232||

క. సిద్ధమరుత్సాధ్యాదులు
సిద్ధిం బ్రాపింతు రం దచిరకాలమునన్
సిద్ధమతి యగుట శంభుం

డద్ధరణిని సిద్ధలింగ మనఁగా వెలయున్. ||233||

వీరేశ్వరప్రభావవర్ణనము

వ. అమ్మహాజ్యోతిర్లింగమూర్తి విశ్వేశ్వరుఁడనం బ్రసిద్ధివహించె. అమ్మహేశ్వరుండు జయద్రథునకు, విదూరసునకు, మగధాధిపతికి, వసుదత్తునకు, మనోరథార్థంబుల చిరకాలంబునంద బ్రసాదించె. నేనును విశ్వేశ్వరమహాదేవు నారాధించి యభిమతార్థంబు(లు) వడసెదం గాక యని చంద్రకూపజలంబున నభిషేకం బొనరించి సంకల్పపూర్వకంబుగా నియమంబు వహించి యొక్కమాసం బేకాహారుండును, నొక్కమాసంబు నక్తాశనుండును, నొక్కమాసం బయాచితాశనుండును, నొక్కమాసంబు నిరశనుండును, నొక్కమాసంబు పయోవ్రతుండును, నొక్కమాసంబు శాకఫలాశనుండును, నొక్కమాసం బష్టతిలాహారుండును, నొక్కమాసంబు పానీయుండును, నొక్కమాసంబు పంచగవ్యాశనుండును, నొక్కమాసంబు చాంద్రాయణవ్రతుండును, నొక్కమాసంబు కుశాగ్రజలపాయియు, నొక్కమాసంబు వాయుభక్షుండును నై సంవత్సరంబు గడపి త్రయోదశమాసంబునం బ్రథమదినసంబున. ||234||

సీ. హరు లేడు నేడుకక్ష్యాంతరంబులు గాఁగ
నియమంబునా నాజ్ఞ నిలుపువాఁడు
వెండికట్టులతోడివేత్రంబు మాఱుగా
బంగారుముని(లు)కోల పట్టువాఁడు
ఝుంకించి వెరపుతర్జనకోటిచందానఁ
గఱకుచీఁకటివెన్ను సఱచువాఁడు
వసుమతీభృచ్ఛ్రేణి వరుసతో గుఱి చూపి
యొండొండఁ గాన్పించుచుండువాఁడు
తే. త్రిభువనస్థానపతి యైనదివసకరుని
ప్రాక్ప్రతీహారపాలుండు ప్రాచినొసలి
ఘుసృణలీలాలలామంబు బిసరుహాప్తు
కుంటుసారథి తీండ్రించెఁ గొమరు మిగుల. ||235||

సీ. ప్రథమసంధ్యాకాలబలిశంఖనినదంబు
ప్రభవించె శ్రీవిశ్వవిభునినగరఁ
గదిసె నంగుళియుగ్మకం బంతరముగాఁగ
గగనగంగారథాంగద్వయంబు
నెఱియంగఁ గై సేసి నిలువుటద్దము చూచె
నవిముక్తమున విశాలాక్షి గౌరి
కొక్కొరొకో యని కుక్కుటంబులు మ్రోసెఁ
గడఁగి చతుష్కటకంబునడుమఁ
తే. బ్రహరిఁ దిరుగుట చాలించి భైరవుండు
గవనిమొగసాలయరుఁగుపైఁ గన్ను మొగిచె
డుంఠివిఘ్నేశుఁ డొనర గండూష సేసి
యుమిసె వినువీధిఁ జంద్రకుండోదకములు. ||236||

సీ. ముక్తిప్రయోజనంబునఁ గుటీరకకోటి
సావిత్రితత్త్వంబు సంగ్రహించె

బరమహంసలు పరబ్రహ్మార్థమీమాంస
శోధించి రుపనిషద్వీథులందు
నిగమాంతవాసనానిర్వృతస్వాంతు లై
హంస లుండిరి దృఢైకాంతపరతఁ
బ్రత్యగ్రగోపాలరజ్జుసంబంధంబు
దండత్రయము బహూదకుఁడు దాల్చె
గీ. భసిత ముద్ధూళనము చేసి పాశుపతుఁడు
దీర్ఘపాటలజటల బంధించె మౌళిఁ
గలుమతంబులమీఁద శృంగములనడుమఁ
గొక్కొరోకో యనుచుఁ గోడి కూయుటయును. ||237||

వ. అంత సూర్యోదయంబున. ||238||

సీ. ధరణీధరములందు ధాతుపాషాణంబు
పాదపంబులయందుఁ బల్లవంబు
పాథోనిధులయందుఁ బవడంపులేఁదీఁగ
కాలాభ్రములయందుఁ గోలమెఱుపు
హరిదంతనాగంబులందు సిందూరంబు
భూమిమండలియందు హేమభూష
యాకాశవీథియం దబ్జవందనమాల
నబ్జజాండగృహంబునందు దివియ
గీ. యగుచు బాలాతపము జగం బాక్రమింప
నంధకారము దిక్కుల నస్తమింప
భానుబింబంబు దోఁచెఁ బ్రభాతలక్ష్మి
కబరిభారంబుమీఁద చెంగలువకచ్చు. ||239||

వ. అయ్యవసరంబున విశ్వానరుండు సకలకలికలుషవిషభంగజాంగలికం బగుగగనగంగాప్రవాహంబున నఘమర్షణస్నానం బాచరించి, విరజానలసంభవం బైనభస్మంబున సర్వాంగోద్ధూళనం బొనర్చి, తిర్యక్పుండ్రంబు లురశ్శిరోబాహుమూలంబుల ధరియించి, రుద్రాక్షమాలికాధరుండయి సరస్వతీస్కందవిఘ్నేశ్వరులకు నాదిత్యానిలాగ్నులకు మ్రొక్కి, పుండరీకచర్మాసనంబునం బ్రాఙ్ముఖుండై దక్షిణజానూరుమధ్యంబున వామపాదంబును వామజానూరుమధ్యంబున దక్షిణపాదతలంబుసు విన్యసించి, సమగ్రీవామూర్ధకాయుండును, సంభృతాస్యుండును, నిశ్చలుండును నై నాసాగ్రంబున సుధాధారాబిందునిష్యందంబునందు నిందుబింబంబు(న) వీక్షించుచుం బ్రాణాయామంబు సేసి, ప్రాణాయామంబువలనఁ జిత్తశుద్ధి వడసి, చిత్తశుద్ధివలన వేదాంతజ్ఞానంబు విశదీకరించి, విశుద్ధవేదాంతజ్ఞానవాసనావశంబున శ్రోతవ్యుండును, మంతవ్యుండును, నిధిధ్యాసితవ్యుండును, నిరస్తసమస్తోపాధిక స్వప్రతిష్ఠాఖండసచ్చిదానందైకరసాద్వితీయస్వరూపుండును, పరమశివపరమజ్యోతిర్లింగమూర్తియు నైన యవిముక్తవిశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవునందు భావించి భావించి చూచుచుండం బ్రాచీనంబు పచేళిమంబై భవ్యం బైన భాగ్యాశయంబున. ||240||

సీ. శ్రీపాదములఁ బైఁడిచిగురుగజ్జెలతోడ
రవణించుగండపెండార మమర

వెలిదామరలఁ బోలు వెడఁదకొల్గన్నులు
మద్దికాయలతోడ నుద్దివడయ
మొలకకూఁకటిఁ గ్రాలు [6]ముక్తాలలామంబు
భసితంపుబొట్టుతో బాదరింపఁ
బాలబుగ్గలదీప్తిపల్లవంబులతోడఁ
జిన్ని లేనగవుతోఁ జెలిమి సేయ
గీ. లజ్జ యెఱుఁగనికటిమండలంబుమీఁద
వలుదవజ్రాల కమరుగర్వంబు సూప
దివ్యబాలకుఁ డొకరుండు దేజరిల్లెఁ
గాశివిశ్వేశశంభులింగంబునడుమ. ||241||

చ. ప్రవిశదభంగి దివ్యశిశురత్నము సప్రణవాక్షరంబుగా
శ్రవణమనోహరంబుగఁ బ్రసన్నముగాఁ బఠియింపఁజొచ్చె మూఁ
డవసవనంబునన్ శ్రుతిసమభ్యధికంబుగఁ దత్ప్రతిస్వనం
బవిరకతలీల గర్భభవనాంతరభూముల నుద్భవింపఁగాన్. ||242||

వ. అప్పుడు విశ్వానరుం డానందాశ్రుపూర్ణలోచనుండును, రోమాంచకంచుకితాఖిలావయవుండును, గద్గదికానిరుద్ధకంఠధ్వనియు నయి యంజలీపుటంబు లలాటతటంబున ఘటియించి యేకతంబుగా బ్రహ్మం బద్వితీయంబు నిత్యంబు సత్యం బొక్కరుండ రుద్రుం డొక్కరుండ కర్త యెవ్వం డట్టి నీకు నమస్కారంబు. రజ్జువందు సర్పంబును, శుక్తియందు రౌప్యంబును, మరుమరీచికయందు సలిలంబును బోలె నెవ్వానియందుఁ బ్రపంచంబు గానంబడు నట్టినీకు నమస్కారంబు. తోయంబునందు శైత్యంబును, వహ్నియందు దాహకత్వంబును, దపనునందుఁ దాపంబును, జంద్రునందుఁ బ్రసాదంబును, బుష్పంబునందు సుగంధంబును, దుగ్ధంబునందు ఘృతంబునుంబోలె సర్వంబునం దెవ్వం డంతరాత్మఁ డై యుండు నట్టినీకు నమస్కారంబు. శబ్దంబు గ్రహించు నశ్రవణుండు, గంధం బాఘ్రాణించు నఘ్రాణుండు, దూరంబు నడచు ననంఘ్రి, చూచు నలోచనుండు, రసంబుఁ గొను నరసజ్ఞుం డెవ్వం డట్టినీకు నమస్కారంబు. నిజభక్తుండు దక్క విష్ణువిరించిపురందరాదిబృందారకు లెవ్వానికందువ యెఱుంగ రట్టినీకు నమస్కారంబు. గోత్రంబు, జన్మంబు, నామంబు, రూపంబు, శీలంబుఁ దెలియరాకుండనుండియు నిజభక్తులకు నభీప్సితంబు లొసంగు నెవ్వం డట్టినీకు నమస్కారంబు. ఎవ్వనివలన సర్వంబును, నెవ్వండు సర్వంబును గనుంగొను, నెవ్వఁడు సంపన్నుం, డెవ్వఁడు దరిద్రుఁ, డెవ్వండు వృద్ధుఁ, డెవ్వండు యువ, యెవ్వండు బాలుం డట్టి నీకు నమస్కారంబు. అని సంస్తుతించి సాష్టాంగదండప్రణామంబు చేసిన నతని గరుణాతరంగితం బగునపాంగవీక్షణంబునం గనుంగొని వృద్ధవృద్ధుం డగునబ్బాలుండు ముగ్ధస్మితజ్యోత్స్న చిన్నిబుగ్గలం జిగురొత్త నిట్లని యానతిచ్చె. ||243||

మ. క్షితిదేవోత్తమ! నీమనోరథము సంసిద్ధిన్ వహింపన్ బతి
వ్రతకున్ శోభనపుణ్యలక్షణకు విశ్వస్తుత్యచారిత్ర క
ప్రతిమప్రాభవభాగ్యవైభవకళాపారిణకున్ మీశుచి
ష్మతికిం బుట్టెదఁ గాశికాపురతపశ్చర్యాఫలం బల్పమే! ||244||

గీ. అచిరకాలమునంద యే నవతరింతుఁ
బరమపావని యైన నీభార్యయందుఁ

జను నిజాశ్రయమునకు సంశయము మాని
విమలపుణ్య! విశ్వానర విప్రముఖ్య! ||245||

వ. అని చూడం జూడ నయ్యిందుచూడుం డానందక్రీడావాటికాక్రోడక్రీడావిహారహేలాచిక్రోడంబుపదంబులోని నీడయుంబోలెఁ బొడచూపి యవిముక్తక్షేత్రవిడంబనం బగువిశ్వేశ్వరలింగంబునందుఁ గుడుంగంబునందునుంబోలె లోనడాఁగియుండె. విశ్వానరుండును విశ్వాసభక్తితాత్పర్యంబులు మనంబునం బెనఁగొన నయ్యనంగమథనుం దలంచి తలంచి శుచిష్మతియుం దానుఁ దమయంజలిపుటంబులు లలాటతటంబులం ఘటియించి ప్రస్తుతించుచుం బ్రమోదించుచు నిజనివాసంబునకుం జని రనిన విని నైమిశారణ్యవాసు లీశ్వరుం డెబ్భంగి శుచిష్మతికిం జన్మించె నని యడిగిన. ||246||

ఆశ్వాసాంతము

శా. కర్ణాటోత్కలపారసీకనృపసంఖ్య! ప్రాభవశ్రీనిధీ!
యర్ణోరాశిపరీతభూభువనమధ్యాంధ్రక్షమాధీశ్వరా!
కర్ణాభ్యర్ణవిశాలనేత్ర! జగదేకప్రాజ్యసామ్రాజ్య! దృ
క్కర్ణాధీశ్వరహారభక్తినిరతక్ష్మాపాలచూడామణీ! ||247||

క. పంచారామవధూటి
పాంచాల! త్రిలింగరాజపరమేశ్వర! య
భ్యంచితయాధురంధర!
చెంచూమలచూరకార! చిరపుణ్యానిధీ! ||248||

భుజంగప్రయాతము. త్రిలోకీనికాయ్యప్రదీపప్రతాపా!
కళాభోజ! యౌదార్యకల్పావనీజా
నలేక్ష్వాకుదుష్యంతనాభాగలీలా
కలా! రెడ్డిభూపాల! కల్పాంతకాలా! ||249||

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం బైనకాశీఖండం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

[1] ఈపద్యము మద్రాసు ఓరియంటలు లైబ్రరీలో నుండు నొక తాళపత్రప్రతిలోమాత్ర మున్నది. ఇతరము లగు పెక్కుప్రతులయందుఁ గన్పట్టదు.

[2] ఇందిరావణ సమాహితనిజాంతర్వేణి

[3] (తమతమ తరతమ)

[4] శివశర్మకు పుణ్యశీల సుశీలు రిట్లనిరి.

[5] రాయంధకరిపు జనార్దన, చటులఖండ పరశుశార్ఙ్గపాణి, త్రిపురారి విష్ణుదేవేశహరిత్రిలో

[6] ముత్యాల రావ్రేక భసితంపు

శ్రీరస్తు

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీకంఠచరణసేవా
వైకుంఠ! యకుంఠశౌర్యవైభవ! లోకా
లోకగిరిప్రాచీన
క్ష్మాకల్పయశఃప్రసార! యల్లయవీరా! ||1||

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. నంతఁ గొంతకాలంబునకు. ||2||

వైశ్వానరజననము

క. నెల మసలె నిందువదనకు
జలజాక్షికి నల్ల నయ్యెఁ జన్నులముక్కుల్
తలిరుంబోఁడికి నలినీ
దళపాండువు లయ్యె గండదర్పణతలముల్. ||3||

గీ. గర్భగోళస్థితుం డైనకాలకంఠు
కంఠహాలహాలచ్ఛాయకాళిమంబు
నాభిబిలమున వెడలి కన్పట్టినట్లు
కమలపత్రేక్షణకు నారు గారుకొనియె. ||4||

సీ. సరసిజానన యహర్విరతి సంధ్యాకాల
మానందతాండవ మాడఁదలఁచె
జంతుకోటికి ముముక్షావేళఁ గాశిలో
నోంకార మాన తీ నువిద గోరెఁ
బసిఁడికమ్ములతోడి పచ్చియేనికతోలు
పచ్చడంబు ధరింప భామ తివిరె
నతివ యువ్విళ్ళూరె నారకూటపిశంగ
మకుటాగ్రమునఁ జందమామఁ దుఱుమ
గీ. ముదిత కాంక్షించె నేనికమోముకొడుకు
నంకపీఠమునం దుంచి యాదరింప
నహరహంబును గర్భంబునందుఁ బెరగు
కాలకంఠుని యనుభావగౌరవమున. ||5||

వ. వెండియు. ||6||

శా. ఆచంద్రానన యధ్వరంబులం బురోడాశంబుతో మంత్రస
ధీచీనంబుగ యాయజూకులు సమర్పింపంగ నాజ్యాహుతుల్
ప్రాచుర్యస్థితి నారగింపఁ దలఁచున్ బ్రాగ్వంశమధ్యంబునన్
శోచిష్కేశుఁడు గర్భగోళమునఁ దొల్పా లున్నతిం బొందఁగాన్. ||7||

వ. అనంతరంబ యాహంసగమనకుఁ బుంసవనసీమంతంబులు గృహ్యోక్తప్రకారంబున నిర్వర్తించిన. ॥8॥

మ. నవమాసంబులు నిండఁగా గురుఁడు కేంద్రస్థాయియై యుండఁగా
శివలగ్నంబున నుద్భవించె సుతుఁ డర్చిష్మంతునంశంబునన్
ధవళాంభోరుహపత్రనేత్రకవిముక్తస్థానవిశ్వేశ శం
భ్వవతారాంతక మప్రధృష్యతరదివ్యాకారతేజంబునన్. ॥9॥

వ. అప్పుడు గంధవాహంబులు దివ్యగంధంబులు వహించె. ఘనాఘనంబులు పుష్పవర్షంబులు గురిసె. దేవదుందుభులు మొరసె. దిఙ్ముఖంబులు ప్రసన్నంబు లయ్యె. వాహినులు విమలసలిలప్రవాహంబు లయ్యె. సకలభూతంబులమనంబులు తెలివొందె. విద్యాధరయక్షగంధర్వులు వసిష్ఠవాలఖిల్యాదిమునులు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులుఁ గుమారావలోకనకౌతూహలాయత్తచిత్తు లయి యేఁగుదెంచి. రాసమయంబున. ॥10॥

క. ద్రుహిణుండు కైటభారియు
నహికటకుఁడు గూడి యిచ్చి రక్కొడుకునకున్
గృహపతి యనియెడునామము
మహనీయకృపావిధేయమానసు లగుచున్. ॥11॥

వ. పదునొకండవదినంబున నామకరణంబు గల్పించి వేల్పులు చన్నపిమ్మట గురుజనంబులు క్రమంబున. ॥12॥

సీ. గృహనిష్క్రమంబు సాగించిరి నాల్గవ
మాసంబునందుఁ గుమారునకును
వత్సరార్ధమునందు వాలాయముగఁ జేసి
రన్నసంప్రాశనం బర్భకునకు
నంతఁ జూడాకర్మ మాచరించిరి బిడ్డ
నికి గృహ్యసంప్రోక్తనియమపరతఁ
దఱితోడఁ గర్ణవేధంబు గల్పించి
శ్రవణర్క్షమున నాత్మసంభవునకు
గీ. బ్రహ్మతేజోభివృద్ధికై పంచమాబ్ద
వేళ సల్పి రుపాకర్మవిధి సుతునకుఁ
జదువఁ బెట్టిరి వేదంబు పదముఁ గ్రమము
సాంగముగ బాలకుని నుపాధ్యాయునొద్ద. ॥13॥

వ. అంత నొక్కనాఁడు నారదుండు యదృచ్ఛాగతుండై యతిథి సత్కారంబు వడసి తనకు నమస్కరించిన గృహపతిం గనుంగొని దంపతుల కి ట్లనియె. ॥14॥

గీ. ఓయి! విశ్వానరుండ! విశ్వోపకారి!
యోశుచిష్మతి ! పరమపుణ్యోజ్జ్వలాత్మ!
బాలుఁ డీతండు మీమీఁద భక్తి గలఁడె?
చేయునా వీఁడు సులభుఁడై చెప్పినట్లు? ॥15॥

గీ. తల్లిదండ్రులయాజ్ఞ యధిఃకరింప
కుండుటయ చూవె! ధర్మ మత్యుత్తమంబు

ద్దైవ మనఁగ గురుండు నా ధర్మ మనఁగ
నర్థ మనఁ దల్లిదండ్రులె యాత్మజునకు. ||16||

క. జననీజనకులఁ గొలుచుట
తనయునకును ముఖ్యమైనధర్మము జననీ
జనకులఁ గొల్చుటకంటెను
దనయున కభ్యధిక మైనధర్మము గలదే? ||17||

సీ. సవదరించుట యెట్లు జఠరగోళమునందు
నవమమాసావసానంబు దాఁక?
వ్రేఁక మైన ప్రసూతివేళాసముద్భూత
సంకటం బోర్వంగఁ జాలు టెట్లు?
కుత్సింపకుం టెట్టు లుత్సర్గవిణ్మూత్ర
లాలాద్రవశ్లేష్మజాలమునకు?
నందంద వక్షోరుహంబు లింపులు వోవ
దొడుకనిచ్చుట యెట్టు దుగ్ధరసము?
గీ. పంచకరపాట్లు పడి తన్నుఁ బెంచి పిశికి
యాపదలఁ బాప రక్షించినట్టితల్లి
దేవతాబుద్ధి వాటించి తెలియవలయుఁ
గొడుకు వంశాభిసంవృద్ధి కొనలు సాఁగ. ||18||

క. రేపాడిఁ గొడుకు జననీ
శ్రీపాదములకు నమస్కరింపఁగఁ దగుఁ ద
చ్ఛ్రీపాదక్షాళనసలి
లాపోశనమునను సుతున కాయుష్య మగున్. ||19||

గీ. సర్వతీర్థాంబువులకంటె సమధికంబు
పావనం బైనజనయిత్రిపాదజలము
వరతనూజున కఖిలదేవతలకంటె
జనని యెక్కుడు సన్నుతాచారనిరత! ||20||

వ. అని నారదుండు గృహపతిం జూచి యన్న! వైశ్వానర! ఇటు రమ్మని చేరం బిలిచి తొడలమీఁదఁ గూర్చుండ నిడుకొని దక్షిణహస్తంబు చూచి లక్షణంబులు పరిక్షించి యంతం బోవక. ||21||

సీ. ఆపాదమస్తకం బంగకములు నుపాం
గకములుఁ బ్రత్యంగకములు వరుసఁ
దను వైనకార్పాసతంతుసూత్రంబునఁ
గుంకుమాక్తంబునఁ గొలిచి కొలిచి
తప్పు కయ్యాయి చోట్లు దర్శించి దర్శించి
యంగుళీముఖముల నంటి యంటి
నడపించి నిలిచియుండఁగఁ బెట్టి కూర్చుండ
నియమించి పరికించి నిశ్చయించె
గీ. లక్షణములు శుభాశుభాలంబనంబు
లంబురుహసూతిసుతుఁడు సంయమివరుండు

సకలసాముద్రికాగమజ్ఞానశాలి
నారదుఁడు సర్వవిద్యావిశారదుండు. ||22||

వ. ఇట్లు నిశ్చయించి. ||23||

గీ. తిర్యగూర్ధ్వంబు గొలువంగ దేహయష్టి
యెవ్వనికి వ్రేళ్లు నూఱును నెనిమిదియును
మానముక వాఁడు ధరణిసామ్రాజ్యపట్ట
బద్ధయోగ్యుఁడు భాగ్యవైభవముకలిమి. ||24||

గీ. ముక్కు భుజములు లోచనంబులును జాను
హనువులును నైదుదీర్ఘంబు లగుట మేలు
మెడయు జంఘాయుగంబును మేహనంబు
హ్రస్వములు గాఁగ వలయు భాగ్యాన్వితునకు. ||25||

గీ. నాభిరంధ్రంబు సప్తకంఠస్వరములు
మూఁడు నత్యంతగంభీరముగను వలయు
నంగులీదేశజత్రు త్వగంఘ్రిగుల్ఫ
పంచకము సూక్ష్మమై యుండు భాగ్యనిధికి. ||26||

గీ. కరములును గుక్షియును గటిస్కంధములును
ఫాలమును మోము నున్నతి వడయవలయు
హస్తరేఖాదృగంత జిహ్వాధరోష్ఠ
తాలునఖములు గెం పైన తథ్యచరిత. ||27||

క. కటియు వక్షఃస్థలంబును నిటలతటము
విస్తృతము లెవ్వనికి వాఁడు విభుతఁ గాంచుఁ
బదము గోమల మయ్యును బాణి కఠిన
మయ్యు నైశ్వర్య మొసఁగు మహానుభావ! ||28||

గీ. తాల్చు నెవ్వఁడు భ్రూలతాంతరమునందు
వర్తులం బైనదక్షిణావర్తరేఖ
యాతఁ డేకాతపత్త్ర మౌనట్లుగాఁగ
ధరణిరాజ్యంబుఁ బాలించు ధన్యచరిత! ||29||

క. కమలోదకారుణములై
సమగుల్ఫములై మృదుత్వసంయుక్తములై
విమలారుణనఖరములై
చెమరించనియడుగు లొసఁగు సిరి మనుజునకున్. ||30||

సీ. లింగంబు గృశ మైన లెస్స మూత్రము దక్షి
ణావర్తవిస్సృతం బైన మేలు
మధుగంధ మైనను మత్స్యగంధం బైన
నింద్రియంబు శుభంబు నీగఁ జాలుఁ
గంఠనినాదంబు గ్రౌంచదుందుభిఘోష
గంభీర మగుట సౌఖ్యప్రదంబు

చక్షుఃకనీనిక సఘామధుచ్ఛాయఁ
బింగళం బై యిచ్చు మంగళంబు
గీ. నైదురేఖలనొసలివాఁ డాయిరితుఁడు
భాగ్యనిధి ముప్పదియు రెండుపండ్లవాఁడు
కంబునిభ మైనమెడవాఁ డఖండకీర్తి
నూర్ధ్వరేఖలపదమువాఁ డుత్తముండు. ॥31॥

గీ. హస్త మిఱియించి పట్టినయపుడు కదిసి
యంగుళులు రంధ్రహీనంబు లయ్యె నేని
నతనిఁ గల్యాణలక్షణాన్వితునిఁ గాఁగఁ
జెప్పు సాముద్రికజ్ఞానసిద్ధబుద్ధి. ॥32॥

వ. ఏమి జెప్పినయీభాగ్యలక్షణంబు లెన్ని గల వన్నియు నిక్కుమారునియందు సంపన్నంబు లై యున్నయవి. ॥33॥

గీ. ఇన్నిగుణములు గలిగినయేని వరున
కన్నిగుణములు నౌ బల మవయవంబు
లకట! యత్యంతనిర్దయుం డగువిధాత
యచ్చులమునఁ బరాఙ్ముఖుం డయ్యెనేని. ॥34॥

గీ. చెప్ప నోఁడ దేమని చెప్పువాఁడ?
నెఱిఁగినర్థంబు చెప్పక యెట్లు దాతుఁ
బదియు రెండవయేఁట నీబాలకునకు
గండ మొక్కటి దంభోళికారణమున. ॥35॥

వ. అని చెప్పి నాదుం డరిగిన శుచిష్మతియు విశ్వానరుండు నశనిపాతాదారుణం బైనయమ్మునిభాషితంబునకు భయం బంది హాహాకారం బొనర్చి మూర్ఛాంధకారంబున మునింగి యెట్టకేలకుఁ దెలిసి బహుప్రకారంబుల విలపించుచుండి రాసమయంబున దల్లిదండ్రులకు వైశ్వానరుం డి ట్లనియె. ॥36॥

సీ. ఓయమ్మ! యేలమ్మ యుపతాప మందెద!
వోతండ్రి! యేలయ్య! భీతిఁ బొందె?
దస్మన్నిమిత్తమె యకట! మీశ్రీచర
ణాంభోజధూళి నా కహరహంబు
సర్వాంగ రక్షమై సంధిల్లుచుండంగ
మృత్యు వెబ్బంగి నా మీఁదఁ గవయుఁ
గవిసెనేనిఁ గఠోరకంఠహుంకారంబు
పొనరించి మీయాన యొడుచువాఁడ
గీ. నానయును ద్రోచి వచ్చిన నాగ్రహమున
దీర్ఘనిర్ఘాతసంపాతనిర్ఘృణోగ్ర
కఠినతరవామపదపార్ష్ణి ఘట్టనమున
దానిపండులు రాలంగఁ దన్నువాఁడ. ॥37॥

మ. వినుఁడీ నాదుప్రతిజ్ఞ మీరు హృదయోద్వేగంబు వర్జించి యో
జనయిత్రీ జనకుల్! భవదనుజ్ఞాముద్ర చేపట్టి యేఁ

జని కాశీపతి విశ్వనాయకు శివుం జంద్రార్ధచూడావతం
సుని మృత్యుంజయు నాశ్రయించి విగతాసున్ జేసెదన్ మృత్యువున్. ||38||

వ. అనిన విని దంపతు లపయోధరంబైనవర్షంబును, నదుగ్ధాబ్ధియైన సుధోదయంబును, ననిందుబింబం బైనచంద్రికాలోకంబును నైనయామాటకుఁ బరితోషంబు నొంది యెట్టెట్టూ యని క్రమ్మఱ నడుగుచు సుతున కి ట్లనిరి. ||39||

సీ. కావఁడే యాభీలకాలపాశనిబద్ధు
శ్వేతకేతునిఁ బ్రాణవిగమభీతు?
రక్షింపఁడే కాళరాత్రిపా ల్పడకుండ
నెనిమిదేఁడులశిలాదుని తనూజుఁ?
బాలింపఁడే విష్టపంబు లీరేడును
గాలకూటాగ్ని చేఁ గాలకుండ?
మనుపఁడే యాయుఃప్రమాణంబు నిండిన
గారుణ్యబుద్ధి మృకండుతనయు?
గీ. నంధకాసురవ్యాఘ్రజలంధరేభ
దక్షమఘపుష్పశరపురధ్వంసనునకు
విశ్వభర్తకుఁ గాశికాధీశ్వరునకు
నిందుమౌళికి నినుఁ గాఁచు టెంతభరము. ||40||

వ. అని శుచిష్మతియు విశ్వానరుండును గొడుకు నాశీర్వదించి యనిచిన నతండును గాశి కరిగి మణికర్ణికాతీర్థ మాడి విశ్వనాథు దర్శించి తద్దివ్యజ్యోతిర్లింగంబుఁ గనుఁగొని పరమానందకందం బనియును, బిండభూతంబైన త్రైలోక్యసారసర్వస్వం బనియును, దుగ్ధాబ్ధిసముద్భవం బగుసుధాపిండం బనియును, స్వాత్మావబోధపాదపంబునకుఁ బ్రథమాంకురం బనియును, బ్రహ్మరసాయనం బనియును, లింగకైతవంబున నాకారంబు భజించిన యనాకార(త)త్త్వం బనియును, నానారత్న(ప్ర)పూరితం బైనబ్రహ్మాండభాండం బనియును, మోక్షవృక్షఫలం బనియును, బుష్పగర్భం బైననిర్వాణలక్ష్మీకేశపాశం బనియును, గైవల్యమల్లీవల్లీమతల్లిస్తబకం బనియును, (నిశ్శ్రేయసశ్రీకరక్రీడాకందుకం బనియును,) నపవర్గోదయాద్రిసుధాకరబింబం బనియును, సంసారమోహవ్యూహగాఢాంధకారవిధ్వంసనబ్రధ్నమండలం బనియును, (నమృతకళ్యాణశ్రేణిరమణీశృంగారలీలాదర్పణం బనియును) భావించి భావించి వితర్కించి వితర్కించి నమస్కరించి యొక్కపుణ్యాశ్రమంబు చేసికొని శుభవాసరంబున లింగసంస్థాపనంబు చేసి తత్సమీపంబున వత్సరద్వయంబు ఘోరం బైనతపం బొనర్చె. నంత నొక్కనాఁడు. ||41||

శా. ఆవిర్భావము నొందె నిర్జరవిభుండై రావణారూఢుఁడై
యావైశ్వానరుచక్కఁ గట్టెదుర బాహాస్తంభదంభోళియున్
గ్రీవాలంకృతతారహారలతికారించోళికేళీసఖ
గ్రైవేయాభరణాభిశోభియును నై కాశీప్రదేశంబునన్. ||42||

గీ. జంభదైత్యవిరోధి సాక్షాత్కరించి
వరము వేడుము నీతపోవైభవమున
కనఘ! మెచ్చితి నముచిసూదనుఁడ నేను
నావుడును నాశుచిష్మతీనందనుండు. ||43||

క. ఏవరము వేఁడ నిన్నును
దేవేంద్రా! నీకు నా కధీశ్వరుఁ డగుకా
శీవిశ్వనాయకమహా
దేవుని నర్థింతు వర మధికతరభక్తిన్. ||44||

వ. అనుటయు. ||45||

గీ. శ్రీమహాదేవుఁ డనఁగఁ గాశీపతి యన
విశ్వనాయకుఁ డన నొకవేల్పు గలఁడె?
యేను పాలింతు త్రైలోక్య మేను నిఖిల
దేవతాచక్రవర్తి సందియము లేదు. ||46||

క. నాకంటె నధికుఁ డెవ్వఁడు
లోకత్రయమునను? మనములో విశ్వాస
స్వీకార మేల వదలెద?
వాకాంక్షింపంగ రాదె యభిమతవరముల్? ||47||

వ. అనుటయు. ||48||

క. ఏలా యీమాటలపని?
పౌలోమీరమణ! నీప్రభావము కంతే
కాలునిప్రభావమును నీ
త్రైలోక్యం బెఱుఁగు వలదు తగవటిపలుకుల్. ||49||

మ. అడుగ న్నిన్ను వరంబు వేఁడఁగ నహల్యాజార! విచ్చేయు నా
కుఁడు రాజార్ధవిభూషణుండు వర మీనున్నాఁడు యుష్మాదృశు
ల్బడుగుల్వాంఛిత మీ సమర్థులె! వృథాలాపప్రబంధోక్తులన్
జడివెట్టం బనిలేదు మిన్నక తపశ్చర్యావిరోధంబు గాన్. ||50||

వ. అని యుల్లసం బాడినం గటకటం పడి బిడౌజుం డుద్దీర్ణసురాయుధుండును విబుధవిరోధివధూవైధవ్యదీక్షాదానదేశికంబును, నిరధూమధూషకేతుజ్వాలాజాలజటిలంబును నగు వజ్రంబు గేలం బూని వైశ్వానరుముందఱ ఝుళిపించిన. ||51||

శా. దంభోళిజ్వలనాభిఘట్టనమునన ధైర్యంబు వోనాడియున్
గంభీరస్థిరభక్తివైభవమునం గాశీపురాధీశ్వరున్
శంభున్ శంకరు నీలలోహితు నుమానాథున విరూపాక్షు వి
స్రంభ బొప్పఁదలంచుచుం ద్విజుఁడు మూర్ఛం బొందెఁ దీవ్రవ్యథన్. ||52||

వ. ఆసమయంబున. ||53||

సీ. వికటపాటలజటామకుటకోటటిపినద్ధ
ముగ్ధచంద్రుఁడు జగన్మోహనుండు
గంతమూలకఠోరకాలకూటకళంక
కజ్జలుం డర్థార్థికల్పతరువు
కుటిలకుండలిరాజకుండలాలంకార

మండితుం డానతాఖండలుండు
భసితధూళిచ్ఛటాపాళిసముద్ధూళి
తాఖిలాంగుండు విశ్వాధికుండు
గీ. విశ్వనాథుండు గాశికాధీశ్వరుండు
లీలఁ బ్రత్యక్షమై వచ్చి లెమ్ము వత్స!
యనఁగ జైతన్య మంది దిగ్గనఁగ లేచె
శంభుభక్తిపరుండు వైశ్వానరుండు. ॥54॥

వ. ఈశ్వరుండును వైశ్వానరు నాదరించి విశ్వోత్తరం బైన యాయగ్నిలోకంబున కధీశ్వరునిఁ జేసి యంతర్హితుండయ్యె. గృహపతి పరమేశ్వరానుగ్రహంబున దీర్ఘాయుష్మంతుండును దిక్పతియు నై చరితార్థత్వంబు నొంది నిజవాసంబునకు వచ్చె. ఇది వైశ్వానరువృత్తాంతంబు. ॥55॥

నిరృతిలోకవృత్తాంతము

గీ. అనినఁ బ్రియమంది శివశర్మ యంబుజాక్షు
కింకరుల కిట్లు లనియె నక్షీణభక్తి
నిరృతిలోకంబు మొదలైననిఖిలలోక
ములును జూపుఁ డనుక్రమంబునను నాకు. ॥56॥

వ. వైవస్వతలోకంబు మున్న యెఱింగితి. అటమీఁదిలోకంబు లెఱుంగవలతుం జెప్పరే యనిన వారు మహాత్మా! సంయమనీపురంబున కవ్వల జాతిమాత్రంబున రాక్షసులై యనుజ్ఝిత లయ్యును గతశ్రుతిమార్గులు నపరద్రోహులు దీర్ఘస్నానపరులు దేవపూజాపరాయణులు దానదయాక్షాంతిదాంత్యస్తేయసత్యాహింసానిరతులు సర్వభోగసములు నై పుణ్యజులకు నివాసం బై నిరృతిలోకం బొప్పుచుండు. ॥57॥

గీ. తీర్థములయందు విధి మూడి తెగినపుణ్యు
లనఘ! యీలోకమున నుందు రాత్మహనన
మొక్క కాశీపురంబునఁ దక్కనొండు
తీర్థములయందుఁ బాపంబు దెచ్చు నండ్రు. ॥58॥

వ. ఈలోకంబున కధీశ్వరుం డైనదిక్పతిచరిత్రంబు చెప్పెదము. సావధానమతి వై యాకర్ణింపుము. ॥59॥

సీ. వింధ్యాద్రినడుమ నిర్వింధ్యాతటంబునఁ
గానలో నొక్కపక్కణము గలదు
పింగాక్షుఁ డనియెడుపేరివాఁ డావెంట
బల్లె యేలెడు భిల్లపరివృఢుండు
గ్రూరకర్మపరాఙ్ముఖుం డక్కిరాతుండు
వ్యాఘ్రాదిదుష్టసత్త్వములఁ దక్క
దండింపఁ డితరసత్త్వముల నేణాదుల
నాఖేటమార్గంబునంద బ్రతుకు
గీ. విశ్వసించిన నీరు ద్రావినను నిద్ర
పోయినను జూలుకొన్నను బొర్లుచున్న
దెవులువడ్డను గుందిన ధృతిసెడినను

జంపఁ డనుకంప నెట్టిహింస్రంబు నైన. ||60||

సీ. ఫలమూలముల శాకపక్వాశనంబుల
దధిపయఃక్షౌద్రాజ్యతక్రములను
శిశిరాంబువులఁ దృప్తి సేయ సంబడ మిచ్చుఁ
బాదరక్షలు నాతపత్త్రములును
దాళవృంతములు వస్త్రములు గోర్పడుములు
నొసఁగు రోగార్తుల నుపచరించు
దస్కరబాధ నొందక యుండ నెడ వన
యటవీస్థలంబున ననుపుఁ బెట్టుఁ
గీ. దీర్థములు పోవువారికి దివసదినస
మటు విశేషించి కాశికి నరుగునట్టి
పుణ్యులకుఁ జేయు సత్కారములు నెరవుగఁ
బింగళాక్షుండు శబరరాట్పుంగవుండు. ||61||

గీ. సంతతంబును నాశీర్వదింతు రతనిఁ
దీర్థముల కేగువారు సంతృప్తినొంది
యగ్నిహోత్రాంతములను జపాంతములను
భోజనానంతములను దృప్తిపూర్వకముగ. ||62||

క. దక్షత నివ్విధమునం బిం
గాక్షుఁడు సతతంబు తీర్థయాత్రాపరులన్
రక్షింప నటవి నగరస
దృక్షం బై యుండెఁ గొన్నిదినములు పేర్మిన్. ||63||

వ. అంత నొక్కనాఁ డతనిపితృవ్యుండు దారకుం డనులుబ్ధకుండు తెరువు గట్టి తీర్థయాత్రాపరు లైనకార్పటికుల దోఁచికొనియె. అప్పు డప్పురుసవారు కలంగంబాఱి మొరయునుం గూఁతయునుం బెట్టిరి. నెట్టఁబడిబెట్టిఁ (నిట్టడింబెట్టిఁ) గల్పారంభసమయసముజ్జృంభమాణకపటకిటికైటభారాతికంఠనాళకఠోరఘుర్ఘురధ్వాఘుర్ఘం బైనయానిర్ఘోషం బాకర్ణించి యటమున్న దైవయోగంబునం దోరంపువేఁటకు వెడలి నికటప్రదేశంబున నున్న పింగాక్షుం డుచ్చైస్స్వనంబున నోహో! వెఱవకుండుఁడు. ఏను గలుగంగ మీకు భయం బేల? యని పేరువాడి క్రీడి కురుబలంబులపైఁ గవిసినచందంబునం గవిసి పుంఖానుపుంఖంబుగాఁ దీవ్రమార్గణంబులు నిగుడించి లుంత(బ్ధ)కులం దోలియోటు వడకుండ సార్థవాహులం గడపిపుచ్చి విమతశబర(వర)సుభటకఠినతరభుజపరిఘవలయవలయితపృథులధనురుదితనిశితశరశత ఏదు పెరిగినచందంబున వీరశయనంబున శయనించి విగతప్రాణుండై పరోపకారపుణ్యానురూపఫలంబున దిగీశ్వరత్వంబు నొంది నిర్రుతి యయ్యె. అది నికృతిలోకవృత్తాంతంబు. ఈనిర్రుతిలోకంబున కనంతరంబున. ||64||

వరుణలోకవృత్తాంతము

గీ. వరుణదేవునిలోకంబు ధరణిదేవ!
ఇందు నుండెడుపుణ్యాత్మ లెవ్వ రనిన
వాపికాకూపకాసారవారిపాన
వాటికోద్యానకల్పనావ్యాప్తిపరులు. ||65||

సీ. తరుణేందుమౌళిపై ధారాంబుకుంభంబు
నియమవ్రతంబుగా నిలిపినారు
తనియఁ దియ్యనిపంచదారపానకములు
భూసురోత్తములకుఁ బోసినారు
చల్లఁగా నెడరుచోఁ జలివెందరలు పెట్టి
యధ్వనీనులదప్పి యార్చినారు
తీర్థయాత్రాపరాధీనమానసులకు
నుదకుంభపాదుక లొసఁగినారు
గీ. వెల్లిలో నేయుపాయంబు వెంట నైన
మునుఁగకుండఁగఁ బ్రాణుల మనిచినారు
గారవంబున వరుణలోకంబునందు
నిండువేడుక సుఖియించుచుండువారు. ||66||

గీ. పుణ్యతటినుల కవతారభూములందు
శిలల సోపానపంక్తులు చేసినారు
పనులసంకెళ్లు విడిపించి పనిచినారు
వరుణలోకంబునం దుండువార లనఘ. ||67||

వరుణోత్పత్తి

వ. ఈలోకం బేలువాఁడు వరుణుండు. జలా(శయా)ధిపతి, యాదఃపతి, సర్వకర్మసాక్షి. ఇతనియుత్పత్తి యాకర్ణింపుము. కర్దమప్రజాపతినందనుండు శుచిష్మంతుం డనువాఁడు ధైర్యమాధుర్యవైశారద్యాదిశోభనగుణసంపన్నుండు.అతఁడు చిఱుతవయసున సంగడీలయిన బాలకులతోడంగూడి యచ్ఛోదం బనుకొలన సలిలక్రీడలు సలుపుచు నొక్కశింశుమారంబుచేతం బట్టువడినం దోడిబాలకులు భయభ్రాంతస్వాంతులై యేతెంచి దేవార్చనాసమయంబున సమాధినిష్ఠుండైన యాతనితండ్రి కత్తెఱంగు విన్నవించిరి. విజ్ఞాతసుతవిపత్తి యయ్యును జిత్తంబు చలింపనీక యత్తపోధనసత్తముం డభిధ్యానమార్గమున బ్రహ్మాండంబుల, భువనంబుల, భూతంబులఁ, జంద్రసూర్యర్క్ష్యతారకంబులఁ, బర్వతంబుల, వనంబుల, నదుల, సముద్రంబుల, నంతర్ద్వీపంబుల, నానాదేవయోనులఁ, దదీయస్థానంబుల, వాపీకూపతటాకకుల్యాపుష్కరిణులం జూచి యందొక్క కెందమ్మికొలన మునికుమారులతోడం గూడి నిమజ్జనోన్మజ్జనంబుల రంజిలం గరయంత్రనిర్ముక్తసలిలధారాభిషేచనంబుల సముద్డమరుకాండమడ్డుడిండిమఢిమఢీమధ్వానంబుల దారకుండు విహారంబు సలుపుటయు, నప్పూర్ణేందుబింబవదను నిందుబింబంబుఁ బట్టం బఱతెంచు రాహువుంబోలె నొక్కమహాగ్రాహంబు సమగ్రగ్రహంబునం బఱతెంచి పట్టుటయు, నమ్మొసలి సరసబిసరుహకిసలయకుసుమసుకుమారదేహుండగు నక్కుమారున (ను)క్కుఁదండసంబులువోని తనరెండుకోఱలం బిట్టూఁది కఱవక మెయిమెయిం గబళించి కసుగందకుండ జలాధిదేవతాసమీపంబునకుం దెచ్చుటయు, నచ్చిగురాకుఁబోఁడి యతని సరిత్పతిసమ్ముఖంబునం బెట్టుటయు, నంతలో సక్రోధరక్తాంతలోచనుండును ద్రిశూలపాణియు నగు నొక్కదివ్యపురుషుండు పరుషదృష్టి వీక్షించి సలిలాధ్యక్షు నధిక్షేపించి, యోయివరుణాలయ! కరుణారహితుండవై కర్దమప్రజాపతితనయు శివభక్తు శిశువు నక్రంబుం బంచి దంష్ట్రాక్రకచంబులం గఱపించి తెప్పించితి! మేలు గా కేమి? నీలలోహితునిప్రభావంబు నీ కెఱుంగవచ్చునే! యని జంకించి పలుకుటయు, నాతంకంబు నొంది యుదన్వంతుం

డాడింభు నలంకరించి శంభుకింకరున కిచ్చి పాశనిబద్ధం బగునమ్మకరంబు నతని కొప్పనంబు చేసి తత్సమేతుండై పరమేశ్వరునిసన్నిధికిం జని బహుప్రకారంబుల స్తుతియించి యపరాధంబువలన విముక్తుం డగుటయు, నద్దేవుండు పసుపం బ్రమథుండు జలగ్రాహంబులతోడం గూడం గుమారుని దనయొద్దకుం గొనివచ్చుటయుఁ గాంచె. అదియ ప్రణిధానావసానం బయ్యె నేత్రోన్మీలనం బాచరించి యప్పరమమాహేశ్వరుండు.॥68॥

సీ. గ్రాహదంష్ట్రాటకికాశిఖాగ్రము సోఁకి
కందినజంత్రుభాగంబుతోడ
నుదకబిందుకలాప ముట్టి యుట్టిపడంగఁ
గర మొప్పు ముద్దుగూఁకట్లతోడ
నరుణాంచలంబులై యరవిందగర్భప
త్రములఁ బోలువిలోచనములతోడ
బహులయాతాయాతపరిపాటిపెల్లున
గఱువంపునిట్టూర్పుగాడ్పుతోడ
గీ. సంభ్రమంబున నచ్ఛోదసరసి వెడలి
మేటివక్రంబు బట్టెడత్రాటఁ బట్టి
వచ్చి తనకట్టెదుర నున్నవానిఁ బుత్త్రుఁ
గాంచె దుర్గమతేజుండుకు కర్దముండు.॥69॥

వ. అట్లు కాంచి.॥70॥

క. చరణాంభోరుహయుగళీ
పరిసరమునఁ జక్క సాఁగి ప్రణతి యొనర్పన్
గురుఁడు ప్రమోదం బారఁగఁ
బరిరంభము చేసెఁ జచ్చి బ్రతికినకొడుకున్.॥71॥

గీ. అనఘ! శివశర్మ! యిట్టిచోద్యంబు గలదె?
యభవు నర్చించువేళ సమాధి నుండి
కొమరుదెస నైనయన్నిపోకలును జూడఁ
గడచె నూఱును నైదేండ్లు కర్దమునకు.॥72॥

వ. కర్దముండును నతిక్రాంతం బైనయద్దీర్ఘకాలంబు మహాకాళధ్యానతాత్పర్యనిష్ఠాతిశయంబున ముహూర్తమాత్రంబునుంబోలెఁ గడపి యనంతరంబ శుచిష్మంతుండును సముచితప్రకారంబునఁ దండ్రియనుజ్ఞ వడసి వారణాసీపురంబున కరిగి లింగస్థాపనంబు సేసి పంచవర్షసహస్రంబు దపం బొనరించి ప్రత్యక్షం బైనపరమేశ్వరునివలన వరుణపదంబు వరంబుగాఁ బడసి రత్నాకరంబులకు రత్నంబులకు సరిర్సరఃపల్వలంబులకు వాపికాకూపతటాకంబులకుఁ బడమటిదిక్కునకు నధీశ్వరుం డయ్యె. కాశియందుఁ గార్దమప్రతిష్ఠితం బైనమణికర్ణేశ్వరలింగంబునకు నిర్రుతిభాగంబున వరుణేశ్వరాహ్వాయం బైనశంభులింగంబు సుప్రతిష్ఠితం బై యుండు. ఆలింగంబు సేవించినవారికి సంతాపభయంబును నపాయమరణ భయంబులును జలోదరాదిభయంబును మొదలైనభయంబులు పుట్టక యుండు. ఇది వరుణలోకవృత్తాంతంబు.॥73॥

గంధవతీవృత్తాంతము

సీ. అదె గంధవతిఁ జూడు మవనీసురోత్తమ!
వరుణునివీటి కుత్తరమునందు
నిమ్మహాపట్టణం బేలు గంధవహుండు
భవకృప నీతఁ డీపదముఁ గాంచె
నాదిఁ గశ్యపునిదాయాదుండు పూతాత్ముఁ
డనుపేరి బ్రాహ్మణుం డనఘ! యితఁడు
తరుణేందుధరురాజధాని వారాణసి
నయుతాబ్దములు తపం బాచరించి
గీ. లింగసంస్థాపనంబు గల్పించి లింగ
మధ్యమునయందుఁ గందర్పమథ(దమ)నుఁ గాంచి
జ్యోతిరభ్యంతరస్థు నావ్యోమకేశు
సంస్తుతించె నతండు విస్పష్టఫణితి. ||72||

వ. దేవదేవ! మహాదేవ! దేవా! (య)భయప్రద! నారాయణేంద్రాదిసర్వదేవవరప్రద! సంస్తుత్యుండవు, స్తోతవు, స్తుతివి, సగుణుండవు, నిర్గుణుండవు, నామరూపవివర్జితుండవు, ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తులు నీయవి. ఒక్కరుండవయ్యును శివశక్తిభేదంబునను ద్వైతంబు భజియింతువు. నీదక్షిణాంగంబు బ్రహ్మ. నీవామాంగం బచ్యుతుండు. చంద్రసూర్యాగ్నులు నీనేత్రంబులు. నీనిశ్వాసంబు శ్రుతులు. నీప్రస్వేదాంబువులు నదులు. నీశ్రోత్రంబులు సమీరణంబులు. నీభుజంబులు దిక్కులు. నీ ముఖంబులు బ్రాహ్మణులు. నీ బాహువులు రాజన్యులు, నీయూరువులు వైశ్యులు. నీపదంబులు శూద్రులు. నీకేశంబు లంబుధరంబులు. నీవు ప్రకృతిపురుషరూపంబున బ్రహ్మాండంబు సృజియింతు. నీయంద సర్వభూతంబు లుద్భవిల్లు.నీవ సర్వభూతమయుండ వని యనేకప్రకారంబులం బూతాత్ముండు సంస్తుతింపం బ్రసన్నుండై పరమేశ్వరుం డతనికోరినదిక్పాలపదం బిచ్చి తనమూర్తులయందు నంశంబు ప్రసాదించి సర్వగత్వంబును, సర్వావబోధకత్త్వంబుఁ, బ్రాణాపానాదిపంచమూర్తిత్వంబు నొసంగె. అతఁడు కాశీక్షేత్రంబున జ్యేష్ఠేశ్వరుని పశ్చిమభాగంబున వాయుకుండంబు నుత్తరంబునఁ బ్రతిష్ఠించిన యప్పరమేశ్వరునకు నవ్యాక్షిపథంబున భోగమోక్షప్రదత్వంబు సంపాదించి యంతర్హితుం డయ్యె. ఇది గంధవతివృత్తాంతంబు. ||75||

కుబేరవృత్తాంతము

క. నిగమజ్ఞ! గంధవాహుని
నగరమునకుఁ దూర్పుదిక్కున గుణోదారం
బగుపట్టణ మదె యలకా
నగరం బది యేలు యక్షనాథుఁడు గరిమన్. ||76||

వ. అక్కుబేరునిచరితంబు చెప్పెద మాకర్ణించుము. ||77||

తే. భూసురో త్తమ! కాంపిల్యపురమునందు
యజ్ఞదత్తాఖ్యుఁ డొక్కబ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు
వేదవేదాంగవేదార్థవిత్తముండు
యజ్ఞవిద్యావిశారదుం డాద్విజుండు. ||78||

తే. అతనిపుత్రుండు గుణనిధి యనెడివాఁడు

దర్పకునితోడిజోడు సౌందర్యరేఖ
నెయ్య మలరంగ గురు లుపనీతుఁ జేసి
చదువఁబెట్టిరి వాని నాచార్యునొద్ద. ||79||

క. ద్యూతక్రీడారతుఁడై
యాతఁడు కితవులును దాను నాసాయం బా
ప్రాతస్సమయము దిరుగ న
వేతనిజాచారుఁ డగుచు నెల్లెడ వీటన్. ||80||

సీ. బ్రాహ్మణాచారంబు పరిహాసకము సేయు
నగ్నిహోత్రవిధాన మన్న నలుగు
సంధ్యాభివందనశ్రద్ధ యుజ్జన సేయు
గీతవాద్యవినోదకేలిఁ దగులుఁ
బాషండభండదుర్భాష లావర్తించు
ద్యూతకారులతోడి యుద్ధి పడయు
ధాతువాదులమీఁదఁ దాత్పర్య మొనరించుఁ
జెలిమి వాటించు నాస్తికులతోడ
తే. నటుల మన్నించు హర్షించు విటులఁ జూచి
పీఠమర్దుల కొనరించుఁ బెద్దఱికము
కౌలటేయులఁ బాటించు గారవించుఁ
శిష్టకుల దీక్షితునిపట్టి సిగ్గు విడిచి. ||81||

వ. సజీవనిర్జీవద్యూతంబుల నోడినధనంబులు గితవులకుం దల్లిమేనిరవణంబుల నమ్మిపెట్టుచుండు. ||82||

తే. తల్లి బోధించుఁ దత్పరత్వంబు గలిగి
యన్న! మీయన్న చెప్పినయట్ల చేయు
ధూర్తసంగతి విడువు సాధువులతోడఁ
బరిచయము సేయు మని పుత్త్రు ప్రతిదినంబు. ||83||

వ. దీక్షితుండును గృహకార్యాభ్యంతరవ్యగ్రుండై కొడుకువర్తనంబుఁ బరామర్శింపక యుండు. ||84||

తే. ఎడపఁ దడపఁ దనూభవుం డెచట నుండు
గానరాఁ డంచు గృహభర్త కాంత నడుగ
నింతదడవును నాయొద్ద నిచట నుండి
యరిగెఁ జదువంగ నని భర్త కతివ మొఱఁగు. ||85||

తే. స్నాన మాడెనె? వార్చెనే సంధ్య? యగ్ని
హోత్ర మొనరించెనే? యింతి! పుత్త్రుఁ డనిన
స్నాన మాడెను వార్చెను సంధ్య యగ్ని
హోత్ర మొనరించె ననుచును నువిద మొఱఁగు. ||86||

ఆ. గొడ్డువీఁగి కన్నబిడ్డండు కావున
నొక్కరుండ కాన నుత్పలాక్షి
ధూర్తుఁ డైనవానిదుశ్చేష్టితము లెల్ల

నధిపుఁ నెఱుఁగనీక యడఁచుచుండు. ||87||

వ. చూడాకర్మానంతరంబున షోడశవర్షంబున గృహ్యోక్తప్రకారంబున నతనికి వివాహంబు
చేసి ప్రత్యహంబును. ||88||

క. స్నేహార్ద్రహృదయయై యతి
సాహసకృత్యములు మాన సమకొల్పుటకై
యూహాపోహవిచాకస
మాహితగతిఁ దల్లి సుతుని మఱి బోధించున్. ||89||

తే. అన్న! మీతండ్రి కోపగాఁ డౌనొ కాఁడో?
యీవు వొనరించుదుర్వృత్త మెఱిఁగెనేనిఁ
గల్లతనమున పలుమాఱు గప్పిపుచ్చు
నట్టి నామీఁద జంపంగ గలుగకున్నె! ||90||

సీ. సచ్ఛ్రోత్రియులు ననూచానులు సోమపీ
ధులు నైనకులముపెద్దలఁ దలంచి
రాజమాన్యుఁడు సత్యరతుఁడు వినిర్మలా
చారవంతుఁడు నైనజనకుఁ దలఁచి
భాగ్యసంపదఁ బుణ్యపతిదేవతలలోన
నెన్నంగఁ దగియెడునన్నుఁ దలఁచి
వేదశాస్త్రపురాణవిద్యానిరూఢులై
వాసికెక్కినతోడివారిఁ దలఁచి
తే. చెడ్డయింటిచెదారమై శివునికరుణ
నివ్వటిలు నిర్వదేనేండ్ల నిన్నుఁ దలఁచి
పదియునార్వత్సరంబులభార్యఁ దలఁచి
గోరతనములు మానురా! కొడుకుఁ గుఱ్ఱ! ||91||

తే. అఖిలకల్యాణగుణగణాయత్త యత్త
మామ యౌచార్యతేజఃక్షమామహితుఁడు
మాతులుండు యశోమహిమాతులుండు
తనయ! యేలయ్య కైకోవు వినయబుద్ధి? ||92||

చ. విడువక నీవు పట్టణమువీథులవీథుల వెఱ్ఱివాఁడవై
చెడుగులఁగూడి ధౌర్త్యములు సేయ మహీరమణుం డెఱింగెనే
విడుచును సోమయాజి మనువృత్తులు చేకొను నెల్లభంగులన్
జెడుదుము నీకతంబుననుఁ జీరయుఁ గూడును లేక పుత్త్రకా! ||93||

తే. పట్టణములోన నీవు దర్పమునఁ జేయు
కొయ్యతనములు వీక్షించి కూర్మితనయ!
నవ్వుదురు నిన్ను మొదల నానావిధముల
నవ్వుదురు దీక్షితుని ననంతరమ జనులు. ||94||

వ. అని యంత నిలువక. ||95||

తే. తల్లిబడి కొల్లిచ(చె)ట్టంచు నుల్లసంబు

లాడుదురు నన్నుఁ గూర్చి ని న్నుహరహంబు
దుర్ణయం బుల్ల నామీఁదఁ ద్రోచి జనులు
డబ్బఱలు పల్కువారి కడ్డంబు గలదె? ||96||

క. అవినయనిధాన మగునీ
నవయౌవనశైశవములనడిమివయసునం
గవినెదు వ్యసనోద్రేకం
బవగాఢము దీని మానవయ్య తనూజా! ||97||

వ. అని యనేకప్రకారంబుల బోధించినతల్లిమాటలు చెవులు సోఁకనీక యిట్టట్టనక యూరకుండె. మృగయామద్యపైశున్యవేశ్యాచౌర్యదురోదరపరదారాభిలాషంబు లనుదోషంబులు నవయౌవనారంభంబున సంభవించెనేని వానిం బరా వర్జింప నెవ్వరు నేర్తురు? గురువచనం బతినిర్మలం బయ్యు సలిలంబునుంబోలె శ్రవణస్థితంబై యభవ్యునికి శూల పుట్టించు నయథార్థనామధేయుం డగునగ్గుణనిధి యథాపూర్వంబు దుర్వర్తనంబులఁ దిరుగుచుండ నొక్కనాఁడు. ||98||

సీ. దర్శనం బిచ్చె నెద్దానిఁ గోమటి క్రొత్త
పొడచూప నేతెంచి భూభుజునకుఁ
దన కిచ్చె నెద్దాని ధారాంబుపూర్వంబు
పుణ్యకాలమునాడు భూమిభర్త
దా నిచ్చె నెద్దాని ధర్మ గేహిని యైన
సోమిదమ్మకు మనఃప్రేమ మలరఁ
దఱచి చూచి యిచ్చె నెద్దానిఁ బట్టికిఁ దల్లి
జూడ మోడినపైఁడి సుట్టికొనిన
తే. న(య)ట్టినవరత్నమయ మైనయంగులీయ
కంబు యజ్ఞావభృథపుణ్యకర్మసాక్షి
వీటిలో నొక్కజూదరివ్రేల నుండ
జూచెఁ గనుఱెప్ప వెట్టక సోమయాజి. ||99||

వ. చూచి తనసొ మ్మౌట యెఱింగి దీక్షితుం డక్షక్రీడాజీవనుం గదిసి యెలుంగుత్తి యీయంగులీయకంబు నీ కెట్టు గలిగె? ఉన్నరూపు చెప్పు. తప్పఁ జెప్పితేని భూపాలుసన్నిధిం బెట్టి నిజంబు దెలిపి దండింతు ననిన జూదరి నీతనయుండు గుణనిధి నెత్తంబున నొడ్డిన విత్తంబునకై యీయంగులీయకంబు నా కిచ్చె. మఱి బంగారుభృంగారుకర్కరీకలాచికలు, తలియలు, పళ్లెరంబులు, తామ్రపాత్రంబు, లారకూటఘటంబు లన్నియుం దాకట్టువెట్టియు దురోదరక్రీడాపరాయణుండై పట్టణంబులోనం జరియించుచున్నవాఁడు. ||100||

తే. అక్షధూర్తులలోన నీయనుఁగుఁగొడుకు
దొరయునంతటి యక్షధూర్తుండు లేఁడు
క్షితితలంబున యాగదీక్షితులలోనఁ
గీర్తి నీయట్టియాగదీక్షితుఁడు లేఁడు. ||101||

వ. అనిన విని లజ్జాక్రోధంబులు మనంబున ముప్పిరిగొన యజ్ఞదత్తుం డర్ధముండితం బైనమూర్ధంబున నీర్కావిదోవతి నఱిముఱిఁ జుట్టుకొని యింటి కేతెంచి మొగంబు గంటువెట్టుకొని సోమిదమ్మ! ఏమిచేయుచున్నదాన! విటు రమ్ము! నీకొడు కెక్కడం

బోయెఁ? బోవుఁ గాకేమి! విను మని యిట్లనియె. ||102||

శా. అంగోద్వర్తనవేళ నీవు దరహాసాంకూరము ల్లోచనా
పాంగప్రాంతములం దిగుర్ప నొకసయ్యాటంబుఁ గల్పించి నా
యంగుళ్యాభరణంబు పుచ్చుకొనవా? యాయుంగరం బిప్పుడే
శృంగారింపనిచేతఁ బావకునకున్ జేయన్ హవిర్ధానమున్. ||104||

వ. అనిన నద్దీక్షితాయని దీక్షితున కిట్లనియె.

సీ. మధ్యాహ్నసంధ్యాసమాగమం బిది తీర్థ
మవధరింపుము నిత్య మాచరింపు
మగ్నికార్యముఁ దీర్పు మభవుఁ బూజింపుము
పంచమహాయజ్ఞపరుఁడ వగుము
మొగసాల నున్నారు జగతీసుపర్వులు
గ్రాసార్థు లగుచుఁ బెక్కండ్రతిథులు
పక్వాన్నములు శాకపాకాదికంబులు
చల్ల నాఱినయేనిఁ జవులు దప్పుఁ
తే. బదిలముగ మందసమునందు బరిణలోన
నునిచి దాఁచినదాన మీయుంగరంబు
దీర దిప్పుడు పెట్టె శోధించి చూడ
నారగించినపిదప నే నధిప! తెత్తు. ||105||

తే. అనిన విని సోమయాజి కోపాగ్రహమునఁ
దత్తరించుచు పడి సోమిదమ్మఁ బలికె
నౌనె సత్పుత్రజనయిత్రి! యౌనె సాధ్వి!
యౌనె సూనృతభాషిణి! యౌనె దేవి! ||106||

సీ. స్వాధ్యాయ మెన్నండుఁ జదువఁగఁ బోకుండ
బోలునే చదువంగఁ బోయె ననుట?
తెల్లవాఱఁగ నీటఁ దీర్థమాడకయుండ
ననురూపమే తీర్థమాడె ననుట?
సమయానుకూలత సంధ్యవార్వక యుండ
వైదగ్ధియే సంధ్యవార్చె ననుట?
తఱితోడ నగ్నిహోత్రము వేల్వకుండఁగ
విజ్ఞానసరణియే వేల్చెననుట?
తే. కల్లలాడంగ ఫల మేమి గలిగె నీకు?
మాటిమాటికి నేను నీమాట నమ్మి
యరసి రక్షింపనేరక యనుఁగుఁగొడుకు
భ్రష్టుఁ జేసితి నేమి చెప్పంగఁ గలదు? ||107||

సీ. ఏడఁ బోయెనొ కదా మేడలో మంజిష్టి!
పెనుబండువునఁ నైన బెట్టఁ జాలఁ
దాకట్టు వడదె యింతకు వైశ్యగృహమున
కనకకక్కరిలభృంగారుకంబు?
పట్టుసూత్రమయంబు పసిఁడియొడ్డాణ మే

యిగురుఁబోఁడికటీర మెక్కె నొక్కొ!
శశికాంతపీఠికాస్తంభలీలారత్న
సాలభంజిక యెందు సాఁగె నొక్కొ!
తే. ఎచట నున్నదియొకొ రత్నఖచిత మైన
హంసతూలికడోలావిహారతల్ప
మూఁచముట్టుగ నీవు నీయొంటికొడుకుఁ
బాడుచేసితి గృహము నిర్భాగ్యురాల! ||108||

తే. చాలు నింక నాపాలికిఁ జచ్చినాఁడు
కొడుకు గుణనిధి యనువాఁడు కులవిషంబు
తిలలు దర్భయు నుదకంబుఁ దెత్తుగాఁక
యే నివాపాంజలుల వాని కిత్తు నిపుడు! ||109||

వ. కుపుత్త్రత్వంబుకంటె నపుత్త్రత్వకంబు మేలు. కులపాంసనుం డైనవీని నొక్కనిం ద్యజించి కులంబు రక్షించుట నీతియ కదా! యని పలికి కోపావేశంబునఁ బెదవు లదరఁ గటతటంబులు చిటుల భ్రూకుటి నిటలంబున నటింపఁ గటాక్షంబులు గెంపు గదురం గటకటం బడుచు నాహ్నికం బైనక్రియాకలాపంబు నిరవర్తించి యాగ్రహంబునఁ గృతార్థత్వంబు నొందం గొన్నిదివసంబులకు నొక్కశోత్రియునిపుత్త్రిం బెండ్లియాడి యజ్ఞదత్తుండు గృహస్థధర్మంబు నిర్వర్తించుచుండె. అంతకమున్న గుణనిధి తండ్రికోపం బెఱింగి యింటికిం బోవక యెందేనియుం జనువాఁడ నని మనంబున నిట్లని వితర్కించె. ||110||

తే. ఏమి సేయుదు? నెక్కడి కేగువాఁడ!
ధనము నిప్పచ్చరంబు విద్యయు హుళిక్కి
పెట్టసాఁగెడునాచేయి భిక్ష సేయ
నెట్టు నేరుచు? దైవంబ యెఱుఁగు నింక. ||111||

తే. ఏభయంబుల నెచ్చోట నెనయలేదు
నరున కెప్పాట విద్యాధనంబ ధనము
చోరబాధాదికముచేతఁ జూఱ[1]వోవు
ధనము ధన మౌనె యెన్ని చందములఁ దలఁప? ||112||

గీ. అక్కటకట! దురోదరవ్యసన మెట్లు?
యాయజూకవిశిష్టాన్వవాయ మెట్లు?
ఎట్లు చేసినఁ జేసెఁ గా కే మనంగ
నేర్చువారము? విధి దయానిస్వహృదయు. ||113||

చ. అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర గిన్నెలోఁ
బెరుఁగును వంటకంబు వడపిందియలుం గుడువంగఁ బెట్టుని
ర్భరకరుణాధురీణ యగుప్రాణము ప్రాణము తల్లి యున్నదే?
హరహర! యెవ్వరింకఁ గడుపారఁగఁ బెట్టెద రీప్సితాన్నముల్. ||114||

వ. అనుచు నెందేనియుం జనియె నంత. ||115||

మాలిని. ఘుసృణకుసుమమాలాకోటిపాటల్యలీలన్
గిసలయములచాయం గిరచంచూపుట శ్రీ

విస్మృమరస్మృమరోర్ణావిభ్రమప్రౌఢి మింటన్
బిసరుహహితదీప్తుల్ పింగళత్వంబు నొందెన్. ||116||

తే. పాటలాంశుజటాభారభాసురుండు
భార్గవుఁడు వోలె నోలాడె భాస్కరుండు
రాగశక్తచ్ఛటానిర్ఝరప్రపూర్ణ
చరమసంధ్యాశమంతపంచకనదముల. ||117||

వ. వెండియు ధౌతారకూటపాటలకోమలాతపంబై వాసరంబు పలుచం బాఱె. అస్తాద్రికిరీటకూటంబున దరవికచనిచులకుసుమమంజరీపుంజంబునుం బోలె మిహిరబింబంబు చూపట్టె. చరమధరాధరధాతుధారాప్రవాహంబునుం బోలె సంధ్యారాగంబు గగనమండలంబు నాక్రమించె. చైత్యద్రుమంబులు నిద్రా(వ)ణద్రోణకాక కాకాకారకాకుకోలాహలంబు కులకులాయమానంబు లయ్యె. అంధకరిపుకంధరామూలకాలకూటచ్ఛాయాశ్రేణిపాణింధమంబై యంధకారంబు బ్రహ్మాండమండలంబు నాచ్ఛాదించె. రజనీశుక్తిముక్తాఫలంబులు చుక్కలు వొడిచె. భవిష్యద్వాపరకరకరప్రరోహబీజాంకురంబులుంబోలెఁ బ్రదీపంబులు భవనాంతరంబులు వెలింగె. అప్పుడు గుణనిధి పేరాఁకలివేర్చు కార్చిచ్చునుంబోలెఁ బెచ్చుపెరిఁగి యందంద కడుపు మండింప వంటకం బెక్కడఁ గలుగునో యని చింతాక్రాంతుండై యున్నయవసరంబున నద్దినంబు రాత్రి శివరాత్రి యగుటం జేసి శైవుం డొక్కరుండు నగరబాహ్యప్రదేశంబున నొకశివలింగస్థానంబున జాగరణంబుఁ జేసి నాలుగుజాములు నుపహారంబులు సమర్పించువాఁడై నియమవ్రతంబుఁ బూని భక్తివిశ్వాసతాత్పర్యాతిశయంబున. ||118||

సీ. మరిచిథూళపాళిపరిచితంబులు మాఱి
బంధాస్మలవణపాణింధములు
బహులసిద్ధార్థజంబాలసారంబులు
పటురామఠామోదభావితములు
తింత్రిణీకరసోపదేహధూర్ధరములు
జంబీకనీరాభిచుంబితములు
హైయ్యగవీనధారాభిషిక్తంబులు
లలితకుస్తుంబరూల్లంఘితములు
తే. శాకపాకరసావళిసౌష్ఠవములు
భక్ష్యభోజ్యలేహ్యంబులు పానకములు
మున్ను గాఁ గల యోగిరంబులు సమృద్ధి
వెలయఁ గొనివచ్చె నొండొండ వివిధములను. ||119||

వ. అప్పుడు భూసురప్రవరుండు నాసికాపుటకుటీకుటుంబి యగు పక్వాన్నగంధంబు గాలివెరవున నాఘ్రాణించి యాయన్నంబు నాకు నెబ్భంగి గుడువ సమకూఱునొకో యని యప్పరిమళంబుసన పట్టుకొని పోయి శంభుభవనద్వారంబునం గూర్చుండి నృత్తగీతవాద్యంబులు ప్రవర్తిల్ల సరిప్రొద్దువోవునం దాఁక వీక్షించుచు జాగరంబు చేసి యంతంత సాగి ప్రజలు చొక్కు మడంగి యుండఁ దా నయ్యవసరంబున. ||120||

సీ. కట్టాయితంబుగాఁ గటిమండలంబునఁ
దీర్చి దట్టీచేల దిండు గట్టి
తలుపు గిట్టనకుండఁ దరిమి కొంచెం బైన

యొరవాకిట దేహ మొయ్యఁ జొనిపి
మునివ్రేళ్ళు లొయ్యెయ్య మోపి చప్పుడు గాని
పరిపాటి బవనంబుఁ బట్టి నడచి
దీపాంకురచ్ఛాయఁ దెలివి చాలనియట్టి
కోనచీఁకటి లోని కొనరఁ జొచ్చి
తే. పళ్ళెరములం దపూపసూపములతోడ
ననఁటిపండులతోడ నాజ్యంబుతోడ
దధిపయఃక్షౌద్రబహుపదార్థములతోడ
ధవళకలమాన్న మీక్షించె ధరణిసురుఁడు. ||121||

తే. గర్భమంటపదీపికాకలిక యపుడు
దశ చెడఁగ గాలి నిర్వాణదశ వహింప
దీప్తిసంధుక్షముగఁ జేసి తెలివి పడఁగ
నన్న మీక్షింపఁదలఁచె బ్రాహ్మణకులుండు. ||122||

శా. గ్రుక్కిళ్ళింగుచు నొక్కయోదనమహాకుంభంబు నీక్షించువాఁ
డక్కోణంబున మందరశ్మియగు దీపాంకురముల్ మీఁదికై
యెక్కంద్రోచి ఘృతంబు నించి నిజవస్త్రైకాంశముం జించి చే
నొక్కన్ వత్తిగ నేఁతఁదోఁచెను శిఖ న్యోజించె వైశ్వానరున్. ||123||

సీ. పక్వాన్నపాత్రంబు పాణిఁ గైకొని బహి
ర్ద్వారభూమి భుజించువాంఛ నపుడు
వెల్వడి వచ్చుచో విధివశంబున వాని
కాలివ్రే లొకనియంగంబు దాఁకెఁ
దాఁకిన వాఁడు తత్తఱపాటుతో మేలు
కని ముచ్చు ముచ్చని కళవళించెఁ
గళవళింప గతానుగతికమార్గంబున
నాక్రోశ మొనరించి రఖిలజనులు
తే. నన్నపాత్రంబు విడువక యవనిసురుఁడు
పాఱె భయవిహ్వలుం డయి బయలువట్టి
వెంటఁ దగిలి తలవరులు వెణగుపడఁగ
బాణముల నేసి చంపి రా బ్రహ్మకులుని. ||124||

తే. అతనిఁ గొనిపోవఁ బనిఁ బూని యమునిభటులు
వరుణపాశోగ్రహస్తులై వచ్చి రపుడు
వానిఁ గొనిపోవఁ బనిఁబూని వచ్చి రపుడు
త్ర్యంబకునికింకరులు విమానంబు గొనుచు. ||125||

వ. అనంతరంబ పట్టిసత్రిశూలఖట్వాంగప్రముఖబహువిధప్రహరణపాణు లగుపినాకపాటిభటులం జూచి భీతులై కృతాంతకింకరులు కరపంకజంబులు మొగిచి వారి కిట్లనిరి. ||126||

తే. అభవుకింకరులార! మహాత్ములార!
తగవు ధర్మంబు పాడి పంతంబు దెలియు
మీకు నడ్డంబు గలరె ముల్లోకములను?

నెంతవారము మేము మీయెదుర నిలువ? ॥127॥

వ. వీఁడు కులాచారహీనుండు, పితృవాక్యపరాఙ్ముఖుండు, సత్యశౌచపరిభ్రష్టుండు, సంధ్యాస్నానవర్జితుండు, శివనిర్మాల్యావహర్త. వీనియం దొక్కధర్మంబు లేశంబు గలిగిన నానతిండు వినియెదము. వీనిపుణ్యాపుణ్యవివేకంబునకు మీర ప్రమాణం బనినఁ కృతాంతకింకరులవాక్యము లాకర్ణించి శివకింకరులు వారి కి ట్లనిరి. ॥128॥

క. శివధర్మం బతిసూక్ష్మము
శివధర్మము లేశమైన సిద్ధించినచో
వివిధమహాపాపోప
ద్రవములు చేరంగ రావు ధన్యుని నతనిన్. ॥129॥

తే. స్థూలదృష్టి వీక్షించినఁ దోపకుండు
సూక్ష్మదృష్టి వీక్షించినఁ జూడ్కి కందుఁ
గాన శివభక్తిధర్మం బగాధమహిమ
కానవచ్చినయ ట్లుండ గానరాదు. ॥130॥

క. ఆచారం బిది యనఁగ న
నాచారం బిది యనంగ నజునకు నైనన్
గోచరము గాదు శివధ
ర్మాచారము సూక్ష్మరూపమై వర్తిల్లున్. ॥131॥

వ. ఇతఁడు చేసిన పుణ్యకర్మంబు వినుండు. ॥132॥

సీ. అశన మబ్బక యున్న నైనను శివరాత్రి
యోరంత ప్రొద్దును నుపవసించి
నోగినంబు హరింప నొన వెట్టుకొని యైన
వేగునంతకుఁ జేసె జాగరంబు
పాత్రావలోకనోపాయంబునకు నైన
వెలయించె దీపంబు వెలుఁగఁ బాఱఁ
జూడనొల్లక యైనఁ జూచె నీశ్వరుమౌళి
బరులు చేసినయట్టి ప్రసవపూజఁ
తే. జచ్చె విధి మూడి యైనను జంద్రధరుని
నగరిమోసాలఁ బెండ్రోవనట్టనడుమ
సూక్ష్మదృష్టి విచారించి చూచినప్పు
డింతకింటెను ధర్మంబు లెవ్వి గలవు? ॥133॥

వ. అని పారిషదులు యమదూతల వీడ్కొలిపి యతని దివ్యవిమానారూఢుం జేసి శివలోకంబునకుం గొనిపోయి శివునిసన్నిధిం బెట్టిరి. శివుండును బ్రదీపతేజస్సంధులక్షణాదికపుణ్యానురూపం బైనఫలంబునం గళింగదేశాధిపతి యైన యరిందమునకుఁ దనయుండై దముం డనుపేర నాదేశంబునకు రాజుగా ననుగ్రహించి పుత్తెంచె. ఈశ్వరానుగ్రహంబునం బట్టాభిషిక్తుండై. ॥134॥

క. చాటించెఁ గళింగేంద్రుఁడు
వీటను దేశమున శంభువేశ్మంబులలోఁ
బాటించి దీపకళికా

గోటు లసంఖ్యములు మెండుకొని యుండుటకున్.॥135॥

క. ఇలువరుసఁ జంద్రశేఖరు
నిలయంబున దీపకళిక నిలుపనివారిన్
దలఁ ద్రెవ్వఁగ వ్రేయుం డని
తలవరులం బంచె రాజు తనదేశములన్.॥136॥

వ. దీపికాదానపుణ్యప్రభావంబున నక్కళింగాధిపతి జన్మాంతరంబునం గుబేరుం డై యీశ్వరునకు సఖుం డయ్యె. ఆవృత్తాంతంబు వివరించెదము. సావధానమతివై యాకర్ణింపుము.॥137॥

సీ. పద్మకల్పమునందు బ్రహమానససరో
జమునఁ బులస్త్యుండు సంభవించె
నాపులస్త్యునకు మహామునిప్రవరుఁ డా
విర్భావమునఁ బొందె విశ్రవస్సు
విశ్రవస్సునకుఁ దపశ్శ్రీసనాథుండు
వైశ్రవణుండు సముద్భవము నొందె
వైశ్రవణుండు సర్వజ్ఞు నెచ్చెలికాఁడు
పాలించె లంక యన్ పట్టణంబు
తే. ఘనయశుఁడు మేఘవాహనకల్పవేళ
యాజ్ఞదత్తి ధనేశ్వరుం డయ్యెఁ బిదపఁ
జిత్ప్రకాశికఁ గాశికఁ జేరవచ్చి
శివుఁ బ్రతిష్ఠించె నవిముక్తసీమయందు.॥138॥

మ. అవిముక్తంబున యాజ్ఞదత్తి శివు నీహారాద్రిరాట్కన్యకా
ధవునిం దప్పక చూచుచుండె నయుతాబ్దంబుల్ నిమేషక్రియా
వ్యవహారస్పృహ లేనినేత్రములఁ జరాస్థుల్సిరావల్లరీ
నివహంబుల్ పరిశుష్కముల్గనభివర్ణింపంగఁ ద్రైలోక్యమున్.॥139॥

సీ. గజదైత్యదమనుండు కార్పాసఫలతూల
వర్తిప్రరోహభావము భజింప
వడఁకుగుబ్బలిరాచవారికూరిమికన్య
యాలంబనస్తంభయష్టి గాఁగఁ
బరమవిశ్వాసతాత్పర్యనిర్భరభక్తి
సంపద్విశేషంబు చమురు గాఁగఁ
బ్రవితతధ్యానధారాసముచ్ఛ్రాయంబు
సమధికోజ్జ్వలతరజ్వాల గాఁగఁ
తే. గామమును గ్రోధమును నాదిగాఁగఁ గలుగు
శాత్రవులు పాతకము లైనశలభములుగ
విమలసుజ్ఞానదీపంబు వెలుఁగఁ జేసె
నప్రతిమధైర్యసంపత్తి యాజ్ఞదత్తి.॥140॥

తే. విమలవిజ్ఞానదీపంబు వెలుఁగుచుండ
శాంతిధారాజలంబుల జలక మార్చి
భవునిఁ బూజించె భావపుష్పముల భక్తి

నతివిశుద్ధమనోవృత్తి యాజ్ఞవత్తి. ॥141॥

వ. అవ్విధంబున యాజ్ఞదత్తి విజాతీయప్రత్యయాన్యరహితసజాతీయప్రత్యయసంతానానువృత్తిరూపం బైననిదిధ్యాసం(నం)బున నివాతనిష్కంపదీపంబునం బోలెఁ బెద్దగాలంబు కాలకంఠు మంగళజయోతిర్లింగమూర్తి నంతరంగంబున జ(న)నంబు సేయుచుండిన నాఖండేందుమౌళి ప్రసన్నుండై వత్స! వరంబు వేఁడు మనిన నర్ధనిమీలితంబు లైనలోచనంబు దెఱచి కనుంగొనునప్పుడు శతసహస్రకోటిసూర్యప్రభాభాసురం బైనతేజోమండలంబునడుమ ఫణికుండలుండును, దష్టారకూటపాటలజటాజూటకోటీపినద్ధముగ్ధేందుండును, దుగ్ధధారాధవళస్నిగ్ధభసితదిగ్ధశుద్ధదేహుండు నయం యద్దేవతామూర్ధాభిషిక్తుం డర్ధాంగలక్ష్మి యైనభవానితోడం గూడి పొడ చూపిన విధూమధూమకేతనజ్వాలాజాలంబుతో మేలం బాడు నమ్మృడునొడలిదీప్తి మిఱుమిట్లుగొనుచు వెఱచఱవ నఱిముఱిం జఱచినం దూరఁదారుపోయి యతనికన్నుల శక్తి గడతేర నంధుండై యంధకారాతి నందంద తలవకారఛాందోగ్యముండకైతరేయబృహదారణ్యకశ్వేతాశ్వతరాద్యుపనిషత్తులను బంచబ్రహ్మపంచాక్షరప్రణవాదిమంత్రంబుల నారాధించి యంజలిపుటంబు లలాటతటంబున ఘటియించి నిర్ణిరోధనిరవగాఢకరుణాసుధాపూరపూరితాంతఃకరణ! శరణు! దేవతాకోటికోటీరకోటీఘటితమణిమయూఖరేఖాపుంజకింజల్కితంబులు, త్రయ్యంతవిద్యాసీమంతినీసీమంతసీమాసిందూరపరాగపాటలంబులు, కుటిలకృతాంతదంతతాడనక్రీడానిష్కృపంబు లగు మీశ్రీపాదపద్మంబులు దర్శించునట్టి సామర్థ్యంబుఁ గృపసేయవే! యిదియ నాకు వరం బనినఁ ద్ర్యంబకుండు బింబఫలాగుణాధరంబునం జిఱునవ్వు చిగురుకొనం దపస్వికి దివ్యదృష్టి యొసంగినం గృతార్థుండై యతండు. ॥142॥

చ. చులుకన మేలుకన్న తొలుచూపునఁ జూచెఁ బినాకపాణి దా
పలిదెస షోడశబ్దములప్రాయము మత్తచకోరనేత్ర ను
త్పలదళకోమలామలవిభారమణీయమనోజ్ఞగాత్రిఁ గుం
డలకనకాంగుళీయకకనద్బహురత్నవిభూషణోజ్జ్వలన్. ॥143॥

వ. అయ్యవసరంబున. ॥144॥

చ. వకుళఫలానుకారు లయి వట్రువలై మెఱుఁగారు క్రొత్తమౌ
క్తికములపే రొకింత తళుకింపఁగ వీనుల హేమరత్నక
ర్ణికలు చలింప నందియలక్రేంకృతిఁ గంకణమేఖలాధ్వనిం
బ్రకటము సేయు మందగతి భాస్వరనవ్యవిలాస మేర్పడన్. ॥145॥

తే. అసమబాణపునర్జీవనౌషధంబు
రాగజలధివిధూదయారంభవేళ
సకలజగదేకసౌభాగ్యజన్మభూమి
శంభుఁ డాయంగ వచ్చె నా శైలకన్య. ॥146॥

వ. ఇవ్విధంబున డాయవచ్చి కాలోన్మీలితశిరీషకుసుమకేసరమాలాసుకుమారంబు కస్తూరికాస్థాపకముద్రాభిముద్రితంబును నైనభుజంబు భుజగాభరణభూషితం బైనఫాలలోచనుభుజం బొరయునట్లుగా నిలిచినం జూచి యాజ్ఞదత్తి చిత్తంబునందు. ॥

147 ||

సీ. ఎవ్వతె యొక్కొ యీయిందుబింబానన?
జగదేకసౌభాగ్యజన్మభూమి!
కమలాయతాక్షి నాకంటె వెగ్గలముగా
నెటు చేసె నొక్కొ తా నీతపంబు?
పరమేశుఁ డీబింబఫలపాటలాధర
నను మీఱ మన్నించినాఁడు మేలె?
భాగ్యంబు గా కేమి బాలేందుశేఖరు
కృపఁ గాంచె నీరాజకీరవాణి!
తే. యనుచుఁ గ్రేగంట నీరసం బావహింప
గినుపుకిలికించితము నాత్మఁ గీలుకొనఁగ
సవతి వీక్షించు ప్రౌఢయోషయును బోలె
బ్రాహ్మణుఁడు చూచెఁ బర్వతరాజతనయ. ||148 ||

వ. అప్పుడు. ||149 ||

సీ. కృత్యపంచకము సాగింపలేఁ డేయింతి
ప్రాపు లేక కృతాంతభంజనుండు
నిండుఁజందురుని జంద్రిక వోలె నేభామ
పంచబాణవిరోధిఁ బాయకుండు
నేలేమ శశిమౌళి కిచ్ఛాక్రియాజ్ఞాన
శక్తియై కల్పించు సకలజగము
నేగంధగజయాన హృదయ మువ్విళ్ళూర్చి
భవునిమై చక్క సాఁబాలుఁ గొనియె
తే. మహితహృల్లేఖికామహామంత్రమునకు
నేవరారోహ ముఖ్యాతిదైవతంబు
సకలజగదధిష్ఠాత్రి యాశైలపుత్రి
విభున కి ట్లని మధురోక్తి విన్నవించె. ||150 ||

ఉ. త్ర్యంబక! యీతఁ డెక్కడిదురాత్మకుఁ? డీయవలక్షణం బపాం
గంబుల మాటిమాటికిని గన్గొనుచున్ బహుభంగుల న్వికా
రంబులు చూపెడుం దరతరంబ యబద్ధము లాడెడున్ రహ
స్యంబున వీని కిట్టి చన వబ్బుట నీకృపపెంపునం జుమీ! ||151 ||

క. నారూపమునకు మదిలో
నీరసపడుచున్నవాఁడు హృదయేశ్వర! ని
ష్కారణముగ నీచందం
బారసి యెఱుఁగంగవలయు నని పలుకుటయున్. ||152 ||

వ. మందస్మితసుందరవదనారవిందుండై యిందుధరుండు ధరాధరపుత్త్రి కి ట్లనియె. ||
153 ||

చ. మనమునయందు నెగ్గులును మానుము పర్వతపుత్త్రి! వీఁడు నీ
తనయుఁడు నందను ల్బహువిధంబుల ధౌర్త్యము లాచరించినం

గినియునె తల్లి భావమునఁ? గీ ల్పరికించిన దేవతావలం
బనపరభావమై పరఁగు భావవిలాసము లీప్రకారముల్. ॥154॥

క. ఈకాశీక్షేత్రమున న
నేకాబ్దము లాచరించె నీతఁడు తప మ
స్తోకగుణా! యీపుణ్య
శ్లోకునిఁ గరుణార్ద్రదృష్టి జూడఁగ వలయున్. ॥155॥

క. ఏ వర మిచ్చెద వీనికి
నీవును వర మిమ్ము నాకు నీకును భేదం
బావిష్కరింపవచ్చునె?
యేవారికి నైనఁ బర్వతేశ్వరతనయా! ॥156॥

వ. అనిపలికి పరమేశ్వరుం డాయాజ్ఞదత్తికి యక్షకిన్నరగుహ్యకలోకాధిపత్యంబును తన సఖ్యంబును నిచ్చె భవానియు. ॥157॥

సీ. ఎడమలోచనము గ్రుడ్డెగసి గవ్వయుఁ బోలె
నుబ్బూత లూఁగంగ నుండుఁ గాక
కుడికన్ను తారకాగోళంబు పల్లయై
యొండులోచనముతో నొరయుఁ గాక
యీశుండు గృప చేసి యిచ్చినట్టివరంబు
లట్ల యౌఁ గాకయం చానతిచ్చె
నాయొప్పిదమున కసూయ సేసితి గాన
నభిధఁ గుబేరుండ వగుదు గాక
తే. కాశియం దీవు నిలిపిన కాలకంఠ
దివ్యలింగంబు సర్వసిద్ధిప్రదంబు
నఖిలలోకాభివర్ణనీయంబు నిఖిల
పాపహరమును నగుఁ గాక భవ్యచరిత! ॥158॥

వ. అని పార్వతీ దేవి యతని గారవించె. నిది యాజ్ఞదత్తి పుణ్యచరితంబు. ॥159॥

మ. ధనవంతుండగు బుద్ధిమంతుఁడగు విద్యావంతుఁడౌ సాధునం
దనవంతుండగు బుత్త్రవంతుఁడగుఁ గాంతావంతుఁడౌ నిత్యశో
భనవంతుండగుఁ గీర్తిమంతుఁడగు సత్త్వాద్రిధాన్యవంతుం డగున్
ధనదాధీశ్వరు మానవోత్తముఁడు సందర్శించి కాశీస్థలిన్. ॥160॥

వ. విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవు దక్షిణభాగంబునం గుబేరేశ్వరస్థానంబునందుఁ గుబేరేశ్వరు సేవించినవారికి నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు సిద్ధించు నని యిట్లు యాజ్ఞదత్తికి నభిమతంబులం బ్రసాదించి దేవుండు దేవీసహితుండై యనక్షరం బైనపదంబు ప్రవేశించె. ఈ ప్రకారంబున శంభుతోఁ జెలికారంబు వడసి ధనదుఁడు. ॥161॥

సీ. ఏపట్టణమునకు నెలదోఁట నందనా
రామంబు తాఁ జైత్రరథవనంబు
క్రీడావిహారదీర్ఘిక యేపురమునకు
మధురామృతాంబువు మానసంబు
మాణిక్యముకురబింబంబు కైలాస మే

నగరివారవధూజనప్రతతికి
నేవీటిపొలిమేర యింత యం తనరాని
దవ్వుల నున్న యుత్తరపుదిక్కు
తే. యట్టియలకాపురము నిధానాధివరము
రాజధానిగఁ దారకారాజమౌళి
రాజితం బైనకృపపెంపు ప్రాపు గాఁగ
రాజరా జేలె నెరవైన రాజసమున. ||162||

వ. ఆరాజరాజు రాజీవభవహరిపురందరాది బృందారకమకుటసందానితవికచమందార కుసుమమాలా మకరందబిందుధారాధౌతచరణారవిందు మందరాచల మంథాన మధ్యమాన దుగ్ధజలనిధిగర్భావిర్భూతకాలకూటకృపీటభవపిండగండూ షాకళంకితకంఠమూలోపకంఠకంఠోక్తభువనరక్షాదాక్షిణ్యు దాక్షయణీకుచకలశపాళికేళికస్తూరికామకరికాముద్రాభిముద్రితవక్షఃకవాటుఁ బశ్యల్లలాటుఁ గుటిలసుధామయూఖశకలవిచికిలకలికాకల్పితావతంసుఁ బాంసుక్రీడాపరిచయపేశలం బగుశైశవస్నేహానుబంధంబునంబోలె నిరభిసంధిస్నేహబాంధవంబున భజియించు. ఇది యక్షాధిపలోకస్వరూపంబు. ఈయాఖ్యానంబు సర్వపాపహరంబు. ఇంక నీశానలోకస్వరూపంబు వివరించెద మాకర్ణింపుము. ||163||

ఈశానలోకవృత్తాంతము

తే. అలకయౌల మహోదయ మన్పురంబు
బ్రాహ్మణోత్తమ! యీశానురాజధాని
యందు నుందు రజైకపాదాదు లైన
పదురు నొక్కండు రుద్రులు పారిషదులు. ||161||

సీ. ఫాలభాగముల నంబకము లందఱికిని
నవతంసశశిరేఖ లందఱికిని
డమరుఖట్వాంగఖేటకము లందఱికిని
హస్తిచర్మపటంబు లందఱికిని
శ్యామకంఠప్రదేశమ్ము లందఱికిని
నౌపవాహ్యవృషంబు లందఱికిని
బవమానభుక్కలాపంబు లందఱికిని
నాపాండుదేహంబు లందఱికిని
తే. నందఱికి నగ్నితాపతప్తారకూట
పాటలచ్ఛాయఘనజటాబంధనములు
దేరికొనఁ జూడు మీశానుదిక్కునందు
బ్రాహ్మణోత్తమ! రుద్రుల పారిషదుల. ||165||

వ. ఇందఱు నానందకానంబుననందు నీశానదేవుదివ్యలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించి యారాధించి తత్ప్రసాదంబున నీశానదిక్కునందు శాశ్వతసుఖైశ్వర్యంబుల నొందినారు. ||166||

తే. కాశి నీశానదేవు శ్రీకంఠుఁ గొలిచి
కాంచు మనుజుఁడు హృదయసంకల్పసిద్ధి
కాశికాక్షేత్ర మష్టదిక్పాలకులకుఁ

గామనావాప్తిసంకల్పకల్పతరువు. ॥167॥

వ. అనిన విని (యనంతరంబ) కొంతద వ్వరిగి శివశర్మ వారల కిట్లనియె. ॥168॥

సీ. ఆవేశచూర్ణంబు లఖిలేంద్రియములకు
శృంగారరససముజ్జీవనములు
శంబరాంతకభుజాజయకీర్తిమహిమలు
కోకదంపతులదృక్కూలశిఖలు
బ్రహ్మాండపురవీథిరత్నతోరణములు
యామినీకర్పూరహారలతలు
నీరదాధ్వాంభోధినిబిడాంకురంబులు
కుముదకాననములకూర్మిచెలులు
తే. గరళకంఠాట్టహాసంబు గర్వరేఖ
కైటభారాతి నవనాభికమలశోభ
చంద్రికలు గాయుచున్నవి సాంద్రలీల
భువన మిది యెద్ది? మిగుల నద్భుత మొనర్చె. ॥169॥

వ. అనినఁ బుణ్యశీలసుశీలు రతని కి ట్లనిరి. ॥170॥

చంద్రలోకవృత్తాంతము

మ. మధురాపట్టణవిప్రముఖ్య! శివశర్మా! వేదశాస్త్రాగమాం
బుధిచంద్రోదయ! చంద్రలోక మిది యాప్రో లేలుచుండుం గళా
నిధి యాత్మీయమయూఖకందళశిఖానిష్ఠ్యూతధారాసుధా
విధులన్ భానుగభస్తితప్త మగునీవిశ్వంబు రక్షించుచున్. ॥171॥

వ. సర్గాదియందు శతానందుండు నేత్రంబులను మరీచి, హృదయంబున భృగువు, శిరంబున నంగిరసు, నుదానంబునఁ బులస్త్యు, వ్యానంబునఁ బులహు, నపానంబునఁ గ్రతువు, బ్రాణంబున దక్షు, శ్రోత్రంబున నత్రి , సమానంబున వసిష్ఠు, సంకల్పంబున ధర్ము సృజియించె. అందు నత్రి యనుమునీశ్వరుఁడు. ॥172॥

క. త్రిసహస్రదివ్యవర్షము
లసదృశధృతి నాచరించె నాతఁడు దపమున
విసమాన మతనితేజో
రసపూరం బెగసె బ్రహ్మరంధ్రము దాఁకన్. ॥173॥

సీ. బ్రహ్మరంధ్రము మోవఁ బాటి యయ్యింద్రియ
ద్రవ మోడిగిల్లె నేత్రములలోన
నేత్రగోళంబులు నిండంగఁ బర్వి యా
వీర్యంబు కలధౌతవిమలకాంతి
బదిధారలై పాఱెఁ బదిదిక్కులందును
నమరాపగానిర్ఝరమునుబోలె
స్రవియించుచున్న యాచరమధాతురసంబు
ధరియించి చూ లయ్యె దశదిశలును
తే. నెలలు తొమ్మిది మోచి కాష్ఠలు గఠోర

గర్భులై సూతిమాసంబు గదియుటయును
సత్త్వభారంబు భరియింప శక్తి లేక
వ్రాలె భూమండలంబుపై వడఁకి వడఁకి. ॥174॥

వ. ఆదిగ్దేవతలగర్భంబున నుద్భవించిన తేజం బేకీభవించి చందురుండై యఖిలజగద్ధితార్థం బయ్యరవిందభవునాజ్ఞ నతనిదివ్యస్యందనం బెక్కి యష్టాదశద్వీపంబులలం జరియించి తనకుందాన వృద్ధి బొందె. అతని తేజోనిస్సరణంబున సకలజగదుపకారం బగునదీనివహం బుద్భవించె. అట్లు వర్తించి యాసుధాకరుం డవిముక్తస్థానంబున నమృతలింగమూర్తిఁ జంద్రేశ్వరాహ్వాయు నీశ్వరుం జంద్రమౌళి దనపేరం బ్రతిష్ఠించి యమృతోదర(క)ం బనుకుండంబు నిర్మించి తత్సమీపంబున బహుదివ్యవర్షంబులు దపంబు చేసి యాదేవదేవుని ప్రసాదంబున నోషధీతోయంబులకు నగ్రజన్మలకు రా జయ్యె. అమ్మహాదేవుననుగ్రహంబున వెండియు నాజైవాతృకుండు. ॥175॥

ఉ. ఏటికిఁ దానకం బయినయిక్షుశరాసనవైరిజూటికా
కోటికి మల్లికాకుసుమగుచ్ఛముతేవ వహించి కైకొనున్
బాటలిమంబు మేనపరిపాటివినోదనవేళఁ బార్వతీ
పాటలగంధిచారుపదపద్మనఖంబుల క్రొత్తలత్తుకన్. ॥176॥

తే. రాజరా జయి పాలించె రాజసమున
వసుధ యెల్ల నేకాతపవారణముగఁ
గాశికాక్షేత్రమునఁ బెద్దగాల మేనిఁ
దపము చేసిన బహులఖేదంబు వాయ. ॥177॥

వ. అంత నక్కాశియందు హిరణ్యగర్భాత్రిభృగువులు ఋత్విజులుగా హరి సదస్యుండుగా సినీకుహూద్యుతిపుష్టిప్రభావసుకీర్తిధృతిలక్షులనం దొమ్మండ్రుధర్మపత్నులతోడం గూడి యుమామహేశ్వరప్రీత్యర్థం రాజసూయాధ్వరంబు నొనర్చి యవార్యం బైనయౌదార్యంబున. ॥178॥

ఉ. దక్షిణ యిచ్చె ముజ్జగము దానగుణప్రవరుండు లీల ఫా
లాక్షునిసన్నిధిన్ మఘసమాపనకాలమునందుఁ దారకా
ధ్యక్షుఁడు కాశికాపురమునందు సదస్యులకు బ్రసాదసం
రక్షితసర్వవిష్టపుఁడు రాజు ప్రతాపవిరాజమానుఁడై. ॥179॥

తే. ఇంద్రుకుండంబుకెలనఁ జంద్రేశునొద్దఁ
గాశిలో నవిముక్తోపకంఠభూమిఁ
దపము చేసినచోటన ధవళకిరణుఁ
డాహరించెను రాజసూయాధ్వరంబు. ॥180॥

వ. ఇట్లు రాజసూయాధ్వరంబు చేసినసుధాకరు నవభృథస్నానానంతరమున. ॥181॥

సీ. సకలలోకాహ్లాదసంధానహేతువై
వెలయ నీకౌముదీవిభ్రమంబు
వర్తింతు వీవు నామూర్తిభేదంబులం
దొకమూర్తివై సమగ్రోదయమున
శ్రీకాశిలోఁ బ్రతిష్ఠించినాఁడవు నన్ను

జంద్రేశ్వరుం డనుసంజ్ఞఁ గూర్చి
బ్రహ్మదత్తం బైనరథ మెక్కి యవలీలఁ
దిరిగి తష్టాదశద్వీపములను
తే. నాహరించితి రాజసూయాధ్వరంబుఁ
దత్పరత మీఱఁ ద్రైలోక్యదక్షిణముగఁ
జంద్ర! నీయట్టి ధన్యుండు జగతిఁ గలఁడె?
యనుచు వర్ణించె రాజు ఖట్వాంగపాణి. ||182 ||

వ. ప్రతిమాసంబునం బూర్ణిమాదివసంబున జపహోమార్చనధ్యానదానబ్రాహ్మణభోజనంబులు చంద్రేశ్వరస్థానమునం జేసిన ననంతఫలము నొసంగు. ఎవ్వండేని మత్కులంబునఁ గుహూయోగంబునఁ జంద్రోద(య)వారి నభిషిక్తుండై చంద్రేశ్వరుని సందర్శించి వసురుద్రాత్యతర్పణం బొనర్చు నన్నరుండు పితృప్రసాదంబు వడయు. నతని పితృపితామహు లానందంబున నర్థించి వర్తింతు రని వెండియు. ||183 ||

సీ. ప్రత్యష్ట మీతిథిఁ బ్రతిచతుర్దశి సిద్ధ
యోగీశ్వరీదేవి యోగపీఠి
కాధిరూఢభవాని నకఠోరశశిమౌళి
హాటకతాటంకహారకటక
కేయూరమేఖలాకింకిణికంకణా
ద్యఖిలదివ్యాభరణాభిరామఁ
బింగళాహ్వయ నమద్బృందారకశ్రేణి
నాదిభైరవశక్తి నఖలజననిఁ
తే. గాళిఁ జంద్రేశదేవోపకంఠనిలయఁ
జంద్రకుండోదకంబున జలక మార్చి
గంధపుష్పోపహారాదికల్పనముల
సేవ చేసిన విఘ్నంబు చేరకుండు. ||184 ||

వ. ఇది చంద్రలోకమాహాత్మ్యంబు. ఈయుపాఖ్యానంబు విన్నను బఠియించినను జనున కాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులు సమగ్రంబు లై సంభవించు ననిన విని శివశర్మ పుణ్యశీలసుశీలుర కిట్లనియె. ||185 ||

తే. భాగవతులార! భాగ్యసంపన్నులార!
యింత యొప్పునె యుడులోక మెట్టునెదుర
గగనలక్ష్మీలతాతన్వి కబరిమీఁద
సంతరించిన ముత్యాలజల్లివోలె! ||186 ||

వ. ఈలోకవృత్తాంతంబు వినవలతుం జెప్పుం డనిన నతనికి వార లి ట్లనిరి. ||187 ||

నక్షత్రలోకవృత్తాంతము

సీ. సర్గాదిఁ బరమేష్ఠి చరణంబుపెనువ్రేల
దక్షుండు పుట్టె నాతనికిఁ బుట్టి
రఱువండ్రు కన్యక లాకన్నియలు రూప
లావణ్యలీలావిలాసవతులు

రోహిణీప్రముఖ లారుక్మగౌరాంగులు
శివుఁ గూర్చి యాచరించిరి తపంబుఁ
గాశిలో దివ్యలింగంబు నక్షత్రేశ
సంజ్ఞంబు నొకప్రదేశమున నిలిపి
తే. వరణదరియందు సంగమేశ్వరునియొద్ద
దివ్యవర్షసహస్రంబు ద్రిపురవైరి
మెచ్చి పొడచూపి యడుగుఁడు మీరు వరము
లనిన వార లిట్లనిరి కాలాంతకునకు. ||188||

క. నీయట్టివాఁడు పురుషుం
డాయెడు మా కభవ! యనిన నట్టిఁడ మీకున్
నాయకుఁ డయ్యెఁడు నని దా
క్షాయణులకు వరము నీలకంఠుం డొసఁగెన్. ||189||

వ. వెండియు సమస్తజ్యోతిశ్చక్రంబునడుమ నగ్రగణ్య లయ్యెదరు. మేషాదిరాసులకుం గారణంబు లయ్యెద రాదోషాధీశ్వరుండు బ్రాహ్మణాధిపతి యైనతారకాపతికిం బత్ను లయ్యెదరు. మీచేతం బ్రతిష్ఠితం బైననక్షత్రేశలింగంబు భజించువారలకు భోగమోక్షప్రదం బయ్యెడు. మృగాంకలోకంబునకు మీలోకం బూర్ధ్వలోకంబు గాఁగలయది. సర్వతారకామధ్యంబున మీరు మాన్య లయ్యెద రని యానతిచ్చి శివుం డంతర్హితుం డయ్యె. ఇది తారకాలోకవృత్తాంతం బనిన విని యనంతరంబ ముందట బుధలోకంబుఁ గనుంగొని. ||190||

బుధలోకవృత్తాంతము

సీ. ప్రతిబింబమో గాని రజనివల్లభున క
ధ్యాహారమో కాని యమృతరుచికి
వినిమియంబో కాని విధున కన్వాదేశ
మో కాని యత్రి నేత్రోద్భవునకు
వీప్సయో కాని పూవిలుకానిసఖునకు
నామ్రేడితమొ కాని యుబ్ధిజునకు
నభిధాంతరమొ కాని యరవిందవైరికి
సారూప్యమో కాని చందురునకు
తే. ద్రుమికి నూఢ్చినవాఁడు భర్గునికిరీట
కోటి కాభరణం బైన కువలయాప్తు
మిగులఁ జక్కనికొడకండు మింటినడుమ
గ్రహములం దీతఁ డెవ్వండు? గణములార! ||191||

వ. ఈతఁ డీలోకంబు సంభ్రమమయంబు విలాసమయంబు రాగ
మయంబు శృంగారమయంబును గావించుచుఁ జక్షురాకర్షణ
సిద్ధాంజనం బన మనోవశీకరణమంత్రం బన నింద్రియావేశ
చూర్ణం బనఁ గౌతుకంబునకు సంతోషంబును, సౌభాగ్యం
బునకు సిద్ధయోగంబును, మన్మథునకుజన్మాంతరంబును, యౌ
వనంబునకు సామ్రాజ్యంబును గల్పించుచున్నవాఁడు.
షోడశవర్ష దేశీయుం డీగ్రహగ్రామణి యెవ్వం డనినఁ బుణ్య!
శీలసుశీలురు శివశర్మ కి ట్లనిరి. ||192||

చ. విను మధురామహానగరవిప్రకులోత్తమ! బ్రహవంశవ ర్ధన
శివవర్మ! పుణ్యకథ ధర్మకథల్ పరిపాటిఁ జెప్పఁగా, విన నతి
మాత్రదూర మగు విష్ణుపదంబున కేగుచున్నచో, మనకుఁ
బథప్రయాసములు మానెడు, విఘ్నములుం దొలంగెడున్. ||193||

వ. ఇది బుధలోకంబు. ||194||

సీ. రాజసూయమహాధ్వరం బెవ్వఁ డొనరించెఁ
ద్రైలోక్యహంతకారంబుగాఁగ
నెవ్వానిప్రియభామ లిరువదేడ్వురు నల
ధవళాయతాక్షులు దక్షసుతలు
మన్మథాంతకుజటామకుటకోటికి నెవ్వఁ
డవతంసకుమమాల్యత వహించె
నెవ్వఁడు నలువతే రెక్కి యష్టాదశ
ద్వీపియం దసివాఱు దిరిగె లీలఁ
తే. జంద్రికాపాండుకౌశేయశాటి యైన
యతనుజగజంపుగొడు గెవ్వఁ డవ్విధుండు
పెద్దకాలంబు ముత్యాలగద్దె యెక్కి
వసుధఁ బాలించె నేకోష్ణవారణముగ. ||195||

తే. శైశవంబున శాస్త్రంబుఁ జదువఁ వచ్చి
గురునిప్రియభామ యని చేయుఁ బరమభక్తి
యెవ్వతెకు నట్టితార పూర్ణేందువదన
నాఁటనుండియుఁ గామించె నలినవైరి. ||196||

మ. జడసుల్లెంబును బట్టుదట్టియును రక్షాహాటకాలంకృతు
ల్మెడహారంబులు చుట్టి వన్నియరుచుల్ లీలావిలాసంబు పెం
పడరంజేయఁగ యామినీధవుఁడు విద్యాభ్యాసకాలంబున
న్నిడువాల్గన్నులకుం బ్రమోద మొసఁగు న్నిత్యంబునుం దారకున్. ||197||

సీ. ఆచార్యుప్రియభామ యని కొన్నిదివసంబు
లిచ్చగింపఁడు ఱెప్ప లెత్తిచూడ
నుల్ల మువ్విళ్లూర నొకకొన్నిదినములు
వీక్షించుఁ జూడనివేళయందు
నొకకొన్నితిథులు గర్భోక్తిచాతుర్యంబు
మెఱయ నేకాంతంబ మేలమాడు
నొకకొన్నిఘస్రంబు లొక్కొక్కనెపమున
నంగాంగసంస్పర్శ మాచరించు
తే. నలచి పైఁబడు నొకకొన్నివాసరములు
హృదయ మనురాగసంపద నిగురుగొలిపి
కవయఁ దొడఁగినయది యాదిగాగ నునిచెఁ
జందురుఁడు తార శుద్ధాంతసదనభూమి. ||198||

తే. చదివె గురువొద్ద ధర్మశాస్త్రంబు తొలుతఁ
బరమవిశ్వాసతాత్పర్యభక్తిగరిమఁ

జదివె జంద్రుండు కామశాస్త్రంబు పిదపc
దలిరుcబాన్పున ననురక్తి దారయొద్ద. ||199||

తే. ఆదిగర్భేశ్వరుం డౌట యనుచితంబు
మిగులc జక్కనివాc డౌట మేలు గాదు
పాప మభినవయౌవనోద్భాసి యగుట
యరయ మంచిగుణంబుల యవగుణములు. ||200||

వ. అవినయనిదానం బైనస్వాతంత్ర్యంబునను గుతూహలబహుళం బైనస్వభావంబునను ధైర్యప్రతిపక్షం బైనయౌవనారంభంబునను నెవ్వని కేమనోవికారంబు పుట్టకుండునే? అదియునుం గాక. ||201||

సీ. ఘనతరాహంకారకాలకూటవిషావ
లాభీలములు గటాక్షాంచలములు
దుర్వారతరతీవ్రగర్వగళగ్రాహ
కలితగాద్గద్యఘర్ఘరము మాట
యస్మితాసంప్రభూతిస్మయాపస్మార
విస్తృతధైర్యంబు వినయగరిమ
యుద్దామదర్పభారోష్ణదాహజ్వరా
రంభసంభృతవికారంబు మనసు
తే. చరణచంక్రమ దభిమానసన్నిపాత
జాతసర్వాంగకమ్ములు జనపతులకు
భూభుజులతప్పె యది వారిc బొందియున్న
ధరణిసామ్రాజ్యభారంబు తప్పు గాక? ||202||

సీ. భువనైకధన్విచేc బుష్పాయుధునిచేతc
బ్రసవాస్త్రమున నేటు పడనివాcడు
నతిగాఢమైన క్రోధాంధకారంబునc
గన్నుల నంధుండు గానివాcడు
నిర్ణిబంధనలోభనిద్రాభరంబున
బారవశ్యంబుచేc బడనివాcడు
లక్ష్మీకటాక్షలీలాసీధుమదమున
మనములోపల మన్నcగొననివాcడు
తే. లేడు భూపతిc గలిగెనా వాడు నృపుcడె
విశ్వధాత్రీజనులపాలివేల్పు గాక?
బాహ్యశత్రుల బరిహరింపంగ వచ్చు
నంతరారుల నిర్జింప నలవిగాదు. ||203||

వ. అది యట్లుండెc దదీయవృత్తాంతంబు విను మని యి ట్లనియె. ||204||

తే. తాల్చె గర్భంబు తార సుధాకరునకుc
గువలయేక్షణ రాగంబు గొనలు సాcగ
జంభరిపుదిక్కు ప్రత్యూషసమయమునను
తామరసబంధుగర్భంబు దాల్చినట్లు. ||205||

తే. గర్భసంస్థితుఁ డగుగ్రహాగ్రణి విశుద్ధ
సితయశస్స్ఫూర్తి వెలిఁ బ్రకాశించినట్లు
దారమైదీఁగ వికచలోధ్రప్రసూన
పాండురచ్ఛాయ నొయ్యొయ్యఁ బలుకఁ బాఱె. ||206||

తే. గర్భసంస్థితసద్గుణగౌరవమునఁ
బోలె గాత్రంబు భరియింపఁజాల దయ్యె
నమృతధారారసాస్వాదసముపజాత
తృప్తియును బోలె నాహారతృష్ణ వదలె. ||207||

శా. ప్రత్యుత్థానము సేయుఁ బెద్దలకు నాప్రౌఢేందుబింబాస్య య
ప్రత్యూహస్థిరభక్తిభావమునఁ దోరం బైనగర్భంబుచే
నత్యంతాలస యయ్యు నగ్గురుజనం బందంద వారింపఁగాఁ
బ్రత్యాసన్నసఖీసమర్పితకరాబ్జాతావలంబంబునన్. ||208||

క. అంగన యొక్కొకమఱి యు
త్తుంగమణిస్తంభయష్టితో నొత్తిగిలున్
మంగళభవనాంతరమున
బంగారుమెఱుంగుపాలభంజిక పోలెన. ||209||

ఉ. బింబఫలాధరోష్ఠి మణిభిత్తిపుటంబులయందు నాత్మబిం
బంబు గరావలంబనసమర్థముగా మదిఁ గోరుఁ గేలిసౌ
ధంబుపయిన్ సమున్నతనితంబపయోధరభారగర్భభా
రంబునఁ గోషలాంగకము త్రాడ్పడఁగేలివిహారవేళలన్. ||210||

తే. భవనశృంగారవనలతాపాదపముల
నబలకైదండ పట్టుట యద్భుతంబె?
విహృతసౌధమణిస్తంభవిస్ఫురదంశు
కందళుల నూఁత గొనఁబోవు గర్భగరిమ. ||211||

తే. పనులు పంపంగఁజాలదు ప్రాణసఖుల
భవనకార్యప్రవృత్తికై పద్మనయన
తాను గర్భభరాలసత్వంబుకతనఁ
జేయఁజాలదు మఱి వేఱ చెప్ప నేల? ||212||

మ. అట మున్నెక్కుడుకేలిశైలమున నధ్యారోహణం బాచరిం
చుటకై నెచ్చెలికత్తియన నగుచుసంసూచించినన్ గాంత యొ
క్కట సంత్రాసము నొందుఁ జన్నుఁగవ యాకంపింపఁగా నిండువే
కటిభారంబునఁ జేసి ధీరహృదయల్ గారాదిగర్భేశ్వరల్. ||213||

వ. అంత నట బృహస్పతి పత్నీవియోగవేదనాదూయమానమానసుండై చంద్రుండు చేసినయపరాధంబు హరిహరహిరణ్యగర్భులకు నింద్రాదిసురులకు నెఱింగించిన. || 214||

సీ. తగవు గా దనియె మంతన ముండి వృత్రారి
యనుచితం బనియె హుతాశనుండు

పాతకం బని దెప్పి పలికె దండధరుండు
దౌరాత్మ్య మనియెను దానవుండు
దుష్కర్మ మని చెప్పెఁ దోయాధినాయకుఁ
డపకీర్తి యని తూలనాడె గాలి
యన్యాయ మనియె గుహ్యకసార్వభౌముండు
కాదు కా దనియె శాక్కరగముండు
తే. హేతుదృష్టాంతములు చూపి యెల్లసురలు
నన్వయవయతిరేకమార్గానువృత్తి
బుద్ధిఁ జెప్పరి యివ్విధమున శశాంకుఁ
డమరగురునకు మగుడ నీఁ డయ్యెఁ దార. ||215||

వ. అంత. ||216||

చ. ప్రమథులతోడఁ గూడ నతిభైరవఘోరతరాట్టహాసుఁడై
శమనవిరోధి దాఁకుటయుఁ జంద్రుఁడు వేల్పులతో నెదిర్చిన
న్సమరము తారకామయ మనంగ నభోంగణభూమిఁ దారకా
సముదయభీతిహేతువయి సాఁగెఁ బురారికి నబ్జవైరికిన్. ||217||

తే. ఈశ్వరునితోడ నని సేయ నెట్లు వచ్చు
నన్యులకు నెంతవారికి నాగ్రహమున
నీశ్వరునిమూర్తి గావున నెదిరి నిల్చి
యుద్ధ మొనరించెఁగాక యనుష్ణకరుఁడు. ||218||

వ. అప్పుడు. ||219||

శా. చండీశుం బొదవె న్నిశాకరుఁ డవష్టంభంబు జృంభింప బ్ర
హ్మాండక్రోడము శింజినీధ్వనులతో నాఘూర్ణతంబొంద ను
చ్చండాటోపభుజావలేపకలనాసంరంభవక్రీభవ
ద్గాండీవప్రవిముక్తభీషణమహాకాండప్రకాండంబులన్. ||220||

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రతిఘటించి గెంటింపరాని మగంటిమిం బెచ్చుపెరిగి కలువలనెచ్చెలి చిచ్చులుమియు శిలీముఖంబు లొడలఁ గ్రుచ్చి యార్చి శంఖంబు పూరించి సింహనాదంబు చేసి గాండీవజ్యారావంబు రోదసీకుహరంబు నిండ విధుండు దండమహాకాళనికుంభకుంభోదరవీరభద్రాదిప్రమథవర్గంబుతోడం గూడఁ దన్ను నొప్పించినం గోపించి కించిదారజ్యమానలోచనాంచలుండై లలాటలోచనుండు పురనిశాటతాటంకినీకపోలకస్తూరికా(కరి)మకరికాముద్రాద్రోహియు, జలంధరహృదయగర్వసర్వంకషంబును, సింధురాసురశిరఃకూటపాకళంబును, దక్షాధ్వరమృగధ్వంసనక్రీడానృశంసంబును, దుషారగిరికన్యకాభ్రూవల్లీవిలాసరేఖాలలితశృంగంబును నగు నజగవంబున బ్రహ్మశిరోనామకంబైన దివ్యాస్త్రంబు సంధించిన. ||221||

శా. ఆకంపించె జగత్త్రయంబు దెస లల్లాడెన సముద్రంబు లు
ద్రేకించెన్ భయమందె భూతలము భేదిల్లెన్ గులక్ష్మాధ్రముల్
శ్రీకంఠుం డవికుంఠవిక్రమమునన్ దివ్యాస్త్రముం గూర్చి వి
ల్లాకర్ణాంతముగా వెసం దివిచి శీతాంశు న్నిరీక్షించినన్. ||222||

తే. అప్పు డడ్డంబు సొచ్చి పద్మాసనుండు
ప్రమథనాథునిరోషసంభ్రమము మాన్పి
చంద్రునికి బుద్ధిఁ జెప్పి మాత్సర్య ముడిపి
యాలి నిప్పించె నయ్యుపాధ్యాయునకును. ||223||

చ. అమృతమయుండు గావున సుధాంశునితోడిసమాగమంబునన్
రమణి కశుద్ధి లేగనుచు బ్రహ్మరీశులు సంఘటింపఁగా
నమరగురుండు గైకొనియె నంబుజలోచనఁ దారఁ దారకా
రమణముఖిం ద్యజించె నుడురాజును భామిని నెట్టకేలకున్. ||224||

వ. అనంతరంబ గర్భం బాలోకించి గురుండు దాని కి ట్లనియె. ||225||

తే. అతివ! యీగర్భ మెవ్వరి కైతి చెపుమ
చంద్రునికొ? నాకొ? యని రహస్యమున నడిగె
సిగ్గుపడి యెంత యడిగినఁ జెప్పదయ్యె
నాంగిరసునకుఁ దారఁ తారాధిపాస్య. ||226||

తే. చెప్పకున్నను గోపించి యిషిక యెత్తి
చూలు గరఁగంగ వైవంగఁ జూచె గురుఁడు
వేల్పు లాయిందుముఖిఁ జీరి వెఱక చెప్పు
నిజము చెప్పిన నీకు నేనెగులు లేదు. ||227||

ఉ. నావుడు తార యొక్కవచనంబును బల్కక యూరకుండె ల
జ్జావనితాస్య యై సరసిజాసనుఁ డప్పుడు నేర వచ్చి యో
దేవి! నిజంబు చెప్పు హిమదీధితిసంగతి నైన గర్భమో?
జీవుఁడు దొంటికాలమునఁ జేసినగర్భమొ? యంచుఁ బల్కినన్. ||228||

తే. తోయజదళాయతాక్షి కేల్దోయి మోడ్చి
పలికె నెత్తమ్మిచూలితోఁ బ్రస్ఫుటముగ
వనజసంభవ, తారకావల్లభుండు
చూలుచేసినవాఁ డంచు సూక్ష్మఫణితి. ||229||

వ. గురుండును దారకు జన్మించిన కుమారునిం జంద్రుని కిచ్చె. చంద్రుండు నిజనందనునకు బుధుం డను పేరు వెట్టె. బుధుండును దండ్రియనుమతి వడసి కాశి కరిగి బుధేశ్వరుం డనుశివలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించి పెద్దకాలంబు తపంబు చేసి యాబుధేశ్వరలింగంబునందు సాక్షాత్కరించిన విరూపాక్షుం బ్రస్తుతించి యమ్మహేశ్వరువలన నక్షత్రలోకంబునకు నూర్ధ్వంబున నున్నలోకంబున కధీశ్వరుం డయ్యె. ||230||

తే. చంద్రకుండచంద్రేశ్వరస్థానమునకుఁ
బ్రాగ్దిశాభాగమునయందు భక్తి నరుఁడు
కాశికాక్షేత్రసీమ బుధేశుఁ గొలిచి
పరమబోధంబు దప్పఁడు ప్రాణవిరతి. ||231||

తే. అనుచు గోవిందకింకరు లనఘమతులు
బుధునికథ చెప్పుచుండ నభోంతరమున

బోయె దివ్యవిమానంబు పుణ్యకర్మ
కరులనెల వైన శుక్రలోకంబు డాయ. ॥232॥

శుక్రలోకవర్ణనము

వ. అప్పు డయ్యిద్దఱు శివశర్మ కి ట్లనిరి. నిశితశతక్రతుప్రయోగప్రక్రియాక్రమసమర్థశుక్రలోకం బిది. ఇందు దానవగురుండు గావ్యుం డధివసియించు. ఆభార్గవుండు భర్గువలన వర్షసహస్రంబు కణధూమం బాహారంబుగా దుస్సహం బైన తపం బాచరించి మృతసంజీవనీవిద్యారహస్యంబును సకీలకంబుగా నెఱింగినాఁడు. ॥233॥

తే. ఎఱుఁగ రీవిద్య యెవ్వార లిజ్జగమున
బ్రహవంశాగ్రగణ్యా! వాక్పతి మొదలుగ
గుహుఁడు దక్కంగఁ గరటివక్త్రుండు దక్క
బార్వతీదేవి దక్కంగ భవుఁడు దక్క. ॥234॥

తే. హరునితోడ విరోధించి యంధకుండు
యుద్ధ మొనరించు చొక్కనాఁ డోహటించె
నజగవోన్ముక్తఘననిశాతార్ధచంద్ర
బాణనిర్భిన్నవక్షఃప్రపాతుఁ డగుచు. ॥235॥

వ. కాలకంధరునకు నంధకాసురునకు నైన యమ్మహాయుద్ధంబున నీల్గిన రాక్షసులను మృతసంజీవనీవిద్యాప్రభావంబున భార్గవుండు బ్రతికించుచుండ దండనికుంభకుంభోదరప్రముఖు లగు పారిషదులు పరమేశ్వరున కి ట్లనిరి. ॥236॥

సీ. దేవ! మహాదేవ! త్రిపురదైత్యధ్వంస!
యభవ! మావిన్నప మవధరింపు
మీచేత బడసిన మృతజీవనీవిద్య
బ్రతికించుచున్నాఁడు భార్గవుండు
దైత్యవర్గము నెవ్విధంబున మా కెట్లు
జయము సిద్ధించు? నాఁ జంద్రమౌళి
నందికేశ్వరుఁ బంచి బందిగ్రహణలీల
గావ్యుఁ దెప్పించి శ్రీకంధరుండు
తే. గరతలమునఁ బరిపాండుకాంతి నతనిఁ
దాల్చి దధితోడిచలిదిముద్దయును బోలె
విషము మ్రింగినపెన్నుద్ది వేల్పుఱేఁడు
మనసిజారాతి మ్రింగి గట్టునఁగఁ ద్రేపె. ॥237॥

వ. అంధకాసురుండును భార్గవుండు లేని పిమ్మటం గొంతకాలంబునకుఁ గృతాంతమర్దనుచేత హతుండయ్యె. బహుకాలంబు కాలకంఠుజఠరగోళంబునం దుండి కావ్యుండును. ॥238॥

మ. స్రవియించెన్ దుహినాంశుశేఖరుని మేఢ్రద్వారమార్గంబునన్
గవిశుక్లం బయి తత్క్షణంబున నిజాకారంబుఁ దాల్చె న్మనో
భవవిద్వేషి నిజాత్మసంభవునిఁ గా భావించి వీడ్కొల్పె భా

ర్గవు నాతండు దపంబు సేయ నరిగెన్ గాశీపురీసీమకున్. ||239||

వ. అరిగి యానందకాననంబున లింగప్రతిష్ఠ చేసి యాలింగంబునందు విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవు భావించుచుఁ జంపక దత్తూత కరవీర కుశేశయ మాలతీ కరణికార కదంబ వకుళోత్పల మల్లికా శతపత్త్ర సింధువార కింశు కాశోకపున్నాగ నాగకేసర క్షుద్ర మాధవీ పాటలా బిల్వ మందార ద్రోణ గ్రంధిపర్ణి దమన చూతపల్లవ దర్భ తులసీ నంద్యావర్త దేరదారు కాంచన దూర్వాంకురాదుల శంకరు ననేకకాలం బారాధించి శుక్రుఁ డీలోకంబుక కధీశ్వరుండయ్యె. ||240||

క. వారాణసి శుక్రేశ్వరు
నారాధించిన వరుండు ప్రాపించు సమ
గ్రారోగ్యాయుఃపుత్త్ర
శ్రీరాజ్యైశ్వర్యశౌర్యచిరసౌఖ్యంబుల్. ||241||

అంగారకలోకవృత్తాంతము

వ. అట నూర్ధ్వంబున నున్నయది లోహితాంగలోకంబు. ||242||

సీ. తొల్లి దాక్షాయణితోఁ బాసి శంభుండు
మహసంతాపాగ్ని వేఁగుచుండె
నావేళ నొక్కనాఁ డభవుఫాలంబునఁ
బ్రస్వేదబిందు వుత్పన్న మయ్యెఁ
బరిపక్వకూశ్మాండఫలసన్నిభం బైన
యాఘర్మజలకణం బవని వ్రాలె
వ్రాలి తత్క్షణమ యవ్వసుమతీస్థలమునఁ
బద్మరాగోపలప్రతిమకాంతి
తే. నొక్కదివ్యకుమారుఁడై యుండె నెదుర
నతని నందను గాఁ శంభుఁ డాదరించె
ధాత్రియును వాని భావించెఁ దనయు గాఁగ
నతఁడు ధృతిమెయి దుము సేయంగఁ గోరి. ||243||

సీ. భాగీరథీగంగ ప్రవహించు నేవీటి
పరిసరంబున కుదగ్భాగమునను
వరణాతరంగిణీవార్నిర్ఝరములతో
నసి(లి)వేణి యేవీటియవధిఁ గూడెఁ
దప్తంబు హుతమును దత్తంబు నేవీటి
యైదుక్రోసుల నిచ్చు నమృతలక్ష్మి
వలచు నేవీటి కవ్యాజరాగస్ఫూర్తి
శైలకన్యకకంటెఁ జంద్రమౌళి
తే. యట్టి కాశికి గురునాజ్ఞ నరుగుదెంచి
పరమనైష్ఠికుఁ డగుచుఁ దపం బొనర్చెఁ
గలుషసంతానకాననాంగారకుండు
ధారకుఁడు భూతధాత్రి కంగారకుండు. ||244||

తే. పాంచముద్రమహాస్థానపదమునందుఁ

గాశి శాశ్వతదేశోపకంఠభూమి
నిష్ఠ నంగారకేశుఁ బ్రతిష్ఠ చేసి
కాంచె నీలోక మేల నంగారకుండు. ॥245॥

వ. ఇది యంగారకలోకవృత్తాంతంబు. ॥246॥

బృహస్పతిలోకవృత్తాంతము

క. అదె వీక్షింపు బృహస్పతి
పదము ధరామరవరేణ్య! బహువిధశుభసం
పదలకు నాస్పద మీతఁడు
చదివినవాఁ డర్థశబ్దశాస్త్రము లెల్లన్. ॥247॥

వ. అయ్యాంగిరసుండు కాశీక్షేత్రమున కరిగి యందుఁ దనపేర శంభులింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించి తత్సమీపంబున బహుదివ్యవర్షంబులు దపంబు సేసి తనకుం బ్రత్యక్షం బైన విరూపాక్షు నిట్లని సంస్తుతించె. ॥248॥

తోటకము. జయశంకర! శాశ్వత! చంద్రధరా!
భయనాశ! గిరీశ్వర! భక్తపరా!
నయనత్రయభాస్వర! నాగహరా!
యయవర్ధన! శాంత! దయామధురా! ॥249॥

తోటకము. భువనావన! పావన! భూతపతీ!
భవ! పన్నగభూషణ! భద్రకృతీ!
శివ! దేవ! మహేశ! విశిష్టమతీ!
భవభంగ! ఫలప్రద! పాపహృతీ! ॥250॥

తోటకము. శ్రితపాపవిభంజన! సిద్ధనతా!
క్షితిజార్ధవపుర్ధర! చిద్విదితా!
మృతిజన్మవిధూత! హరిప్రణుతా!
సతతప్రణవధ్వనిసాధరతా! ॥251॥

క. చాటుకవితాకళాపరి
పాటిం బాటించి యారభటిభక్త్యావే
శాటోపంబున గీష్పతి
తోటకవృత్తములఁ బొగడెఁ దుహినాంశుధరున్. ॥252॥

శా. ఆటోపారభటి న్మునీశ్వరుఁడు దన్నుందంద వర్ణింప ద
చ్చాటుప్రౌఢికిఁ జేసె ధూర్జటి మహాశ్లాఘాశిరఃకంపమున్
జూటీకూటవిటంకకోటివిలురత్స్రోతస్వినీవీచికా
కోటీధాటిరటత్కరోటుకుహరక్రోడావగాశ(ప్ర)ంబుగాన్. ॥253॥

వ. ఇట్లు ప్రీతుండై. ॥254॥

సీ. బృహదుగ్రతపము సంభృతనిష్ఠఁ జేసిన
సామర్థ్యమున బృహస్పతివి కమ్ము

ప్రాణంబు ప్రాణమై భక్తిఁ జేసితి గాన
జీవాహ్వయము నీకుఁ జెల్లుఁ గాక
వాగ్డంబరమునఁ గైవారంబు సేసితి
తగుదు వాచస్పతిత్వమున కీవు
పఠియించువారికిఁ బ్రాభవస్ఫురణంబు
దొరకించు నీచాటుతోటకములు
తే. లోహితాంగుఁడు పాలించులోకమునకు
నూర్ధ్వమైన పదంబున నుండు వత్స
యనుచు వరములు కృపచేసి యసితగళుఁడు
బ్రహ్మ దలఁచెను దేవతాప్రతతితోడ. ||255||

వ. సంస్మరణమాత్రంబున నేగుదెంచిన బ్రహ్మాదిదేవతలచేత నవ్వాచస్పతికి దేవతాచార్యపదవీసామ్రాజ్యంబునకుం బట్టాభిషేకంబు చేయించి యప్పంచాననుండు చంద్రేశ్వరునికి దక్షిణభాగంబున విశ్వేశ్వరునికి నిరృతిభాగంబున ధీషణుండు ప్రతిష్ఠించిన ధిషణేశ్వరునియందు సంక్రమించె. గురుండును నీలోకంబున కధీశ్వరుం డయ్యె. ఇది బృహస్పతిలోకవృత్తాంతంబు. ||256||

తే. దివిజగురునిపదంబు నతిక్రమించి
సౌరిభువనంబు గాంచి యాశ్చర్య మంది
పుణ్యశీలుండు శివశర్మ పుణ్యశీలు
నకు సుశీలున కి ట్లనుఁ బ్రకటఫణితి. ||257||

ఉ. పాండురపద్మలోచనునిపార్శ్వగులార! మహాత్ములార! మా
ర్తాండసమానతేజ మిదె ప్రాంతమునందు సముజ్జ్వలప్రభా
మండలమధ్యవర్తియు సమగ్రవిలాససమన్వితంబు నై
రెండవనాకలోక మన దృష్టికి నిం పొనరించె నెంతయున్. ||258||

శనైశ్చరలోకవర్ణనము

వ. ఇది యెవ్వరిలోకం బనిన వార లి ట్లనిరి. ||259||

తే. శంసితవ్రత! యిది శనైశ్చరునిలోక
మితఁడు గ్రహములలో నెల్ల నతివిశిష్టుఁ
డిమ్మహాత్ముని శుభచరిత్రమ్ము వినుము
విశదముగఁ జెప్పెదము నీకు విస్తరించి. ||260||

సీ. నారాయణునినాభినలినమధ్యంబున
జనియించె బ్రహ్మ యావనజజునకు
సంభవించె మరీచి సంయమిగ్రామణి
గలిగె నమ్మౌనికిఁ గశ్యపుండు
ప్రభవించె నాకశ్యపప్రజాపతికి మా
ర్తాండుఁ డబ్జానుండు త్వష్టకూఁతు
సంజ్ఞాభిధాన రాజనిభాస్య వరియించెఁ
దరణికి నది యపత్యత్రయంబుఁ
తే. గాంచె మను వన యముఁ డనఁగాఁ దనయుల

యమున యనుకన్య నక్కాల మప్పురంధ్రి
యోర్వలేదయ్యె మగనియత్యుష్ణమైన
తేజమున కతికోమలదేహ యగుట. ||261||

వ. అంత. ||262||

తే. ఛాయ యనుదాని సృజియించె సంజ్ఞ యొక్క
మానినీమణి నాత్మసమానమూర్తి
నగ్రమునయందుఁ బ్రాంజలి యగుచు నుండె
నతిప్రతిచ్ఛాయ లలితమాయాస్వరూప. ||263||

వ. సంజ్ఞాదేవి సవర్ణ యగు నాఛాయ కిట్లను: కల్యాణి! యేఁ బుట్టినింటికిం బోయివచ్చెద. నామాటై నీవు మదీయాజ్ఞ సూర్యునికిం బరిచర్య చేయుము; మనువును, యముండును, యమునయు ననునీయపత్యత్రయంబు త్వదీయంబుగాఁ దలంపుము. ఈరహస్యంబు కచగ్రహణశాపపర్యంతం బెవ్వరికిం జెప్పకు మని యప్పగించి పితృగృహంబునకుం బోయె; నిట సవర్ణయు. ||264||

తే. అష్టముం డగు సావర్ణి యనెడుమనువు
మఱి శనైశ్చరు భద్రాసమాఖ్యఁ గన్యఁ
గాంచె నుష్ణాంశువలన నక్కలువకంటి
తరణియును దాని సంజ్ఞఁగాఁ దలఁచియుండె. ||265||

వ. ఆసవర్ణయు సర్వస్త్రీస్వభావం బగు సాపత్న్యగుణంబున సంజ్ఞాసంతానమునకంటెం దనసంతతియందు నత్యంతవాత్సల్యంబు వాటించి భోజనాలంకారలాలనంబులపట్టున వైషమ్యంబు గలిగియుండ నొక్కనాఁడు భవితవ్యతావిలాసంబు ననో! బాల్యచాపలంబుననో! మమతాస్వాతంత్ర్యంబుననో! జముండు సంజ్ఞాస్వరూపిణియైన పినతల్లి ఛాయాదేవిం గోపించి తన్నుం దలంచి పాదం బెత్తిన. ||266||

సీ. తనకు సంజ్ఞాదేవి మనములోఁ గడు నమి
యిల్లడ వెట్టుట యెట్లు మఱచెఁ?
బసిబిడ్డ నేరమి పట్టి పాలార్పంగఁ
దగవు గా దని యేల తలఁపదయ్యెఁ?
దా నేమి బిడ్డలఁ గానదా? సవతాలి
కొడుకు త ప్పొకటి లోఁ గొన్న నేమి?
యల్పదోషంబున కననురూపం బైన
ప్రబలదండన మొనర్పంగఁ దగవె?
తే. జముఁడు దనమీఁదఁ బాదంబు చాఁచినపుడు
కనికరం బింత లేక యక్కలువకంటి
కంటికొనఁ గెంపు గదురంగఁ గనలి చూచి
పదము దెగి పడ శపియించె బాలు నతని. ||267||

వ. అవ్విధం బెఱింగి భానుండు ఛాయాదేవిం జూచి యిట్లనియె. ||268||

తే. ఎట్టియపరాధ మొనరించెనేనిఁ దల్లి
కొడుకు శపియింప దిబ్బంగిఁ గ్రూరబుద్ధి

నతివ! సత్యంబు చెప్పు మెవ్వతవు నీవు?
నావుడును శాపభీతి నన్నలిననేత్ర. ॥269॥

వ. తనవృత్తాంతంబు సెప్పె; చెప్పిన దానియం దపరాధంబు పొడగానక యమునిం జూచి మాతృశాపంబు నివర్తింప శక్యంబు గాదు. నీచరణంబునం గలమాంసంబు కృమికీటంబులు తొలిచి భక్షింప భూమిపయిఁ బడియెడు నని పలికి కొడుకు నూఱడించి త్వష్టృప్రజాపతిభవనంబునకుం బోయి యతనివలన నిజభార్య దపంబు సేయం జనుటయు, నున్న గుఱుతును నెఱింగి యరిగి యగ్రభాగంబున. ॥270॥

సీ. కఠినరింఖాపుటీఘట్టనంబుల భూమి
పటహనిస్వానంబు ప్రస్తరింప
ధవళలాంగూలపల్లవచాలనంబులు
గౌముదీచ్ఛాయలఁ గ్రాసి యుమియ
వెలిదామరలఁ బోలు వెడఁదకన్నులయందు
దారంబు నళులచందము వహింపఁ
బ్రోథసంపుటపరిస్ఫురణావసరముల
దంతగోరకకాంతి దళుకు సూపఁ
తే. గొదమగోడిగ యై కురుక్షోణియందు
విపినవీథుల నేకాంతవృత్తిఁ దిరుగు
పరమపుణ్యాంగనాజన ప్రథమగణ్య
సంజ్ఞఁ బొడగాంచె దవ్వులఁ జండకరుఁడు. ॥271॥

ఉ. ఘోటికయై చరించు తనకూరిమిభామినిఁ జూచి క్రమ్మరన్
ఘోటకరూపుఁడై యతఁడు క్రొవ్వెసలారెడుకావరంబుపై
పాటున డాయవచ్చి నిరుపాధికసౌహృదవిభ్రమంబునన్
జీటికి మాటికిం దిశలు చిల్లులు వోవఁగఁ జేసె హేషలన్. ॥272॥

తే. అశ్వరూపుఁ డైన యరవిందబాంధవుఁ
డశ్వ యైన సంజ్ఞ నల్లఁ జేరి
కావరంబుతోడి కందర్పవిక్రియ
మోర మోర మోపి మూరుకొనియె. ॥273॥

వ. ఇవ్విధంబున సాక్షాత్కరించిన తపోలక్ష్మియుం బోలె నబ్బ డబానలజ్వాలాజాలలీలాప్రీడావహమహఃపటలపాటలిమపల్లవితదశదిశాభోగ భోగింపం దలంచి పుష్పవిషమబాణచిటకంబున నకఠోరదూర్వాంకుచర్వణక్రియాసమభిహారహరితఫేనచ్ఛటాచ్ఛేదపిచ్ఛిలంబును, దారుణ్యదర్పభరకవోష్ణనిశ్శ్వాసధారాధురంధకంబును, జలాచలప్రోథదళసంపుటంబును నగు నాఘోటీవదనంబు చుంబించె. సంజ్ఞయు నిజాంతఃకరణప్రవృత్తియ ప్రమాణంబుగా నతిప్రమాణమూర్తిస్ఫూర్తి యగునత్తురంగంబుఁ బతంగుండ కాఁదలంచి యిచ్చగించె. అత్తళువైన యమ్మత్తకాశిని కించిదున్నిద్రపారిభద్రకలికాచ్ఛాయాముద్ర కుద్ది యగు ముద్ర విరియించుచు మొగుచుచుం గదలకుండిన మోర మోరతో మోపియుఁ, గండంబు గఱచియు, డాసియుఁ, బాసియు, ఆవళి చేసియుఁ, గొంతదడవు వినోదంబునొంది యక్కుహనాహయం బగ్గోడిగ డగ్గఱి క్రీడించి యుండె. అప్పు డమ్మావునకు ముకుగ్రోళ్ల నెక్కి చరమధాతుద్రవంబు కదంబకుసుమకేసరపరాగగంధపాణింధమంబై స్రవించె.

అయ్యింద్రియంబున జంద్రబింబానను లిద్దఱు గవలవారు నాసత్యు లనం బ్రభవించిరి. అక్కుమారద్వయంబు.॥274॥

తే. విబుధవైద్యద్వయం బయ్యె విమలచరిత!
యంత నిజమూ ర్తి ధరియించె నబ్జహితుఁడు
సంజ్ఞయును దాల్చె నిజమూర్తి సంతసించి
[2]దంపతులు చని రాత్మీయసదనమునకు.॥275॥

వ. అంత నక్కడ శనైశ్చరుండు వారాణసికిం జని లింగస్థాపనంబు చేసె. ఆశనైశ్చరేశ్వరుండు విశ్వేశ్వరదేవునకు దక్షిణభాగంబున శుక్రేశ్వరున కుత్తరంబున సంప్రతిష్ఠితుండై భజియించువారికి భోగమోక్షంబులు ప్రసాదించు. శనైశ్చరునకుఁ దత్ప్రసాదలబ్ధం బీలోకంబు. ఇది శనైశ్చరలోకవృత్తాంతంబు.॥276॥

సప్తర్షిలోకవృత్తాంతము

క. సప్తమహామునిలోకము
సప్తార్చిఃప్రతిమతేజ! సకలైశ్వర్యా
వాప్తికరం బిది చూడుము
ప్రాప్తాఖిలవిద్య! భూసుపర్వవరేణ్యా!॥277॥

వ. మరీచి యత్రి పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతు వంగిరసుండు వసిష్ఠుండు వీరు బ్రహ్మమానసపుత్రులు, సప్తబ్రహ్మలు. వీరికి ధర్మపత్నులు క్రమంబుగ సంభూతి యనసూయ క్షమ ప్రీతి సన్నతి స్మృతి [3]యూర్జ. వీరివలన నా ప్రజాపతులు నానారూపప్రజల సృజియించి బ్రహ్మోదేశంబున నయ్యవిముక్తక్షేత్రంబునఁ దపంబు చేసి మరీచ్యత్రీశ్వరాదిలింగంబులం బ్రతిష్ఠించిరి. సంభూత్యనసూయాదు లగు పతివ్రతలును దమపేర శివలింగంబులం బ్రతిష్ఠ చేసిరి. తత్ప్రసాదలబ్ధం బైన యాలోకంబున సప్తమహామునులును బరమసుఖం బనుభవించుచున్నవారు. ఇది సప్తమహామునిలోకవృత్తాంతంబు. ఈలోకంబున కూర్ధ్వంబున.॥278॥

ధ్రువపదవర్ణనము

సీ. త్రైలోక్యమంటపస్తంభసంభారంబు
గగనలక్ష్మీకంఠకనకభూష
బ్రహ్మాండకేతకీపాదపప్రసనంబు
గంగాతరంగిణీక్రౌంచఖగము
బలిదైత్యమథనాంఘ్రిపంకేజవఖరంబు
దారకావళితులాదండయష్టి
ధాతృలోకద్వారదంతకవాటంబు
గ్రహమండలీపశుగ్రామవేది
తే. తారకాశింశుమారకాకారుఁ డైన
యాదినారాయణునితోఁకయలఁచివ(పు)ర
తప్ప కీక్షింపు ధరణిబృందారకేంద్ర!
వివిధకల్పపరంపరాధ్రువుని ధ్రువుని.॥279॥

వ. ఈతనిలోకవృత్తాంతంబు వినుము.॥280॥

క. స్వాయంభువమనుధాత్రీ
నాయకుఁ డుత్తానపాదుఁ డనఁ గాంచె సుతున్
దోయజనేత్రలు గేహిను
లాయయ్యకు నిరువు రంబుజాసనవంశ్యా! ||281||

తే. కాంత యొక్కత సురుచి యొక్కత సునీతి
సురుచి కుత్తముఁ డను పేరిసుతుఁడు పుట్టె
ధ్రువుఁడు పుట్టె సునీతి కాధ్రువునికంటె
నుత్తమాహ్వయు మన్నించుచుండుఁ దండ్రి. ||282||

తే. ఒక్కనాఁ డోలగంబున నున్నవేళ
గురునితొడమీఁదఁ గూర్చుండె సురుచికొడుకు
ధ్రువుఁడు నేతెంచి వాఁ డున్నతొడయె యెక్క
సురుచి వారించె భూపతి చూచుచుండె. ||283||

వ. అప్పుడు మఱలి వాఁ డంతఃపురంబున కరిగి యావృత్తాంతం బంతయుఁ దల్లి కెఱింగించి పిన్నయయ్యను నుత్తమక్షత్త్రియతేజోవిశేషంబునం బరిభవంబు సహింపఁజాలక తల్లియనుజ్ఞ వడసి తపంబు సేయ జనువాఁడై యదృచ్ఛాగతు లగు సప్తఋషుల గాంచి సముచితప్రకారంబునం దనవృత్తాంతంబు వారి కేఱిఁగించి వారివలన ద్వాదశాక్షరమంత్రం బుపదేశంబు గొని పరమభక్తిపరాయణుం డైన నారాయణు మధువనప్రాంతంబున యమునాతటంబునఁ బెద్దకాలంబు పెక్కువిఘ్నంబులకు మనంబు చలింపనీక యారాధించి సాక్షాత్కరించిన యప్పుండరీకాక్షువలన విశ్వోత్తరం బైన యిప్పదంబుఁ గాంచె. ||284||

తే. ధ్రువుని కిచ్చినవరమును ధ్రువము గాఁగ
నతఁడు దాను వారాణసి కరిగె శౌరి
వానిఁ దనవెన్కదిక్కున వైనతేయు
మీఁద నెక్కించుకొని చిట్టమిడుచు నంత. ||285||

మ. శివుఁ గాశీపతి విశ్వనాయకుని సంసేవించి యప్పార్వతీ
ధవునాజ్ఞన్ గ్రహచక్రవాళమున కూర్ధ్వం బైనలోకంబునన్
ధ్రువ! వర్తింపు మనేకకాల మనుచున్ బోధించి యేగెన్ మనో
జవనుం డైనఖగేంద్రు నెక్కికొని విష్వక్సేనుఁ డెందేనియున్. ||286||

వ. ధ్రువుండును. ||287||

సీ. మణికర్ణికావారి మజ్జనం బొనరించి
యవిముక్తమునయందు శివుని నిల్పి
యాశివలింగంబు ననిశంబు సేవించి
యందు విశ్వేశ్వరు నావహించి
పంచాక్షరీమంత్రపారాయణంబును
బ్రణవమంత్రంబును బరిచరించి
విశ్వనాయకుకృపావిభవంబు పెంపునఁ
బరమోన్నతం బైన పదము గాంచెఁ
తే. గాశిలోన ధ్రువేశ్వరుఁ గాలగంతు

భక్తి సేవింప ధ్రువ మైనపదము గలుగుఁ
బంచజనులకు నిది సిద్ధభాషితంబు
సమధికస్మార్తశుభకర్మ! శంబుశర్మ. ॥288॥

వ. అని చెప్పి రంత నివ్విమానంబు ధ్రువలోకంబు గడచి క్రమంబున మహాలోకజనోలోకతపోలోకంబు లతిక్రమించి సత్యలోకంబు గదిసె. అప్పు డవ్విష్ణుకింకరులు శివశర్మ కి ట్లనిరి. ॥289॥

శివశర్మ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరలోకంబుల కేగుదెంచుట

క. ముందఱిది సత్యలోకము
సందర్శింపుము త్రిణేత్రశర్మ! ధరిత్రీ
బృందాలక! యిది పరమా
నందస్థానంబు ద్రుహిణునకు నెల వగుటన్. ॥290॥

వ. అనుచు నతనిం బద్మగర్భుసన్నిధికిం గొనిపోయి రప్పు డవ్విభుండును వారలం బ్రసాదబహుమానంబులం దనిపి ప్రసంగవశంబున నమ్మహాశ్మశానంబున మృతుండు గానివానికి ముక్తి సిద్ధింప దని సముచితప్రకారంబుగా వీడుకొలిపె. శివశర్మయు నమ్మాటకు సంశయాకులుండగుచుఁ దదూర్ధ్వంబుగాఁ జని చని పుణ్యశీలసుశీలురం జూచి మన కింక నెంత ద వ్వరుగవలయు నెఱింగింపుఁడు. ఇప్పుడు పితామహుండు కాశియందు శరీరంబు విడువనివారికి మోక్షంబు లేదనియె. నాకు నిశ్శ్రేయసంప్రాప్తి యెట్లు గల్గు? అవ్విధంబును వివరింపుఁ డనిన వార లిట్లనిరి. ॥291॥

తే. ఉర్వి కెనిమిదికోటుల యోజనముల
పొడవునం దుండు నా బ్రహ్మభువన మనఘ!
యీప్రమాణంబునం దుండు నిందుమీఁద
విష్ణులోకంబు సతతవర్ధిష్ణు వగుచు. ॥292॥

వ. అవ్వైకుంఠంబునకు మీఁదఁ బదాఱుకోట్లయోజనంబుల పొడవున శివలోకంబు కైలాసాహ్వయం బనం దనర్చు. దానికిం బరమం బగు లోకంబు లేదు. ॥293॥

తే. సంశితాచారపర! దాని సంస్తుతింప
నాక కా దచ్యుతునకైన నలీనభవున
కెన శంభునకైనను నహివిభునకు
నైన గీష్పతికైనను నలవి గాదు. ॥294॥

వ. అప్పరమస్థానంబునందు నిందుధరుండు గిరినందనాసహాయుండై దణాధిస్కందనందికేశ్వరాదులు గొలువ నుదారవిహారంబులం బ్రవర్తిల్లుచుండు. అవ్విశ్వేశ్వరుండు విశ్వరక్షణార్థంబుగాఁ జతుర్భుజుఁ జతుర్దశభువనాధిపత్యంబునకుం బట్టాభిషిక్తుం జేసి యనంతరంబ. ॥295॥

విష్ణుపట్టాభిషేకవర్ణనము

సీ. మండువేసవినాఁటిమార్తాండబింబంబు
గోడగించుఁ బసిండిగుబ్బతోడఁ,
దొలుకారు క్రొమ్మెఱుంగులధాళవళ్యంబు

రవణించు రత్నదండంబుతోడ
నచ్చవెన్నెలచాయ హెచ్చుగుం దాడెడు
వెలిపట్టుజగజంపువలువతోడఁ
గడలియం దేకోదకమువేళఁ బుట్టిన
పగడంపుఁదీఁగలపంజుతోడ
తే. వేనవేల్యోజనంబులవిరివి నొప్పు
లక్షకోటిశలాకికాలంకృతంబు
తారకాస్థూలమౌక్తికస్థాపితంబు
విష్ణునకుఁ బట్టె వెనకయ్య వెల్లగొడుగు. ||296||

తే. పార్వతీదేవి కైసేసె బహువిధములఁ
బలుకుఁదొయ్యలి రత్నదర్పణము చూపె
శచి నివాళించె మణిదీపసంచయమున
శేషశయనుని పట్టాభిషేకవేళ. ||297||

సీ. చాముండి యొనరించు జంపెతాళమునకు
భృంగీశ్వరుం డాడె బ్రేంకణంబు
వెనుకదిక్కున నుండి కనకభూషలు మ్రోయ
సూర్యుండు శశియు వీచోపు లిడిరి
వెండికట్టులతోడ వేత్రదండము పూని
సందడి నెడఁ గల్గ జడిసె జముఁడు
గాలోచితంబుగాఁ గైవార మొనరించెఁ
బలుకుఁదొయ్యలి గద్యపద్యసరణి
తే. నఖిలలోకములకును బ్రహ్మాండములకు
నాధిపత్యంబు పూని సింహాసనమున
మునులచే వేలుపులచేత మ్రొక్కు గొనుచు
నచ్యుతుం డోలగంబున్న యవసరమున. ||298||

లయగ్రాహి. మ్రొక్కిరి గణేశ్వరులు మ్రొక్కె జలజాసనుఁడు
మ్రొక్కె మునిమండలము మ్రొక్కిరి దిగీశుల్
మ్రొక్కెను మరుద్గణము మ్రొక్కె గరుడవ్రజము
మ్రొక్కె దనుజావళియు మ్రొక్కి రురగేంద్రుల్
మ్రొక్కె నిగమప్రతతి మ్రొక్కె మనుయూథములు
మ్రొక్కె నితిహాసములు మ్రొక్కె నచలంబుల్
మ్రొక్కెఁ దటినీకులము మ్రొక్కెఁ జతురంబుధులు
నక్కమలనేత్రునకు నక్కజపుభక్తిన్. ||299||

వ. ఇవ్విధంబున జతుర్భుజు నిర్భరస్నేహంబున భూర్భువస్స్వర్భువనంబుల సామ్రాజ్యభారభరణంబునకుం బట్టాభిషేకంబు సేసి ఫాలలోచనుండు ప్రావృషేణ్యపయోధరధ్వానగంభీరం బగు నెలుంగున స్వయంభూజంభారిప్రముఖులగు బర్హిర్ముఖు లాకర్ణింప, విష్ణుండ యే ననియును, నేన విష్ణుం డనియును, నాకు విష్ణునకు భేదంబు లే దనియును, హరి మంగళాయతనం బనియును, విష్వక్సేనుండు మాననీయుం డనియును, నారాయణుండు జగద్రక్షాపరాయణుం డనియును, నచ్యుతుం డనాదినిధనుం డనియును, నరవిందలోచనుం డాదిపురుషుం డనియును, హరి సర్వపాపహరుం డనియును, నానతిచ్చి తనయిచ్చ నెచ్చోటి

కేనియు విచ్చేసె. ఈయాఖ్యానంబును చతుర్భుజాభిషేకం బండ్రు. దీనిం బఠియించినను, వినినను, వ్రాసినను నరుల కాయురారోగ్యైశ్వర్యాలవృద్ధులు సంభవించు. శివశర్మ! నీ వీరహస్యధర్మమర్మం బెఱింగి హరిహరత్వంబులయందు భేదంబు సేయకుండుమని చెప్పిరి. అంత నవ్విమానంబు విష్ణులోకంబు గదియుటయు నాతనిం జూచి, యిది వైకుంఠలోకంబు. ఇందు లక్ష్మీసహాయుండై వైకుంఠుం డుండు. నీ విందుఁ బరమానందంబున శతానందపరివత్సరపర్యంతంబు వసియింపుము. ఇటమీఁదివృత్తాంతంబు చెప్పెదము. పుణ్యతీర్థోపాంతమరణంబున నైనఫలంబునను, భూతసుకృతశేషంబునను, భూమండలంబునకు డిగ్గి నందివర్ధననగరంబున వృద్ధకాలుం డనుపేరిరాజువై పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేయంగలవు. నీ రాజ్యంబునందు.॥300॥

క. కురియు నెలమూఁడువానలు
సురభులు చ న్నవిసి పితుకు సుకృతము జరుగున్
ధరఁ గొండ్ర వేలు పండును
బరఁగుం బురుషాయుషంబు ప్రజలకు నెల్లన్.॥301॥

వ. ఇవ్విధంబునం బెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేసి సుతవిన్యస్తరాజ్యభారుండవై కాశి కరిగి యయోధ్యావంతీమధురామాయాద్వారావతీకాంచ్యుజ్జయినీతీర్థసేవాఫలంబున విశ్వనాథుప్రసాదంబున నపవర్గంబుఁ గాంచెద వని పలికి విష్ణుకింకరు లతని దివ్యవిమానంబువలన డించి నారాయణదేవు సముఖంబునం బెట్టిరి. అప్పుణ్యశ్లోకుండును విష్ణులోకంబునం బెద్దకాలంబు సుఖం బనుభవించి పుణ్యశీలసుశీలురు చెప్పినప్రకారంబున మోక్షంబు వడసె నని లోపాముద్రకు గుంభసంభవుండు శ్రీశైలకటకంబునందు సకలతీర్థంబులుం గాశీప్రాపణద్వారంబున నానాసదుపకారంబులై మోక్షంబు సిద్ధించు, కాశి యవ్యవధానంబున ముక్తినిచ్చు ననునర్థంబుఁ దేటపఱిచె. ఇది శివశర్మనిర్వాణం బను నుపాఖ్యానంబు. దీని విన్ననుం బఠియించినను వ్రాసినను నరుల కాయురారోగ్యైశ్వర్యములు సంభవించు నని చెప్పి.॥302॥

ఉ. చేసెఁ బ్రదక్షిణంబు కలశీసుతుఁ డద్రికి మల్లికార్జునా
వాసశిఖాంతరంబునకు వామవిలోచనతోడఁ గూడ విశ్వా
సము భక్తియున్ హితము శాంతియు దాంతియు నొప్ప నంతరా
ధ్యాసితశంభులింగసముదాయము వారక సంభజించుచున్.॥303॥

వ. చేసి కతిపయప్రయాణంబుల.॥304॥

అగస్త్యుండు కుమారస్వామిని దర్శించుట

లయగ్రాహి. సామిమలకుం జని మహాముని ఘటోద్భవుఁడు
భాషయును దాను గడునేమమునఁ బుణ్యా
రామతరువాటి మణిధామమున నున్న యభి
రామసుకుమారతరహేమనిభగాత్రున్
సామజముఖానుజు సుధామధురమందహసి
తామలకపోలవదనామృతమయూఖున్
హైమవతిపట్టి నఖిలామరశరణ్యు నత
కామితకరున్ గొమరసామి భజియించెన్.॥305॥

వ. అనిన విని నైమిశారణ్యవాసులు కుమారస్వామి దర్శించిన యటమీఁది వృత్తాంతం బెయ్యది? యని యడిగిన. ||306||

ఆశ్వాసాంతము

శా. వేమక్షోణివరానుసంభవ! దిశావేదండగండస్థలీ
సీమావిచ్ఛిలదానగంధలహరీశ్లేషానుభూతిక్రియా
సామగ్రీపటుకీర్తివైభవ! కుభృచ్ఛార్దూల! సౌభాగ్యరే
ఖామత్స్యధ్వజ! మత్స్యవంశనృపరక్షాకేలిపద్మేక్షణా! ||307||

క. అరిరాడ్గజకరీరవ
బిరుదాలంకారపృథులభీషణబాహా
కరవాలనిశితధారా
పరిఖండితదుర్మదాంధపరిపంధినృపా! ||308||

ఉత్సాహ. అసమబాణనిభవిలాస! యాజిగాండివాయుధా
బసవశంకరా! విశుద్ధపంటవంశవర్ధనా!
కసిమికోట మేకరాయి కప్పకొండ కిల్లెడా!
ద్యసుహృదవనిపాంతరంగహాలహలవిషానలా! ||309||

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం బైనకాశీఖండం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

[1] కములచేఁ జూఱ

[2] యతిభ్రంశము. కాననిట్లు పాఠముండి యుండును. చనిరి దంపతు లాత్మీయసదనమునకు. (ఉ. వేం. రం)

[3] 'యక్ష' యని పెక్కుప్రతులఁ గనఁబడుచున్నది. ఇది 'సంభూతి రనసూయాచ క్షమా ప్రీతి శ్చసన్నతిః, స్మృతిరూర్జాక్రమాదేషాం పత్న్యో లోకస్య మాతరః' అను మూలమునకు విరుద్ధము.
అరుంధతి యని వేఱొక పా.

శ్రీరస్తు

పంచమాశ్వాసము

శ్రీమార్కండేయయశః
స్వామికృపాలబ్ధధరణిసామ్రాజ్యరమా
హేమాద్రిదానదీక్షిత!
వేమాంబాప్రియకుమార! వీరనృపాలా! ||1||

కుమారాగస్త్యసంవాదము

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. కుమారస్వామి పత్నీసహితుఁడైన మహాముని నగస్త్యు నాదరించి కుశలం బడిగి కూర్చుండ నియమించి వచ్చిన ప్రయోజనంబుఁ దెలిసి వారాణసిమాహాత్మ్యంబు వినిపించువాఁడై యక్కుంభసంభవుని కి ట్లనియె. ||2||

తే. ఆఱుముఖములు గలవాఁడ నౌదుఁ గాని
నిగమశాస్త్రార్థములు గాన నేర్తుఁ గాని
యధిక వైదగ్ధ్యవంతుండ నగుదుఁ గాని
కడఁగి వర్ణింపనోప శ్రీకాశిమహిమ. ||3||

వ. అయినను విను. నా నేర్చుభంగిఁ గాశికామాహాత్మ్యంబు వినిపించెద. అడుగవలసినయర్థంబు లడుగుము. కొల్లాపురము మహాలక్ష్మి పుత్తేర నేతదర్థంబు నీవు వచ్చుట యెఱుంగుదు నని పలికినఁ గుంభసంభవుండు కుమారస్వామి పాదాంభోరుహంబుల కెరఁగి యిట్లనియె. మహాత్మా! యవిముక్తంబు మోక్షస్థానం బనియును, మణికర్ణికాతీర్థంబు తీర్థరాజం బనియును, అప్పుణ్యక్షేత్రం బవిముక్తం బానందకాననంబు మహాశ్మశానంబు రుద్రావాసంబు వారణాసి కాశి యను నామధేయంబులు ధరియించు ననియునుం జెప్పుదురు. అన్నియుం బరిపాటి వినవలతుం దేటపడ నానతిమ్ము. ||4||

తే. అనినఁ బర్వతరాజకన్యాసుతుండు
కలశసూతికి ని ట్లను గారవమున
నిల్వలారి! భవత్సముదీరిత మగు
ప్రశ్నభావంబు విస్తరింపంగ భరము. ||5||

వ. ఈయర్థంబు మాతల్లి పార్వతీదేవి మజ్జనకు హరు నడిగె. ఆసర్వజ్ఞుండు నాజగన్మాతకు నానతిచ్చినప్రకారంబు నీకుం జెప్పెద; సావధానమతివై యాకర్ణింపుము. ||6||

వారాణస్యాదినామనిర్వచనము

సీ. అంబుజాసను నాయురవసానములయందు
గ్రస్తసమస్తలోకప్రపంచ

యై మాయ నిర్వికల్పాకారమునఁ దను
నాశ్రయింపఁగఁ బరమాత్మ యుండె
నిస్తరంగసముద్రనిభమై నిరస్తస
మస్తావధికమయి ప్రాణి కర్మ
పరిపాకకాలంబు ప్రాప్త మయ్యెడునంత
దాఁక నవ్వేళ విధాతృసృష్టి
తే. గగన మొక్కండ చిక్కంగఁ గ్రాఁగిపోవ
నంధకారంబు నీరంధ్ర మగుచుఁ బ్రబలె
సత్తును నసత్తు సవసత్తు రిత్త యయ్యె
నెఱుక పడదయ్యె నేమియు నేమి సెప్ప? ||7||

వ. అనర్కచంద్రగ్రహతారకానక్షత్త్రం బనహోరాత్రం బనగ్నిభూసలిలమారుతం బప్రధానంబ శబ్దస్పర్శం బగంధంబ రూపం బదిఙ్ముఖంబై భువనప్రపంచం బంధకారావశేషంబై యుండ బ్రహ్మాండంబు నిష్పంచకంబై కేవలత్వంబు భజియింప, ననామరూపవర్ణంబు నస్థూలంబు నకృశంబు నహ్రస్వంబు నదీర్ఘంబు నలఘువు నగురువు ననపచయంబు ననుపచయంబు నవాఙ్మానసగోచరంబు సత్యజ్ఞానానందరూపంబు నప్రమేయంబు ననాధారంబు నిర్వికారంబు నిర్గుణంబు నిర్వికల్పంబు నిరాలంబంబు నిర్మాయంబు నిరుపద్రవంబు నై పరబ్రహ్మంబు నిరుద్యోగియై తూష్ణీభావంబు గైకొని నిష్కళంకంబై విహరించుచు లీలాకైవల్యంబున లోకమర్యాద యాచరించి నిజశరీరంబున నొక్కశక్తిం గల్పించె. ఆశక్తి ప్రకృతిరూపంబ వగు నీ వాపరబ్రహ్మంబ. పురుషరూపుం డైన యేను కల్యాణి! నాఁటికాలంబునందు. ||8||

తే. ఉండఁ బ్రో వెచ్చటను లేక యుత్పలాక్షి!
మనము చేరితి మవిముక్తమండలంబు
నాఁడు మొదలుగ నిపుడు గన్నార మందుఁ
గాశికాపురశుభసంజ్ఞకంబునందు. ||9||

సీ. అనిశంబు మనచేత నవిముక్తమై యున్కి
ముగ్ధాక్షి! యిది యవిముక్త మయ్యె
మనకు నానందంబు నొనరించుఁ గావున
నానందవిపినాభిధాన మయ్యె
సంవసింతు మహాశ్మశానభూములఁ గాన
నేనుంటను మహాశ్మశాన మయ్యె
నోరంత ప్రొద్దును నుందు రుద్రుండ నే
నటుగాన రుద్రగేహాఖ్య మయ్యె
తే. నసియు వరణయుఁ గూడుట నక్షరముల
సరవితో వారణాసి యన్ సంజ్ఞ యయ్యెఁ
'గాశృదీప్తా' వనంగ విఖ్యాత మైన
ధాతువునఁ గాశి యయ్యె భూతలమునందు. ||10||

శా. నక్షత్రగ్రహతారకంబులు నరణ్యంబుల్ నదు ల్వార్ధి వి
శ్వక్షోణీధరములున్ దిశల్ వసుమతీచక్రంబు కాలంబుచేఁ
బ్రక్షీణత్వముఁ బొందియున్నయెడ విభ్రాంతిన్ సుఖం బుండఁ గా
శీక్షేత్రం బిది యంబుజాక్షి! మనకున్ సిద్ధించె నెక్కాలమున్. ||11||

తే. [1]ఈరహస్యంబు చెప్పకు మెవ్వరికిని
శంభుభక్తున కత్యంతకాంతిమతికి
శ్రద్ధధానున కధికవిశ్వాసమతికి
ననఘమానసునకు ముముక్షునకుఁ దక్క. ||12||

వ. అని భవుండు భవాని కానతిచ్చె. మణికర్ణికామాహాత్మ్యంబు వినుము. ||13||

మణికర్ణికామాహాత్మ్యము

ఉ. నిండుమనంబుతోడ ధరణిధరకన్యయుఁ దాను గాశిఁ గాఁ
పుండి కుటుంబభారము మహోన్నతిఁ బొందుటఁ జూచి విశ్వనా
థుం డొకనాఁడు శైలసుతతోడ విచారము చేసె దక్షుఁ డొ
క్కండు హితుండు భారకుఁడు గావలదా మనయింతయింటికిన్. ||[14]

తే. అని విచారంబు చేసి కాలాంతకుండు
చూచె నరకంట గిరిరాజసుతముఖంబు
ప్రభవమందె నాచూపునఁ బ్రావృషేణ్యా
ముదిరనీలాంగుఁ డగునొక్కముద్దుకొడుకు. ||15||

వ. అబ్బాలునిం జూచి బాలేందుధరుండు. ||16||

సీ. పుండరీకేక్షణ! పురుషోత్తమాహ్వాయ!
శిఖిపింఛసంఛన్నచికురభార!
యాజానుదీర్ఘబాహార్గళద్వయయుగ్మ!
హరినీలసింహాసంహననకాంతి!
గంభీరనతనాభికాసారభవపద్మ!
శ్యామపిశంగవాసఃకిరీట!
శంఖచక్రగదాసిశార్ఙ్గదివ్యాయుధ!
కందర్పకోటిరేఖావిలాస!
తే. కాశిపట్టణము నైదుక్రోశములును
పటుతరక్షేత్ర మిది రాజ్యపదవి నాకుఁ
బరమపుణ్యాత్మ! యీ కుటుంబము భరింపు
తత్పరత మీఱ భారకత్వంబుఁ బూని. ||17||

వ. అని పల్కి మహేశ్వరుండు బుద్ధితత్త్వస్వరూపి యగు విష్వక్సేనుం గాశికాపురిసామ్రాజ్యభారంబు భరియింప నియోగించె నజ్జనార్దనుండును. ||18||

తే. చక్రమునఁ ద్రవ్వి యొక్కపుష్కరిణి చేసి
ఖననవేళాప్రయాససంజనిత మైన
ఘర్మజలమునఁ బూరించె గైటభారి
యమ్మహాపల్వలంబుఁ గాశ్యంతరమున. ||19||

క. వేయును నెనిమిదియేడులు
తోయజలోచనుఁడు చేసె దుస్సహతప మ
త్తోయాధారముదరిఁ గా
త్యాయన్యధిపతి గుఱించి యతులితభక్తిన్. ||20||

వ. అనంతరంబ.॥21॥

శా. ఇందూత్తంసుఁడు కాశికాధిపతి విశ్వేశుండు ప్రత్యక్షమై
కందర్పారి ముకుందనిర్మితమహాకాసారముం జూచి యా
నందం బొందె వృషధ్వజుండు బహుమానశ్లాఘఁ గావించెఁ దా
మందాందోళితమౌళియై వడి శిరోమాల్యానలుల్ మ్రోయఁగాన్.॥22॥

క. ఫణిభూషణుండు వాపీ
ప్రణుతిశ్లాఘాపరంపరల నొనరింపన్
ద్రిణయనునిదక్షిణశ్రుతి
మణికర్ణిక మిట్టి సరసిమధ్యమునఁ బడెన్.॥23॥

వ. పరమేశ్వరశ్రవణమణికర్ణికాప్రపతనస్థలం బగుటం జేసి యచ్చక్రపుష్కరిణి మణికర్ణికాహ్వయం బై యుండు.॥24॥

తే. చక్రపుష్కరిణీతీర్థసవిధభూమి
శంఖచక్రగదాపాణి శంభు నడిగెఁ
గాశికాతీర్థమాహాత్మ్యగౌరవంబు
శివుఁడు నాకతి యిచ్చె నక్షీణకరుణ.॥25॥

కాశీతీర్థమాహాత్మ్యకథనము

వ. అది వివరించెద నాకర్ణింపుము. మణికర్ణికాతీర్థంబునందు సంధ్యాస్నానజపహోమవేదాధ్యయనంబులు వ్రతోత్సర్గంబులు వృషోత్సర్గంబులు లింగస్థాపనంబులును నక్షయమోక్షఫలంబు నొసంగు. భూతభావిభవత్తీర్థంబు లీతీర్థరాజంబుతో సరిగావు. సాంఖ్యయోగం బాత్మావలోకనంబు వ్రతతపోదానంబులు భవత్తీర్థస్నానంబునకు సమానంబులు గావు. శశమశకకీటపతంగోరగాదులు పంచక్రోశియందుఁ బంచత్వంబు నొంది నిర్వాణలక్ష్మిం గైకొను. కాశీక్షేత్రంబునం దెప్పుడుఁ గృతయుగంబు. ఎప్పుడు నుత్తరాయణంబు. ఎప్పుడు మహోదయంబు. చతుర్వేదాధ్యయనపుణ్యంబు కాశిం బంచాహోరాత్రంబులు వసియించిన వారికిం గలుగు. అశ్వమేధరాజసూయాధ్వరంబుల నుపార్జితము లైన ఫలంబు(లు) కాశిం ద్రిరాత్రశయనంబున సమకూఱు. తులాపురుషదానఫలంబు కాశిం దర్శించినమాత్రంబునం గలుగు. రాజస్థానంబున నాయాజ్ఞ దక్క నితరులయాజ్ఞ చెల్లదు. యోజనశతదూరస్థుం డైన నరుండు కాశీస్మరణంబువలన దోషంబువలనం బాయు. పంచక్రోశప్రవేశసమయంబునం బంచజనునిపాపప్రపంచంబు బహిరంచలంబునన వసియించు. కాశిం బెద్దకాలంబుండి దైవయోగంబునం బరస్థలంబున కరిగి మృతుండైన మనుజునకుఁ గాశీమరణఫలంబు సంభవించు. అవిముక్తక్షేత్రోపనాసంబు కర్మనిరూలనక్షమంబు. మణికర్ణికం గృతాభిషిక్తుం డై తిలవ్రీహియవంబుల బిత్రాదితర్పణం బొనర్చిననరుండు సర్వయజ్ఞంఫలంబునం బ్రాపించు. మణికర్ణికాస్నానానంతరంబున మౌనంబున జితేంద్రియుండై విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవుని దర్శించు నెవ్వండేని వాడు సర్వవ్రతఫలంబులం జేకొను. స్నానదేవతార్చనాజపాదుల మూత్రమలవిసర్జనంబుల సమయంబుల దంతధావనహోమకాలంబుల వాచంయముం డై విశ్వేశ్వరు నర్చించిననరుం డేకవాసరంబునన యావజ్జీవశివార్చనాఫలము నొందు. విశ్వేశ్వరప్రీణనార్థంబు కాశీయందు నిధనంబు నొందుమానవుండు గైవల్యధనలాభంబు లంగీకరించు.

నిష్పృత్యూహం బైనయాగంబున యోగంబున నానాజన్మోపార్జితం బైనఫలంబు కాశియందుఁ దనుత్యాగంబు చేసినజనునకు సిద్ధించు. కాయంబు సాపాయం బనియును, బ్రసూతిమరణక్లేశంబులు దుస్సహంబు లనియును, వితర్కించు నరుఁ డాయురవసానపర్యంతంబుఁ గాశిన యుండునది. ॥26॥

శా. అర్ణోరాశిపరీతభూభువనమర్త్యస్వర్గంఖండంబు సం
పూర్ణైశ్వర్యసమృద్ధి కాశిఁ గృతపాపుం డైనఁ దత్పట్టణా
భ్యర్ణక్షోణుల నైదుక్రోశములఁ బ్రాణాంతంబునన్ మర్త్యుఁ డా
కర్ణింపండు కృతాంతవాహమహిషగ్రైవేయఘంటాధ్వనుల్. ॥27॥

వ. అని శంభుండు విశ్వంభరు నిరీక్షించి యింకొక్కవిశేషం బాకర్ణింపుము. భగీరథుం డనురాజన్యుండు కపిలమునిప్రదీప్తకోపానలదగ్ధు లగుసాగరుల నిరయంబువలన నుద్ధరించుటకై తపోవిశేషంబున మందాకినిం గొనితేర నమ్మహానది యిమ్మణికర్ణికమీఁదం బ్రవహింప నదిమొదలుగా నత్తీర్థంబు సురాసురులకు వర్ణింప నశక్యం బై విలసిల్లుచుండు. ॥28॥

సీ. భాగీరథీస్నానపరతఁ బోలంగ లే
దామ్నాయశాస్త్రాగమాధ్యయనము
వాలాయమును మనోవాక్కాయదురితాళి
విదళించు గంగాభివీక్షణంబు
శ్రీకంఠుకృప లేక సిద్ధింపనేరదు
త్రిదశగంగానదీతీరవసతి
బ్రహ్మవిజ్ఞానసంపత్ప్రాప్తిహేతువు
జహ్నుకన్యాసింధుసలిలసేవ
తే. కలియుగంబునఁ గలుషచిత్తులకు శఠుల
కన్యవిత్తాపహర్తల కనియతులకు
నాత్మయందుఁ బ్రాయశ్చిత్త మాచరింప
గాంక్ష గలయప్డు నరునకు గంగ దిక్కు. ॥29॥

తే. ఆదియుగమునఁ దీర్థంబు లఖిలములును
ద్రేత ద్వాపరమునయందుఁ దివ్యమునకుఁ
బుష్కరంబుఁ గురుక్షేత్రమును సుపర్వ
నిమ్నగయుఁ దీర్థములు బ్రహ్మనిర్మితములు. ॥30॥

తే. కృతయుగంబున ధ్యానంబు కేవలంబు
తపము త్రేతాయుగంబున ద్వాపరమున
నధ్వరంబులు గలివేళయందు గంగ
జనుల కిష్టార్థసంసిద్ధిసాధనములు. ॥31॥

శా. స్వారాజావరజాత! సార మగుప్రాగ్జన్మాంతరాభ్యాససం
స్కారంబు న్మదనుగ్రహంబు వెలిగా స్నానంబు సిద్ధించునే?
వారాణస్యుపకంఠదేశవిలుఠద్వార్వేణివీచీఘటా
ధీరధ్వానపరంపరాకలకలోద్విగ్నాఘభాగీరథిన్. ॥32॥

క. ఆకంఠకరటిడుంఠి

శ్రీకంఠజగండమదమషీచంద్రకితా
నేకప్రవాహజాహ్నవి
వైకుంఠా! యద్ది యెట్టివారికిఁ గలదే! ||33||

క. గంగానది గంగానది
గంగానది యనుచు జేపకడ మేల్కనుచో
గంగఁ గొనియాడు నెవ్వఁడు
భంగించు నతండు ఘోరపాతకచయముల్. ||34||

ఉ. పాయు నలక్ష్మి వాయు నశుభంబులు వాయును దుర్నిమిత్తముల్
వాయు నకీర్తి వాయుఁ బ్రతిబంధము వాయు మహాఘసంఘము
ల్డాయు శుభంబు డాయుఁ గుశలంబులు డాయు మనోరథార్థముల్
పాయక కాశికట్టెదుఱఁ బాఱువియన్నదిఁ దీర్థ మాడినన్. ||35||

క. ఏలా యుపవాసవ్రత?
మేలా యష్టాంగయోగ? మేలా యజ్ఞం?
బేలా తపంబు గంగా
కూలంకషఁ దీర్థ మాడఁ గూడెనె యేనిన్. ||36||

క. శ్రద్ధాపురస్సరంబుగ
సిద్ధస్రోతోవహాంబుశీర్షాప్లవసం
బద్ధహృదయు లగువారికి
సిద్ధించును మోక్షలక్ష్మి చేరువన హరీ! ||37||

ఉ. వానికులంబునుం గులమె? వానితపంబులునుం దపంబులే?
వానికృతంబునుం గృతమె? వానిశ్రుతంబు శ్రుతంబె? కృష్ణ! యె
వ్వానిమనంబు పక్వమయి వ్రాలకయుండును విశ్వనాయకా
స్థానమహాశ్మశానదివిషత్తటినీముఖతీర్థసేవకున్. ||38||

క. విస్మయ మేల? వియన్నది
యస్మత్తేజోగ్నిగర్భ, యటు గాకున్నన్
భస్మము సేయునె కైటభ
ఘస్మర! నిమిషమున సకలకలికలుషములన్? ||39||

చ. నడచుచుఁ గూరుచుండుచును నవ్వుచు నిల్చుచుఁ బారియాడుచున్
గుడుచుచుఁ బవ్వళించుచును గూర్కుచు మేల్కనుచున్ రమించుచున్
బడుచును లేచుచు న్నరుఁడు భావమునం దవిముక్తసీమసం
గడిఁ బ్రవహించు శ్రీగగనగంగఁ దలంచి త్యజించుఁ బాపముల్. ||40||

క. జిహ్మగవిరోధివాహన!
జిహ్మమతుల్ దెలియువారె? చిరకాలమునన్
బ్రహ్మాండమునడుమఁ బర
బ్రహ్మమయపయఃప్రపూరభరసురతటినిన్. ||41||

క. అంగీకరించు మనుజుఁడు
సాంగోపాంగాధ్వరక్రియాఫలము వియ

ద్గంగాపులినంబున శివ
లింగార్చన మాచరించి లెస్సగ శౌరీ. ॥42॥

ఉ. రోదన మాచరించు వగఁ గ్రోధమనోభవరాగరోగమో
హాదులఁ గూడి తీరములయం దఘముల్ దలఁబట్టు పట్టనే
డాదిగ దీనఁ బాయఁబడెనా! మన కంచును గాశికాసమ
ర్యాదము నన్వియత్తటిని నాడఁగ మర్త్యుఁడు గట్టు డిగ్గుచోన్. ॥43॥

తే. గంగ కరుగంగఁ మిగుల విఘ్నములు సేయుఁ
బ్రేతరక్షఃపిశాచికాభూతతతులు
గంగ డాసినపిదప విఘ్నములు సేయ
వాసవుఁడు లేఁడు నరునకు వానితరమె? ॥44॥

మ. అనుషంగంబున నొండె నొండెను విహారాపేక్ష నొండేని ఘ
ర్మనిరాసంబున నొండె దీవ్రభయసంత్రాసార్థ మొండేని న
న్యనియోగంబున నెవ్వఁడే మునుఁగు గంగాంభఃప్రవాహంబు
జనుఁ డాతండును బుండరీకనయనా! శాసించుఁ బాపౌఘముల్. ॥45॥

తే. ఇచ్చ లేకుండినను నగ్ని యెట్లు గాల్చుఁ
దన్ను నంటినవారి నిదాహశక్తి
నిచ్చ లేక క్రుంకినను దహించు నట్ల
తైర్థికునిఁ బొంది యున్నపాతకము గంగ. ॥46॥

క. కంసాంతక! నరుఁ డంతకు
సంసారక్లేశముల విషాదము నొందున్
సంసేవించుం గాశ్యవ
తంసాభరణంబు గంగఁ దా నెపు డేనిన్. ॥47॥

చ. తెగలక కాశికానగరి దేవతరంగిణిఁ దీర్థ మాటకై
యరుగుచు నెవ్వఁ డేని మృతుఁడౌ భవితవ్యథకారణంబుగాఁ
దెరువున నామనుష్యుఁడును దీర్థఫలం బఖిలంబుఁ గాంచి యం
బురుహదళాక్ష! పాపములఁ బోకడవెట్టుఁ బురార్జితంబులన్. ॥48॥

సీ. అరుణాంశుమండలం బంధకారముఁ బోలె
దంభోళి వసుమతీధ్రములఁ బోలె
ఖగసార్వభౌముండు కాద్రవేయుల బోలె
గంఠీరవము భద్రకరులఁ బోలె
దివ్యౌషధంబు వ్యాధినికాయములఁ బోలె
మండువేసవి యెండమడువుఁ బోలె
ఝంఝుసమీరంబు జలధరంబులఁ బోలె
మానదంభంబు ధర్మంబుఁ బోలె
తే. భక్తి సేవించువారిపాపము లడంచు
దురితతరుషండశతఖండపరశుధార
మదనవైరిజటాటవీమల్లికళిక
యభ్రరోధిపయోభంగ యమరగంగ. ॥49॥

క. యావజ్జీవము గంగా
ప్లావం బొనరించునరుఁడు పంకజనయనా!
జీవన్ముక్తుఁడు త్రిజగ
త్పావనుఁ డని చెప్పుదురు తపస్విప్రవరుల్. ‖50‖

తే. వలదు తిథివారనక్షత్రవర్గణంబు
తీరసంవాసజనులకు వారిజాక్ష!
సంచితము లైననిఖిలదోషములు వాయు
నాకవాహిని నేకాభిషేకముననను. ‖51‖

సీ. వలుదచన్నులమీఁది యులుపచ్చిగందంబు
కమ్మతావులు దిఙ్ముఖములఁ బొగవ
శశికాంతమణిశిలాశకలపాండుర మైన
మెయిచాయ చంద్రికామృతముఁ గురియ
జలదేవతాహస్తచామరానిలములు
కుటిలాలకములకు గొండ్లిఁ బరవ
ధవళాతపత్త్రముక్తాదామకంబులు
గురుసువర్ణకిరీటకోటి నొరయఁ
తే. బూర్ణకుంభంబుతో సితాంబుజముతోడ
దరముతోడ నభీతితోఁ గరము లలర
నదనదీపల్వలంబులు గదిసి కొల్వఁ
గాశిఁ బేరోలగం బుండు గగనగంగ. ‖52‖

క. మండూకమకరకచ్ఛప
గండూపదఢులికుళీరకలహంసికకా
రండవబకముల వెండిఁ బ
సిండిని గావించి గంగఁ జిరుముదురు వ్రతుల్. ‖53‖

వ. అని యిందుధరుండు ముకుందున కానతి యిచ్చె. గంగయు పూర్వోక్తప్రకారంబునన యరుగు దెంచి కాశీస్థానంబున కపూర్వాలంకరణం బయ్యె. ఇంకఁ గుంభినీధరపుత్త్రికి నద్దేవు డాన తిచ్చినప్రకారంబునం గాశీమాహాత్మ్యంబుఁ జెప్పెద. కుంభసంభవ! అవధానపరుండవై యాకర్ణింపుము. ‖54‖

తే. పరిహరించును వేదాంతభాగ మన్న
నుపనిషత్తన్న వీనుల నోకలించుఁ
గంటగించును సాంఖ్యయోగంబు లన్న
గాశి నున్నజనుండు మోక్షమునఁ దనిసి. ‖55‖

క. దేహత్యాగము దానము
దేహనిపాతంబు దపము ధృతిఁ బరికింపన్
దేహవియోగమయోగం
బాహా! కాశీపురీకృతావాసులకున్. ‖56‖

తే. విశ్వనాథుండుఁ దేహళి విఘ్నరాజు
గవనిమొగసాల నధికారి గా నొనర్చి

గాశి జొరనీఁడు తనముద్ర గానియొరుని
ముక్తినిధి నెవ్వఁ డొడుచునో మోస మనుచు. ||57||

క. వరణ నసి రెండుదిక్కులఁ
దరుణేందుధరుండు నిలిపెఁ దలవరులం గాఁ
బరు నెవ్వని దా నెఱుఁగక
చొరనీకుం డనుచు ముక్తిచోరవిశంకన్. ||58||

వ. ఈశ్వరాదేశంబునం గాని కాశీనగరం బెవ్వరికిం జొరరాదు. ఈయర్థంబు దేటపడ నొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. దక్షిణాబ్ధితటంబున సేతుబంధసమీపంబున నొక్కగ్రామంబున ధనంజయుం డనునొక్కవైశ్యోత్తముండు గలండు. అతండు మాతృభక్తుండు. తల్లి జరాభారంబునం బెద్దకాలంబునకుఁ గాలధర్మంబు నొందిన. ||
59||

తే. గాసివడి గంగ నస్థులు గలపకున్నఁ
దల్లి ఋణ మెట్లు వాయుఁ బుత్రకున కనుచుఁ
గదలె గోమటి యానందకాననమున
కంబదేహాస్థిశకలసంహతులు పూని. ||60||

సీ. పంచగవ్యముల నాప్లవనంబు గావించి
పంచామృతముల నభ్యంగ మార్చి
యక్షకర్దమమున ననులేప మొనరించి
పుష్పమాల్యంబులఁ బూజ చేసి
పట్టువస్త్రంబునఁ బరివేష్ట మొనరించి
యా టఁ దిత్తిలో నదిమి తుఱిమి
పుటవిగాఁ గంబళంబున ధ్రువంబుగఁ గట్టి
ముద్దగా మన్నద్ది ముద్ర వెట్టి
తే. జతనముగ రాగిపెట్టెలో సంగ్రహించి
యరవఁ దాలంబు నీని చి క్కలవరించి
యంబయస్థుల కుపచార మాచరించె
నొడయనికిఁ బోలె గురుభక్తుఁ డూరుభవుఁడు. ||61||

వ. ఆయస్థిపేటికయు లోహిండియుఁ దండులంబులుఁ గంబళంబులుం దగినసంబడంబును వహించి యొక్కరుండునుం దెరువుతోడునం బెక్కుదేశంబులు గడచి హవిష్యాశనుండును, స్థండిలశయనుండును నైషథపరిశ్రాంతి నభిఘాతజ్వరంబు సోకిన లెక్క సేయక తఱిమి నడచి మార్గమధ్యంబున నొక్కి వేఁటపల్లె నొక్కయాటవికునికిన్ భృతి యిచ్చి మూటమోపించుకొని యెట్టకేలకుం గాశీపట్టణంబు చేరి. ||62||

క. ఆనందవనమునం దొక
వానెవణిజునింట నుండి వైశ్యుండు పదా
ర్థనయనార్థము వోయెం
దా నొక్కఁడు హట్టమునకుఁ దదవసరమునన్. ||63||

వ. మూటలో దామ్రసంపుటకంబున ధనం బున్నయది యని చెంచు వంచనాపరుం డై

బొక్కసం బెత్తుకొని తప్పుతెరువునందన(గాఁ) పల్లెకుం బోయె. ఇటఁ గోమటియును.॥ 64॥

ఉ. అంగడినుండి బియ్యము పదార్థములుం గొని వచ్చి దప్పి మై
నంగము దూల నుష్ణానుచు నల్లన కోమటిసెట్టి మందిర
ప్రాంగణసీమవేదిపయిఁ బందిరినీడను విశ్రమించి పి
ల్చెంగటముం బ్రసేవమును జెచ్చెరఁ దెమ్మనె బంటు మ్లేచ్ఛునిన్.॥65॥

క. విలిచి ప్రతివచన మొదవమిఁ
గళవళమున నిల్లు సొచ్చి కాననచరు న
న్నెలవునఁ గానక వైశ్యుఁడు
నలుమూలలు వెదకి నెమ్మనము దలఁ కొందన్.॥66॥

తే. అస్థిగర్భితతామ్రపేట్యన్విత మగు
బొక్కసము నెత్తికొని పోయె బోయ యనుచు
జననిఁ దలఁచి ప్రయాసంబు సంస్మరించి
మోసఁ దర్కించి యవ్వైశ్యముఖ్యుం డుండ.॥67॥

సీ. మధ్యాహ్నకాలంబు మందాకినీవారి
నభిషేక మొనరింప నబ్బ దయ్యె
శివుని విశ్వేశ్వం శ్రీమన్మహాదేవు
మదనారి వీక్షింప నొదవ దయ్యె
దండపాణిని డుంఠి దక్షిణామూర్తిని
గాలభైరవుఁ గొల్వఁ గలుగ దయ్యె
శ్రీవిశాలాక్షికిఁ జేదోయి మొగిడించి
శిరసుపైఁ జేర్పంగ దొరక దయ్యెఁ
తే. గోమటికిఁ దల్లియస్థులకోకమూట
పాపకర్ముండు చెం చర్థభార మనుచు
వంచనాపాటవంబునఁ గొంచుఁ బోయి
యారివేగంబు చేసిన కారణమున.॥68॥

శా. జాలిం బొందియు డప్పిఁ జెందియు బుభుక్షావేదనం గుందియున్
వ్యాళాభీలకరాళతీవ్రతరమధ్యాహ్నార్కరోచిశ్ఛటన్
జాలం గుందియునుం గిరాటుఁ డరిగెన్ సంరంభశుంభద్గతిన్
వైలక్ష్యంబునఁ జెంచువెంట జననీవాత్సల్యనిఘ్నాత్మతన్.॥69॥

వ. అంతక మున్న (యొక్క) కాంతారంబున నమ్మూట విడిచి యాయాటవికుండు పెట్టెఁ దెఱచి యస్థిశకలంబులు చూచి తనవృథావస్థకుఁ జిన్నఁబోయి యవి యచ్చోటన పారంజల్లి తన పల్లెకుం బోయి మఱుఁగుపడి యుండె. ధనంజయుండును నప్పక్కణంబున కేతెంచి.॥70॥

తే. చెంచునింటికిఁ బోయి చెంచెతకుఁ బ్రియము
చెప్పి నమ్మించి తలమీఁదఁ జెయ్యి వెట్టి
వెఱకు మని తన్ముఖంబున నెఱుకుఁజేనిఁ
గాంచి యాతనితోడ సఖ్యంబు చేసి.॥71॥

వ. అతఁడుం దానునుం గూడి యయ్యస్థిశకలంబులు పారంజల్లిన కాంతారప్రదేశంబున కేతెంచి నప్పుడు. ||72||

తే. ఎముకలు చల్లినట్టిచో టెఱుఁగఁ డయ్యె
దైవవశమున నాభిల్లతస్కరుండు
దిగ్భ్రమం బెత్తి యందంద తిరుగుచుండెఁ
గానలోపల నెచ్చోటఁ గానలేక. ||73||

క. వచ్చినయడవిక వచ్చుం
జొచ్చినకాననమ చొచ్చుఁ జోరపుళిందుం
డెచ్చో నస్థులు గానక
యచ్చెరుపడె దైవమతము లవి యల్పములే? ||74||

వ. అయ్యస్థులు చల్లినచోటు దప్ప నడచుకొని కిరాతుండు బహుళ క్షుత్పిపాసాపరవశుం డయి హాహాకారంబు సేయుచుం [2]గ్రమ్మఱం గాశీపురంబున కరిగి తన మందభాగ్యత్వంబు ప్రకటించుచు మందాకినీస్నానంబు చేసి మఱలి నిజస్థానంబునకుం బోయెం గావున. ||75||

తే. అనఘచారిత్ర! విశ్వేశ్వరాజ్ఞఁ గాని
కాదు వారాణసీనగరంబుఁ జొరఁగ
బలిమిఁ జొచ్చిన యేని నప్పంచజనుఁడు
పడనిపాటులఁ బడు విఘ్నపంక్తిచేత. ||76||

వ. అనుటయు నాకుమారస్వామికిఁ గుంభసంభవుం డిట్లనియె. ||77||

తే. కార్తికేయ! కృపాలబ్ధి గలుగె నేని
శ్రవణయోగ్యుండ నేనును నవుదు నేని
నాన తీఁ నగు నానందకాననమునఁ
బ్రతివసించిన క్రోధభైరవునిమహిమ. ||78||

వ. అనినం గుమారుండు మైత్రావరుణి కి ట్లనియె. ||79||

కాలభైరవచరిత్రము

క. వారాణసీకథాశ్రుతి
పారాయణుఁ డైనపుణ్యవరునకు నీకున్
నేరిచినభంగిఁ జెప్పెద
భైరవచరితంబు వినుము పరమమునీంద్రా! ||80||

తే. హస్తములు రెంట నందంద యదిమి పట్టి
తాటిపం డారగించెను తమకముునను
నవ్యయంబైన బ్రహ్మాండ మాస్వదించు
భైరవుం డిచ్చుఁ గాత శోభనము మనకు. ||81||

మ. క్షయకాలంబున సీధుసాగరరసాస్వాదాతిరేకంబునన్
నయనాబ్జంబులు ఘూర్ణితంబులుగ సంధ్యాకాలరాత్రీకర

ద్వయతాళానుగతిప్రకారమున మత్తల్లీమహోన్నృత్తముం
బ్రియ మొప్పారఁగ నాడు భైరవుఁడు గల్పించు న్మహైశ్వర్యమున్. ॥82॥

వ. అని తత్కథాకథనప్రవణహృదయంబున ని ట్లనియె. ॥83॥

క. హాటకవసుంధరాభృ
త్కూటస్థలియందుఁ దొల్లిఁ గెలువుండె నిరా
ఘాటవిభవాభిజృంభిత
హాటకగర్భుండు జగము లన్నియుఁ గొలువన్. ॥84॥

వ. అయ్యవసరంబునఁ దత్సభాసదు లగుమునీంద్రు లప్పరమేష్ఠికిం బ్రణమిల్లి యిట్లనిరి. ॥85॥

తే. వరద! వాగ్వధూవల్లభ! వనజగర్భ!
యడుగఁ గల దొక్క సంశయితార్థ మిప్పు
డవ్యయం బగుతత్త్వ మెయ్యదియొ తెలియ
నంతవట్టును బ్రీతి మా కానతిమ్ము. ॥86॥

వ. అనిన విని భారతీవల్లభుండు శ్రీమహాదేవమాయామోహవశంబునం [3]బరమాత్మవివేకంబు లేక వారలం జూచి జగద్యోని యగునే నొక్కరుండన యీశ్వరుండ. నా కధికుండు (నీశ్వరుండు) లేఁడు. మీ రివ్విధంబు దెలిసి యవ్యయతత్త్వంబు నన్ను కా భావింపుఁ డనియె. అయ్యహంకారంబు సహింపక తత్సమీపంబున నున్న విశ్వంభరాంశసంభవుం డగుక్రతుపురుషుండు నిటలభ్రూకుటి దుర్నిరీక్షుండుం గ్రోధతామ్రాక్షుండు నగుచు నతని కి ట్లనియె. ॥87॥

క. పరతత్త్వ మెఱుఁగ కూరక
పరమర్షులతోడ నేన పరముఁడ ననుచున్
సుర లెల్లఁ గాకు చేయఁగ
దురహంకృతిఁ సేయఁదగునె? తోయజగర్భా! ॥88॥

వ. విను మేను సాక్షాన్నారాణుండను, యజ్ఞపురుషుండ, జగత్ప్రభుండ, నవ్యయుండ, నవ్యయ(తత్త్వ)శబ్దవాచ్యత్వంబు నాయంద సంప్రతిష్ఠితంబు. నీ విట వలవని పెద్దఱికంబున నడిచి పడకుండు మనియె. ఇ ట్లిద్దఱుఁ బరస్పరజయార్థు లగుచు వాదడిచి యడిచి తమ తారతమ్యం బామ్నాయంబుల నడిగి రప్పుడు ఋగ్వేదం బిట్లనియె. ॥89॥

సీ. నవరించు నెవ్వఁడు జఠరగోళంబున
బొడ వడంగక యుండ భూతగణము
నెరయించు నెవ్వఁడు నిజసనాతనమాయ
సకలప్రపంచంబు సంతతముగ
విహరించు నెవ్వండు వివిధోపనిషదర్థ
హర్మ్యాగ్రములయందు నహరహంబు
చరియించు నెవ్వఁడు శాశ్వతమంగళ
ప్రోద్దామరార్భటి నొక్కరుండు
తే. నహహ! యయ్యాదిదేవుఁ డనామయుండు

రుద్రుఁ డనిచింత్యుం డాద్యుఁ డరూపుఁ డుండ
నవ్యయం బగుతత్త్వ మే నన వశంబె
యన్యులకు నెట్టివానికి! ననఘులార! ||90||

వ. అనవుడు యజుర్వేదం బి ట్లనియె. ||91||

సీ. సకలాధ్వరక్రియాసంచయంబులఁ జేసి
యిజ్యమానుం డగు నెవ్వఁ డలరు
నధ్యాత్మవిద్యారహస్యమార్గంబునఁ
దక్క నెవ్వఁడు గానఁ దరము గాఁడు
మాయందుఁ గరము ప్రామాణ్యవిశేషంబు
లెడపకుండఁగఁ జేయు నెవ్వఁ డెపుడు
ప్రకటకూటస్థస్వభావత నఖిలంబుఁ
గదల కెవ్వఁడు సమీక్షణ మొనర్చు
తే. నట్టిశివుఁ డొక్కరుండు గా కర్ణుఁ డగునె
యవ్యయపుఁదత్త్వ మనుసమాహ్వాయము దాల్ప?
నితరుఁ డెంతటివాఁ డగు? నేతదర్థ
మాత్మ సంశయింపకుఁడు ధన్యాతులార! ||92||

వ. అనిన సామవేదం బి ట్లనియె. ||93||

సీ. విశ్వంబు నెవ్వనివిపులక్రియాశక్తిఁ
పెరుగుచున్నది తీగ పెంపు గాఁగ
జింతింతు రెవ్వనిఁ జిత్ప్రకాశాత్మకుఁ
బరమార్థవిదులు తాత్పర్య మొదవ
రవిసుధాకరశిఖిగ్రహముఖ్యముల కెల్ల
భాసకం బెవ్వనిభవ్యతేజ
మితరదుర్ధర మగునీశ్వరశబ్దంబు
వలచి యెవ్వనిఁ బాయ దలఘులీల
తే. నతఁడు మరణోద్భవ్యవహారదూరుఁ
డజుఁడు ఫాలాక్షుఁ డిందురేఖావతంసుఁ
డవ్యయపుఁదత్త్వ మౌఁగాక యల్పు లొరుల
కమ్మహత్త్వంబు గలుగునే! యనఘులార! ||94||

వ. అనిన నథర్వవేదం బి ట్లనియె. ||95||

సీ. ఎవ్వఁడు రవణిల్లు నెల్లజీవులయందు
బూసలలో నుండుబొందువోలె
నెవ్వనిఁ బొడగంద్రు హృత్పద్మవీథుల
భక్త్యనుగ్రహులగు భవ్యజనము
లెవ్వఁడు వికసిల్లు నింతయుఁ దా నయ్యు
నేమియుఁ దాఁ గాక యేకహేళి
నెవ్వనిసద్భావ 'మిదమిత్థ' మని చెప్పఁ
జాలవు నేడును శాస్త్రఫణితు
తే. లతులకైవల్యమంగళాయతనుఁ డభవుఁ

డప్రతర్క్యుండు శంకరుఁ డప్రమేయుఁ
డతఁడ యవ్యయం బగుతత్త్వ మనఁ దనర్చు
మఱవుఁ డొందుతలంపు ధీమహితులార! ||96||

వ. అని యిట్లు చతుశ్శ్రుతు లుపన్యసించిన విని విరించిమఘపురుషు లహహా! పరేతనిలయంబునఁ గాంతాపరవశుం డైయుండు ప్రమథనాథుం డెక్కడ? అవ్యయత త్త్వం బెక్కడ? పరబ్రహ్మభావం బతని కెట్లు సమకూఱు? నింక మీమాటలు పొసంగ వనునవసరంబునం బ్రణవంబు మూర్తిమంతం బై వారి కి ట్లనియె. ||97||

క. శితికంఠుఁ డలఘులీలా
ధృతవిగ్రహుఁ డట్లు గానఁ దెల్లం బాత్మా
వ్యతిరిక్త యగుసరోజా
యతలోచనతోడఁ గూడఁ డతఁ డెన్నండున్. ||98||

తే. అర్ధశశిభూషణుండు స్వయంప్రబుద్ధుఁ
డున్నతుండు నిత్యోన్నతజ్యోతి యతని
సంతతానందశక్తి యాసరసిజాక్షి
విశ్వజనయిత్రి వారికి వేఱు లేదు. ||99||

వ. అనియివ్విధంబున నెంత చెప్పిన విధాతృమఘమూర్తులం జుట్టుకొన్న యజ్ఞానతిమిరంబు దొలంగదయ్యె. అప్పుడు దశదిశావకాశపరిపూర్ణం బగు నొక్కయఖండదివ్యతేజంబు వారలనడుమ నుద్భవించె. అనంతరంబ తన్మధ్యంబునందు. ||100||

సీ. కటిభాగమున గంధకరటిరాట్చర్మంబు
కపటంపుఁజిమ్మచీకట్ల నీన
వక్షస్స్థలంబునఁ జక్షుశ్శ్రవణభర్త
తారహారముతేవఁ దళుకు సూపఁ
గేలుదామరయందు శూల ముద్భటనట
జ్జ్వలనకీలముల వసంత మాడ
జూటకూటమునందు సొబగులేఁజందురుఁ
డకఠోరసారచంద్రికలు గాయఁ
తే. గుటిలఘర్ఘకనిర్ఘాతఘోరఘోష
సరణి డమరుకనాదంబు పరిఢవిల్లఁ
బురనిశాటవిపాటనస్ఫుటవిహార
దుర్ధరుం డగుహరుఁడు ప్రాదుర్భవించె. ||101||

వ. ఇ ట్లావిర్భవించిన యవ్విరూపాక్షు నిరీక్షించి యవ్విరించి దురహంకారంబు విడువనేరక పంచమవదనంబున నిట్లనియె. ||102||

తే. డమరుధర! నీవు నాలలాటస్థలమున
దొల్లి జనియించితిని తేటతెల్లముగను
రోదనము హేతువుగ నీకు రుద్రనామ
మపుడు ఘటియించినాఁడ నే నలఘుమహిమ. ||103||

వ. అట్లు గావున నీవు నాకుఁ బుత్త్రుండవు. నన్ను శరణంబు చొచ్చి నావలనం బరికక్షఁ

గాంచి బ్రదుకు మనుచు దురాలాపంబులు పలికె. భర్గుండును నఖర్వం బగు తదీయగర్వంబు సహింపక నితాంతరోషసంరంభంబున విజృంభించిన. ||104||

సీ. ఢమఢమార్భటిడమడ్డమరుఢక్కాధ్వని
పదిదిక్కులందును బ్రమసి పార
గళమూలనిర్గళత్కాలకూటచ్ఛవి
యర్కబింబంబు మాయంబు సేయ
ఫాలదృగ్భవసముద్భటశిఖిజాలంబు
లుదధుల నన్నింటి నుడుకఁ బెట్ట
గుటిలపాటలజటాంకురకుట్టనంబులు
జగదండసీమ బెజ్జములు పుచ్చ
తే. సంభవము నొందె హరునవష్టంభరభస
శుంభదవగాఢరోషవిస్ఫురణవలన
విశ్వసంహారసన్నాహవిషమసుషమ
పరుషదై్భరవుం డగు భైరవుండు. ||105||

వ. ఇ ట్లుద్భవించి యుద్భటప్రతాపదుర్నిరీక్ష్యుం డగుచు నాక్షణంబ విరూపాక్షునాజ్ఞవచనంబునం బద్మగర్భునిం గదిసి. ||106||

ఆ. గంధకరటి నూత్నకమలంబుఁ బోలె న
[4]ప్పురుషుఁ డలఘులీలఁ బొటకరింపఁ
ద్రుంచె నవ్విరించి పంచమవదనంబుఁ
బ్రఖరదీర్ఘహస్తనఖరధార. ||107||

తే. ద్రోహి యేయంగ మట్టిద రూ పడంపఁ
దగవు గావుప దూషకత్వంబుఁ దెలిసి
తునిమెఁ బరమేష్ఠిపంచమాననమ యేర్చి
భైరవుం డింత యొప్పైనపాడి గలదె? ||108||

వ. అట్టియెడ నారాయణాంశజుం డైనక్రతుమూర్తి శైవంబు లైనస్తోత్రంబులు పఠియించె. హిరణ్యగర్భుండును నహంకార ముడిగి భీతిపరవశంబున శతరుద్రీయంబు జపియించె. అంత శరణాగతవత్సలుం డగునయ్యీశ్వరుండు వారి నిద్దఱిం గరుణావిలోకనంబుల మన్నించి నిజరూపాంతరం బైనభైరవదేవుం జూచి యీయధ్వర(పురుష)విధాతలు నీకు మాననీయులు. వీరలయెడ నింకఁ గోపాటోపంబులు చాలు. నీవు వైధసం బైనకపాలంబు దాల్చి లోకాచారప్రకటనార్థంబు భిక్షాశనంబు గొనుచుఁ గాపాలికవ్రతంబుతోడ లోకంబులం జరియింపు మని చెప్పి యనంతరంబ. ||109||

సీ. మోకాళ్లు దిగకుండ ముడిచి కట్టినధాతు
శాటంబు గలకటిస్థలముతోడ
దట్టంబు గాఁగఁ జందనపంక మలఁదిన
యరుణంపువికటదేహంబుతోడఁ
బిల్లికన్నులఁ బోలు పింగళాక్షములందుఁ
గ్రూరంబు లగుమిడిగ్రుడ్లతోడఁ
బొడకట్టువడుజపాపుష్పంబు చెరివిన

చికిచికిపల్లవెండ్రుకలతోడఁ
తే. గఠినదంష్ట్రికాభీలవక్త్రంబుతోడ
జిహనటనత్వరోల్లలజ్జిహ్వతోడఁ
గత్తతోఁ [5]బద్దెతో మహోగ్రత్వ మొంద
ఫాలనేత్రుఁడు సృజియించె బ్రహ్మహత్య. ||110||

వ. ఇట్లు సృజియించి దానిం జూచి కాశికానగరంబుదక్క నితరస్థలంబు లెవ్వియు నీకు దుష్ప్రవేశంబులుగావున నీ వితనిపజ్జ వర్తిల్లు మని పలుకు బుండరీకభవశిరఃఖండనుం డైనభైరవుం జూపి యక్కాలాంతకుం డంతర్ధానంబు సేసె. అతండును నీశ్వరోక్తప్రకారంబున సకలజగమ్ములు గ్రుమ్మరుచు నొక్కనాఁడు వైకుంఠపురంబు చొచ్చి వైకుంఠనికేతనంబున కేగిన. ||111||

సీ. పదపల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లుచదలేఱు
కడ లెత్తి ధాత్రి వెల్వొడిచి పాఱఁ
గటియందు రంజిల్లు కనకశాటిమెఱుంగు
గెళవుల రేయెండతళుకు లీనఁ
బొక్కిటి తమ్మిపూవున జాలముసరెడు
నలులు ఝు మ్మనుచు సంకులతఁ దిరుగఁ
దులసీపలాశమంజులదామకంబులు
కౌస్తుభపదకంబుఁ గ్రిందుపఱుప
తే. సంభ్రమము విస్మయంబులు సమ్మతంబు
భక్తియును భాషవీధిలోఁ బరిఢవిల్ల
నిందిరయుఁ దానుఁ బద్మాక్షుఁ డెదురు వచ్చె
భర్గమూర్తికి నయ్యాదిభైరవునకు. ||112||

వ. ఇట్లు వచ్చి యాలక్ష్మీశ్వరుం డగ్రభాగంబున. ||113||

మ. కనియెం గుండలిరాజకుండలు మహాకాళున్ లలాటస్థలీ
జనితానల్పకృపీటసంభవపటుజ్వాలాకరాళాక్షుఁ బా
వనునిన్ బ్రహ్మకపాలహస్తుని జటావ్యాఢౌకనప్రౌఢది
వ్యనదీవార్లహరీపరస్పరహతివ్యగ్రారవున్ భైరవున్. ||114||

వ. కని జయజయశబ్దముఖరుం డగుచుం గదిసి ప్రణమిల్లి యంజలిపుటంబు నిటలతటంబునం గదియించి తత్ప్రభావవర్ణనాకుతూహలంబున నిందిరాదేవి కి ట్లనియె. ||115||

సీ. జలజాక్షి! యితఁడు వో సకలయోగీంద్రులు
భావవీథులఁ గాంచుపరమతత్త్వ
మలివేణి! యితఁడు వో యఖిలభూతములకు
నాధార మగుచు నింపారువేల్పు
కలకంఠి! యితఁడు వో కలకాలములయందు
నుడివోని శుభమూర్తి నుండుపెద్ద
లలితాంగి! యితఁడు వో యలఘుతేజంబున
విశ్వంబు వెలిగించు విశ్వనాథుఁ
తే. డబ్ధిసంభవ! యితఁడు వో హాలహాలపు

విషము పుక్కిటఁ దాల్చినవెగ్గలీఁడు
పాటలీగంధి! యితఁడు వో భక్తతతికి
శాశ్వతానందకరుఁ డగునీశ్వరుండు. ||116||

క. మన మెట్టిభాగ్య మొనరిం
చినవారమొ నేఁడు పూర్ణశీతాంశునిభా
నన! యట్లు గాక శంభుఁడు
విన నచ్చెరు విచటి కిట్లు విజయము సేసెన్. ||117||

వ. అని పలికి యప్పరమేశ్వరుండు వెండియు ననేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించి యతనివలనఁ దద్ భిక్షాటనవృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి నాశ్చర్యహృదయుం డగుచుఁ బద్మమందిరకు సంజ్ఞసేసిన నాజగన్మాతయు నంతఃపురంబునకుం జని యనంతరంబ. ||118||

సీ. అడుగుఁదమ్ములయందు నడరునున్ననిడాలు
కపటసంధ్యార్భటిఁ గ్రమ్మఁజింపఁ
గాంచీమతల్లికాకలకలారవములు
ఝషకేతునట్టహాసముల నవ్వఁ
గుచకుంభయుగళిమ్రోఁగునఁ దొట్రుపడి పేద
కౌదీగ జవజవఁ గంప మొందఁ
గ్రుయి వెక్కి జాఱిన క్రొమ్ముడిలోపలి
విరులు తుమ్మెదలకు విందు పెట్ట
తే. సహజసంభ్రమతాత్పర్యసమ్మదములుఁ
దళుకు చూపంగ నవరత్నదర్విఁ గొనుచు
నిందిరాదేవి యేతెంచి యిందుధరుని
హస్తపాత్రిక నమృతదివ్యాన్న మిడియె. ||119||

వ. ఇట్లు మహాలక్ష్మీదేవిచేత మనోరథవతి యనుపేరం బ్రసిద్ధి యగుభిక్షఁ గొని పద్మాక్షునందలి భయభక్తివిశ్వాసంబులకు మెచ్చి యతనికోరినవరంబు లొసంగి యెప్పటియట్ల బ్రహ్మహత్యతోడన యరుగుదేర జగంబులఁ జరియించుచు నొక్కనాఁడు. ||120||

సీ. జనని యేతీర్థంబు సకలదుఃఖావళి
హరణప్రభావవిస్ఫురణమునకు
గృహిణి యేతీర్థంబు మహితహాలాహల
గరళచ్ఛవిచ్ఛన్నకంధరునకు
నావాల మేతీర్థ మభిమతప్రదకళా
కరవిశాలాక్ష్యాఖ్యకల్పలతకు
నావాస మేతీర్థ మఖిలతీర్థాలభ్య
ముఖ్యసౌఖ్యావహమోక్షమునకు
తే. నట్టితీర్థంబునకు నెమ్మి నరుగుదెంచెఁ
గాశినగరికి సకలభాగప్రకీర్ణ
గగనగంగాతరంగిణీకనకకమల
పరిమళోద్గారిణికి మహాభైరవుండు. ||121||

వ. ఇ ట్లద్దేవుండు విశ్వేశ్వరనివాసంబు సొచ్చినంతన బహిర్భాగంబుననుండి హాహాకారంబున మొఱవెట్టుచు నా బ్రహ్మహత్య పాతాళంబునఁ బడియె. అతనిహస్తంబున నున్న ధాతృకపాలంబును నూడి ధాత్రీతలంబునం బడియె. అది మొదలుగా నవ్వటుకనాథుం డానందంబున నయ్యానందవనంబునం దధివసియించె. కపాలమోచనతీర్థంబు తన్ను భజియించువారికిఁ బాపభంజనంబు సేయుచుఁ బుణ్యప్రదాయకం బయ్యె. ఇయ్యాఖ్యానంబుఁ బఠించినను విన్నను వారలకు మహాపాతకంబు దొలంగు నని చెప్పి కుమారస్వామి వెండియు నగస్త్యున కి ట్లనియె.॥ 122॥

సీ. అజుఁడు దా నధికుండ ననుచు గర్వించిన
గరనఖాగ్రమునఁ దచ్ఛిరముఁ ద్రుంచె
సాకార యగుబ్రహహత్యతో జనుదేర
సకలలోకంబులు సంచరించె
వైకుంఠమున రమావైకుంఠు లర్పింప
నమృతభిక్షాశనం బారగించెఁ
గాశికానగరోపకంఠదేశంబునఁ
బగులవైచెఁ గరంబు బ్రహ్మపునుక
తే. యాధిపత్యంబు వడసెఁ గామారిచేతఁ
బరియ వైచినచోన కాఁపురము సేసెఁ
గాశికాస్థానమున కేడుగడయుఁ జూవె!
క్రోధభైరవదేవుండు కుంభజన్మ!॥123॥

వ. దురితభక్షణంబునం బాపభక్షకుండును, గలుషమర్దనంబున నామర్దకుండును, గాలకలనంబువలనఁ గాలనాభుండును, వృజినభైరవుం డగుభైరవుండును నై యద్దేవుండు భజించువారికి షణ్మాససిద్ధికరుండు.॥124॥

తే. కలశయోని! యవ్వీటికి బలుతులారి
పాపహృద్భైరవుం డగు భైరవుండు
కాశికాపట్టణం బైదుక్రోశములును
సవహితుం డై యత(ం)డు చే టచ్చికాదు.॥125॥

వ. అనిన విని గుంభసంభవుండు హరికేతుం డనుయక్షుండు దేవదేవునకుం బ్రేమపాత్రం బైన వారాణసీపట్టణంబునం బ్రమథపరివారంబునకు దండనాయకుం డై యుండు నని విందు. అతని చరిత్రంబు వినవలతు నానతి మ్మనినం గుమారస్వామి యతని కి ట్లనియె.॥126॥

హరికేశచరిత్రము

సీ. యక్షుండు రత్నభద్రాభిధానుఁడు గంధ
మాదనంబునయందు మహితకీర్తి
పూర్ణభద్రుండు తత్పుత్త్రుఁ డాతనిభార్య
కనకమండన గంధకరటియాన
యా లేమతనయుండు హరికేశుఁ డతఁడు శ్రీ
యానందకాననాభ్యంతరమునఁ
దప మాచరింప నాతనిశరీరము మించి

పుట్టె వల్మీకంబు పొదలు వొదలె
తే. నభవుఁ డుమతోడఁ గూడి లీలార్థ మచటి
కరుగుదెంచి ప్రసన్నుఁ డై వరము నొసఁగె
దండనాయకపదవి యాతండు కాశి
చక్రరక్షకుఁ డై యుండుఁ జనువు గలిగి. ||127||

సీ. భరియించు నాతండు పాణిపల్లవమున
వెండికట్టులతోడిదండయష్టి
వసియించు నాతండు వారాణసీపుర
ప్రాకారగోపురప్రాంతభూమి
ధరియించు నాతండు దష్టారకూటరు
క్పరిపాటలచ్ఛాయఁ బల్లజడలు
సవరించు నాతండు సతతంబు రుద్రాక్ష
భూషావిభూతి త్రిపుండ్రకములు
తే. సౌమ్యరూపంబు వహియించు సజ్జనులకు
బాపమతులకు వికృతరూపంబుఁ దాల్చు
బింగళాక్షుండు దీర్ఘగంభీరమూర్తి
చండికాపతి ప్రియభృండు దండపాణి. ||128||

వ. అనిన విని యగస్త్యుండు మహాత్మా! జ్ఞానవాపికాతీర్థమాహాత్మ్యంబు వినవలతుం జెప్పవే యనిన గార్తికేయుండు. ||129||

జ్ఞానవాపికాతీర్థమాహాత్మ్యము

సీ. పాదాభిహతి సప్తపాతాళములతోడ
నుర్వీకటాహ ముఘ్ఘూఁత లూఁగ
నిర్భరతజటానికురుంబకంబులు
చెదరి బ్రహ్మాండంబు చెంపచెట్ట
బాహార్గళాస్తంభపరివర్తనంబుల
దిక్చక్రవాళంబు త్రెవ్వి పడఁగ
వితతనిశ్శ్వాసమారుతవర్తనంబునఁ
బృధ్వీధరంబులు పెల్లగిల్ల
తే. డమరుఢాన్నాదముల సముద్రములు గలఁగ
నారభటివృత్తిఁ దాండవం బవధరించెఁ
బ్రళయవేళ మహాకారభైరవుండు
కాళరాత్రికుచంబులు గగురుపొడువ. ||130||

తే. అభవుఁ డిబ్భంగిఁ దాండవం బాడి డస్సి
డప్పి గొని యారగింపఁ గాండంబు బెరికి
కానఁ డయ్యెను సప్తలోకంబులందుఁ
దియ్యనివి జివ్వ కింపైన తేటనీరు. ||131||

తే. ప్రళయకాలంబునను నెండు బసిమి చెడక
నిలిచిన కాశిపురమ కా నిశ్చయించి
యరిగె నీశానుఁ డనుసమాహ్వాయముఁ దాల్చి

ఘనపిపాసార్తి నంధకదనుజవైరి. ||132||

తే. కన్నవా రెవ్వరును లేరు కన్నమెఱుఁగు
గర్జితం బనువచనంబు కడల నిలిచె
శశవిషాణప్రరోహంబు జలదవార్త
యంబు వెబ్భంగిఁ గలుగు నయ్యవసరమున. ||133||

వ. అప్పు డీశానుండు. ||134||

సీ. సంసారసస్యబీజముల కూషరభూమి
నిర్వాణలక్ష్మికి నిలువడ నీడ
యల్ల నేరెడుదీవి కవతంసకుసుమంబు
కామధేనువు ముక్తికాములకును
విహరణస్థానంబు విశ్వనాయకునకుఁ
గల్యాణముల కాదికారణంబు
కట్టుఁగంబము డుంఠిగంధద్విపమునకుఁ
బ్రణవాక్షరము పరబ్రహ్మమునకు
తే. నెద్ది యకాశికాపురి కేగుదెంచె
బసిఁడిలాతాపుగోలయుఁ బల్లజడలు
నసితగళమూలమును ద్రిశూలాయుధంబుఁ
జాల నొప్పఁగ దపసివేషమున హరుఁడు. ||135||

వ. ఇట్లు కాశికానగరంబుఁ బ్రవేశించి యీశానుండు విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవు నిర్మలజ్యోతిర్మయలింగాకారు సహస్రకలశాభిషేకంబు సేయను, దత్పాదతీర్థప్రసాదోదకంబు లాస్వాదింపను దలంచి. ||136||

శా. చేతోజాతవిరోధి కాశినగరీక్షేత్రోపకంఠంబునన్
శాతాగ్రం బగుశూల మూఁది ధరణీచక్రంబు భేదించుచున్
బాతాళంబులు గ్రుచ్చుచు న్నిగిడె నాభవ్యాయుధం బావృతి
స్రోతోభారము సోకునట్లుగ దృఢస్ఫూర్తిప్రభావంబునన్. ||137||

తే. దృఢముగా నూఁది శూలంబు దివిచె హరుఁడు
దివిచినప్పుడ తన్మహావివరసరణి
నేడుపాతాళములు దాఁటి యిలయుఁ దూరి
యంబరము దాఁకె నావరణాంబుధార. ||138||

వ. భూప్రమాణంబునకు శతగుణప్రమాణం బై శుద్ధస్ఫటికనిర్మలంబును, శరజ్జ్యోత్స్నాస్వచ్ఛంబును, శశిఖండసంకాశంబును, సుధాధారామధురంబును, పాటలీకుసుమసౌరభంబు నైనయవ్వారిపూరంబు వెండితీఁగెయుంబోలె నెగ సిన నీశానుండు సహస్రధారాకలశంబున సహస్రవారంబులు పంచాక్షరీపంచబ్రహ్మశతరుద్రీయప్రణవాఘోరపాశుపతాదిమంత్రంబు లుచ్చరించుచు విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవు దివ్యలింగంబు నభిషేకించి. ||139||

క. భువనావరణోదకమున
భవు నభిషేకంబు సేయఁ బాసెను లయతాం
డవకేలీసమయసము

ద్భవ మగునీర్వట్టు కపట పాశుపతునకున్. ॥140॥

వ. అప్పుడు విశ్వేశ్వరదేవుఁడు ప్రసన్నుఁ డై యాశానుండు కోరిన ప్రకారంబున. ॥141॥

సీ. జ్ఞానోద మన శివజ్ఞానంబు నా శివ
తీర్థంబు నా జ్ఞానతీర్థ మనఁగ
జ్ఞానవాటిక నాఁగ సంజ్ఞాంతరంబులు
గలిగి పానాభిషేకక్రియలను
సంస్పర్శనామాభిసంకీర్తనధ్యాన
సందర్శనంబుల సప్తతంతు
ఫలము నీఁజాలు ప్రభావంబు కైవల్య
సంపత్ప్రదానైకసరసతయును
తే. సన్నిహత్యాదిఫల్గ్వాదిసకలతీర్థ
సమధికత్వంబు బ్రహ్మరాక్షసపిశాచ
శాకినీగ్రహకూశ్మాండశాంతివిధియు
నిచ్చె నీశానకుండిక కీశ్వరుండు. ॥142॥

కళావత్యుపాఖ్యానము

వ. అని యానతిచ్చి శంభుం డంతర్హితుండయ్యె. ఈశానవాపి కాసమీపంబున నీశానుండు కృతావాసుం డయ్యె. కలశోద్భవా! విచిత్రార్థం బగునితిహాసంబు శివతీర్థమాహాత్మ్యప్రకారంబు సెప్పెద ఆకర్ణింపుము. హరిస్వామి యనఁగ నొకవిప్రుండు కాశీనగరంబున నుండు. అతనికూఁతురు సుశీల యనునది రూపరేఖావిలాసంబులం ద్రిభువనంబులయందునుం బొగడఁదగియుండు; నబ్బాలారత్నంబు. ॥143॥

చ. బలబల వేగ ఁటేపకడఁ బంకజదీర్ఘికఁ దాన మాడి నె
చ్చెలులును దాను నిందుముఖి శేషవిభూషణుఁ బూజసేయుని
చ్చలుఁ దెలికన్నులు న్మొలకచన్నులు బొమ్మలమీఁద వ్రాలుఁగుం
తలములుఁ జూచి పొరులు మనంబున నువ్విళులూరుచుండగాన్. ॥144॥

తే. లలన సాక్షాత్కరించిన లక్ష్మివోలెఁ
గంకణమ్ములతో సూడిగములు రాయ
విశ్వనాథుని కళ్యాణవేదియందు
మ్రుగ్గు పెట్టంగ మోహించు ముజ్జగంబు. ॥145॥

తే. బహుళసౌభాగ్యలక్ష్మికిఁ బద్మముఖికి
ముజ్జగంబుల సరి లేరు ముదిత లనుచు
బ్రహ్మ సంకేతరేఖలు వ్రాసె ననఁగఁ
గాంతగళమున నొప్పె రేఖాత్రయంబు. ॥146॥

తే. కడుపులో మూఁడు శంభులింగంబు లుండుఁ
దొయ్యలికి జ్ఞానవాపికాతోయసేవఁ
గలశసంభవ! కేదారసలిలములును
గాశి శివతీర్థజలము లింగత్వ మొందు. ॥147॥

వ. ఒక్కనాఁ డొక్క విద్యాధరుండు రూపలావణ్యమోహితుం డై యర్ధరాత్రం

బమ్మచ్చెకంటిముంగిటం బిండిచల్లినవిధంబున నిండువెన్నెలలు గాయఁ జంద్రికాపాండుతల్పంబున నిద్రించియుండ నిద్రాభంగంబు గాకుండ మెత్తమెత్తన
నెత్తమ్మిరేకులకంటెను సుకుమారంబు లైనతనహస్తపల్లవంబుల
నెత్తి గగనమార్గంబున మలయాద్రికిం గొనిపోయె నయ్యవసరంబున.॥148॥

మ. [6] "రక్కసుఁ డొక్కఁడప్పరిసరస్థలిఁ గ్రుమ్మరి కేళి సల్పువాఁ
డక్కమలాక్షిచక్కఁదన మద్భుత మందుచుఁ జూచి రాగము
న్నెక్కొనఁ దత్తరం బుడుపనేరక మారవికారచేష్టలం
గ్రక్కున దానిఁ బట్టుకొనఁగాఁ గవిసెన్ వడి దుర్మదాంధుఁడై.

వ. ఇట్లువిద్యాధరుండును వాని నదల్చుచు రోషవేషభీషణాకారుఁడై సమరావష్టంభవిజృంభణంబున నిల్చె నయ్యిరువురు నయ్యవసరంబున."

శా. విద్యున్మాలి యనంగ నొక్కదివిషద్విద్వేషి యక్కన్యకన్
విద్యుత్సన్నిభగాత్రిఁ జూచి మదనావేశంబునం బట్టికో
నుద్యోగించిన నాలతాంగి నొకచో యోజించి విద్యాధరుం
డుద్యద్బాహుపరాక్రమస్ఫురణ దైత్యుం దాఁకె నయ్యిద్దఱున్.

క. ఆహవము చేసి రంగజ
మోహాంధులు గడిమి మెఱసి [7]ముష్టాముష్టిన్
బాహాబాహిఁ గచాకచి
సాహసము జలంబు దివిజసంఘము పొగడన్.॥150॥

వ. అప్పుడు.॥151॥

తే. అప్సరస్త్రీ తిలోత్తమ యసురవరులు
తనకు నై పోరఁ జూచుచందంబు దోఁపఁ
జూచె విద్యాధరుఁడు రాక్షసుండు గడిమిఁ
దనకు నై పోరుచుండఁగఁ దలిరుఁబోఁడి.॥152॥

వ. అవ్విధంబున యుద్ధంబు సేసి యన్యోన్యముష్టిప్రసారంబుల నిద్దఱు సమరస్థలంబున నిధనం బొంది రందు.॥153॥

తే. ప్రాణనిర్యాణవేళ విద్యాధరుండు
గ్రుడ్డు దిరుగంగఁ బడి విప్రకులజఁ జూచి
గటకటా! నిన్ను ననుచు గద్గదిక దనర
మాట నాల్కన యుండంగ మరణ మయ్యె.॥154॥

వ. అంత నక్కాంత నిజాంతర్గతంబున.॥155॥

క. ఆలింగనమ్ము సేసెం
బాలిండ్లను ముట్టె వదనపద్మముతావుల్
గ్రోలె మగఁ డనఁగ నెవ్వం
డా లనఁగా నెద్ది? భర్త యతఁ డే నాలిన్.॥156॥

వ. అని విద్యాధరుతోడ ననుగమనంబు సేయం దలంచి (యరమి) యమ్మెఱుంగుఁబోఁడి

మలయాచలోపాంతంబున. ||157||

ఉ. వెగ్గల మైనకూర్మి నరవిందదళాయతనేత్ర కొండకా
రగ్గి పటీరకాష్ఠములయందు రవుల్కొనఁ జేసి కమ్మపూ
మొగ్గలదండఁ దాల్చి మది మున్కడఁ గాశిని విశ్వనాయకు
న్దిగ్గన సంస్మరించి జననిన్ జనకుం దలచెం గ్రమంబునన్. ||158||

వ. మఱియు నాత్మగతంబున. ||159||

క. ఏమిటఁ దప్పితి నొకొ? నా
స్వామికి విశ్వేశ్వరునకు వారాణసిలో
నేమమున నెల్లరును దమ
ధామంబుల నుండ నిట్టిదశ నాకొదవెన్. ||160||

సీ. జ్ఞానవాపీపయస్స్నానక్రియావేళ
జెలికత్తియలు నన్నుఁ దలఁతు రొక్కొ!
మదిలోన నేభంగి మఱుఁగుచుండుదు రొక్కొ
తల్లిదండ్రులు సంతతంబు నాకు!
హరితాంకుకంబు లే నందీక మేయని
హరిణశాబము నెవ్వ రరయు వారు
సేవ సేయించుకోఁ జిత్తగింపఁడు సుమీ
నాచేత శ్రీవిశ్వనాయకుండు!
తే. కాశి(!)లోలార్క కేశవ! కాళనాథ!
దండనాయక! ఢుంఠి వేదండవదన!
సంభ్రమోద్భ్రములార! యోజహ్నుకన్య!
కానవచ్చెద మిమ్ము నెక్కట భవమున. ||161||

తే. విధవ నై జన్మ మెల్లను వేగఁజాల
నొకని చేపడి యోప నింకొకని వెదుక
నితనితోడిద లోకమై యేగుదాన
ననలముఖమున నిమిషవేదనకు నోర్చి. ||162||

ఉ. ఇంకొకఁ డెవ్వఁడేని నను నెక్కటి యుండఁగఁజూచి పట్టునో?
కింక మహాటవిం గరటికేసరిదంష్ట్రితరక్షుయూథముల్
సంకటపెట్టునో! యతినృశంసత నింతలు చేసినట్టి యా
పంకజసూతిపై నెరయఁ బ్రొయిడి వేగమ యగ్గి సొచ్చెదన్. ||163||

క. పాపపుదైవ మొనర్చిన
యీపరిభవవహ్నికంటె నెక్కటపడుసం
తాపమునం జితికాస్తో
ద్దీపిత మగువహ్ని? యేల ధృతిఁ దొఱఁగంగన్. ||164||

ఉ. భూధరరాజసన్నిభుఁడు పుష్పశరాసనుతోడిజోడు వి
ద్యాధరచక్రవర్తి నను నర్మిలిఁ దెచ్చినవాఁడు నాకుఁ గా
శీధగ నాదుక ట్టదు. నీ వశ నుండగ విశ్వనాథ! గా
శ్రీధవ! యంబికారమణ! జీవిత మేను ధరించుదాననే? ||165||

వ. అని దుఃఖావేశంబున. ||166||

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల క్రోల్చినభంగి నేడ్చె న
బ్బిసరుహనేత్ర కొండచఱిఁ బెద్దయెలుంగున వెక్కివెక్కి వె
క్కస మగుమన్యువేగమునఁ గాటుకన్నులనీరు సోన లై
యుసిరికకాయలంతలు పయోధముల్ దిగజాఱునట్లుగన్. ||167||

మ. మలయం బెక్కడఁ గాశి యెక్కడ! యసన్మార్గంబు వాటించి తె
క్కలిదైనం బిటు నాకు నీయహితముం గావించునే? యంచు వే
తల యూఁచెం గలకంఠి మచ్చెరువునం దాటంకరత్నప్రభల్
పలకంబాఱిన చెక్కుటద్దములపైఁ బైపై విలంఘింపఁగాన్. ||168||

వ. వెండియు నక్కన్యక కర్పూరకదళికాద్రుమనిర్యన్నిర్యాసధారాద్రవవాసనానుగంధంబు లగుగంధసారగిరినితరంబ నిర్ఝరాంభఃప్రవాహంబున ముఖప్రక్షాళనం బాచరించి విద్యాధరోపరివిరచిత(చితా)గంధసా[8]రకాష్ఠంబుల రవుల్కొని గంధకరటికర్ణతాళతాళవృత్తాంతతాండవప్రస్తానవిస్తారితంబు లగుమారుతంబులవలనం బెచ్చుపెరిఁగి విచ్చలవిడిన్ మండుచిచ్చునకుం బ్రదక్షిణంబు వచ్చి నిసర్గకాతరంబు లగుకటాక్షవీక్షణంబులు పుష్పాంజలివిక్షేపంబులభంగి నంగీకరింపఁ జంపుడుగట్టు యగు శిలాఘట్టంబు మెట్టి నిలిచి సంతతస్వాధ్యాయాధ్యయనధ్వనిముఖరంబును, నగ్నిహోత్రధేనుఖరఖురవలయార్ధచంద్రచంద్రకితాజీపంబును, ద్రికాలశంభుపూజాసమారంభవిజృంభమాణశంఖకాహళబహుళకోలాహలాకులంబును నగునయ్యానందకాననంబునందు బ్రహ్మపురివాడకుం జూడారత్నం బైన నాపుట్టిని ల్లభివృద్ధి బొంది యుండుంగావుత! కాశికకటకవిప్రకుటుంబినీశ్లాఘనీయచరిత్రయగు నాజనయిత్రి పియంవద ముత్తైదువ యగుంగాత! అష్టాదశమహావిద్యాస్థానసామ్రాజ్యభద్రాసనాసీనుం డగురుద్రావాసవిద్వత్సింహంబు నాతండ్రి హరిస్వామి సమానులయం దుత్తమశోకుం డగుంగాక! మహాశ్మశానంబునం దనూచారం బగు నాబంధువర్గంబు బంధువర్గంపుఁదీఁగయుంబోలెఁ గొనసాఁగి బ్రతుకుంగాక యని యాశీర్వదించి. ||169||

సీ. ఏఁ బ్రభాతంబుల నీశానవాపిక
నవిశంబుఁ దీర్థ మాడిన ఫలంబు
వివిధభంగుల నేను విశ్వేశ్వరస్వామి
ముక్తిమంటపి నిడ్డ మ్రుగ్గుఫలము
ప్రతిచతుర్థిని డుంఠిభద్రేభవక్త్రు నే
నారాధనము సేసినట్టిఫలము
నానందకాననాభ్యంతరక్షేత్రంబు
నందు జన్మించినయట్టిఫలము
తే. సర్వమునుకూడి మీఁదటిజన్మవేళ
నితనికే భార్యఁగా నన్ను నిచ్చు గాతఁ
యనుచు హరిణాంకమూర్తి తీవ్రాంశుఁ బోలె
గొనర కగ్నిఁ బ్రవేశించెఁ గువలయాక్షి. ||170||

క. లింగత్రయగర్భిణి యగు
నంగనసాన్నిధ్యమున నిశాటుండును ద

త్సంగతి విద్యాధరరా
జుం గాంచిరి త్రిదివపదము సుకృతస్ఫురణన్. ॥171॥

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునం బ్రియాస్మరణంబు సేసెం గావున విద్యాధరకుమారుండు మలయకేతుం డనునామంబునను నగ్నిప్రవేశసమయంబున నవ్విద్యాధరకుమారుండు తనకుం బతి కావలయు నని కోరెం గావున సుశీల కళావతి యనుపేర భూమండలంబున జన్మించి వధూవరులైరి. ఆదంపతులయందుఁ గళావతీదేవి పూర్వజన్మవాసనావశంబున. ॥172॥

మ. అళినీలాలక దాల్చుఁ జన్నుఁగవ రుద్రాక్షావళీదామకం
బులు ముక్తామణిభూష లొల్ల దస్తాంభోజాతపత్రాక్షి మై
నలఁదున్ భస్మ మలంద నొల్ల దొకనాఁ డైనం బటీరద్రవం
బులు పన్నీరు కురంగనాభియును గర్పూరంబు కాశ్మీరమున్. ॥173॥

తే. కడుపు నిండంగఁ గాంచె నక్కలువకంటి
మలయకేతుమహీపాలమన్మథునకు
భాగ్యసౌభాగ్యవైభవప్రాభ వాది
శుభగుణశ్రీసమృద్ధుల సుతుల ముగుర. ॥174॥

వ. అంత నొక్కనాఁడు చిత్రకరుండొకరుండు వారణాసీస్థానవృత్తాంతంబు చిత్రపటంబున లిఖియించి తెచ్చి కళావతీసహితుండైన మలయకేతుసన్నిధిం బెట్టిన నవ్విలాసవతి పటంబు చూచి ప్రాగ్జన్మవాసనావశంబునఁ దన్ను మఱచి సమాధి స్థయుం బోలె లోచనంబులు మొగిచి ముహూర్తమాత్రం బూరకుండి కన్ను(లు) దెఱచి యాచిత్రపటంబునం గల యశేషవిశేషంబులు క్రమంబునం బూసగూర్చినతెఱంగునం గరతర్జనిం జూపుచు ప్రియునికిఁ జెప్పఁ దొడంగె. ఆప్రకారంబు కుంభసంభవా! నీకుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. ॥175॥

తే. కాశినగరి ధనుర్వల్లి గంగ నారి
కోటియుగ్మంబు లోలార్క కుధరధరులు
వృషము బాణంబు లక్ష్యంబు వృజినరాశి
విశ్వనాథుండు ధన్వి యుర్వీకళత్ర! ॥176॥

సీ. అదె వియద్వాహిని యదె మణికర్ణిక
యదె కాశి నిఖిలకల్యాణరాశి
యదె విధాతృకపాల మవని వ్రాలినచోటు
వాఁడె శ్రీమత్కాలవటుకరాజు
పంచతీర్థం బదె ప్రణవమంత్రాకృతి
మత్స్యోదరీనామమండల మదె
కామేశ్వరుఁడు వాఁడె స్కందేశ్వరుఁడు వాఁడె
వాఁడె వినాయకేశ్వరుఁడు హరుఁడు
తే. శశికిరీటుండు పార్వతీశ్వరుఁడు వాఁడె
వాఁడె భృంగీశుఁ డధ్వరేశ్వరుఁడు వాఁడె
వాఁడె యష్టాదశాంగుళేశ్వరుఁడు హరుండు
ధర్మశాస్త్రేశ్వరుఁడు వాఁడె ధరణినాథ! ॥177॥

తే. ఇతఁడు సారస్వతేశ్వరుం డిందుమౌళి
యితఁడు రత్నజాతీశ్వరుఁ డిభవిరోధి
యతఁడు శైలేశ్వరుఁడు భుజంగాభరణుఁడు
సప్తజలధీశ్వరుఁడు వాఁడె శంకరుండు. ||178||

సీ. సప్తకోటిమహార్ణసన్మంత్రములకు న
దీశ్వరుం డితఁడు మంత్రేశ్వరుండు
త్రిపురేశ్వరుఁడు వీఁడె త్రిపురదానవులకు
సాన్నిధ్యమై పూఁజ గొన్నపెద్ద
బాణేశ్వరుఁడు వీఁడె బాణాసురునకు వే
భుజము లిచ్చినచంద్రభూషణుండు
వైరోచనేశుండు వాఁడె ప్రహ్లాదాది
నారదేశ్వరు లల్లవారు చూడు
తే. ధరణినాయక! యాదిగదాధరేశ
భీష్మకేశ భృంగీశ గోపీముకుంద
నారసింహేశ్వ రాత్రే యనాథశేష
విఘ్నరాజేశ్వరులఁ జూడు వేఱువేఱ. ||179||

తే. బింధు(దు)మాధవదేవుఁ డానందవిపిన
వీథికాకేళికలకంఠవిష్కిరంబు
పంచనదతీర్థరాజంబు పార్థివేంద్ర!
కాశికాఫాలకస్తూరికాతిలకము. ||180||

క. ఇదె మంగళకాత్యాయని
యిదె మార్కండేయనాయకేశ్వరలింగం
బిదె ధౌతపాతకేశ్వర
పద మిది కిరణేశుమనికిపట్టు మహేశా! ||181||

తే. వేయు నేటికి? నానందవిపినభూమి
నడుమ శశిఖండకోటీరనాగకటక
నిటలలోచనగిరిశధూర్జటులు హరులు
నారుపోసినచందాన నాటియుండ్రు. ||182||

వ. అని చెప్పి కళావతి జ్ఞానవాపికాతీర్థంబుఁ జూపి. ||183||

సీ. స్తంభరోమాంచాదిసాత్త్వికభావంబు
లందందఁ దోపంగ నవ్వధూటి
మూర్ఛిల్లె నద్భుతంబును బొంది భూపతి
శిశిరోపచారంబు సేయుచుండె
బుద్ధశరీరిణి పుష్పప్రగల్భ యా
ధవళాక్షిఁబొంది నివాస మెఱింగి
చిత్రపటంబు మైఁ జేర్చి కర్ణముఁ జేర్చి
జ్ఞానోద మనియును జ్ఞానవాపి
తే. యనియు శివతీర్థ మనియు దృఢాక్షరముగఁ
బలికె ముమ్మాఱు చేతనాప్రాప్తి నొందె

సరసిజాతాయతాక్షి తచ్ఛుద్ధమాత్ర
వాడఁబారినసస్యంబు వానఁ బోలె. ॥184॥

వ. మలయకేతుండును గళావతిప్రేరణంబునం బుత్త్రసంక్రాంతరాజ్యభారుండై వారాణసీపురంబున కరిగి జ్ఞానవాపికాతీరంబునం దపం బాచరించి ముక్తుం డయ్యె. ఇది శివతీర్థమాహాత్మ్యంబు. కుంభసంభవా! ఇంక నేమి యడుగఁదలచెద వడుగు మనుటయు. ॥185॥

తే. అనఘ! నాకు సదాచార మాన తిమ్ము
ధరణిసురుఁడు సదాచారపరతఁ గాని
యాత్మసంశుద్ధి వడయ లేఁ డాత్మశుద్ధిఁ
గాని సిద్ధింపనేరదు కాశివసతి. ॥186॥

సదాచారనిరూపణము

వ. అనినఁ గుమారస్వామి యతనిం జూచి మన్వత్రిభృగుభరద్వాజయాజ్ఞవల్క్యోశనోంగిరసోర్యమాపస్తంబసంవర్తకాత్యాయనబృహస్పతిశా మార్గంబుల సదాచారంబు ప్రసంగానుప్రసంగంబున వివరింప వచ్చిన నపారం బైయుండుఁ గావునఁ గుంభసంభవ! నీకు దిఙ్మాత్రంబు వివరించెద. సావధానమతిపై యాకర్ణింపుము. ॥187॥

తే. చాతురాశ్రమ్యమును జతుష్కంధ మయ్యె
మొదటిస్కంధత్రయము ధర్మములు వహించు
నగ్రిమస్కంధ మెల్ల వింధ్యాద్రిదమన!
జ్ఞానసంపద్విభూతికిఁ దానకంబు. ॥188॥

శా. ఓరాత్రిం గనుఁజెప్పు వెట్టక మహోద్యోగంబునన్ ధీరతా
దౌరంధర్యము పూని మానవునకుం దాత్పర్యవృత్తిన్ సదా
చారం బె ట్లొనరింపవచ్చుఁ గలశీసంజాత! కాశీశ్వరున్
గౌరీవల్లభు సంస్మరించి బ్రతుకుం గా కాతఁ డప్రచ్యుతిన్. ॥189॥

తే. ద్విజుఁడు వేఁబోక మేల్కాంచి దినముదినమ
ప్రత్యవాయపరీహారపరతఁ జేసి
సంస్మరింపంగఁ దగు భక్తిసౌష్ఠవమున
మంగళాస్పద మగువస్తుమండలంబు. ॥190॥

వ. బ్రాహ్మముహూర్తంబున మేల్కాంచి కృతాచమనుండయి వివిక్తప్రదేశంబున భసోద్ధూళనంబును, భసితత్రిపుండ్రధారణంబునుం బొనర్చి రుద్రాక్షమాలికలు ధరియించి, పద్మాసనాసీనుండయి, మనంబున హేరంబు, నంబికాసహాయుండ్ర్యంబకు, లక్ష్మీసమేతుఁబుండరీకాక్షు, భారతీసహితుం బరమేష్ఠిం, బాకశాసనపావకపరేతరాజపలలాశిపాశిపవనపౌలస్త్యపశుపతులను, వసిష్ఠాదిమునుల, గంగాదిపుణ్యవాహినులఁ, బ్రయాగాదితీర్థంబుల, మేరుశ్రీశైలాదిపుణ్యపర్వతంబులను, దుగ్ధోదన్వదాదిసముద్రంబుల, మానసాదిసరోవరంబుల, జ్ఞానవాప్యాదిదీర్ఘికల, నందనాదివనంబులఁ, బుష్కరాదిద్వీపంబుల, నార్యావర్తాదిజనపదంబులఁ, గామధుగ్ధేన్వాదిధేనువులం,

గల్పవృక్షాదివృక్షంబులం, గాంచనాదిధాతువుల, లక్ష్మ్యాదిపుణ్యాంగనల, గరుడాదిపతంగంబుల, శేషాదిమహానాగంబుల, నైరావణాదివారణంబుల, నుచ్చైశ్శ్రవాదితురంగంబులఁ, గౌస్తుభాదిమణుల, నరుంధత్యాదిపతివ్రతల, రంభాద్యప్సరసల, నైమిశారణ్యాదిపుణ్యారణ్యంబుల, వారణాస్యాదిపట్టణంబుల, విశ్వేశ్వరాదిలింగంబులఁ, బాంచజన్యాదిశంఖంబుల, సుదర్శనాదిదివ్యాయుధంబుల, వేదాదివిద్యలఁ, బద్మాదిపురాణంబుల, మన్వాదిస్మృతుల, గాయత్ర్యాదిమంత్రంబుల, సనకాదియోగీంద్రుల, నోంకారాదిబీజాక్షరంబుల, వ్రీహ్యాదిధాన్యంబుల, నారదాదివైష్ణవుల, బాణాదిశివభక్తుల, బ్రహ్మాదిభాగవతుల, మహాకాళాదిప్రమథులఁ, బద్మాదినిధుల, దధీచ్యాదివదాన్యుల, హరిశ్చంద్రాదిభూపతుల, జననీజనకులఁ, బితరుల, గురులను సంస్మరించి యీయందఱు నాకు నాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులు ప్రసాదింతురుగాక యనుచుం బ్రార్థించి ప్రణమిల్లి నిలిచి నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానంబుల నిష్ఠాపరుం డయి ద్విజుం డొనర్చునది. ||191||

సీ. వెడలి యూరికి నూఱువిండ్లదవ్వున దైత్య
దెస బహిష్కార్యంబు దీర్పవలయు
నన్నూఱువిండ్లమాన మగుదూరమ్మున
బయలి కేగుట పాడి పట్టనమునఁ
దల ముసుం గిడి తృణంబులు గప్పినధరిత్రి
విణ్మూత్రజలముల విడువవలయుఁ
జెవి బ్రహ్మసూత్రంబుఁ దవిలింపవలయును
విష్ఠాస్రవోత్సర్గవేళలందు
తే. దివసముఖసంధ్య లందుదగ్దిఙ్ముఖుండు
యామినులయందు శమనదిగాననుండు
నగుచు మౌనవ్రతంబున నవనిసురుఁడు
మలవిమోక్షంబుఁ గావించుఁ గలశజన్మ! ||192||

సీ. నిలుచుండి కాఁగాదు జలమధ్యమునఁ గాదు
కాదు దున్నిననేలఁ గాదు మందఁ
గాదు గోసన్నిధిఁ గా దగ్ని కెదురుగా
కా దగ్రజన్ములకట్టెదురను
గాదు సస్యంబులఁ గాదు రథ్యాభూమిఁ
గాదు కట్టెదురను గాదు గాలిఁ
గాదు తారాదినక్షత్రగ్రహంబులఁ
గనుఁగొంచు మలవిమోక్షం బొనర్ప
తే. శిశ్న మొకచేతఁ గబళించి చెదలు చీమ
లేక శర్కరి గాక వల్మీకజంబు
నెలుకకలుగును గాక మన్నెదుగఁబట్టి
యరుగునది శౌచ మొనరింప నవనిసురుఁడు. ||193||

తే. మునుకుఁ గదియఁగఁ దిగిచి నీ మొగము వాంచి
యంగులీయుగకమున ము క్కదిమిపట్టి
మలవిమోక్షణ మొనరించి తలఁగునపుడు
కనుఁగొనఁగఁ గా దమేధ్యంబు కలశజన్మ! ||194||

సీ. అయిదువారము లపానాభ్యంతరంబున

నొకమాఱు శిశ్నమస్తకమునందుఁ
బదిమాఱు లట సవ్యపాణిపల్లవమున
నిరుగేలులందును నేడుమాఱు
లంఘ్రిద్వయంబునయం దొక్కమాఱు త్రి
వారిఁ గ్రమ్మఱ హస్తవనరుహముల
నంతరాంతరములయందు నిశ్శబ్దంబు
గాఁ బ్రసృత్యంబు సంక్షాళనంబు
తే. గలుగునట్లుగ నామలకప్రమాణ
మృదులమృత్పిండఖండంబు మ్రేవి మ్రేవి
గంధలేశక్షయావధి గా నొనర్ప
వలయు శౌచంబు మది కెక్కఁ గలశజన్మ! ||195||

వ. ఇది గృహస్థశౌచంబు. దీనికి ద్విగుణంబు త్రిగుణంబు చతుర్గుణంబును బ్రహ్మచారివానప్రస్థయతులకు నియతంబై యుండు. ||196||

తే. పగటిశౌచంబులోన సాఁబాలు రేయి
రాత్రిశౌచంబులోన నర్ధము రుగార్తి!
జోరబాధాదిదుష్టకాంతారమార్గ
మునఁ దదర్ధంబు శౌచంబు మునివరేణ్య! ||197||

క. పురుషుల శౌచములోనం
దరుణుల కర్ధంబు శౌచతంత్రంబు మునీ
శ్వర! నిష్కారణ మింతికిఁ
బురుషునకుం దగదు శౌచముం దడవంగన్. ||198||

తే. ధరణిధరమంతపొడవుమృద్రాశి యైన
నంబునిధియంతజల మైన ననఘచరిత
భావశౌచంబుఁ బోలదు బాహ్యశౌచ
మనిరి శౌచక్రియావేదు లయినమునులు. ||199||

తే. అగ్నిహోత్రాహుతులకుఁ జాంద్రాయణాన్న
పిండమునకును శౌచమృత్పిండములకు
గలశసంభవ! యుసిరికకాయలంత
మాన మని చెప్పుదురు కర్మమర్మవిదులు. ||200||

వ. అనుష్ణంబులు నఫేనంబులు నబుద్బుదంబులు నక్షారంబులు నలవణంబులు నకలుషంబులు నదుర్గంధరసంబులు నయిన యుదకంబులు, నగక, నిలుచుండక, మాటలాడక, వెలిఁజూడక, వంగక, (తెలుచుండక,) వేగిరపడక, యజ్ఞోపవీతంబు విడువక, ప్రసారితపాదుండు గాక, బహిర్జానుండు గాక, చప్పుడు గాకుండ ముమ్మాఱు బ్రహ్మతీర్థంబున హృదయపర్యంతంబు డి గ్గశుద్ధిబుద్ధ్యర్థంబు ప్రాశించునది. అనంతరంబ యంగుష్ఠమూలదేశంబున నినుమాఱు [9]*గండస్థలంబున నిరియించిన యోష్ఠాధరంబులు ముమ్మాఱు స్పృశించి యనంతరంబ కుడిచేతం బుడిసిలించిన యుదకంబు వామహస్తసంపుటంబున నినిచి దక్షిణవామపాదములయందు మూర్ధంబునందునుం బ్రోక్షించునది.* మఱియు ముమ్మాటికి వామహస్తోదకంబు స్పృశించుచు నంగుళీత్రయంబున న్యాసంబును, దర్జన్యంగుష్ఠంబుల

నాసికారంధ్రంబులు, నంగుష్ఠానామికాగ్రంబులఁ జక్షుశ్శ్రోత్రంబులును, గనిష్ఠాంగుష్ఠయోగంబున నాభీరంధ్రంబును, హస్తతలంబున హృదయంబును, నంగుళ్యగ్రంబుల మస్తకోభయస్కంధంబుల ముట్టునది. కొంద ఱనుష్ఠానపరు లీచతుర్వింశత్యాచమన క్రియలందుఁ గేశవాదిచతుర్వింశతినామంబు లుచ్చరింతురు. అవి క్రమంబున నంభఃప్రాశనత్రయంబునఁ గేశవ నారాయణ మాధవనామంబులుఁ, గపోలమార్జనద్వయంబున గోవిందవిష్ణునామంబులు, నంతరాధరోష్ఠమార్జనత్రయంబున మధుసూదనత్రివిక్రమవామననామంబులు, వామహస్తోదకధారణంబున శ్రీధరనామంబును, దక్షిణవామపాదోదకప్రోక్షణంబున హృషీకేశపద్మనాభనామంబులును, శిరఃప్రోక్షణంబున దామోదరనామంబును, నంగుళీత్రయాస్యస్పర్శనంబున సంకర్షణనామంబును, దర్జన్యంగుష్ఠనాసారంధ్రద్వయస్పర్శనంబున వాసుదేవప్రద్యుమ్ననామంబులు, ననామికాంగుష్ఠచక్షుశ్శ్రోత్రస్పర్శచతుష్టయంబున ననిరుద్ధపురుషోత్తమాధోక్షజనారసింహనామంబులుఁ, గనిష్ఠాంగుష్ఠనాభిరంధ్రస్పర్శనంబుల నచ్యుతనామంబును, హస్తతలహృదయస్పర్శనంబున జనార్దననామంబును, గరాగ్రశిరస్స్పర్శనంబున నుపేంద్రనామంబును, నంగుళ్యగ్రస్కంధస్పర్శద్వయంబున హరికృష్ణనామంబు లుచ్చరింతురు. ఇది యాచమనప్రకారంబు. ||201||

తే. శుద్ధుఁ డగుహృద్గతముల భూసురుఁడు నీళ్ల
గళగముల భూమిపతి తాలుగముల వైశ్యుఁ
డాస్యగంబుల శూద్రుఁడు నౌ టదియును
నాచమనవేళయందు వింధ్యాద్రిదమన. ||202||

తే. ముక్తకేశుండు సంవృతమూర్ధగళుఁడు
గాక సంక్షాళితాంఘ్రి యై క్ష్మాసురుండు
విమలజలముల నాచాంతావిధి యొనర్ప
నర్హమగు వింధ్యశైలదర్పాపహారి! ||203||

ఉ. తుమ్మినయప్పుడుం బురముత్రోవఁ జరియించినయప్డు వారిపా
న మ్మొనరించినప్పు డశనంబు భుజియించినయప్డు నవ్యవ
స్త్రమ్ము ధరియించినప్డు దురితంబులు చూచినయప్డు పుణ్యకా
ర్యములయప్డు హేయములనంటినయప్పుడు వార్వఁగాఁదగున్. ||204||

సీ. చిటికెనవ్రేలియంతటి పరిణాహంబు
పదివేళ్లనిడుపును బదును కలిగి
తో ల్గల్గి తొఱ లేక తోమంగ నను వైన
తరుకాష్ఠమున దంతధావనంబు
వదనసంశుద్ధికై వలయుఁ గావింపంగఁ
బ్రతిపద్దినంబును బర్వతిథియు
షష్ఠియు నవమియు సవితృవాసరమును
బరిహార్యములు కాష్ఠభక్షణమున
తే. కర్హదివసంబు లేక యనర్హవేళఁ
బండ్లు దోమంగ వలసెనేఁ బదియు రెండు
సలిలగండూషములు సేయ సంవిశుద్ధి
గలుగువక్త్రంబునకు బ్రహ్మకర్మనిరత! ||205||

తే. దంతధావనపూర్వంబు తాన మాడి
ప్రాతరారంభవేళల బ్రాహ్మణుండు
సంధ్య వార్వంగ వలయు నిచ్చలును నిష్ఠ
నర్ఘ్య మీఁ దగు నర్కోదయంబునపుడ.॥206॥

సీ. సౌభాగ్యమేధాప్రసాదసంపన్మహో
త్సాహోదయములకు జన్మభూమి
నవరంధ్రములయందు స్రవియించురోఁతచే
శుచి గానిమేనికి శుద్ధికరము
తేజంబు గల్పింప దీర్ఘాయు వొనరింప
జాలు వాసరముఖస్నాన మనఘ!
యరుణోదయమున మూర్ధాభిషేక మొనర్చి
తగును జేయఁగ మంత్రతంత్రవిధులు
తే. స్నానమున కంగకములు మృత్సంచయంబు
నక్షతంబులు దిలలు దర్భాంకురములు
గోమయంబును బావమానీముఖంబు
లైనబుఝ్మంత్రములును వింధ్యాద్రిదమన!॥207॥

వ. విశుద్ధం బైన మృత్పిండంబు శుచిప్రదేశంబునం బెట్టి యుదఙ్ముఖుండును బద్ధబ్రహ్మశిఖుండును నై యద్దేవతాకంబు లైన మంత్రంబు లుచ్చరించుచు సలిలావగాహనంబు చేసి.॥208॥

క. నేమం బొప్పఁగఁ బ్రాణా
యామం బొనరించునది జలాంతరమున లో
పాముద్రాధిప! ప్రాణా
యామంబు శ్రుతిప్రసూతయజనం బనఘా.॥209॥

తే. మొదలి తుదియోంకృతులతోడ మూర్ధ మగుచు
వ్యాహృతులు మూఁటి నాల్గింటి నధిగమించి
మంత్రరాజంబు గాయత్రి మహిమ నొప్పుఁ
గడుపు చల్లంగ శ్రుతివిద్యఁ గన్నతల్లి.॥210॥

వ. గాయత్రిత్రివారజపంబు ప్రాణాయామంబు, గాయత్రిదశవారజపంబు తపంబు. జలాంతరమున గాయత్రీత్రివారజపం బొండె [10]విష్ణుసంస్మరణం బొండెఁ జేయునది. స్నానానంతరంబ కారుణ్యపితృప్రీతికరంబు వస్త్రనిష్పీడనం బొనర్చునది. ఇది స్నానవిధానంబు.॥211॥

క. ధౌతపరిధానపరుఁడై
ప్రాతస్సంధ్యను భజించి బ్రాహ్మణుఁడు కుశా
న్వితకరాంగుళియై ఖ
ద్యోతనునకు నర్ఘ్య మిచ్చు నుదయింపంగన్.॥212॥

వ. అనంతరంబ గాయత్రీజపం బాచరించునది.॥213॥

తే. పగలు నిలుచుండి జపియించు నిగమమాత
మాపు గూర్చుండి జపియించు మహితభక్తి

బ్రాహ్మణుఁడు సంధ్య వార్చని బ్రాహ్మణుండు
గీసతక్కువశూద్రుండు కేవలంబు. ||214||

వ. ఈప్రకారంబునన మధ్యాహ్నకాలంబునను బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరుల నింద్రాదిదిక్పాలకుల మరిచ్యాదిమహర్షుల మన్వాదిమనువుల సలిలతర్పణంబులం దృప్తిం బొందించునది. చందనాగరుకర్పూరగంధోన్మిశ్రితంబు లగుజలంబులు తర్పణార్హంబులు. దైవం బార్షంబు బ్రాహ్మంబు పైతృకం బనుతీర్థకంబుల దేవాదితర్పణంబులు నాచరించునది. ||215||

సీ. ఛందంబు త్రిష్టుపు చంద్రికాచ్ఛచ్ఛాయ
యభిరామ మభినవయౌవనంబు
రుద్రుండు దేవత భద్ర మాకారంబు
కశ్యపుండు మహర్షి గన్ను నొసలు
నాపాదమస్తకం బఖిలాంగకంబులు
నధ్వర్యుశాఖాక్షరాత్మకంబు
లాఁబోతు వాహనం బవతంసకుసుమంబు
తరుణనిర్మలసుధాధామరేఖ
తే. తరణిబింబంబు గగనసౌధంబుమీఁదఁ
బసిఁడికుంభంబుచందంబు పరిఢవింప
గానవచ్చినమధ్యాహ్నకాలసంధ్య
యందు సావిత్రి కఖిల విద్యాసనాథ. ||216||

తే. పచనపావకుఁ బ్రజ్వలింపంగఁ జేసి
వైశ్వదేవం బొనర్పంగ వలయు నిష్ఠ
జణక కో ద్రవమాషనిష్పావకములు
తైలలవణంబులును గావు తద్విధులకు. ||217||

తే. అగ్నికార్యం బొనర్చి యనంతరంబ
హంతకారంబు నిష్ఠఁ జేయంగ వలయు
హంతకారం బొనర్ప బ్రహ్మాదు లైన
త్రిదశముఖ్యులు తృప్తి బొందుదురు సూవె! ||218||

తే. హంతకారం బనంగఁ బదాఱుగళ్లు
కలశభవ! నాల్గుగళ్లు పుష్కల మనంగ
గ్రాసమాత్రంబు భిక్ష యక్షయ్య మండ్రు
ధాత్రిబృందారక! తదన్నదానఫలము. ||219||

క. బలిహరణము సేయఁగఁ దగుఁ
గలశీసుత! వైశ్వదేవకర్మాంతమునన్
నిలయబహిర్భాగంబున
జలధారాసంయుతముగ శ్రద్ధాపరతన్. ||220||

సీ. కైసేసి యంబువైక్లబ్యంబు నొందక
యుచితపీఠిక నంఘ్రు లుర్వి మోపి
యొండేని ప్రాఙ్ముఖం బొండె నుదఙ్ముఖం

బగుచుఁ గూర్చుండి సాజ్యాభిఘాత
మభ్యుష్ణమగు విశుద్ధాన్న మాపోశన
పూర్వంబుగాఁ బ్రాణమును నపాన
మును నాది యగుధాతువుల కైదిటికిఁ దృప్తి
యావహిల్లంగ స్వాహాంతములను
తే. బంచవాయునామంబులఁ బరమనిష్ఠ
వేల్చు విప్రుఁడు దర్భలు వ్రేలఁ బూని
యశనకబళాహుతులు జఠరాగ్నియందు
గుణము నగుణంబు నెన్నఁడు గుడుచునపుడు. ||221||

తే. కడుపులో గాలి కొకకొంత యెడము విడిచి
యన్నపానీయములఁ దృప్తి యావహిల్ల
నవని నిర్జరుఁ డనుపాన మాచరించుఁ
దక్ర మైనను శీతలోదకము నైన. ||222||

తే. ధరణి నిర్జరుఁ డమృతాభిధానశబ్ద
పూర్వమంత్రంబు సముచితంబుగఁ బఠించి
సగము ప్రాశించి యుదకంబు సగము భూమి
విడువవలయును హస్తంబు గడిగికొనక. ||223||

వ. అప్రక్షాళితదక్మిణహస్తాంగుష్ఠమూలంబున నిష్ఠ్యూతం బైన యాసలిలం బపుణ్యనిలయం బైనరౌరవంబునం బద్మార్బుదనివాసులైన పితరులకుం దృప్తినావహించు. చేతులకు వార్చి యాచమనంబు సేసి శుచియై కర్కరీసలిలంబు వలకాలి పెనువ్రేలి మోపి ధార లెత్తునది. అద్ధార యయ్యంగుష్ఠంబు నాశ్రయించిన యంగుష్ఠమాత్రుం డగు పురుషుం బరితోషింపంగఁజేయు. అనంతరంబు బొడ్డు నివురుకొనుచుఁ బ్రాణాపానసమానోదానవ్యానంబులు సంతుష్టిం బొంది నాకు నానందం బొసంగుం గాత మని యాశీర్వదించుకొనునది. తాంబూలచర్వణంబులం బుణ్యకథాశ్రవణంబులం బ్రొద్దు పుచ్చునది. ||224||

తే. వర్ణములలోన బ్రాహ్మణవర్ణ మెక్కు
డాశ్రమంబులలోన గార్హస్థ్య మధిక
మనఘ! లక్షణవతి యైన యాలు సూవె!
తగినయవలంబనంబు తద్ధర్మమునకు. ||225||

స్త్రీలక్షణనిరూపణము

వ. పాదతలంబులు రేఖ లంగుష్ఠాంగుళినఖంబులు మీఁగాళ్ళు గుల్ఫంబులు పిక్కలు జంఘలు రోమంబులు జాను లూరులు కటి నితంబంబు జఘనంబు భగంబు వస్తి నాభి కుక్షి పార్శ్వంబు మధ్యంబు వళులు రోమావళి హృదయంబు వక్షోజద్వయంబు చూచుకంబులు జత్రుస్కంధకక్షమణిబంధద్వయంబు మీఁజేతు లరచేతులు కృకాటిక కంఠంబు చిబుకంబు హనువులు కపాలంబులు వక్త్రం బుత్తరోష్ఠాధరోష్ఠంబులు జిహ్వా తాలువులు హసితంబు నాసిక కన్నులు పక్ష్మంబు భ్రూకర్ణలలాటశిరోరుహంబు లను నఱువదియాఱంగంబులు లక్షణాన్వితంబులు గావలయు. అట్టిలక్షణవతియైనభార్య గృహలక్ష్మి. అట్టి గృహిణికతంబునం గదా గృహస్థుం డిహపరసౌఖ్యంబులకు భాజనం బగు నని చెప్పి కుమారస్వామి కుంభసంభవున కి ట్లనియె. ||226||

తే. ఇన్నిపాటులఁ బడఁగ లే దిల్వలాసు
రారి! వర్ణాశ్రమస్థుల కలుషమతుల
కూర్ధ్వలోకంబు ముక్కున నూర్పుగాలి
యుడిగినప్పుడె కాశియం దొదవు ముక్తి. ॥227॥

వ. అని సదాచారవర్ణనం బొనర్చి కుమారుం డింక నేమి యడిగెద (వ)డుగు మనినఁ గుంభసంభవుండు జ్ఞానకారణంబు లెయ్యవి? యని యడిగినం గుమారుండు.॥ 228॥

యోగనిరూపణము

తే. అఖిలవేదానువచనంబు యజ్ఞపరత
బ్రహచర్యైకనిష్ఠ తపంబు దమము
శ్రద్ధ యుపవాస మపరతంత్రత శమంబు
కలశసంభవ! విజ్ఞానకారణములు. ॥229॥

తే. ధర్మనిర్మలహృదయ! శ్రోతవ్య మాత్మ
తారక బ్రహ్మనిష్ఠ! మంతవ్య మాత్మ
సర్వశాస్త్రప్రవీణ! ద్రష్టవ్య మాత
దంభరహిత! నిదిధ్యాసితవ్య మాత్మ. ॥230॥

వ. ఆత్మావలోకంబునకు యోగాభ్యాసంబు పరమసాధనంబు. ॥231॥

సీ. కుంభినీధరగుహాక్రోడాటవినికుంజ
గర్భవాసము గాదు కారణంబు
గ్రంథతాత్పర్యపర్యాలోచనక్రియా
కర్మతంత్రము గాదు కారణంబు
దానంబు వ్రతము నధ్వరము లోనుగఁ గల్గు
కర్మకాండము గాదు కారణంబు
నాసాగ్రసంవీక్షణంబు నాసాబంధ
కల్పనంబును గాదు కారణంబు

తే. మౌనమును శౌచమును యంత్రమంత్రములును
గావు కారణములు యోగకలనమునకు
నిశ్చయంబును నభియోగనిశ్చలతయుఁ
గడఁకయును నప్పనము గాని కలశజన్మ! ॥232॥

తే. ఆత్మఁ దప్పించి యెఱుఁగఁ డన్యంబు నెవ్వఁ
డాత్మసంతుష్టుఁ డెవ్వఁ డహర్నిశంబు
నాత్మ నాత్మనె కను నెవ్వఁ డాత్మమిథునుఁ
డెవ్వఁ డాతండు యోగలక్ష్మీశ్వరుండు. ॥233॥

వ. కొంద ఱాత్మమనస్సమాయోగంబ యోగం బండ్రు. కొందఱు ప్రాణాపానసమాయోగంబ యోగం బండ్రు. కొందఱు విషయేంద్రియసమాయోగంబ యోగం బండ్రు. కొందఱు పరమాత్మక్షేత్రజ్ఞసమాయోగంబ యోగం బండ్రు. యమనిసియ మాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధులుం గొంద

జెనిమిదియోగాంగంబు లండ్రు. నామతం బాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణాసమాధు లాఱంగంబులు. అందు బ్రథమాంగం బైనయాసనంబు స్వస్తికాసనంబు, గోముఖాసనంబు, పద్మాసనంబు, వీరాసనంబు, సింహాసనంబు, భద్రాసనంబు, ముక్తాసనంబు, మయూరాస నంబు, సుఖాసనం బన బహుభేదంబులం గలిగియుండు. ఇం దొక్కయాసనంబున నాసీనుండై యోగి యోగం బభ్యసించునది. దంశమశకాకీర్ణంబు గాక, కేశభస్మాంగారకీకసాదిప్రదూషితంబు గాక, జనసంకులంబు గాక, సర్వబాధావిరహితంబై సర్వేంద్రియసుఖావహంబై మనఃప్రసాదజననంబై కుసుమస్రగ్వాసనాధూపధూమమేదురంబైన ప్రదేశంబున నతితృప్తుండును, నతిక్షుధార్తుండును, విణ్మూత్రబాధితుండును, జింతాకులుండును గాక, నిమీలితాక్షుండై దంతంబులు దంతంబులం గూర్పక యింద్రియగ్రామంబు నియమించి ప్రాణాయామంబున కుపక్రమించునది.॥234॥

తే. యోగి యొయ్యయ్య మరగించి యునుపవలయుఁ
గుక్షిగోళంబులో గాలి కుంభకమున
బలిమి నిలిపిన రోమకూపముల వెడలి
యవే ప్రకల్పించుఁ గుష్ఠాదు లైనరుజల.॥235॥

ఉ. ఎంతయు ఘోరమైన విపినేభము మెల్లన మస్తరించి మా
వంతుఁడు కంఠపీఠి గుఱివైచి సుఖంబున నెక్కునట్టు ల
శ్రాంతము యోగసాధకుఁడు ప్రాణసమీరణముల్ నిసర్గదు
ర్దాంతము మ(కు)స్తరించి యవధానము మై ధరియింపఁగాఁదగున్.॥236॥

తే. కడఁగి సవ్యాపసవ్యమార్గముల వెలికి
యాన మొనరించుఁ గావునఁ బ్రాణ మొయ్యఁ
జంద్రనాడికఁ బూరించి సాధకుండు
భానునాడిక విడుచుఁ బ్రాణానిలంబు.॥237॥

సీ. నలినాదినానాసనంబులయందును
గ్రమముమై దేహదార్ఢ్యము వహించుఁ
బ్రాణానిలాయామపరిపాటి విదళించు
నందంద కలుషసంహతుల నెల్లఁ
బ్రత్యాహృతిక్రియాపాటవంబునఁ జేసి
పావనత్వంబు చేపట్టు మేన
ధారణావిధిధురంధరతాబలంబునఁ
జన మైనచిత్తంబు దిరము సేయు
తే. ధ్యానమున నీశుఁ జూచి సమాధియుక్తి
గర్వనిర్మూలనక్రియాకర్మశూర
మైన మోక్షంబుఁ గాంచు వింధ్యాద్రిదమన!
[11]సాధకుని కిది యోగాంగషట్కఫలము.॥238॥

తే. దహని యన భ్రామణి యనంగ స్తంభని యన
శమని యనఁ బ్లావని యనంగ సంయమీంద్ర!
ప్రాణపవమానధారణ లైదు గలుగఁ
జెప్పుదురు యోగసిద్ధాంతసిద్ధమతులు.॥239॥

ఆ. ఉడ్డీ యానముద్రయును మహాముద్రయు
మూలబంధగగనముద్రికలును
సారతరవివేక! జాలంధరంబును
ననఁగ యోగముద్ర లైదు సుమ్ము. ||240||

వ. నాడీశోధనంబునకుం జంద్రసూర్యసంఘటనంబునకు రసపోషణంబునకు మహాముద్రకపాలకుహరంబున జిహ్వాప్రవేశంబు సేసి బ్రహ్మరంధ్రధ్రువేందుమండలసుధాధారానిష్యంద(న)ం బాస్వాదించుటకు నభోముద్ర; అదియ ఖేచరీముద్రయు. ఉడ్డీనం బగుమహాఃఖగంబు నహోరాత్రంబు నిలుపుటకు నుడ్డీ యానముద్ర నాడీజాలంబు ధరించుటకు జాలంధరంబు. అపానమూలంబు బంధించుటకు మూలబంధంబు. ఈయైదుముద్రాబంధంబులు సమాధినిష్ఠాకారణంబులు; [12]బిందుస్థిరీకరణకారణంబులు, గంధవహధారణాధురంధరంబులు. ||241||

తే. ఊర్ధ్వమున నున్నప్రాణంబు నొడిచి తివుచుఁ
క్రింద నున్నయపానంబు గిట్టి పట్టి
యూర్ధ్వమున నున్నప్రాణంబు నొడిచి తివుచుఁ
గ్రింద నున్నయపానంబు గిట్టి పట్టి. ||242||

క. మానక జీవుఁడు ప్రా
పానంబులచేతఁ దివియఁబడు వెలుపలికిన్
లోనికి నెక్కుచు డిగ్గుచుఁ
బౌనఃపున్యమునఁ బడనిపాటులఁ బడుచున్. ||243||

వ. హంకారంబున బహిర్గమనంబును సకారంబున నంతర్గమనంబును జేయుచు హంసహంస యను ప్రణవాక్షరమూలభూతం బగునజపామంత్రంబున దివారాత్రంబు లిరువదియొక్కవేయునార్నూఱువారంబు లుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసరూపంబున జీవుండు జపించు. అమ్మహామంత్రంబు సంకల్పమాత్రంబున. ||244||

సీ. విను దూరవార్తలు వీక్షించు దవ్వుగా
నడుచును శతయోజనములు గదియ
నశ్రుతం బగుశాస్త్రమైన వక్కాణించు
గౌరవం బొందు లాఘవముఁ జెందుఁ
బరకాయములఁ జొచ్చుఁ బక్షికీటమృగాది
బహుజీవజాతులభాష లెఱుఁగు
దివ్యగంధంబు దివ్యతేజము దివ్య
కర్మంబులును దివ్యకళయుఁ దాల్చు
తే. మోక్షనగరిమహాద్వారముఖకవాట
విఘటనాలోహకుంచికావిభ్రమమున
నుల్లసిలుచుండును షడంగయోగవిద్య
నభ్యసించిన సాధకుం డద్రిదమన! ||245||

వ. ఇది యాభ్యంతరం బైనముద్రాసహితషడంగయోగంబు. ఇంక బాహ్యం బైనషడంగయోగంబు వివరించెద. ||246||

తే. విశ్వభర్త విశాలాక్షి విబుధగంగ
దండపాణి చమూనాయకుండు డుంఠి
కాలభైరవదేవుండు కలశజన్మ!
కాశినగరి షడంగయోగమున నెఱుఁగు. ||247||

తే. విశ్వనాయక దేవత్రివిష్టపేశ
వీరకేదారనాయకోంకారకృత్తి
వాసు లిల్వలదైత్యవిధ్వంస! మఱియుఁ
గాశినగరి షడంగయోగముగ నెఱుఁగు. ||248||

సీ. వారాణసీపురవాటిసంచారంబు
ఖేచరీముద్ర యక్లిష్టచరిత!
వేగ మై యానందవిపినంబునకు రాక
భద్ర! యుడ్డీయానబంధముద్ర
కాశికానికటగంగావాహినీవారిఁ
దల ధరించుట జలంధరము ఘటజ!
శివరాజధానిఁ జేసినసద్వ్రతంబులు
మూలబంధంబు సన్మునివరేణ్య!
తే. నహుషదమన! మహాశ్మశానంబుమీఁద
భక్తిముద్ర మహాముద్ర పరమయోగ
విద్యను షడంగముద్రికాన్వితము గాఁగ
నీకుఁ జెప్పితి దృఢముగా నిలుపు మాత్మ. ||249||

వ. అనిన నగస్త్యుండు. ||250||

క. ఆయురవసానకాలం
బేయనువునఁ దెలియవచ్చు నెరిగింపుము గాం
గేయ! యరిష్టాగమనము
లేయపశకునములు చూచి యెఱుఁగంగఁ దగున్. ||251||

వ. అనిన గుమారుం డతని కిట్లనియె. ||252||

కాలజ్ఞానకథనము

తే. వామనాసాపుటమున నెవ్వానికి నొగి
గాలి యుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసగతిఁ జరించుఁ
బింగళానాడి నడువదు పెద్దయేని
వాఁడు మూఁడబ్దములకు నిర్వాణ మొందు. ||253||

తే. ఒండె మూఁడహోరాత్రంబు లొండె నేని
రెం డహోరాత్రములు సంచరించు హేళి
నరుని కెవ్వని కొక్కవత్సరముగాని
బ్రతుకఁ డండ్రు సుధర్మిణీప్రాణనాథ! ||254||

క. నాసాపుటయుగమున ని
శ్శ్వాసోచ్ఛ్వాసానిలములు సరియై నడుచున్

వాసరము లెవ్వనికిఁ బది
మాసత్రితయమున వాఁడు మరణముఁ బొందున్. ||255||

క. ప్రాణానిల మెవ్వనికిని
ఘ్రాణపుటీయుగ్మకమునఁ బ్రవహింపక సం
క్షీణంబై నోరవెడలుఁ
బ్రాణ మతఁడు దొఱఁగు వాసరత్రితయమునన్. ||256||

తే. అదిరిపా టెవ్వఁ డీక్షించు నాకసమున
హారికపుఁ గృష్ణపింగళుం డైనపురుషు
నాతనికి వత్సరద్వయం బవధి సూవె!
ప్రాణధారణమున కిల్వలాసురారి! ||257||

ఉ. తుమ్మును నింద్రియంబు నిజతోయమలంబులు నొండెనొండె మూ
త్రమ్ము మలమ్ముఁ దుమ్ము బలదార్ఢ్యము చాలక యెవ్వఁడేని నొ
క్కమ్మడి నుత్సృజించు నతఁ డుండఁడు ప్రాణముతోడఁగూడి యే
కమ్మగు వత్సర[13]మ్ము గడగాంచిన పిమ్మట వాసరార్ధమున్. ||258||

ఉ. కానఁ డరుంధతిన్ ధ్రువునిఁ గానఁడు విష్ణుపదత్రయంబునుం
గానఁడు మాతృమండలముఁ గానఁడు కన్నులు గల్గియుండ నే
మానవుఁ డమ్మనుష్యునకు మాసములాఱు విరామ మొందఁగాఁ
గానఁగ వచ్చుఁ గుంభభవ! కాలునిబంధురసౌధవీథికల్. ||259||

తే. దృఢవివేక! యరుంధతీదేవి జిహ్వా
నాసికాగ్రంబు ధ్రువుఁ డిల్వలాసురారి!
విష్ణుపద మది భ్రూమధ్యవీథి యనఘ!
మాతృమండల మక్షిపక్ష్మము మునీంద్ర! ||260||

సీ. అసితాదివర్ణంబు నాహ్లాదిరసమును
నన్యథాభావంబు నందెనేని
దంతోష్ఠకంధరాతాలుజిహ్వా[14]గ్రంబు
లారొక్కవర్ణంబు నందెనేనిఁ
గరజేంద్రియంబులు కనుదోయికొలుకులు
ధూమధూమ్రత్వంబు దొరసెనేని
నాఖండలీయకం బగుధనుఃఖండంబు
నభమున న్నెరయఁ గన్పట్టెనేని
తే. నాఱుమాసములకు మర్త్యుఁ డస్తమించు
వేగ యేతెంచి యూసరవెల్లి తొండ
పాదములనుండి తలదాఁకఁ బ్రాఁకెనేని
యతఁడు షణ్మాసములఁ జూచు యమునిపురము. ||261||

తే. జలక మాడినపిమ్మటఁ జరణములను
హృదయమున నీళ్లు వేగంబ యివురువారు
దర్పణమునీడ తోఁచు నాతామ్రకాంతి
నెవ్వనికి వాఁడు నార్నెల్ల కేగు దివికి. ||262||

వ. మఱి ఛాయాప్రకంపంబు, మతిభ్రంశంబు, చంద్రద్వయ సూర్యద్వయదర్శనంబు, పగలు తారకావీక్షణంబు, రాత్రి తారకానభివీక్షణంబు, గంధర్వనగరావలోకనంబు, పిశాచనృత్తవీక్షణంబును, శ్రవణధ్వనిహాని, స్వప్నంబునందుఁ బిశాచఖరవాయసభూతప్రేతశునకగృధ్రగోమాయుబాధ, పాంసురాశియూపదండవల్మీకాధిరోహంబుఁ, దైలాభ్యంజనముండనంబులు మరణసూచకంబులు. ||263||

క. ఈదుర్నిమిత్తములతో
నేదైనను నొకటి గాంచి యెదలోనఁ గడున్
ఖేదము నొందక నరుఁడు ప్ర
మోదమునఁ గాశినగరమున కేగఁదగున్. ||264||

వ. అని చెప్పిన మహాత్మా! యీ ప్రపంచంబు నిర్వికల్పంబు నిరాకారంబు నిరస్తసమసస్తోపాధికంబు. నిత్యంబు నగుపరబ్రహ్మం బేక్షేత్రంబును నాశ్రయించియుండు, నేక్షేత్రంబునంద లలాటనేత్రుండు తారకబ్రహవిద్యావర్ణకర్ణేజపుండై కీటపతంగక్రిమిసరీసృపాదు లగునానావిధజంతువులకుం బ్రాణాంతకాలంబున నభయం బొసంగు, నేక్షేత్రంబునకు నుత్తరవాహిని యనవియత్తటిని యుపకంఠంబునం గంఠముక్తాకలాపంబునుం బోలెఁ బ్రవహించు, నేక్షేత్రంబున కభ్యర్థంబున మణికర్ణికాతీర్థంబు తీర్థరాజంబు రజనీకరకిరణసందోహదానదీక్షాధురంధర వినిర్మలకబంధకల్లోలమాలికాస్ఫాలితమహాదేవదివ్యలింగ శతసహస్రలక్షకోట్యర్బుదన్యర్బుదంబై మహోత్కదంబుఁ గావించె, నట్టియవిముక్తక్షేత్రంబు మహిమ యింకను వినవలతు నానతిమ్మని ప్రార్థించినం గరుణావశంవదుండై శిఖివాహనుం డతని కి ట్లనియె. ||265||

దివోదాసవర్ణవము

తే. బ్రాహ్మణోత్తమ! బ్రహ్మకల్పంబునందు
మనువు స్వాయంభువునికాలమున ధరిత్రి
యఱువదేఁడు లనావృష్టి యైనకతన
దారి వందురి కడునుపద్రవము నొందె. ||266||

సీ. అంభోధితీరంబు లద్రికాననములు
నాశ్రయించిరి పేద లగుచు మనుజు
లంగళ్లయందు మిట్టాడ మానిసి లేక
గుడియుఁ బాడును జిక్కఁ జెడియె నూళు
లుద్యానములు వాపికోదకంబులు లేక
వృక్షవాటంబులు వెరలు పోయె
వ్యాఘ్రాదు లైనక్రవ్యాదహింస్రమృగంబు
లెచ్చోటఁ జూచిన నేఁపు మిగిలె
తే. సంతతము దాను సృజియించు జంతుకోటి
కఱవుపాల్పడి మోమును కాళ్లు వాఁచి
వండఁగాఁ దిన్న బూరెలవరుస నడఁగ
భ్రమసి దిట దప్పి నివ్వెఱపడియె ధాత. ||267||

తే. రాజు లేనికతంబున రాష్ట్రములకు
నన్నిటికి బాధగా ధరిత్ర్యంతరమున
వ్రాలె నఱువదియేఁడు లవగ్రహంబు
కాచె వెలిపుచ్చ నొకభంగి గాక యుండ. ||268||

వ. అప్పుడు చింతాక్రాంతుఁ డై జగద్యోని ప్రజాక్షయంబున యజ్ఞాదిక్రియ లుచ్చాటనం బయ్యె, సవనాదిక్రియానాశనంబును నధ్వరభుజులు భూప్రజలఁ బోలె హవిర్భాగాద్యభావంబున బుభుక్షాక్షోభంబు వహించిరి. ఇంక నేమి సేయుదు? ఒక్కనిం బట్టంబుగట్టనినాఁడు సర్వసర్వంసహామండలంబును నాఖండలుండు వర్షింపకుండుటం జేసి యెండి బెండుపడిపోవుచున్నయది. నిఖిలక్షోణీచక్రరక్షణైకదీక్షాధురంధరుం డైన యంతటివాఁ డెక్కడఁ గల్గునొకో? యని యన్వేషించి మనుజవంశంబున రిపుంజయుం డనువాని నౌదార్యశౌర్యధైర్యాదిగుణగరిష్ఠుం గాంచి సబహుమానంబుగా నతని కిట్లనియె. ||269||

సీ. మనువంశమకుటమండన! యోరిపుంజయ!
ధర యేలు లవణాబ్ధి గరుసు గాఁగ
మత్ప్రసాదమున సామర్థ్యం బతీంద్రంబు
కలకాలమును నీకుఁ గలుగఁగలదు
బర్హిర్ముఖస్నేహపరివృత్తితో దివో
దాసాఖ్యవిఖ్యాతిఁ దాల్తు వీవు
వాసుకితనయ విలాసినీరత్న మ
నంగమోహిని భార్య యగును నీకు
తే. ననిన నంజలి చేసి మహాప్రసాద
మనుచుఁ బరమేష్ఠియానతి నాదరించి
యిట్టు లని విన్నవించె ధాత్రీశ్వరుండు
పద్మభవునకు గంభీరభాషణముల. ||270||

ఉ. నెట్టన నన్ను సత్కరుణ నీరధివేష్టిత యైనధాత్రికిం
బట్టము గట్టెదేని నొక బాస పితామహ! యాత్మ నెగ్గుగాఁ
బట్టక విన్ము భోగులు సుపర్వులు క్రిందట మీఁద నుండఁగాఁ
దొట్టవు సత్యమౌ ధరణి నొక్కరుఁ డున్నను జేయ రాజ్యమున్. ||271||

వ. అనిన నట్ల యగుగాక యని బ్రహ్మ కాశీనగరంబున కేగి విశ్వనాథున కత్తెఱం గెఱింగించి తదనుమతి వడసి దివోదాసునకుం బట్టాభిషేకంబు సేసి సత్యలోకంబునకుం జనియె నయ్యవసరంబున. ||272||

శా. చాటించెన్ మనువంశవర్ధనుఁడు విశ్వక్షోణి నందంద ఘం
టాటంకారము దుందుభిధ్వనియుఁ గూడ న్వేగమై దేవతా
కోటు ల్మేదిని నున్నఁ దప్పుగుఁజుఁడో కోపంబు పాపం బుపా
త్తాటోపంబుమెయిం గుటుంబసహితం బై చేరుఁడో నాకమున్. ||273||

క. పాతాళమునకుఁ జనరో
వాతాశను లెచటికేని వలసినయెడకున్
భూతము లేగరొ! యని య

త్యాతతగతి జాటి రవని నధిపతిదూతల్. ॥274॥

ఈశ్వరుండు నిఖిలదేవతలం గూడి మందరాద్రి కేగుట

వ. ఇవ్విధంబున దివోదాసదాసులు కాశీశ్రీశైలకుంభకోణశోణార్కపుండరీకపురపాండురంగమహాకాళకాళహస్తికాంచీవేంకటశ్రీరంగవత్ ఘంటాపథంబుల ఘంటాడిండిమధ్వనులతోడం గూడంజాటిన బ్రహ్మదత్తవరానుభావంబునం గుటుంబసహితంబు త్ర్యంబకపీతాంబరహేరంబభైరవదుర్గావీరభద్రప్రధానులగులనిర్జరులు దమతమచిందంబులతో దుందుభివేణువీణామృదంగకాంస్యకాహళఢక్కాహుడుక్కానకంబుల మ్రోత దిక్తటంబుల దీటుకొనం గిరిటకోటీరరమణీయఘటితమణిమయూఖరేఖాపుంజంబు గలసి యరసంజపొడవువేడబంబు విడంబింప వెల్లజగజంపుగొడుగుల పెల్లును, డెక్కియంబుల పెక్కువయు, నాలవట్టంబుల డాలును, సీవికుల తేవయుఁ, దాలవృతంబుల డంబును, దాంబూలకరండంబుల పొంకంబును, గర్కరీకళాచికాపీఠగండోపధానమణిముకురశయ్యాకటాహంబుల కల్మియు, మహైశ్వర్యంబుం బ్రకటింప నిలింపమార్గంబున సవాహనులు, సాయుధులు, సపరివారులు, సశక్తులు, సాలంకారులునై కాశీపట్టణంబున కేతెంచి విశ్వేశ్వరాదేశంబున నెచ్చోటికైనను జనువారై గంగాతీరంబున విడిసిరి. కాశీశ్వరుండును నేకక్రియాఫలద్వయంబు నీఁజాలునట్టిప్రకారంబు విచారించి యటకుమున్న పెద్దకాలంబునం యవిముక్తక్షేత్రంబునందునుంబోలె నిజశిఖరదేశంబునం దా నధివసించుట ఫలంబుగాఁ గోరి తన్ను నుద్దేశించి ఘోరవీరతపంబు చేసినమందరాచలంబు కృతార్థం బగునట్లు నగ్గిరీంద్రంబునం దుండి దివోదాసు ప్రతిజ్ఞ చెల్లించువాఁడై తత్కాలసన్నిహితం బైన నానాదిగ్దేశదేవతాసమూహంబుఁ గనుంగొని యి ట్లనియె. ॥275॥

ఉ. ఓసురముఖ్యులార! కమలోద్భవుఁ డాదర మొప్పఁగా దివో
దాసున కిచ్చినాఁడు వసుధాతల మెల్ల జగద్ధితార్థమై
రాసుతుఁ డాతఁ డీభువనరాజ్యభరంబు వహించునప్డు దే
వాసురసిద్ధసాధ్యగరుడాదుల వెల్వులఁ బన్నగేంద్రులన్. ॥276॥

తే. ఆజ్ఞ వెట్టినఁ గాని రాజ్యంబు సేయ
బహుముఖం బైన రాజ్యంబు పదిలపడదు
ఫణులు పాతాళమున నుండఁ బాడివారు
నిర్జరులు నాకమందున నిల్చువారు. ॥277॥

వ. అని వరంబు వేఁడినఁ బితామహుండును నాయనుమతి నతని కభీప్సితార్థంబు నొసంగె నని యానతిచ్చి. ॥278॥

సీ. మహనీయరుద్రాక్షమాలికాభరణులు
భస్మత్రిపుండకోద్భాసితులును
వికటపాటలజటామకుటవర్ధనులును
సముదీర్ణశార్దూలచర్మధరులు
దంతనిర్మితయోగదండమండితులును
ననిలభుగ్బ్రహ్మసూత్రాన్వితులును

నాసాశిఖాగ్రవిన్యస్తలోచనులును
బంచాక్షరీమంత్రపఠనపరులు
తే. నైనప్రమథులు గొలిచి రా నగజతోడ
నందికేశ్వరు నెక్కి యానందలీల
సకలజగదీశ్వరుండు పర్జన్యులీల
సుందరాద్రికిఁ గదలె సమగ్రమహిమ. ॥279॥

వ. మఱియు సారస్వతేశ్వరుండు, రత్నజాతీశ్వరుండు, సప్తనాగరేశ్వరుండు, శైలేశ్వరుండు, త్రిపురేశ్వరుండు, బాణేశ్వరుండు, ప్రహ్లాదేశ్వరుండు, భృంగీశ్వరుండు మొదలైన పరమేశ్వరులు, దివ్యజ్యోతిర్లింగమూర్తులు, శతసహస్రలక్షకోట్యర్బుదన్యర్బుదసంఖ్యాకులు విశ్వేశ్వర శ్రీమన్ మహాదేవు ననుగమించిరి. లోలార్కకేశవులును, విశాలాక్షియు, ఢుంఠివిఘ్నేశ్వరుండును, దండపాణియుం గదలిరి. అందఱువేల్పు లిరుపక్కియలనుం బిఱుందనుం గూడి రాఁ గాశీశ్వరుండు. ॥280॥

సీ. లవణపాథోధివేలావేష్టితంబైన
యల్లొనేరెడుదీవి యధికరించి
యిక్షురసాబ్ధిపరీతాంచలంబైన
ప్లక్షాంఘ్రిపద్వీపపరిధి గడచి
హాలాకసోదన్వదభిమంత్రితంబైన
శాల్మలద్వీపభూస్థలము దాఁటి
ఘృతపయోరాశిసంక్లప్తావధిక మైన
చంచత్కుశద్వీపజగతిఁ జేరి
తే. యమ్మహాద్వీపమునకు రత్నాఢ్యమైన
మకుటమును బోలె నొప్పారుమందరమునఁ
గనకకలధౌతమాణిక్యకందరమున
గాఁపురము సేసె శివుఁ డంబికయును దాను. ॥281॥

వ. ఇట్లు కృతనివాసుండై యిందుధరుం డమ్మంచరాచలంబునందు మణికందరమందిరంబున విహరించుచుం బర్వత(రాజ)నందనం జూచి యి ట్లనియె. ॥282॥

సీ. నలినాక్షి! యైరావణంబుకుంభములతో
సరివచ్చు నీగుబ్బచన్నుదోయి
తన్వంగి! పారిజాతప్రవాళములతో
బ్రతివచ్చు నీహస్తపల్లవములు
కాంత! కౌస్తుభమణిగ్రావకందళముతో
నెనవచ్చు నీలేఁతయిగురుమోవి
యలినీలకుంతల! యమృతపూరంబుతో
దొరవచ్చు నీముగ్ధసరసఫణితి
తే. యువిద! యీయుపమానవస్తువులు గలిగె
నంబునిధియందు నీమనోజ్ఞాంగములకు
నిమ్మహామందరాద్రి కవ్వంబు గాఁగ
సురలు నసురులు సంప్రీతిఁ దరువఁ బట్టి. ॥283॥

చ. చఱిఁబడి తీవ్రఘూర్ణవశంబున నొక్కట తీఁగసుట్టు నె
త్తఱులయియున్న పాఁపతరిత్రాటిమలంకల నిర్ఘరాంబువుల్
గిఱికొని మీఁదనుండి దిగఁ గిన్నరకంఠి పయోధిఁ ద్రచ్చున
త్తఱి ఫణిరాజు చుట్టినవిధంబున నున్నది చూడు మిగ్గిరిన్. ॥284॥

వ. అనియె నంత. ॥285॥

సీ. సోమార్కమయమహాసోపానముల డిగ్గి
పుష్కరాంబువు లొగిఁ బుక్కిలించి
గ్రహతారనక్షత్రగణము నాస్వాదించి
విధుకిరీటునిమౌళి వెల్లిగొల్పి
వడఁకుగుబ్బలిరాచవారిమూర్ధం బెక్కి
కనఖలక్షేత్రంబుఁ గౌఁగిలించి
కాశికానగరోపకంఠదేశము డాసి
యేడ్నూఱుముఖముల నేగె జలధి
తే. కిమ్మహానది యియ్యేటి యిరుగెలఁకుల
విడిసియున్న నల్దిక్కుల వేల్పుగములు
నంబుధరమార్గమున నేగి రభవుఁ గూడ
మందరమునకు సంభృతానందలీల. ॥286॥

తే. అపుడు జంబూతరుద్వీపవిపులయందు
వాసి కెక్కినయద్దివోదాసునాజ్ఞ
గొంది సందిని నొకకుంటి కుదిపి పేద
యనదబూతంబు నుండనీరైరి భటులు. ॥287॥

క. కోయిలఁ దిరుమలఁ బెరుమా
కోయిలఁ దిరుపతులఁ గుంభకోణాదికపు
ణ్యాయతనంబుల మాయం
బై యెక్కడఁ బోయెనొకొ మురాంతకుప్రతిమల్? ॥288॥

తే. మోసపోక ముసానమ్మ ముద్దరాలు
తారె సరిసప్త లేక పాతాళమునకుఁ
దాను గొడుకులు నొకకొంత తడసె నేని
గుతిలపఱుపరె నృపుబంట్లు గుదెలవారు. ॥289॥

వ. అప్పుడు చతురంతమహీమండలంబు సర్వదేవతాశూన్యం బగుటం జేసి విఘ్నేశ్వరావాసంబుల స్తవరాజస్తోత్రపాఠంబును, గాలికాకటంబుల హృల్లేఖాదిమంత్రజపంబును, శివసానంబులఁ బంచాక్షరీపంచబ్రహ్మపాశుపతా(ద్య)ఘోర[15]శారభాది విద్యానుసంధానంబును, విష్వక్సేనావాసంబులం బురుషసూక్తద్వాదశాక్షరాష్టాక్షరప్రధాననామానుస్మరణంబును లేక తక్కెం దక్కినవేలుపుల గుళ్లయందును సంధ్యాకాల బహుళ పటహాశంఖ కాహళకోలాహలం బుడిగె. నేనునుం గర్ణాటదేశహాటక మణికిరీటంబును, గిష్కింధాచల హేమకూటమతంగగిరిప్రాంతంబును, దుంగభద్రాతటినీనైకటికంబును, భాస్కరక్షేత్రప్రాతివేశికంబును, బంపావిరూపాక్షదేవ దివ్యవికటపాటలజటాజూటకోటీపినద్ధముగ్ధేందు

లేఖామయూఖకండళగళదమృతధారానిష్యందానేక సంవర్ధితసుకుమారసరళసహకార జంబుజంబీర నారికేళ కేసరకురవకాశోకశాగోటకుటజ పారిభద్రద్రాక్షారుద్రాక్షసర్జ ఖర్జూరభూర్జబిల్వచిరిబిల్వాది తరులకుంజఖంజన్మిహిరకిరణపుంజంబు నగుసామిమల విడిచి, మందరాచలంబున కరిగితి. ఇవ్విధంబున దేవసంఘంబులు దివికిం గాద్రవేయకులంబు బలిసద్మంబునకుం బోక విని నిర్ద్వంద్వంబు, నిరవగ్రహంబు, నిస్సపత్నంబునుం గాఁ గాశీనగరంబు తనకు మొదలిరాజధానిం గావించికొని దివోదాసుం డేకవాసర ప్రాయంబుగా వత్సరాయుతాష్టకంబు రాజ్యంబు సేసిన నక్కాలంబు నందు. ||290||

ఉ. దేవత లెల్లఁ దక్కుఁ గలదీవులకున్ దివి కేగునట్టిచోఁ
బోవఁగ లేక కుంటికుదుపుల్ జిఱువేల్పులు దేవదానవుల్
సేవకు లై మహీవిభునిచే నధికారనియోగవృత్తికై
జీవిత మంది నిల్చిరి త్యజింపఁగ వచ్చునె జన్మదేశముల్. ||291||

తే. తత్పురతమీఱఁ గొలిచి రాధరణివిభుని
దైత్యదానవు లవధూతదానవారి
పఠితపాఠ మాబాలగోపాల మైన
సుద్ది పగవారిపగవారు చుట్ట లగుట. ||292||

తే. విశ్వదేవగణంబుతో వేఱువేఱ
వచ్చి పితృదేవతలు మహేశ్వరుఁ గొలిచిరి
చులుకఁ గా ల్వట్టి యీడ్చినఁ జూరు వట్టి
వేలుదురు గాక తమవారి విడుతు రెట్లు. ||293||

సీ. సిద్ధు లారాజుఁ గొల్చి ప్రసిద్ధిఁ గాంచిరి
గ్రహముల కతఁ డనుగ్రహముఁ జూపె
విద్యాగురుం డయ్యె విద్యాధరుల కతఁ
డతఁడు రుద్రులకు సౌహార్దుఁ డయ్యె
రక్షించె నాతఁడు రక్షస్సమూహంబు
నతఁడు తార్క్ష్యులకు నాధ్యక్ష మిచ్చె
మన్నించె నాతఁడు కిన్నరవ్రాతంబుఁ
దుషితుల నతఁడు సంతోషపఱిచె
తే. నతని భూతపిశాచకూశ్మాండగణము
ఢాకినీప్రేతరంకులు శాకినులును
గర్కరీపాదుకావీటికాకరండ
పేటికలు దాల్చి కొల్చిరి భృత్యు లగుచు. ||294||

వ. అవ్విధంబున రిపుంజయుండు ప్రజాపాలనంబు పరమధర్మంబుగా శక్తిత్రయచతురుపాయషాడ్గుణ్యంబులు కాలంబెఱిఁగి నడుపుచుఁ బెద్దకాలంబు రాజ్యంబు సేసె. చాతుర్వర్ణ్యంబును జతురాశ్రమంబులుఁ దమతమధర్మంబులు దప్పక వర్తించె. అపుడు వేల్పులు ధరావియోగవేదనాదూయమానమానసు లై మరుద్గురుం బురస్కరించుకొని మంతనం బుండి దివోదాసునకు రాజ్యపదభ్రంశనం బెవ్విధంబునం గావింతు మొకో యని విచారంబునకుం దొడంగిరి. అప్పుడు కార్యంబు నిర్వర్తించి బృహస్పతి యింద్రాదిదేవతల కి ట్లనియె. ||295||

క. ప్రాణాపానవ్యానో
దానసమానములు తృప్తి దలకొనఁ జేయం
గా నోపెడు నది యన్నము
ప్రాణం బన నన్న మనఁగఁ బర్యాయంబుల్. ‖296‖

తే. అగ్ని మనలోన నొక్కరుఁ డౌనొ కాఁడొ?
చేయఁడే మారుతము మనచెప్పినట్లు?
వరుణుఁ డెవ్వరివాఁడు? ముప్వురును లేక
యోజితం బగునెబ్భంగి నోగిరంబు? ‖297‖

వ. వరుణానిలాగ్నులు తమతమశక్తు లుపసంహరించిరేనిఁ బిఠరపాకంబు సాగదు. పిఠరపాకంబు సాగక యోదనంబు పరి పక్వంబు గానేరదు. పరిపక్వాన్నంబు లేక వైశ్వదేవబలిహరణాదిక్రియాకలాపంబులు కుంఠితంబు లగు. హవ్యకవ్యక్తియాశూన్యులైనబ్రాహ్మణులు రాజులయందు విరక్తు లగుదురు. బ్రాహ్మణులు విరక్తు లైనప్పుడ తక్కినవర్ణంబుల ప్రజలు వైరాగ్యంబు వహింతురు. ప్రజా(ను)రంజనంబునంగదా రాజు రాజౌట. ప్రజావిరక్తిఁ గోశదుర్గబలాదిసప్తాంగంబులు పరిక్షీణంబు లగు. సప్తాంగపరిక్షయంబునఁ ద్రివర్గనాశనం బగు. త్రివర్గనాశనంబున నుభయలోకమార్గంబును ఖిలీభవించుంగావున. ‖298‖

తే. మొదల వైశ్వానరుని నిజమూర్తిశక్తి
సంహరింపంగఁ దగుఁ గాశి జనపదమున
నగ్ని లేకున్న నోగిరం బనువుపడక
రాజు ప్రజలును నెబ్భంగి బ్రదుకువారు. ‖299‖

ఉ. చండకరాన్వయాంబునిధిచంద్రుడు భూమణుం డతండు ఱా
గుండియవాఁడు వేలుపులకోటు లసంఖ్యలు భూతధాత్రిపై
నుండఁగ నీక కాశిపురి నొక్కఁడు రాజ్యము సేయు టెట్టు? లీ
దండికి మెచ్చి నారట ప్రతాపవిహీనుఁడు భూమిపాలుఁడే? ‖300‖

తే. అనిన నాచార్యుపలుకుల నాదరించి
యింద్రుఁ డనుపఁగ ధాత్రికి నేగె నగ్ని
మొదలఁ గాశీపురమునకు ముట్టముణఁగ
సకలగృహములఁ దినమూర్తి సంగ్రహించె. ‖301‖

మ. కర మాశ్చర్యముగా బ్రతిక్షయమునం గాష్ఠంబులం దగ్నిదే
వర నిప్పచ్చరమై యడంగుటయు సర్వస్త్రీలు పాకక్రియా
పరతల్ దక్కిరి యాయజూక భవనప్రాగ్వంశమధ్యంబులన్
[16]వరుసం జేయరయారె వీడు నస్వధాస్వాహావషట్కారముల్. ‖302‖

ఉ. యంత్రితభక్తిభావమున నగ్నిసమింధని సామిధేని ఋ
ఙ్మంత్రము లుచ్చరించుచు సమగ్రతరాగణిమంథనక్రియా
తంత్రము నాచరించి వసుధామరముఖ్యులు వీతిహోత్రు నా
మంత్రణ సేయ లేరయిరి మచ్చరికించియుఁ గాశికాపురిన్. ‖303‖

వ. ఆసమయంబున. ‖304‖

ఉ. భూపతిసమ్ముఖంబునకుఁ బోయి కరాంబుజము ల్మోగిడ్చి వి
జ్ఞాపన సేసె నారసికసంఘము మెల్లన గొంకి కొంకి యి
ష్టాపకరోక్తిఁ జెప్పెడునెడం [17]గడునల్గుట నీతి యౌ ననం
బాపలు మేదినీశ్వరులమానసముల్ దిరిసెంపుఁబూవులున్. ||305||

తే. అవధరింపుము నీప్రతాపాతిశయము
గరిమమున నోహటించియో కాని వహ్ని
కాశికాపట్టణము నైదుక్రోశములును
బదిల మై యుండ నోపక పాఱిపోయె. ||306||

ఉ. అంబుజబాంధవాన్వయనృపాగ్రణి! బోనము నేఁడు సూర్యపా
కంబున నాయితం బయినఖజ్యము భోజనశాలలోనఁ బ
ళ్యం బిడినారు పంకజదళాక్షులు రెండవజాముగంట వే(మ్రో)
యంబడె నారగింప సమయం బని యిమ్మెయి విన్నవించినన్. ||307||

తే. వేల్పు లొనరించినట్టి దుర్వృత్తి యగుట
నెఱిఁగి యింతియ కాకయొం డేమి? యనుచు
నారగించె దివోదాసుఁ డర్కకిరణ
తాపపక్వంబు లగుపదార్థంబు లెలమి. ||308||

వ. భోజనానంతరంబున నాస్థానమధ్యంబునం గొలువుండి దివోదాసుండు వాసవాదులు సేసిన యపకారంబునకుఁ బ్రతిగారంబు సింతించునవసరంబునఁ బౌరజానపదులగు జను లయ్యగ్నితిరోధానంబునకు భయంపడి యమ్మహోత్పాతంబు విన్నవింప నేతెంచిన. ||309||

ఉ. అందఱ నాదరించి మిహిరాన్వయముఖ్యుఁడు వారియాత్మ లా
నందముఁ బొంద ని ట్లనియె నాకనివాసులు సేసినట్టికీ
డొందునె నన్ను? మీరు వెఱుకుండుఁడు భూప్రజలార! నేడ
యానందవనంబునందు దహనంబు ఘటించెద యోగసంపదన్. ||310||

మ. అనుమానింపక యాసురాధములు మాయాకల్పనావంచనం
బున వైశ్వానరునిన్ హరించిరి యవుంబో! యింతమాత్రంబులో
నన నాయోగమహానుభావమునకున్ భంగంబ వాటిల్లునే!
సనెక ల్దాఁచినఁ బెండ్లి మానునొకొ! దుశ్చారిత్రము ల్గంటిరే! ||311||

సీ. దహనస్వరూపంబుఁ దాల్చి యేఁ గైకొందు
హవ్యకవ్యాహుతు లధ్వరములఁ
బర్జన్యమూర్తిఁ జేపట్టి యే వర్షింతు
సలిలధారలు సస్యములు ఫలింప
శశిదివాకరులవేషంబులుఁ దాల్చి యే
ఖండింతు గాఢాంధకారపటలిఁ
బవసునాకారంబు భరియించి యేను బ్రా
ణ్యంతర్బహిర్వ్యాప్తి నాచరింతు
తే. వేల్పులందఱు నేన యై వివిధగతుల
విశ్వలోకంబు రక్షింతు వేయు నేల?

యింక నౌదాని నిట నేన యేలువాఁడ
నాగలోకంబు నాకంబు యోగశక్తి. ||312||

వ. అని యోగవిద్యాబలంబున సర్వదేవతామయుండై దివోదాసుండు రాజ్యంబు సేయుచుండె. అంత నటఁ బరమేశ్వరుండు మంచరాచలంబునం దధివసించి కాశీనగరవియోగవేదనాదూయమానమానసుండై తత్సమాగమోపాయంబుఁ జింతించుచుండె నప్పుడు. ||313||

తే. అభవుఁ డిందుకళాధరుఁ డయ్యు నమర
వాహినీధరుఁ డయ్యు దుర్వార మైన
కాశికావిప్రయోగాభిఘాతజనిత
తాపభారంబు సైరింప నోపఁడయ్యె. ||314||

ఈశ్వరుండు యోగినులం గాశి కంపుట

వ. అంత నొక్కనాఁ డద్దేవుండు గజానన, సింహముఖి, గృధ్రాస్య, కాకతుండిక, ఉష్ట్రగ్రీవ, హయగ్రీవ, వారాహి, శరభానన, యవికేశి, శివారావ, మయూరి, వికటానన, అష్టవక్ర, కోటరాక్షి, కుబ్జ, వికటలోచన, శుష్కోదరి, లలజ్జిహ్వ, దంష్ట్రోగ్ర, వానరానన, ముక్తాక్షి, కేకరాక్షి, బృహత్తుండ, సురాప్రియ, కపాలహస్త, రక్తాక్షి, శుకి, శ్యేని, కపోతిక, పాళహస్త, దండహస్త, ప్రచండ, చండవిక్రమ, శిశుఘ్ని, పాకహంత్రి, కాలి, రుధిరసాయిని, వసాధయ, గర్భభక్ష, శవహస్త, అంత్రమాలిని, స్థూలకేశి, బృహత్కుక్షి, సర్పాస్య, ప్రేతవాహన, దందశూకకర, క్రౌంచి, మృగశీర్ష, వృషానన, యాంత్రశ్యామ, ధూమనిశ్శ్వాస, వ్యోమకచరణ, ఊర్ధ్వదృశ, తాపని, శోషణి, వృకోదరి, స్థూలనాసిక, విద్యుత్ప్రభ, బలాకాస్య, మార్జారి, కటపూతన, అరిష్టాహాస, కామాక్షి యను నీచతుష్షష్టియోగినుల రావించి మీరు నానాప్రకారమాయావేషచేష్టావిదానంబులం గాశికానగరంబునం బుణ్యస్త్రీలపాతివ్రత్యంబులు, పురుషులయాచారంబులు చెఱుచునది. వర్ణాశ్రమంబులు నిజధర్మంబున వర్తింపకున్న దివోదాసుండు రాజ్యపదభ్రంశంబు నొందెడు. అప్పుడు గాని మాకుఁ గాశీసమాగమంబు సిద్ధింపదు. అనిన వారును మహాప్రసాదం బని. ||315||

సీ. పుష్పలావిక యోర్తు బూమెకత్తియ యోర్తు
గంధవాహిని యోర్తొకర్తు లంజె
హస్తాంఘ్రిరేఖాసమాలోకనక్రియా
సాముద్రికజ్ఞానచతుర యోర్తు
సలిలాగ్నివాగ్వయస్స్తంభవిద్యాకళా
ప్రావీణ్య యోర్తు సైరంధ్రి యోర్తు
మాచకమ్మ యొకర్తు మంత్రవాదిని యోర్తు
రంగవల్లికచిత్రరచననిపుణ
తే. చదువఁ బాడంగ నాడంగ సరస మాడఁ
గథలు సెప్పంగ (నటియింప) నద్గింపఁ గన్ను లార్ప
వీణ వాయింపఁ బొగడంగ విరులు గట్ట
నేర్చునట్టిది యోర్తు సన్నియత యోర్తు. ||316||

వ. ఇవ్విధంబుల నానారూపవిధంబులు గైకొని వారణాసికిం జని రనంతరంబ. ||317||

ఈశ్వరుండు సూర్యునిం గాశి కంపుట

తే. మనసిజారాతి సిద్ధయోగినులఁ బంపి
యూరడిలి యుండఁ జాలక యుష్ణకరుని
ననిచెఁ గాశికానగరివృత్తాంత మరయఁ
గౌతుకము కాలయాపనాక్షమము గాదు. ||318||

సీ. పురివైరి రవిఁ గాశిపురి కన్పునప్పు డే
కాంతంబు సేసి య ట్లనుచుఁ బలి రే
వాసరాధిప! దివోదాసు ధరాత్ముని
నేయుపాయంబుననేని ధర్మ
విముఖుఁ గావింపుము విడియంగ నాడకు
ధర్మమార్గైకతత్పరత నతని
మన మాదరింపకుండిన ధర్మ మెబ్బంగి
నభివృద్ధి బొందుఁ? గా నగునయంబు
తే. [18]దప్పకుండంగ నేదేని తప్పుటొఱపు
మత్సరాహంకృతులను గామమునఁ గ్రోధ
మోహములఁ బ్రత్యవాయంబు మోపఁదలఁచి
తప్పు లేకయ శిక్షింపఁ దగవు గాదు. ||319||

తే. కదలకుండును మది నెంతకాలమేని
ధర్మమతిసుకరం బయి కర్మసాక్షి!
యంతగాలము నరునకు నావహిల్ల
దేయపాయంబు సూక్ష్మ మెఱిఁగికొనుము. ||320||

వ. అని చెప్పినం బ్రసాదం బని శివాజ్ఞ శిరంబున వహించి రవి కాశీపురంబున కరిగి యొక్కొక్కమాటు యాచకుం, డొక్కొక్కమాటు దూత, యొక్కొక్కమాటు వదాన్యుఁ, డొక్కొక్కమాటు దీనుం, డొక్కొక్కమాటు గార్తాంతికుం, డొక్కొక్కమాటు దృష్టప్రత్యయవాది, యొక్కొక్కమాటు జటిలుం, డొక్కొక్కమాటు దిగంబరుం, డొక్కొక్కమాటు జాంగలికుం, డొక్కొక్కమాటు పాషండుం, డొక్కొక్కమాటు బ్రహ్మచారి,యొక్కొక్కమాటు గృహి, యొక్కొక్కమాటు వాసప్రస్థుం, డొక్కొక్కమాటు యతి యై నానాప్రకారవేషభాషాచేష్టాయంత్రమంత్రతంత్రమాయాప్రయోగబలంబున. ||321||

తే. ఇన్ని విధముల జనియించిన యినుఁడు గాశి
ప్రణము గానంగ లేఁ డయ్యె రాజునందు
నవకరంబు మహీపాలునంద యేల?
కనఁగ లేఁ డయ్యె నొకపృథగ్జనునియందు. ||322||

వ. ఇట్లు విఫలప్రయత్నుం డయి యినుండు నిజాంతర్గతంబున. ||323||

సీ. కార్యంబు నిష్పత్తిగతికి రాకుండంగ
మందరంబున కెట్లు మఱలిపోదు?
ఆదె వచ్చె యిదె వచ్చె నని నా కెదురుచూచు
నీశు నీక్షింతు నే నేమొగమునఁ?

బతియాజ్ఞ నిర్వహింపక కాని దేవతా
ప్రమథులం దే నెట్లు ప్రభుతఁ గాంతు?
నొచ్చెంబు ధరియించి యొదిగి యుండక యెట్లు
నిటలలోచనుమ్రోల నిలుచువాఁడఁ
తే. గనలియున్నాఁడు నేఁ డెల్లి కాశివిరహ
వేదనాభారమున వేఁగి వేఁగి భర్గుఁ
డడ్డపడువారె యెరు లతఁ డలిగినపుడు?
గాన నిచటన కాలంబు గడపువాఁడు. ||324||

వ. హరిశ్చంద్రశిబిదధీచిప్రముఖు లగుపెద్దలుం గాశీసంసేవనంబున సంసారదుఃఖంబులు ద్యజించి రని ప్రభావజ్ఞుం డగుభాస్కరుండు లోలార్కుం డన, నుత్తరార్కుం డన, సాంబాదిత్యుం డన, గరుడాదిత్యుం డన, మయూరాదిత్యుం డన, [19]ఖఖోల్కాదిత్యుం డన, వరుణాదిత్యుం డన, వృద్ధాదిత్యుం డన, కేశవాదిత్యుం డన, విమలాదిత్యుం డన, గంగాదిత్యుం డన, యామాదిత్యుం డనఁ బండ్రెండుమూర్తులు వహించి కాశీపురంబునం దధివసించె. కాశీవాసనిమిత్తంబు గా మనంబు లోలంబగుట లోలార్కుం డయ్యె. క్రమంబున నీ యాదిత్యులప్రభావం బభివర్ణించెద నాకర్ణింపుము. ||325||

ఉత్తరార్క ప్రభావవర్ణన

సీ. కాశీపురికి నుత్తరాశాప్రదేశంబు
నందు నుండుట నుత్తరార్కుఁ డయ్యె
నితిహాస మొకటి యయ్యినునిమాహాత్మ్యంబు
సంప్రకాశ మొనర్పఁజాలెడునది
వినిపింతు విను కాశి విప్రుఁడొక్కఁడు సదా
చారసంపన్నుఁడు శాంతిశాలి
యతిథిప్రియుఁడు ప్రియవ్రతుఁ డను పేరివాఁ
డతనిభార్య శుభవ్రతాభిధాన
తే. దంపతులు వారి కుదయించెఁ దనయ యోర్తు
మూలనక్షత్రమునయందు మొదటి కాలఁ
గేంద్రమున నాంగిరసుఁ డుండఁ జంద్రవదన
బాల వర్ధిల్లె రూపసంపదయుఁ దాను. ||326||

తే. దాని పేరు సులక్షణ మౌనివర్య!
సర్వలక్షణసౌభాగ్య జన్మభూమి
బాల యంతంత వర్ధిల్లె బ్రతిదినంబు
జింత తండ్రికి వర్ధిల్లె నంత కంత. ||327||

తే. తగినవరుఁ డెవ్వఁ డొక్కొ యీతలిరుఁబోఁడి
కనుగుణుం డెవ్వఁ డొకొ విశుద్ధాభిజాత్య
పరమసౌభాగ్యభాగ్యసంపదల కనుచు
నిత్యమును దండ్రి యాత్మఁ జింతించుచుండు. ||328||

తే. మూలనక్షత్రమునయందు మొదలికాలఁ
గన్య గండానఁ బుట్టినకారణమున్న

గర్మతుండు విప్రుఁ డానందకాననమునఁ
జచ్చెఁ జింతాజ్వరముపైన జ్వరము దాఁకి. ||329||

వ. శుభవ్రతయునుం బతి ననుగమించె నంత సులక్షణదుఃఖావేశ యయ్యును ధీరోదాత్త గావునఁ దాత్పర్యంబునం దలిదండ్రుల కౌర్ధ్వదైహికవిధులు నిర్వర్తించి నిజాంతర్గతంబున. ||330||

సీ. ప్రాణంబు ప్రాణంబు లగుతల్లిదండ్రుల
హృదయంబులోన నే నెట్టు మఱతుఁ?
బితృమాతృహీన నై యతిశోచ్యవృత్తి మై
నెబ్భంగి నీదుదు నీభవాబ్ధి?
నేల కల్పించె నా కీరూపలావణ్య
సౌభాగ్యసంపద జలజభవుఁడు?
కులశీలరూపాదిగుణములు వీక్షించి
యెవ్వారి కీ నేర్తు నేన నన్ను?
తే. ననుచు నిర్వేదమునఁ బొందె నలరుఁబోఁడి
పురుషు నెవ్వనిఁ జిత్తంబు చొరఁగ నీక
బ్రహచర్యవ్రతస్థితి బదిలపఱిచి
యుత్తరార్కునికడఁ జేసె నుగ్రతతపము.[20] ||331||

ఉ. నిత్యము నిష్ఠతోడ ధరణీసురకన్యక కాశి నుత్తరా
దిత్యునిపార్శ్వభాగమునఁ దీవ్రతవం బొనరింప వచ్చి సాం
గత్యము చేసెఁ గూర్మి చెలికత్తియకైవడి నొక్కమేఁక సం
ప్రీత్యనులబ్ధి నంగనయుఁ బ్రేమ మొనర్చుచు నుండె దానిపైన్. ||332||

తే. రాత్రి దూర్వాప్రవాళ చర్వణ మొనర్చి
యుత్తరాదిత్యకుండిక నుదక మాని
పగలు నాల్గాలు సేవించుఁ బద్మనయన
వత్సలత మీఱ [21]నలవోక వయసుమేఁక. ||333||

వ. [22]అంతఁ బెద్దకాలంబున నీలలోహితుం[23]డు ప్రత్యక్షం బై వరంబు వేఁడు మనిన సులక్షణ యవ్విరూపాక్షునకుఁ బ్రణమిల్లి వినయంబున ని ట్లనియె. ||334||

తే. మీనకేతనదమన! యీమేఁకపిల్ల
ప్రాణసఖివోలె నాయొద్దఁ బాయకుండు
శర్వ! యీనోరుమాలినజంతువునకు
మొదలు వర మిమ్ము వర మిమ్ము తుదకు నాకు. ||335||

వ. అనిన విని శంకరుండు కరుణాతరంగితాంగీకారం బైనకటాక్షవీక్షణాంకురంబునం గురంగాక్షిం గనుంగొని గౌరీహృదయానురోధంబున బర్కరి యన్యజన్మంబునం గాశీరాజుపట్టపుదేవికిం గూఁతురై పుట్టునట్లుగా వరం బోసంగె. బర్కరిపేర నయ్యుత్తరాదిత్యకుండంబు బర్కరీకుండం బనంబరఁగె. గుణానురాగిణి యైనగౌరి సులక్షణఁ దనకుం జెలికత్తియంగాఁ గైకొని జయ, విజయ, జయంతిక, శుభానంద, సునంద, కౌముది, యూర్మిళ, చంపకమాల, మలయవాసిని, కర్పూరతిలక, గంధధార, శుభ, అశోక, విశోక, కమలగంధి, చంచననిశ్శ్వాస, మృగమదోత్తమ, కోకిలాలాప,

మధురభాషిణి, గద్యపద్యనిధి, యనుక్తజ్ఞ మొదలయిన చెలికత్తియలనుం బోలె నబ్బాలబ్రహ్మచారిణి యైన యయ్యలివేణి నాదరించె. ఇది యుత్తరార్కమాహాత్మ్యం బనుటయు నైమిశారణ్యనివాసులు మహాత్మా! యింకనుం గాశికానగరపంచక్రోశపుణ్యక్షేత్రంబునం గలదేవతాస్థానం బులు, పుణ్యతీర్థంబులు వివరించి మముం గృతార్థులం జేయు మనుటయు. ||336||

ఆశ్వాసాంతము

శా. ధారాపట్టణసార్వభౌమ [24]సురధాణ్దర్పాపహారక్రియా
ధౌరంధర్యపటిష్ఠనిష్ఠురభుజాదంభోళిసంరంభ! దా
క్షారామప్రమదాకటాక్షలహరీవ్యాపారనీరాజితా
కారశ్రీజితమత్స్యకేతన! సమిద్గాండీవబాణాసనా! ||337||

క. వేంగీవిషయాధీశ్వర !
సంగరగంగాతనూజ! సాహిత్యకళా
సంగీతలక్ష్యలక్షణ
భంగీసర్వజ్ఞ! విమలపాండిత్యనిధీ! ||338||

మాలిని. చతురుదధిచతుర్దిక్సౌధవీథీవిటంకా
ప్రతినవబహుముక్తారంగవల్లీమతల్లీ
ప్రతిమవిమలకీర్తీ! పంచనారాచమూర్తీ!
వితరణసురభూజా వేమమాంబాతమాజా! ||339||

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం బైనకాశీఖండం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.

[1] కుండలీకృతభాగ మొకమాతృకలో మాత్రము లేదు. పెక్కు మాతృకలం దున్నను నధికపాఠముగా గ్రహింపఁబడియున్నది.

[2] జనియె. నిటవైశ్యుండును అస్థియుం గిరాతునిం గానక అగ్గి దాఁక

[3] పరాత్మపరామర్శ; పరామర్శవివేకంబు

[4] పురుషుఁ డలసలీల

[5] అన్ని మాతృకలందు 'పట్టి' యనియే యున్నది. 'కర్త్రీకర్పరహస్తాగ్రాం' అని సంస్కృతమూలము, పట్టిశబ్దము కర్పరవాచక మగుట విచార్యము.

[6] ఈరెండును మద్రాస్ ఓరియంటలు లైబ్రరీ ప్రతిలో గనుపట్టుచున్నవి.

[7] అన్నిమాతృకలలో 'ముష్టాముష్టిన్' యని యున్నను 'ముష్టీముష్టి' సరిరూపము.

[8] రేంధనకాండప్రకాండఖండం

[9] ఇది మూలాతిరిక్తవిరుద్ధముగా నున్నది. 'త్రిఃపీత్వాంబువిశుద్ధర్థం తతఃఖాని విశోధయేత్, అంగుష్ఠమూలదేశేన ద్విర్ద్విరోష్ఠాధరౌస్పృశేత్.' అని మూలము.

[10] ప్రణవత్రివారజపం బొండె

[11] కాదు సాధకుఁ డష్టాంగకర్మఫలము

[12] కుష్ఠక్షయాపస్మారాదిరోగోపద్రవవిద్రావణంబులు

[13] ంబునధికమ్మట మీఁదట

[14] ఘ్రూణ, ళాజొక్క

[15] శాతరుద్రా

[16] 'వరిబియ్యం బెడ యొల్కి వీడును; వరు జయ్యెం బెద యొల్కి'
అనియుఁ గొన్నిప్రతులతోఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈ పాఠములు చింత్యములు.

[17] 'గడునజ్ఞులనీతియోపనం, బ్రాపలు' అని ముద్రితపుస్తకపాఠము. ఈ రెండు పాఠములు జింత్యములు.

[18] ఇచట 'తప్పకుండదు నెడనొక్క తప్పువెఱపు' అని యచ్చుప్రతిలోను, 'తప్పకుండ నెందే నొక తప్పువెఱపు' అని యొకవ్రాఁతప్రతిలోను, 'తప్పకుండంగ నేదేని తప్పుటొఱపు' అని కొన్నివ్రాఁతప్రతులలోను పాఠభేదములు గనఁబడుచున్నవి. ప్రథమపాఠము కేవల మపభ్రంశముగ నున్నది. తక్కిన పాఠములఁ గ్లిష్టార్థకల్పన చేయఁదగియున్నది. దోషజ్ఞులు ప్రమాణము.

[19] ఘషోల్కా, ఖట్వా

[20] 331-వ పద్యమునకుఁ దరువాత కొన్నిప్రతులలో 'వ. ఇవ్విధంబున దపంబు సేయుచు నక్కన్యకారత్నంబు' అని యొకవచనము గనఁబడుచున్నది.

[21] 'నెలమ్రోఁక' అని ముద్రితప్రతి

[22] ఇవ్విధంబున నుండ నంత గొంతకాలంబునకు

[23] డక్కన్యకామణి సన్నిధికిం

[24] సురరాట్టర్పా

శ్రీరస్తు

షష్ఠాశ్వాసము

శ్రీ శ్రీకటాక్షవీక్షణ
విశ్రాణన! విభవవిజితవిద్యాధర! వ
ర్ణాశ్రమరక్షాతత్పర!
యాశ్రితమందార! రెడ్డియల్లయవీరా! ‖1‖

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. ‖2‖

సాంబాదిత్యమాహాత్మ్యము

సీ. యదువంశమునయందు నవనిభారాపనో
దార్థంబు దుష్టదైత్యావశేష
హరణార్థముగఁ బుట్టె నంభోజనాభుండు
దేవకికిని వసుదేవునకును
ద్వారవతీపురాధ్యక్షుండు దైత్యారి
యవరోధకాంతాసహస్రములకు
గాంచె నందనుల లక్షయునెనుబది వేల
మాన్య లైన ప్రధానమహిషులందు
తే. జాంబవతి యనుదేవియు సాంబుఁ గనియె
నక్కుమారుండు లేఁతప్రాయంబునందు
వీథి నొకనాఁడు సఖులతో విహృతి సలుప
నెచట నుండియొ నారదుం డేగుదెంచె. ‖3‖

క. ఆటతమకమున నమ్మధు
కైటభరిపుసుతుఁడు మిగుల గౌరవబుద్ధిన్
బాటింప నెఱుఁగఁ డయ్యెను
హాటకగర్భునితనూజు నభ్యాగతునిన్. ‖4‖

ఉ. తోడికుమారులున్ సఖులు దూరమునంద కరారవిందముల్
మోడిచి ఫాలభాగముల మోపి నమస్కృతు లాచరింపఁగా
నాడుచు నుండెఁగాని ముని కంజలి సేయఁగ నేరఁడయ్యె న
వ్వేడుకకాఁడు పుట్ట దొకవేళ వివేకము నెట్టివారికిన్. ‖5‖

చ. త్రిదశమునీశ్వరుండును మదిం గలుషం బొకమూల నుండఁగా
యదుకులసార్వభౌముఁ గని యర్చన గైకొని యిష్టగోష్ఠితో
ముదితల నమ్మి యేమఱుట మోసముసూ! యని బుద్ధి చెప్పు చ
చ్చుదురుఁడు సన్న సేయఁదగ జాంబవతీసుతు నెన్నె ధూర్తుఁగాన్. ‖6‖

తే. ఎన్ని యాతోయమున మిన్న కేగి దివికి
నారదుఁడు శౌరిచేత సత్కార మంది

నెరసు పొడఁగానలేఁ డయ్యె నెమకి నెమకి
సాంబుపైఁ బాంచజన్యరథాంగపాణి. ॥7॥

వ. అంతం గొన్ని దినంబులకు. ॥8॥

తే. సాంబు నడచినదాఁక వ్రతంబు పట్టి
జలజసంభవతనయుండు చలపకారి
ద్వారవతి కేగుదెంచి యంతఃపురమున
బుండరీకవిలోచనుం డుండు టెఱిఁగి. ॥9॥

తే. వెదకి సాంబునిఁ బొడగాంచి విబుధమౌని
హరికిఁ దనరాక నెఱిఁగింపు మనుచుఁ బలికెఁ
బోవు టనుచిత మొప్పదు పోవ కునికి
యేమి సేయుదు పని యాతఁ డిచ్చఁ దలఁకి. ॥10॥

వ. ఎట్టకేలకు శుద్ధాంతగతుం డైయున్నతండ్రిసమీపంబున కరిగి యవ్వేళాగమనాపరాధంబు గారణంబుగా శౌరిచేతం గుష్ఠవ్యాధిబాధితుండు గా శపింపంబడి సాంబుండు. ॥11॥

తే. తండ్రికిని నారదునికి వందనము చేసి
జాంబవతిపట్టి శాపావసాన మెఱిఁగిఁ
గాశికకు నేగి యత్యంతగాఢభక్తి
భాను సేవింప నీవ్యాధి మాను ననిన. ॥12॥

వ. ఇట్లు నారదానుమతిం గృష్ణుచేత శాపమోక్షప్రకారం బెఱింగి సాంబుండు కాశి కరిగి తదుపదిష్టమార్గంబున భాను సేవించి కుష్ఠవ్యాధిబాధావిముక్తుం డయ్యె. ఇది సాంబాదిత్యమాహాత్మ్యంబు. ॥13॥

గరుడాదిత్య మయూఖాదిత్య ఖఖోల్కాదిత్యారుణాదిత్యమాహాత్మ్యము

సీ. పరమసంయమి కశ్యపప్రజాపతికిని
　　　　వినత కాత్మజుఁ డైనవిహగభర్త
విషధికుక్షినిషాదవితతి భక్షించుచో
　　　　ద్విజుఁ గ్రాసి యుమిసినవిమలబుద్ధి
యిభకచ్ఛపముల రోహిణిశాఖతోఁ దాల్చి
　　　　దివిమీఁదఁ బాఱినపవనవేగి
యహికోటి గెల్చి చి చ్చార్చి చక్రము దూరి
　　　　యమృతంబుఁ గొన్నట్టియమితబలుఁడు
తే. జిష్ణుపవి కొక్కయీక యిచ్చినప్రదాత
యచ్యుతునివాహనము తార్క్ష్యుఁ డగ్రజులును
దానుఁ దల్లియుఁ గాశికాస్థలమునందుఁ
గొలిచి రర్కుల నలువురఁ గుంభజన్మ! ॥14॥

వ. అని చెప్పిన విని యగస్త్యుండు హస్తంబులు మొగిడ్చి పార్వతీహృదయానందవర్ధన! కుమార! యొక్కసందేహంబు నడిగెదం దెలియ నానతిమ్ము. దక్షప్రజాపతిపుత్త్రి కశ్యపప్రజాపతిపరిగ్రహంబు గరుత్మంతునిజనయిత్రి వినత యేమికారణమున

దాస్యంబు వహించె నని యడుగుటయు బాహులేయుండు కుంభసంభవున కి ట్లనియె. ||15||

తే. సవతి కద్రువ శేషతక్షకులు మొదలు
గాఁగ వేవురు భుజగపుంగవులఁ గాంచె
నండముల మూఁటిఁ గలధౌతగండశైల
సన్నిభంబులఁ గనెఁ బుణ్యసాధ్వి వినత. ||16||

ఉ. ఆదిమ మైనయండమునయం దుదయించెను గూబపుల్గు సూ
ర్యోదయవేళ ముజ్జగము నుబ్బరపోవఁగ నయ్యులూక మ
ష్టాదశసంఖ్యదీవులను సర్వవిహంగమకోటికిన్ మహా
హ్లాదము గా వహించెను లలాటమునం దధిరాజపట్టమున్. ||17||

తే. ఖగములకు నాదిజం బైనకారణమున
సమ్మతించె విహంగమజాతి మొదలఁ
గౌశికము రాజ్యయోగ్యంబు గా దటంచు
నగియెఁ బిమ్మట దుర్లక్షణములు సూచి. ||18||

సీ. భంగించిన ట్లుండుఁ బడఁత మాటికి మాటి
కూర్ధ్వకంపంబు సేయుటకతాన
జంకించిన ట్లుండు శ్రవణనిష్ఠురముగా
జెలఁగి ఘూత్కారంబు సేసె నేని
బెదరించిన ట్లుండుఁ బృథువర్తులములైన
దృగ్గోళకంబులు దిరుగఁబడిన
గర్వించిన ట్లుండు ఘస్రంబు నాల్జాలు
నెదిరిఁ దన్నునుఁ గాంచు నెఱుక లేమిఁ
తే. బుట్టుపుణ్యంబుమాలిన జట్టిపులుగు
గూబ యెక్కడఁ గలహంసకోకకీర
నీలకంఠాదిబహుపక్షినివహరాజ్య
భార మెక్కడ? యిది యసంబద్ధ మనుచు. ||19||

వ. కులము పెద్దలు పరాభవించిన. ||20||

ఉ. గద్దియ డిగ్గి [1]కాశ్యపుని గాదిలిసూనుఁడు కొండ వట్టినన్
ముద్దియ దక్షుకూఁతురు విముగ్ధత రెండవపుత్రునైన నుం
దద్దయు వేడ్కఁ జూతు నని తాలిమి లేక నఖాంకురంబునం
బిద్దము చేసె మై సగము నిండనిగర్భముతోడియండమున్. ||21||

వ. దాన నపరార్ధకాయహీనుండును బూర్వార్ధమానతనూసహితుండును నైనపుత్రుం డనూరుం డన నుద్భవించి యపకారంబు సేసినతల్లిం గినిసి సవతికి దాసివి క మ్మని శపియించిన. ||22||

సీ. వలరాయన్న! నాయేకాపరాధంబు
సైరింపవైతి యీ శాపమునకు
మోక్ష మెన్నఁడు గల్గు నక్షీణకారుణ్య!
గరిమఁ జెప్పర యాత్మ గలఁగె నాకు

ననవు డాపిచ్చుకుం టమ్మతో నిట్లను
నేనూఱువర్షంబు లేగునంత
మూఁడవయాయండమున నుద్భవించిన
తనయుండు తల్లి! నీదాస్య ముడుపు
తే. నేమరక దీని రక్షింపు మీవు నియతి
ననుచు బుద్ధులు చెప్పి యయ్యరుణుఁ డరిగె
జననియనుమతిఁ గాశికాస్థానమునకుఁ
దారకబ్రహ్మవిద్యానిధానమునకు. ‖23‖

వ. ఆశాపంబు కారణంబుగా నొక్కనాఁడు కద్రూవినతలు సముద్రతీరంబున వినోదార్థంబు విహరించువారు వేలానువన(ధి)వనప్రాంతంబున మరుత్వంతునితురంగం బుచ్చైశ్శ్రవంబు మేయుచున్నం గనుంగొని వినత 'యోహో! యీహయోత్తమం బింత యొప్పునే! మహాపురుషునికీర్తిపూరంబునుం బోలెఁ గార్తికచంద్రచంద్రికాధవళం బయియున్న యది' యనినఁ గద్రువ యేకన్నులఁ గనుఁగొంటివి? ఈ తురంగంబునందు నిందుబింబంబునందుఁ గందునుం బోలె వాలవీథియందు వాలంబు లొకకొన్ని నీలంబు లయియున్నయవి యని పలికె. ఉన్నయవియనియును లేవనియునుం గొంతతడ విద్దఱు వాదంబు సేసి దాస్యంబు పణంబుగాఁ బన్నిదంబు చఱచిరి. అప్పొద్దునకుం బ్రొద్దు చాలమి నిజనివాసంబుల కరిగిరి. మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలంబునఁ గద్రువ గొడుకులం బిలిచి పనిచినం గొంద ఱక్కార్యంబునకు సమ్మతింపక కినుకం బడిరి. కొందఱు వాలమాత్రసూక్ష్మాకారులై వహించి వాలంబునందు వ్రేలిరి. అంతఁ దత్పరీక్షణంబునం వినత యోటువడి కద్రువకు దాస్యంబు సేయుచుండె. మఱి యేనూఱువత్సరంబులకుఁ దృతీయాండంబునం దుదయించినగరుత్మంతువలన నమృతహరణంబు నిష్క్రియంబుగా దాస్యంబువలన విముక్తిం బొందె. కుంభసంభవ! నీయడిగిన ప్రశ్నంబునకు నిది ప్రత్యుత్తరంబు. ‖24‖

సీ. పక్షిసామ్రాజ్యసంపత్పదభ్రంశంబుఁ
బొందినపెనుగూబపులుఁగుఱేఁడు
కటిభాగమున కధఃకాయంబు శేషంబు
పేలవం బగుపుట్టు పిచ్చుకుంటు
సవతి కేనూఱువత్సరములదాఁక దా
స్యంబు సేసి కృశాంగి యైనవినత
యనిలాశనులను వీఁపునఁ బెద్దకాలంబు
భరియించి తిరిగినపక్షిరాజు
తే. తల్లి నలువురుఁ గాశికాస్థానసీమ
హరుని ప్రతినిధు లైనభాస్కరులఁ గొలిచి
యచిరకాలంబునన యభీష్టార్థసిద్ధిఁ
గనిరి ప్రతిబంధములు వాసి కలశజన్మ! ‖25‖

వ. గరుడునిపేర గరుడాదిత్యుండును, నులూకంబుపేర మయూఖాదిత్యుండును, వినతపేర వర్షాదిత్యుండును, నరుణునిపేర నరుణాదిత్యుండును ననం బరఁగిరి. ఇంక వృద్ధాదిత్య కేశవాదిత్య విమలాదిత్య గంగాదిత్య యమాదిత్యుల మాహాత్మ్యంబులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. ‖26‖

సీ. వృద్ధహారీతుండు వృద్ధత్వమునఁ బాసి
తరుణుఁ డై రవిఁ గొల్చి వరము వడసె

[2]ఆదికేశవదేవుఁ డభ్యాసమున నుంచి
రవి శంభుఁ గనిపించె రత్నమూర్తి
విమలాహ్వయుఁడు రాజు కమలబంధు భజించి
ప్రబలకుష్ఠవ్యాధిబాధఁ బాసెఁ
దొల్లి గంగ భగీరథుఁడు తెచ్చునప్పు డ
న్నదిఁ జూచి వినుతించినాఁడు తరణి
తే. యముఁడు యమతీర్థమునఁ దండ్రి నర్కుఁ గొలిచి
తపము గావించి వడసెఁ దత్కరుణ గాన
[3]నిన్నిచిహ్నాలఁ గాశిలో నినులపేళ్లు
వాట మైయుండు ధన వాని వానివలన. ॥27॥

శివుండు బ్రహ్మం గాశి కనుపుట

వ. వెండియుం గాశీవియోగవేదనాక్రాంతస్వాంతుం డై యంధకారాతి తద్వృత్తాంతశ్రవణకౌతూహలంబున విధాత మహాపరేతనిలయంబునకుం బంచువాఁడై యవ్విరించి రావించి యిట్లనియె. ॥28॥

ఉ. పోయెను యోగినీబలము పోయిన పోకనె పోయెఁ బిమ్మటం
దోయజబాంధవుం డతఁడునుం దడసెంగడుఁ [4]జెర్వుఁ జూడఁగా
బోయినతూఁడుతీఁగెక్రియఁ బోయినయట్లనె కాశిఁ జిక్కిరీ
తోయము నీవుపో ద్రుహిణ! తొల్లిటివారలయట్ల కాకుమీ! ॥29॥

వ. అనినం బ్రసాదం బని పనిపూని బ్రహ్మ వృద్ధబ్రాహ్మణవేషంబునఁ గాశిఁ బ్రవేశించి పేరోలగం బున్న దివోదాసు నాశీర్వదించి యి ట్లనియె. ॥30॥

తే. అధిప! యానందకాననాభ్యంతరమున
యజ్ఞములు సేయువాఁడ నీయభ్యనుజ్ఞ
ననుమతింపుము సాహాయ్య మాచరింపు
రాజు నడపింప కెట్లు ధర్మంబు నడచు? ॥31॥

తే. అకట! విశ్వేశ్వరుఁడు లేమి ననదవోలె
నున్నయది కాశికాపురి యోనృపాల!
యున్నవేల్పులు రాకుండ సున్నఁగాని
వామదేవుని రప్పింపవలెఁ జు మయ్య! ॥32॥

వ. అని [5]మైవాకగా నాడి యర్థాంగీకారంబు వడసి ధాత దశాశ్వమేధయాగంబులు సుప్రయోగంబులుగా నాహరించి బ్రహ్మేశ్వరదేవుఁ బ్రతిష్ఠించె. భాగీరథీపశ్చిమతీరంబున నంతర్గేహంబు దక్షిణద్వారంబున దశాశ్వమేధంబు సర్వతీర్థోత్తమంబు. ॥33॥

తే. ధాత గాశీపురంబునఁ దడయుటయును
నుల్లమునయందుఁ గోపింపకుండె శివుఁడు
రాజమౌళికి మూర్త్యంతరంబు గాదె
గణన సేయంగ నానందకాననంబు? ॥34॥

ఈశ్వరుండు ప్రమథులం గాశి కంపుట

వ. అపుడు గౌరీకాంతుండు నిజాంతర్గతంబున ‘యోగినీబృందంబు మసలె, వివస్వంతుండు వెనుక మఱచె, నంభోజసంభవుండుసు గదలనికంబం బయ్యె, నిఁకం బరమవిశ్వాసనిధు లగుప్రమథులం బంచెదంగాక!’ యని బహుమానపురస్సరంబుగా నొక్కతోయంబున శంకుకర్ణమహాకర్ణులను, నొక్కవగ ఘంటాకర్ణమహాకాళులను, నొక్కకెడ సోమనందినందిషేణకాళపింగళకుక్కుటులను, నొక్కవర్గంబునఁ గుండోదరమయూరబాణగోకర్ణులను, నొక్కమొత్తంబునం దిలకర్ణసూలకర్ణద్రుమ చండప్రభామయసుకేశచ్ఛాగ కపర్ధిపింగలాక్ష వీరభద్రకిరాత చతుర్ముఖ నికుంభ పంచాక్షభారభూతత్ర్యక్షక్షేమకవిరాధసుముఖాదిపాషండులనుం బంచిన. ॥35॥

తే. భర్తపని పూని నిజముగాఁ బ్రతిన వట్టి
పోదు రానందకాననంబువకుఁ బోయి
[6]మోహమాహాత్మ్య మెట్టిదో మునివరేణ్య?
ప్రమథు లప్పుడ మఱతురు భవునియాజ్ఞ. ॥36॥

శా. సేమం బొప్పఁగఁ గాళికానగరికి న్విశ్వేశ్వరాజ్ఞామహా
సామర్థ్యంబు జటాకిరీటములపై సంధించి ము న్పోయి త
త్సీమాంతంబున నంతయు న్మఱచి యాసిద్ధుల్ శివార్చారతిన్
స్వామిద్రోహము వాపికొం డ్రచట మెచ్చ న్వచ్చుఁ దద్జ్ఞానమున్. ॥37॥

వ. అందుఁ గపర్ది యనుప్రమథుఁడు ప్రతిష్ఠించినకపర్దీశ్వరలింగంబుప్రభావం బుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము. ॥38॥

కపర్దీశ్వరప్రభావకథనము

సీ. కాశి కుత్తరదిక్ప్రదేశంబునం దుండు
విమలోదకం బనుకమలసరసి
యాబావితేటనీ రాస్వదించిన నందుఁ
దీర్థమాడినఁ బితృదేవతాళి
కతిభక్తిఁ దర్పణం బాచరించిన మర్త్యుం
డఘకోటిఁ దున్మి తూటాడఁ జాలు
నీయర్థమున కొక్కయితిహాస మే నీకుఁ
జెప్పెద దృఢభక్తిఁ జిత్తగింపు
తే. మాదిఁ ద్రేతాయుగంబునయం దొకండు
హరునిభక్తుఁడు వాల్మీకి యనఁగఁ గలఁడు
వాడు హేమంతఋతుకాలవాసరములఁ
దివిరి యక్కుండమునయందుఁ దీర్థ మాడు. ॥39॥

వ. ఒక్కనాఁడు మధ్యాహ్నవేళ నవ్వాల్మీకి విమలోదకుండంబునం గ్రుంకు వెట్టి యనంతరంబ యాపాదమస్తకంబుగా భస్మోద్ధూళనంబు సేసి రుద్రాక్షమాలికలు ధరించి కపర్దీశ్వరమహాదేవుసమ్ముఖంబునం బంచాక్షరీ పంచబ్రహ్మశతరుద్ర్యాదిమంత్రంబుల ధ్రువమఠప్రతిమఠలంబకరాసకాదుల నేలాకరరేంకి(తేంక)వర్తన్యాదులును సూతశుద్ధసూళభేదంబులు నెడనెడ ఝుంఝుం టంటం ప్రధాననానాస్తోభాక్షరంబులు సరిగమాదిస్వరంబులు దివ్యస్తుతిపదంబులు త్రిపురవిజయదక్షాధ్వరధ్వంసాదిబిరుదంబులు శంఖమురజాదివాద్యంబులు ధేవంబులు సంఘటించి విస్ఫురితాందోళితంబులు ద్రిభిన్నాదిగమనభేదంబులతోడ

నయ్యాయిప్రయోగంబుల నాహతప్రత్యాహతంబులు పుట్టించుచుఁ, జంచత్పుటచారపుటషష్టితాపుట(త్ర)సరద్వేష్టకోద్ఘట్టితాదితాళంబుల ఘంటీరవశంకరాభరణాది (గ్రామంబులను) రాగరాగాంగభాషాంగ క్రియాంగోసాంగాదిదేశిరాగంబులను సంపుటించి దత్తిలకోహళభరతమతంగనందికేశ్వరాదిమతానుసారంబున వివిధప్రబంధముల నిర్మించి వానికి బహువిధస్థానకమండలచారి(కా)చరణాంగహారరేచకధవళకనతనాదిశిరోభావచతుర్భావచాలన మెఱయ దేశీమారలాస్యతాండవంబులు పరిఢవించుచు, నిట్లు తాన తూర్యత్రయంబు ననుసంధించుచుఁ గొంత దవ్వవ్విరూపాక్షుని జాక్షుషం బైన యోగంబున యజించుచుండె. అయ్యవసరంబున. ||40||

సీ. ఘ్రాణంబు నీచమై కన్నులు పల్లనై
యుదకంబు వీఁపుతో నొత్తగిల్లఁ
జేదోయి గుఱుచయై చెవులు విల్వంకలై
పూసటెమ్ముకములు బోటుకట్ట
వక్షంబు గుంతయై వర్త(రణ)ంబు పరుసనై
తెఱనోరఁ ద్రేవుఁడు తీఁగె సాఁగ
శీర్షంబు వలుదయై చెక్కిళ్లు లోతులై
ముష్కద్వయాశిశ్నములు గృశించి
తే. యస్థిచర్మావశేషావయమ్ము లమర
జుజురుకొన్న తనూరుహస్తోమములను
బొలసుకంపున భీభత్స వొడమఁ జేయఁ
గట్టెదుర వచ్చి నిలిచె రాక్షసుఁ డొకండు. ||41||

వ. ఇట్లు బహిరంగంబున రాక్షసుం జూచి వాల్మీకి పంచాక్షరాఘోరపాశుపతమంత్రాభ్యాసనావశంబునం బుట్టినదిట్టతనంబునం దెరలక నిలిచి, యోరీ యెవ్వఁడ? వెటనుండి వచ్చితి? వెచ్చోటి కేగెదవు? దృష్టిపథంబున నిలిచిన పిశాచభూత బేతాళకూశ్మాండప్రేతనికరం(రంకం)బులలో నొక్కరుండవు గావలయు, నేము తపస్వులము, శివనామజాపకులము, మంత్రస్థులము, భస్తోద్ధూళనవర్మధారులము, మాలికారక్షావజ్రపంజరమధ్యస్థితులము, మముఁబోంట్ల నీకు వెఱపింపంబనిలేదు; చేర రాకు మల్లంతన యుండు మనినం గృతాంజలి యై యాభూతం బమ్మహీసురున కి ట్లనియె. ||42||

తే. ధాత్రి గోదావరీసింధుతటమునందుఁ
బ్రథిత మైనప్రతిష్ఠానపట్టణమున
నగ్రజన్ముండ దుష్టప్రతిగ్రహముల
కారణంబుగ బ్రహ్మరాక్షసుఁడ నైతి. ||43||

తే. ఎండ నెండితి మంచున నివము కొంటి
వానఁ దడిసితి మంచున వడఁకుచుంటి
గాలిఁ దూలితి నశనంబు కాననైతి
డప్పిఁ గుందితి డస్సి దట్టంబ నైతి. ||44||

వ. ఇవ్విధంబునఁ బెద్దకాలంబు కుతిలపడి యాచారవిరహితుండైన యొక్కపురుషు నాశ్రయించువాఁడనై నిరాధారంబునఁ జరించుచు నొక్కనాఁడు. ||45||

సీ. మాటలాడుచు మూత్రమలము లుత్సారించు
మిహిరోదయమున మేలుకొనఁడు
సంధ్య వార్వఁడు మంత్రజపసంయుతంబుగ
విడికచ్చతో నుండు విడువ కెపుడు
బ్రహ్మసూత్రము ధరింపఁగ సిగ్గు వహియించుఁ
జల్దియోగిరము నిచ్చలు భుజించు
ఋతువేళలఁ బరిగ్రహింపఁడు నిజభార్య
నన్యకళత్రంబు నభిలషించు
తే. నెవ్వఁ డవ్విప్రదాయాదుఁ డేగుదెంచె
మార్గవశమున భాగ్యసామగ్రికలిమి
నాశ్రయించితి నతని మధ్యాహ్నవేళఁ
బ్రాంతదేశంబునం దొక్కరావి నుండి. ‖46‖

వ. అతం డిప్పు డర్థార్జనంబునకు నీక్కాశికాపురికిం జనుదెంచె. పుణ్యక్షేత్రప్రభావంబునం బరాభూతుడనై బహిర్భాగంబునన యున్నవాఁడ. ఇంక నేమి సేయుదు? ఆధారభూతం బైన యతనిం గోలువోయితి. ఎచ్చోటనుండియేనియు నేతెంచి కాశికాపురీరక్షకులు నన్ను బాధపెట్టుదురోయని భీతి యయ్యెడు. నిన్ను శరణంబు వేఁడెద. మహాత్మా! రక్షింపవే! యనినం గృపావశంవదుండై యవ్వాల్మీకి కక్షపాలంబులోని విభూతి హస్తంబున ధరియించి డగ్గరం జని పంచాక్షరీమంత్రంబున నభిమంత్రించి లలాటంబున రణతిలకంబు లిఖించి 'కాశికానగళంబు ప్రవేశింపుము, మద్విభూతిధారణమహిమంబున నిన్ను భైరవాదులు భర్జింపనోడుదురు. కపర్దీశ్వరదేవు దర్శింపుము. అద్దేవుండు నీకు నరిష్టనిరసనంబును, నిష్టావాప్తియుం జేయు' ననిన మహాప్రసాదం బని యతం డట్ల చేసి ముక్తుం డయ్యె. ఇది కపర్దీశ్వరమాహాత్మ్యంబు. ‖47‖

క. అందఱు పారిషదులు నీ
చందంబున శంభులింగసంస్థాపన మా
నందవనీనగరంబున
యం దొనరించిరి యతిప్రయత్నంబులతోన్. ‖48‖

తే. కలశ సంభవ! విశ్వేశకులగృహంబు
కటకసాధారణంబె? శ్రీకాశినగర
మిందురేఖావతంసు మోహింపఁజేయఁ
జాలు నఁట! దాని మహిమ గోచరమె పొగడ? ‖49‖

ఉ. కీటపతంగసర్పపశుకీశమృగాది సమస్తజంతుసం
ఘాట మఖండనిద్రకయి కాశికఁ గన్నులు మోడ్పు నంతలో
గైటభజిత్విరించిబలఘస్మదముఖ్యసమస్తదేవతా
కోటికిరీటకూటములఁ గూర్చు నమస్కరణార్హణాంజలుల్. ‖50‖

క. ఏనాఁటనుండి వచ్చియు
మానవు లెర్కొండ్రు ముక్తి మైత్రావరుణీ!
యానందకాననంబున
నానాకైవల్యశోభనము లనుఫలముల్. ‖51‖

తే. మరణ మానందవనములో మంగళంబు
భూతి కాశీపురంబులో భూషణంబు
గోచి యవిముక్తమునయందుఁ గుంభజన్మ!
పరమనిర్వాణజనులకుఁ బట్టుచేల. ||52||

వ. కుంభసంభవా! దశాశ్వమేధతీర్థంబున దశహరాఖ్యతటినీదశాశ్వమేధేశ్వరుల దర్శించి మానవుండు దశజన్మార్జితంబు లైనపాపంబుల దహించు. శంకుకర్ణేశ్వరు శశాంకకళాలంకారు, మహాకర్ణేశ్వరు దృక్కర్ణకుండలు, ఘంటాకర్ణేశ్వరు ముక్కంటి, మహాకాళేశ్వరుఁ గాలగళు, హిమనందీశ్వరు నందివాహను, నంది ణేశ్వరుం గందర్పదమనుఁ, గాలపింగళేశ్వరు గంగామౌళిఁ, గుక్కుటేశ్వరు లలాటాక్షు, గుండోదరేశ్వరుఁ బాండురాంగు, మయూరేశ్వరు నారాయణ ప్రియుఁ, బాణేశ్వరుఁ బినాకపాణి, జలకర్ణేశ్వరుఁ జతుర్నిగమమౌళిరత్నంబు, స్థూలకర్ణేశ్వరుఁ గరుణాపూర్ణహృదయు, ద్రుమిచండేశ్వరు సంధ్యాతాండవప్రియుఁ, బ్రభామయేశ్వరుఁ ద్రిభువనాధిపతి, సుకేశేశ్వరు నాకాశకేశుం గొలిచి మర్త్యుండు కార్తార్థ్యంబు నొందు. కపర్దికోదగ్దిగ్భాగంబునఁ బింగళాక్షీశ్వరు, నవిముక్తేశ్వరునకుఁ బశ్చాద్భాగంబున వీరభద్రేశ్వరుఁ, గేదారేశ్వరు దక్షిణభాగంబునం గిరాతేశ్వరు, వృద్ధకాలేశ్వరుసన్నిధిం జతుర్ముఖేశ్వరు, విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవుదక్షిణంబునం బంచాక్షేశ్వరు, నంతర్గృహోత్తరభాగంబు భారభూతేశ్వరుం, ద్రిలోచనేశ్వరుపురోభాగంబునఁ ద్ర్యక్షేశ్వరు, విశ్వేశ్వరోత్తరభాగంబున లాంగలేశ్వరు భజింపఁ బంచజనుండు పంచమహాపాతకంబుల భంజించు. ఇవ్విధంబునం బ్రమథులు లింగప్రతిష్ఠ లాచరించి, లింగార్చనాపరులయి వారాణసీపురంబునం బ్రతివసించుటయు. ||53||

క. చింతించె విశ్వనాథుం
డంతఃకరణమున నేయుపాయంబున నేఁ
గాంతునొకో కాశీవృ
త్తాంతం బని మందరాచలాగ్రస్థితుఁడై. ||54||

సీ. ఏమి సేయుదు యోగినీమండలం బిప్డు
కాశికాకటకశృంగాటకముల?
నానందకాననాభ్యంతరంబునయందు
బిసరుహాప్తుం డేల మసలె నొక్కొ?
వారాణసీపురావాససౌఖ్యంబుల
మరగి వాక్పతి మమ్ము మఱచె నొక్కొ?
గణనాయకులు శంకుకర్ణాదు లవిముక్త
మండలిఁ గాఁపురం బుండి రొక్కొ?
తే. యొక్కమతమున వీరందు నునికి మేలు
భేదమున నన్యరాజ్యలక్ష్మికిఁ బెనంగు
నాకు నాయంతవారి నన్పంగఁ గలిగెఁ
దడసి కార్యంబుఁ గొనుట హితంబు కాదె? ||55||

తే. ఊరకుండంగ నేటికి? వారణాస్యుఁ
గాశి కనిచెద వృత్తాంతగతులు దెలియ
బుద్ధిమంతుండు పోకలఁ బోవనేర్చు
కూర్ప విప్పంగ నోపు నాకొడుకుఁగుఱ్ఱ. ||56||

వినాయకుండు గాశి కేగుట

వ. అని వినాయకు రావించి బుద్ధు లానతిచ్చి పంచినం బని వూని కాశికానగరంబున
కరిగి. ॥57॥

సీ. గంధర్వనగరరేఖలు మేఘపథమునఁ
జేకొడుందులు వేశ్మసీమలందు
నమరకోదండఖండము నట్టనడురేయి
ధూమకేతువు జలస్వామికాష్ఠ
గర మరిష్టము లైన కలలు నిద్రలయందుఁ
గాఁపున్నయిండ్ల శృంగములపులుఁగు
గంధర్వసమితితో కల నగ్నికణములు
పురవీథికామధ్యమున వఱిల్లు
తే. బాష్పసలిలంబు దేవతాప్రతిమలందుఁ
గలుగఁజేయుచుఁ బ్రజల కాకస్మికంబు
వెఱుపు పుట్టించు నందంద విఘ్నరాజు
ప్రతిదినంబును గాశికాపట్టణమున. ॥58॥

తే. తాన యుత్పాతములు మూడ్చుఁ దరతరంబ
తాన విధియించుచుండు నుత్పాతశాంతి
తాన హిత మాచరించు మిత్రంబ పోలెఁ
దాన వెఱపించుచుండు దుర్దశలు చెప్పి. ॥59॥

సీ. కలలోనఁ బుట్టినకథ లెన్ని యన్నియు
బూసగ్రుచ్చినయట్టు పొసఁగఁ జెప్పు
హస్తరేఖలు చూచి యాయుష్యమును భవి
ష్యము తేట తెలివిగా నానతిచ్చు
గూఁతు లిద్దఱు నీకుఁ గొడుకు లిద్దఱు నీకు
నని మోము సూచి సత్యంబు నుడువుఁ
దాతగా రనువావిఁ దనవారితన మొప్పు
గురుసు మోపకనొండు సరసమాడు
తే. వ్రతము నోమించు దివసవారములు నొడువు
ననుగలం బైన భామినీజనులయెడను
గుండబొజ్జయు శిఖయుసు గుఱుచ పొడవు
వ్రేలిదర్భాంకురము లొప్ప విఘ్నరాజు. ॥60॥

ఉ. ఏనికమోము బూమియ వహించి చరించుచునుండు కామధు
గ్ధేనువు డుంఠి కాశి నిది తెల్లము వేలుపుగిడ్డి గానినాఁ
డీనునె మోక్షతర్ణకము? నిచ్చునె కాంక్షితదుగ్ధధార దూ
ర్వానవపల్లవావలులు వైచినమాత్రన భక్తకోటికిన్? ॥61॥

వ. ఇవ్విధంబున దివ్యాంతరిక్షభౌమోత్పాతంబులు పుట్టించి నానాప్రకారంబులఁ జరించుచుం గాశీపట్టణంబున కచిర కాలంబునం దరిష్టంబు ప్రాపింపంగల దనువార్త మ్రోయించి హితుండుసుం బోలె లోలోన బోధించి పౌరజనంబులం గొందఱం గుటుంబసహితంబుగా వెలార్చి, యంతం బోవక యంతఃపురంబులు

మాయాబలంబునం బ్రవేశించి, రాజశుద్ధాంతకాంతలకు విస్రంభభాజనంబై జితేంద్రియుం డనుష్ఠానపరుండు శమదమాదిగుణగరిష్ఠుండు సత్యసంధుండు నిస్పృహుండని తన్ను సర్వజనులు సంస్తుతించునట్లుగా డుంఠిభట్టారకుం డను నామంబున మెలంగి, లీలావతి యను పట్టపుదేవిముఖంబున దివోదాసుం గాంచి యతం డడిగిన ప్రశ్నంబులకు సదుత్తరంబు లిచ్చి మెచ్చువడసి, యతని పురోహితులలో నొక్కరుండయి వర్తించుచుండె నంత నొక్కనాఁడు. ||62||

ఉ. వారక కాశియందు నలువంకలఁ బుట్టెడు దుర్నిమిత్తముల్
పౌరులు విన్నవింప నరపాలుఁడు విస్మయమంది తత్ప్రతీ
కారము నాచరించుటకుఁ గా హితచింతకు నాప్తు డుంఠిభ
ట్టారకుఁ బిల్వఁబంచి నికటంబుననుండి ప్రియం బెలర్పఁగాన్. ||63||

తే. చెప్పుమా డుంఠిభట్ట! కాశీపురమునఁ
బుట్టుచున్నవి యుత్పాతములు దఱుచుగఁ
గారణం బెద్ది దీనికిఁ? గలుష మెట్లు
వాటిలెనొ? ధర్మ మేవంకఁ బల్లటిలెనొ? ||64||

వ. అని యడిగిన నతం డిట్లనియె. ||65||

తే. పార్థివోత్తమ! యిమ్మహోత్పాతములకు
శాంతిఁ గావింతు మంత్రరక్షాబలమున
నాకుఁ జూడంగఁ గాశికానగరి విడిచి
యుండఁ దగుఁ గొన్నినాళ్లు నీ వొక్కవంక. ||66||

శా. ఆత్మార్థంబు ధనంబు ధాన్యమును నాత్మార్థంబు పశ్వాదికం
బాత్మార్థంబు హితాప్తబంధుజన మాత్మార్థంబు గేహోచ్ఛ్రయం
బాత్మార్థంబు పరిత్యజింపఁ దగు రాజ్యంబైన నస్పందమై
'యాత్మార్థంపృథివీంత్యజే'త్తనెడువాక్యం బశ్రుతంబే నృపా! ||67||

వ. అని చెప్పి యింకనుం బెద్దలతోడ విచారించునది. ఏను ద్రికాలజ్ఞుండ. నేఁటికిఁ బదునెనిమిదియౌ దినంబునకు నుత్తరదేశంబుననుండి యొక్కబ్రాహ్మణుండు రాగలం డతండు నీకు హితోపదేశంబు సేయంగలండు. తద్వాక్యంబులు ప్రమాణీకరించునది యని డుంఠిభట్టారకుండు నిజనివాసంబున కరిగె నంత నక్కడ. ||68||

శివుండు విష్ణునిఁ గాశి కనుచుట

క. అరవిందాక్షునిఁ గనుఁగొని
హరుఁడును గాశీప్రవృత్తి యారయఁ బంచెన
గరివదనుండును నీవును
బరికింపఁగ నేకకార్యపరులై యనుచున్. ||69||

క. పనిపూని కాశికిం జని
వనరుహలోచనుఁడు వెడఁదవాలికకన్నుల్
తనకుఁ గలఫలముఁ గాంచెన్
బనివడి తద్విభవలక్ష్మిఁ బరికించునెడన్. ||70||

వ గంగావరణాసంగమంబునం బాణిచరణతలంబులు ప్రక్షాళించి యవగాహనంబు చేసె. అది కారణంబుగా నత్తీర్థంబు పాదోదకతీర్థంబు నాఁ బరఁగె. కృతకాలోచితక్రియాకలాపుండై పుండరీకాక్షుండు. ||71||

తే. త్రిపురకాంతలశీలంబు లపహరింప
బుద్ధివేషంబు గైకొన్న పోకులాఁడు
జలజనాభుండు సుగతవేషము ధరించెఁ
గాశికాప్రజలకు ధర్మగతి హరింప. ||72||

వ. పుణ్యతీర్థనామంబు వహించి తనమూలభృత్యుం డైనగరుత్మంతునకు వినయకీర్తి యనుపేరు వెట్టి యతని శిష్యుంగా బరిగ్రహించి, లక్ష్మిం బరివ్రాజికం గావించి యమ్మహాదేవికి కౌముది యనునామధేయంబు గల్పించి, తాను శిష్యుండును నొక్కముఖంబున బురుషులం బ్రమోషింపను గమలయొక్కతియు నొక్కముఖంబున బురంధ్రీజనంబులం బ్రలోభింపను సంకేతంబుగా సేసి వేఱువేఱుమార్గంబులం గాశికాపురంబుఁ బ్రవేశించి. ||73||

విష్ణువు మాయావేషంబున గాశియందు బౌద్ధధర్మంబు స్థాపించుట

తే. పటమునందు నాగరలిపి ప్రస్ఫుటముగ
వరమషీతూలికాలేఖ వ్రాసినట్టి
యర్హతాగమగ్రంథ మత్యాదరమున
[7]జట్టు పఠియింప బోధించు సద్గురుండు. ||74||

తే. తత్త్వదృష్టి ననానిసిద్ధంబు భవము
భవముఁ బుట్టింపు నడగింపఁ బ్రభుఁడు లేఁడు
దనకుఁ దా నుద్భవం బొందుఁ దనకుఁ దాన
విలయముల బొందు భవ మిది వినయకీర్తి! ||75||

తే. బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదుల బ్రదుకు లెల్లఁ
బట్టిచూడంగ మనబోంట్ల బ్రతుకులట్ల
యనఘ! వారి దేహంబులు నస్మదాది
దేహములఁ బోలెఁ గాలంబు తినును గాన. ||76||

క. భద్రగుణా! యాహారము
నిద్రాభయమైథునములు నిఖల మగుతనూ
భృద్రాజికి సాధారణ
ముద్రలు మఱి తారతమ్యములపను లేలా? ||77||

సీ. హంసతూలికపాన్పునందు రానేలను
శయనించువారికి సరియె నిద్ర
మెఱుఁగుఁదీఁగలఁ బోలుమెలఁత లెందఱు గల్గి
నప్పుడు నొక్కతొయ్యలియ రతికి
డప్పికి నీరు వంటక మాఁకలి కశేష
జంతుసంతతి కాత్మశక్తికొలది
యాకీట మాకైటభాసురాంతక మెల్ల

ప్రాణకోటికిఁ బ్రాణభయము సమము
తే. గానఁ దమయట్ల యెదిరిని కాన్పు గాన్పు
జీవులకుఁ దారతమ్యంబు సెప్ప వలదు
సర్వభూతములందును సమత మేలు
కరుణ చేపట్టవలయుఁ గాఁ గాదు హింస. ||78||

తే. చెదలు నీర్పేను మశకంబు చీమ నల్లి
యల్ప మనుబుద్ధి హింస సేయంగ వలదు
వానిహృదయంబులం దున్నవాఁడు జీవుఁ
డాతఁ డల్పుండె యితరజీవాత్మకంటె? ||79||

వ. సుఖంబ స్వర్గంబు. దుఃఖంబ నరకంబు. శరీరత్యాగంబు మోక్షంబు. ||80||

మ. అహహా! వేదము దాన చెప్పును 'నహింస్యాత్సర్వభూతాని'యం
చహహా? తాన కదా క్రతుక్రియలఁ బశ్వాలంభమున్ మేదినీ
రుహవిచ్ఛేదముఁ జేయఁ జెప్పు! నదియుం ద్రోహంబు కాదో కదా!
బహుభాష ల్దిరుగంగ నాడుటలునుం బ్రామాణికత్వంబులే? ||81||

వ. అహింస పరమధర్మంబు. హింస నరకభీరువు లైననరులు పరిత్యాజించునది. హింసకుండు నరకంబునకు నహింసకుండు స్వర్గంబునకుం జను. దానంబు లనేకంబులు గలుగ నవియు నభిమతదానంబును బోలనేరవు. పరమపురుషులును నానాశాస్త్రసిద్ధాంతంబు లాలోకించి భీతున కభయదానంబును, వ్యాధితున కౌషధదానంబును, శుశ్రూషకునకు విద్యాదానంబును, నాఁకొన్నవారి కన్నదానంబును దానంబులలో నెల్లం బ్రశస్తదానంబు లని చెప్పుదురు. మణిమంత్రౌషధప్రభావంబు లచింత్యంబులు. ప్రయత్నంబునం దద్విద్యాభ్యాసం బాచరించునది. పరిపూజ్యంబులు ద్వాదశాయతనంబులు. అవి యెయ్యవి యంటేని, కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియపంచకంబులును మనోబుద్ధులును. అవి హేతుదృష్టాంతంబులం బ్రమాణప్రమేయాదిషోడశపదార్థవాదు లగునైయాయికులను, ద్రవ్యగుణాదిషట్పదార్థవాదు లగువైశేషికులను, నవ్యక్త మహదహంకృతి చతుర్వింశతితత్త్వవాదు లగుసాంఖ్యులను, శివశక్తిసదాశివేశ్వర విద్యాతత్త్వప్రభృతి షట్త్రింశత్తత్త్వవాదు లగుశైవుల నవలంబించుచుఁ బ్రత్యక్షానుమానోపమానార్థాపత్తి జ్ఞానంబులయందు నింద్రియార్థసన్నికర్షోత్పన్నంబై యవ్యభిచారియు వ్యవసాయాత్మకంబు నగుజ్ఞానంబు ప్రత్యక్షంబని ప్రత్యక్షజ్ఞానంబు సర్వజనులకుం దేటతెల్లంబు గావునఁ బ్రత్యక్షం బవలబించి యుండునది యని యెల్లవారికిఁ దమతమధర్మంబులు విడిచి సుగతధర్మంబు చేపట్టునట్లుగాఁ బుణ్యానామధేయుం డగుమధుసూదనుండు వినయకీర్తినామధేయుం డగుశిష్యు గరుత్మంతు బోధించుచుండె; నంత వేఱొక్కయెడ విజ్ఞానకౌముది యనుపేరు వహించి పరివ్రాజికావేషధారిణి యగు విషధికన్య యుపన్యాసచాతుర్యం బొప్ప మాధుర్యగుణధుర్యంబుల మధుసమయమంధరగంధసార గిరిగంధవాహప్రవాహలహరికాస్ఫాలనానందకందళిత మాకందఘుసృణకిసలయరసాస్వాద (న) కషాయకంఠకలకంఠకామినీకోమలకుహూయమాన కోలాహలపంచమంబు ననుకరించు తిన్ననియెలుంగున. ||82||

సీ. బ్రహ్మ మానందరూపం బంట తథ్యంబు

నానాత్మపరికల్పనంబు మిథ్య
ముదిమి నింద్రియశక్తి మొఱవపో కుండంగ
మైథునక్రీడ యేమఱమి యుఱవు
సౌఖ్యార్థి యైన యాచకుని కిచ్చుట పాడి
పంచభూతాత్మక ప్రకృతి తనువు
యౌవనంబులు పోయెనా రావు క్రమ్మఱ
సపరిక్షయమ్ములు సంచయములు
తే. గడచినప్పుడు క్రిము లొండెఁ గాకు లొండెఁ
గుక్క లొండేనియును భుక్తిఁ గొనెడు దేహ
మొకఁడు బార్థించి నప్పుడ యొసఁగవలదె!
తన్ను నిచ్చుటయది గదా దానగుణము. ॥83॥

వ. వావి వర్ణంబు విచారింప వలదు. వృద్ధాచారంబు విచారించి చూచిన బ్రహ్మపుత్రులు గదా దక్షుండును మరీచియు. మరీచినందనుం డైనకశ్యపుండు ధర్మమార్గంబునం దక్షుని కన్యకలఁ బదుమువ్వుర నెట్టు వివాహంబయ్యె? ఇదానీంతనులు మర్త్యు లల్పబుదు లల్పపరాక్రములు గావున నిది గమ్య యిది యగమ్య యని విచారంబు సేయుచున్నవారు. పరమపురుషునిముఖబాహూరుపాదంబులం జాతుర్వర్ణ్యంబు జన్మించె. ఒక్క తనువునందుఁ బుట్టిన నలువు రేకోదరు లౌదురో కారో? అట్టివారికి భిన్నవర్ణత్వం బెట్టు సిద్ధించుచున్నయది? కావున వర్ణావర్ణవివేకంబు విడిచి వలసినట్టు పురంధ్రీపురుషులు విహరించునది యని పెక్కుప్రకారంబుల విజ్ఞానకౌముది సౌగతశాస్త్రంబు వక్కాణింప విని పురాంగనలు భర్తృశుశ్రూషాదిధర్మంబు లుజ్జగించి రయ్యె వసరంబున. ॥84॥

చ. వననిధికన్యయున్ హరియు వాడల వాడల బౌద్ధధర్మముల్
జినమతముల్ నిరంతరముఁ జెప్పఁగఁ జెప్పఁగఁ గాశికాపురిన్
దనతనధర్తముల్ విడిచి తామరసాయతలోచనాజనం
బును పురుషప్రతానమును బూనెను బుద్ధజినవ్రతంబులన్. ॥85॥

తే. వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁ దప్పె
వేదవేదాంగశాస్త్రముల్ విన్నఁబోయె
[8]నా(సా)రజంబులు కృష్ణపచ్యములుఁ జెడియె
వృద్ధి బొందె నధర్మంబు విశ్వమునను. ॥86॥

దివోదాసనిర్యాణము

వ. అప్పుడు దివోదాసుండు ఢుంఠిభట్టారకుండు సెప్పిన విప్రుం డెప్పుడు వచ్చునోయని దివసంబులు లెక్క పెట్టుకొనుచుండం బదునెనిమిదవదివసంబున మధ్యాహ్నకాలంబునందు సుగతవేషధారి యగుమధుసూదనుండు బ్రాహ్మణవేషంబు దాల్చి యేతెంచి సముచితప్రకారంబున దివోదాసుం యాశీర్వదించి యతం డనుప సమున్నతకనకాసనంబునఁ గూర్చుండె. ఆవేళ విఘ్నేశ్వరుఁడు రాజహృదయంబునందు నావేశరూపంబున నధివసించె. వినాయకాధిష్ఠితుండై భూపతి వైరాగ్యంబు వహించి కపటబ్రాహ్మణున కిట్లనియె. ॥87॥

ఆ. బడలుపడితి రాజ్యభారంబు భరియించి
పొడమె మది విరక్తి భూసురవర్య!

ఏమి సేయువాఁడ! నెక్కడ కేగుదు?
నేమి దిక్కు? నాకు నెఱుఁగఁ జెప్పు. ॥88॥

వ. తపస్సామర్థ్యంబునం బజ్జన్యాగ్న్యనిలాత్మకుండ నైతి. ప్రజ లౌరసు లైనపుత్రులుం బోలెఁ బరిపాలింపంబడిరి. దేవతలం దృణీకరించిన యొక్కయపరాధంబునుం దక్క నాయందు గానవచ్చినయపకారం బొందు లేదు. నాభాగ్యంబున నీవు హితోపదేశంబు సేయ నాచార్యుండునుం బోలె నేగుదెంచితి. ఇంతకాలంబు నారాజ్యంబున నకాలమరణంబును జరావ్యాధిదారిద్ర్యంబులు లేవు. ఇప్పు డేమికారణంబుననో యవియును దివ్యాంతరక్షభౌమోత్పాతంబులు పుట్టుచున్నయవి. నాకుం జూడ వేల్పులవేడబంబ కావలయు. మృత్యుంజయుండు త్రిపురవిజయంబును, నారాయణుండు బలిధ్వంసనంబును బురందరుండు వృత్రాసురవధంబును మాయాబలంబున నొనర్చిరి. బలవద్విరోధంబు దుస్తరంబగుట యిప్పు డెఱుంగంబడియె. ఇన్నియు నట్లుండనిము. ఏనును బదివేలేండ్లు రాజ్యంబు సేసితి. జరాభరాక్రాంతుండనై తి. ఇంద్రియంబు లుపరతింబొందుచున్నయవి. ఇంక సకలకర్మనిర్మూలనక్షమం బైనమోక్షం బపేక్షింపవలసియుండు. అమ్మహాపదార్థంబు నా కేయుపాయంబున సిద్ధించు నాయుపాయం బానతి మ్మనిన విని బ్రాహ్మణవేషధారి యగుహృషీకేశుం డమ్మహీవరున కి ట్లనియె. ॥89॥

తే. కాశికాపట్టణమున లింగప్రతిష్ఠ
యాచరింపుము కల్పింపు హర్మ్యరేఖ
బొందితోడన కైలాసమున కరిగెద
వనఘ! నామాట వేదతుల్యంబు సూవె! ॥90॥

తే. పుత్రుల బట్టంబు గట్టుము బుద్ధి చెప్పు
మాతనికి దేవతాభక్తి యతిశయముగఁ
దనయసంక్రాంతసామ్రాజ్యతంత్రుఁ డగుచు
వనమునకు నేగఁ దగు రాజు వార్ధకమున. ॥91॥

వ. అని బుద్ధి చెప్పి బ్రాహ్మణుం డెక్కడికేనియుం బోయె. దివోదాసుండును నమాత్యుల, మండలేశ్వరుల, నధ్యక్షులం, బురోహితులం, బ్రతిహారుల, ఋత్విజుల, గణకుల, నంతఃపుర జనంబుల రావించి కుమారు సమరంజయు నందఱికి నప్పగించి యతనికిం బట్టాభిషేకంబు సేసి కాశికానగరంబునందు దనసర్వశ్రీసమృద్ధియు వెచ్చించి మహాప్రాసాదంబు నిర్మించి యందు శివలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించి కింకిణీజాలమండితం బైనదివ్యవిమానం బెక్కి శరీరంబుతోడన శివలోకంబునకుం జనియె. ఆప్రాసాదంబు సర్వశ్రీసమృద్ధివినియోగనిర్మితంబు గావున భూపాలశ్రీ యనం బ్రసిద్ధి గాంచె. దివోదాసేశ్వరలింగంబు భాగీరథీతీరంబున భజించువారికి భుక్తిముక్తిప్రదాయకం బయి ప్రకాశించె. ఇది దివోదాసవృత్తాంతంబు. ఈయుపాఖ్యానంబు విన్నను బఠించిన లిఖించిన జనుల కాయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధి యగు నని చెప్పి కుమారుండు వెండియు కుంభసంభవున కి ట్లనియె. ॥92॥

చ. కరివదనుండు నిందిరయుఁ గైటభవైరియుఁ బెక్కుమాయల
న్ధరణిపుఁ గాశికాపురమునం బెడఁబాపి పినాకపాణికిం
బరమసముద్యమస్ఫురణఁ బంపిరి లేఖలు సర్వకార్యమున్
గరగరనయ్యె రమ్ము శశిఖండశిఖామణి! యంచు భక్తితోన్. ॥93॥

సీ. సంతోషమునఁ జతుష్షష్టిగణంబు
నామోదవృత్తంబు నభినయించె
సరవి లోలార్కకేశవఘటోల్కాదులు
పన్నిద్దఱు ప్రమోదభాజు లైరి
వనజాసనుఁడు నాల్గువదనంబుల నుతించె
వేదార్థముల భక్తి విశ్వనాథు
గణనాయకులు శంకుకర్ణఘంటాకర్ణ
నందిషేణాదు లానంద మొంది
తే. రఖిలమాయాప్రయోగవైయాత్యగరిమ
డుంఠివిఘ్నేశ్వరుండు వైకుంఠపతియుఁ
గమలవాసినియును నేకకార్యపరత
నాదివోదాసు వెడలంగ నడచుటయును. ||94||

శివుండు సపరివారుండై కాశి కేతెంచుట

వ. అనంతరంబు విదితదివోదాసవృత్తాంతుండై యంతకదమసుం డంబికయును మహాకాళవిశాఖనైగమేశులు రుద్రులు ప్రమథులు దేవర్షులును దిక్పాలురుం గొలిచి చనుఁదేరఁ గిన్నరకింపురుషగరుడగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరులు జయజయధ్వనులతోడం గైవారంబులు సేయ నందివాహనారూఢుఁడై మందరనగంబుననుండి యానందకాననంబునకు విజయంబు చేసి యవిముక్తమంటపంబునం బేరోలగంబుండి తత్కాలసన్నిహితు లైనయోగినీభానుపద్మభవప్రమథలక్ష్మీనారాయణుల యథాప్రధానంబుగా సంభావించి డుంఠివిఘ్నేశ్వరు గంఠా(గాఢా)లింగనంబు చేసి గండస్థలంబున నఖాంకురవ్యాపారంబునం బుజ్జగించుచు ని ట్లనియె. ||95||

సీ. నీకతంబునఁ గాదె లోకభీకరు లైన
త్రిపురదానవుల మర్దింపఁ గలిగె!
నీకతంబునఁ గాదె కాకోలవిషవహ్ని
యలవోకయును బోలె నార్పఁ గలిగె!
నీకతంబునఁ గాదె నిరవగ్రహస్ఫూర్తి
నంధకాదులగర్వ మడఁపఁ గలిగె!
నీకతంబునఁ గాదె నేఁడు వారాణసీ
సంగమోత్సవకేళి సలుప గలిగె!
తే. నాత్మజుఁడ వన్న మిత్రుండ వన్న భటుఁడ
వన్న సచివుండ వన్న నా కెన్న నీవు
నిన్ను నెబ్భంగి వర్ణింప నేర వచ్చుఁ?
గంఠపీఠాగ్రకరిరాజ! డుంఠిరాజ! ||96||

ఈశ్వరకృతడుంఠిస్తవము

వ. జయజయ విఘ్నేశ్వర! భక్తనిర్విఘ్నకారక! అవిఘ్నకర! సర్వగణాధీశ! సర్వగణాగ్రగణ్యా! గణప్రణతపాదాబ్జ! గణనాతీత! సగుణ! నిర్గుణ! సర్వజ్ఞ! సర్వేశ! సర్వభూతవిధాన! సరవమాయాప్రపంచజ్ఞ! సర్వకర్మాగ్రపూజిత! సర్వమంగళ! యమంగళోపశమన! సిద్ధవంద్యపద! సిద్ధనాయక! సర్వసిద్ధినిలయ! స్వబలాధాన! సర్వబలాశ్రయ! సర్వఫలప్రద! బలాకోజ్జ్వలదంతాగ్ర! యనంతమహిమాధార! ధరాధరవిదారణ! దంతాగ్రపోత్థదిఙ్నాగ! నాగవిభూషణ! భువనంబుల కభ్యుదయంబు

గావింపుము. ॥97॥

గీ. ఆవరణరూపమునఁ గాశి యహరహంబు
గావఁ దగు నీకు బహువిధాకారకలన
ననుచు నానతి యిచ్చెఁ జంద్రార్ధమౌళి
భవుఁడు భువనాద్భుతక్రియాప్రౌఢి మెఱయ. ॥98॥

వ. అ ట్లద్దేవుం డవధరించుటయు గంగాసంభేదనంబున గర్కరీవినాయకుండు, కాశీక్షేత్రదక్షిణంబున దుర్గావినాయకుండు, భీమచండిసమీపంబున నిర్మతిభాగంబున భీమచండివినాయకుండు, పశ్చిమదిగ్భాగంబున దేహళీవినాయకుండు, వాయవ్యదిగ్భాగంబున నుద్దండవినాయకుం, డుత్తరదిగ్భాగంబునం బాశపాణివినాయకుండు, గంగావరణాసంగమంబున ఖర్వవినాయకుండు యమతీర్థంబునకుఁ బశ్చిమదిగ్భాగంబున సిద్ధనాయకుండు; వీరు బాహ్యావరణదేవతలు. గంగాపశ్చిమతీరంబున నుత్తరార్కుసమీపంబున లంబోదరవినాయకుం, డాపశ్చిమంబునఁ గూటదండవినాయకుండు, భీమచండునకుం గించిదీశానుగ్భాగంబునఁ గాలకంతవినాయకుండుఁ, [9]బ్రాగ్దిగ్భాగంబునఁ గూశ్మాండవినాయకుండు, నుద్దండవిఘ్నేశ్వరునకు నాగ్నేయదిగ్భాగంబున డుంఠివినాయకుండు, పాశపాణివిఘ్నేశ్వరునకు దక్షిణంబున వికటదంతవినాయకుండు, సర్వవిఘ్నేశ్వరునకు నిర్మతిభాగంబున రాజపుత్రవినాయకుండు, గంగాపశ్చిమతీరంబున రాజపుత్రవినాయకునకు వాయవ్యభాగంబునఁ బ్రణవవినాయకుండు వీరు ద్వితీయావరణదేవతలు. ఉత్తరవాహిని యగువియద్గంగాతీరంబున లంబోదరున కుదగ్భాగంబున వక్రతుండవినాయకుండు, కూటవంతున కుదద్భాగంబున నేకదంతవినాయకుండు, కాలకంతున కీశానదిగ్భాగంబునఁ గవిసింహద్విపత్రిముఖవినాయకుండు, కూశ్మాండునకుం బూర్వదిగ్భాగంబునం బంచాస్యవినాయకుండు, ముండవిఘ్నేశ్వరున కాగ్నేయదిగ్భాగంబున హేరంబవినాయకుండు, వికటదంతునకు యామ్యంబున నాశావినాయకుండు, రాజపుత్త్రవిఘ్నేశ్వరునకు నిర్మతిభాగంబున వరదవినాయకుండు, ప్రణవవిఘ్నేశ్వరునకు పశ్చిమభాగంబునఁ బిశంగిలాతీర్థంబున దేవనదీతటంబున మోదకప్రియవినాయకుండు, వీరు తృతీయావరణదేవతలు. వక్రతుండునకు వాయవ్యభాగంబున గంగాతీరంబున నభయవినాయకుం, డేకదంతునకుం గౌబేరదిగ్భాగంబున సింహతుండవినాయకుండు, త్రితుండన కీశానదిగ్భాగంబునఁ గూణితాక్షవినాయకుండు, పంచాస్యునకుం బ్రాగ్దిశాభాగంబున క్షిప్రప్రసాదవినాయకుండు, హేరంబునకు వహ్నిదిగ్భాగంబున జింతామణివినాయకుండు, విఘ్నరాజున కవాగ్భాగంబున దంతహస్తవినాయకుండు, వరదునకు యాతుధావదిగ్భాగంబునం బిచండిలవినాయకుండు, మోదకప్రియునకు దక్షిణంబున చండముండివినాయకుండు; వీరు చతుర్థావరణదేవతలు. అభయప్రదున కుత్తరంబున గంగాతీరంబున స్థూలదంతవినాయకుండు, సింహతుండవినాయకున కుచ(గ్ది)గ్భాగంబునఁ గరిప్రియవినాయకుండు, గూణితాక్షున కీశానదిగ్భాగంబునం జతుర్దంతవినాయకుండు, క్షిప్రప్రసాదునకుం బూర్వదిగ్భాగంబున ద్వితుండవినాయకుండు, చింతామణికి వహ్నిదిగ్భాగంబున జ్యేష్ఠవినాయకుండు, దంతహస్తునకు దక్షిణదిగ్భాగంబున దక్షవినాయకుండు, పిచండిలునకు నాసురదిగ్భాగంబునఁ గాలవినాయకుండు, నుద్దండముండునకు దక్షిణదిగ్భాగంబున నాగవినాయకుండు; వీరు పంచమావరణదేవతలు. వారాణసి కింద్రాగ్నియమనిర్మతివరుణవాయుకుబేరేశానదిగ్భాగంబుల మణికర్ణి ప్రత్యేకవినాయక సృష్టివినాయక యక్షవినాయక గజకర్ణవినాయక చిత్రఘంటవినాయక

స్థూలజంఘవినాయక మంగళవినాయకులు. యమతీర్థంబున కుత్తరంబున మిత్రవినాయకుండు; వీరు షష్ఠావరణదేవతలు. మోదాదిపంచవినాయకులును, జ్ఞానవినాయకుండును, ద్వాదశవినాయ కుండును, అవిముక్తవినాయకుండును వీర లవిముక్తక్షేత్ర సప్తమావరణదేవతలు. ఈ యేఁబదియార్గురువినాయకులుఁ గాశీక్షేత్రంబుం రక్షింతురు. ||99||

తే. ఏఁబదియు నాఱుమూర్తులనెసక మెసఁగి
యావరణసప్తకంబున నధివసించి
కాశికాపురి రక్షించుఁ గదల కెపుడుఁ
గుధరకన్యక తొలుచూలుకొడుకు డుంఠి. ||100||

వ. ఇట్లు గణేశ్వరపరిపాలితం బైన కాశీపురంబునం బుష్కరంబునందు. ||101||

చ. శుభదివసంబునఁ విమలశోభనలగ్నమునందు మేరుస
న్నిభమగుహేమపీఠమున నిల్పి రమాదులు సేస చల్లఁగాఁ
ద్రిభువనరాజ్యలక్ష్మికి నతస్థిరభక్తిరతిన్ సరోరుహ
ప్రభువుఁడు గైటభాంతకుఁడుఁ బట్టముగట్టిరి ఫాలలోచనున్. ||102||

తే. హరియు వినతాసుతుండు దుగ్ధాబ్ధిసుతయు
సౌగతాదివికారవేషంబు లుడిగి
యాత్మవేషంబులు వహించి రనఘ! వికృత
వేషములు కాశియందు వేర్వేఱ నిలిచె. ||103||

వ. తత్ప్రసంగంబునం దీర్థంబులు గలిగె నవి యెయ్యవి యనినఁ బాదోదకతీర్థంబు, క్షీరాబ్ధితీర్థంబు, గదాతీర్థంబు, లక్ష్మీతీర్థంబు, తార్క్ష్యతీర్థంబు, నారదతీర్థంబు, ప్రహ్లాదతీర్థంబు, అంబరీషతీర్థంబు, దత్తాత్రేయతీర్థంబు, భృగుతీర్థంబు, వామనతీర్థంబు, నరనారాయణతీర్థంబు, విదారణనారసింహతీర్థంబు, గోపీగోవిందతీర్థంబు, శేషతీర్థంబు, శంఖమాధవతీర్థంబు, హయగ్రీవతీర్థంబు. ఇవి వైష్ణవతీర్థంబులు. ||104||

మ. అలఘుశ్రీనిధిఁ గాశికాపురిఁ బ్రసంగానుప్రసంగంబులం
దెలియం జెప్పితిఁ గొన్నిలింగములనుం దీర్థంబుల న్నిక్క మే
తిలమాత్రంబును నందుఁ దద్విరహితోద్దేశంబు లేకున్కిఁ గిం
గలశీసంభవ! వన్నిదంబు గెలువంగా వచ్చుఁ బద్మోద్భవున్. ||105||

పంచనదతీర్థమాహాత్మ్యము

వ. అనిన విని యగస్త్యుండు మహాత్మా! పంచనపతీర్థమాహాత్మ్యం బెఱింగింపవే యనినం గుమారుం డి ట్లనియె. ||106||

సీ. వేదశిరుండు నా విప్రర్షి భృగువంశ
సంభవుండు దపంబు సలుపుచుండఁ
జైత్రోవ శుచి యనుపాకశాసనుకొల్వు
మానిని యెక్కడికేని పోవ
నయ్యచ్చరను జూచి యమ్మునీంద్రుండు ప్ర
స్థలితేంద్రియుం డయ్యెఁ గదల వెఱచి

కమలలోచన నమస్కారంబు సేయుచుఁ
బ్రత్యవాయమునకు భయముఁ బొంద
తే. వెఱవకు మని పల్కి తపసి యవ్వీర్యరసము
మెలఁతకుడిచేతిలో బోసి మ్రింగు మనియెఁ
ద్రావి యది గర్భమై యష్టు తనయఁ గాంచి
సంయమీంద్రున కిచ్చియుఁ జనియె దివికి. ||107||

తే. బాల యెనిమిదియేండ్లప్రాయం బగుదు
నెవ్వనికి నిత్తు ని న్నంచు ఋషి యడిగిన
నయ్య! విశ్వాధికుం డై నయతని కిమ్ము
నన్ను నని పల్కె మునితోడ నలినవదన. ||108||

వ. అనుటయు నమ్మునీంద్రుండు తపోబలంబునం గాని యట్టిపతి సిద్ధింపఁడు. కాశీక్షేత్రంబునఁ దపంబు సేయుము. బాల్యంబునం దపంబుఁ జేయు నీకు ధనము సిద్ధించెఁ గావున ధూతపాప యనునామంబు వహింపుమనిన, మహాప్రసాదం బని యానందకానకంబునందు ఘోరం బైనతపం బాచరించిన. ||109||

తే. బ్రహ్మ ప్రత్యక్ష మై వచ్చి పద్మనయన!
యడుగు వర మన్నఁ బ్రాంజలి యగుచు నింతి
పమపావనిఁ గాఁ జేయు బ్రహ్మ నన్ను
ధరణిఁ బావనవస్తుసంతతులలోన. ||110||

వ. అనినం గమలాసనుండు. ||111||

తే. ధరణిలో మూడుకో ట్లనర్ఘంబు లెక్క
గలుగుపుణ్యతీర్థంబులు కమలవదన!
ప్రతివసించును రోమరూపంబులందు
నెపుడు నీదేహమున నీకు నిది వరంబు. ||112||

వ. అని విధాత యంతర్హితుం డయ్యె. నంత నొక్కనాఁడు ధర్ముండు త న్నభిలషించి పైఁబడం దలంచిన నాధూతపాప చేయీక తలంగిన. ||113||

తే. జముఁడు శపియించె దానిఁ బ్రస్తరము గాఁగఁ
దరుణి శపియించి జము జడత్వంబుఁ బొందఁ
జంద్రకాంతశిలాంబునిర్ఝరిణి సతియు
జడమహానిర్ఝరంబు తా జముఁడు నయ్యె. ||114||

వ. చంద్రకాంతశిలారూపంబుఁ గైకొని చంద్రోదయంబున స్రవియించుచు ధూతపాప పుణ్యనది యయ్యె. ధర్ముండును ధర్మనదం బనుపేరఁ బుణ్యనదం బయ్యె. వేదశిరుండును నదీస్వరూప యైనకూఁతురు ధూతపాప నదస్వరూపుఁ డైనధర్మునకు వివాహంబు సేసె. గభస్తిమాలి గభస్తీశ్వరుసన్నిధి (మంగళా)గౌరీదేవి నుద్దేశించి మయూఖాదిత్యతీర్థంబున నుగ్రతపం బాచరించిన నతనికిరణంబులవలనం బ్రస్వేదం బుద్భవించి కిరణావతి యనం బాఱె. ధర్మనదంబును ధూతపాప నదియుం గిరణాతరంగిణియు గంగాయమునలుఁ గూడ నైదునదులు పంచనదం బనుపేర పుణ్యతీర్థంబై త్రైలోక్యప్రసిద్ధి గైకొనియె. ఇది పంచనదతీర్థంబు. ఈతీర్థంబున నాప్లుతుండైనమానవుండు పాంచభౌతికంబైన శరీరంబుఁ బావనంబు సేసి

పంచమహాపాతకంబులం బాయు. దివోదాసు నుచ్చాటనంబు సేసి కైటభారాతి పంచనదంబునందు విశ్రమించి యగ్నిబిందుం డను మహామునీంద్రుం డొనర్చు నానావిధస్తోత్రంబులకుఁ బరితుష్టి బొంది యిష్టవరంబు గృప సేసి వెండియు. ||115||

బిందుమాధవసంభవము

తే. అగ్నిబిందునిపేరు నిజాహ్వయంబుఁ
గూర్చి మధుకైటభారాతి కూర్మి మిగుల
బిందుమాధవుఁ డనుపేరఁ బేర్మి వడసె
నచ్యుతుఁడు భక్తపరతంత్రుఁ డౌనొ కాఁడొ? ||116||

వ. బిందుతీర్థంబునం దుండి యగ్నిబిందునకు గోవిందుం డానందకాననంబునందుఁ దీర్థమాహాత్మ్యకథనప్రసంగంబున దానధర్మవ్రతంబు లనేకంబు లుపదేశించి కరుణావశంవదుం డై యతనిం గనుంగొని యింక నేమి యడిగెద వడుగు మనుటయు. ||117||

తే. అధికసద్భక్తిసంపద నగ్నిబిందుఁ
డచ్యుతునకు నమస్కార మాచరించి
పద్మలోచన కాశికాపట్టణమునఁ
బ్రతివసించిన నీదురూపంబు లెన్ని? ||118||

వ. మఱియు భవిష్యద్రూపంబు లెన్ని? యానతిమ్మనిన మధుసూదనుం డతని కిట్లనియె. ||119||

వైష్ణవతీర్థమాహాత్మ్యము

సీ. పాదోదకం బనుప్రథమతీర్థంబున
నాదికేశవుఁ డన నధివసింతుఁ
దద్దక్షిణమున శ్వేతద్వీప మందేను
జ్ఞానకేశవసంజ్ఞ సంశ్రయింతుఁ
దార్క్ష్యతీర్థమునందు దార్క్ష్యకేశవుఁడ నై
యాజనంబులచేతఁ బూజఁ గొందు
నందు నారదతీర్థ మాతీర్థమునఁ గేశ
వాభిధానుండ నై యతిశయింతుఁ
తే. గ్రమముతోడ నే నాల్గుతీర్థములయందు
నమృతతాజ్ఞానతార్క్ష్యమహత్త్వములను
బ్రహ్మవిద్యోపనిషదర్థపరిచయంబు
పంచజనులకుఁ గలుగు నాప్లవనపరత. ||120||

క. ప్రహ్లాదకేశవుని లను
నాహ్లాదముతోడ నెవ్వఁ డభ్యర్థించుం
బ్రహ్లాదతీర్థమున నేఁ
బ్రహ్లాదత నతని కిత్తు భవ్యశుభంభుల్. ||121||

తే. అంబరీషతీర్థంబున నధివసింతుఁ
గేవలం బన నాదిత్యకేశవుఁ డనఁ

బాతకధ్వాంతవిధ్వంసపాటవమునఁ
జేయుదు శుభంబు తత్తీర్థసేవకులకు. ||122||

వ. దత్తాత్రేయ భృగు వామన నరనారాయణ విదారణ నరసింహ గోపీగోవింద లక్ష్మీనృసింహ శేషమాధవ శంఖమాధవ హయగ్రీవ కేశవ భీష్మకేశవ నిర్వాణకేశవ త్రిభువనకేశవ జ్ఞానమాధవ శ్వేతమాధవ ప్రయాగమాధవు లనుదివ్యమూర్తులు ధరియించి బహుప్రదేశంబుల నుండుదు. ఈతీర్థంబులు మదీయనామవ్యప్రదేశంబులం బ్రసిద్ధంబు లై యుండు. ఇవి మదీయ తీర్థంబులు. ||123||

చ. అనఘ! రహస్య మొక్కటి ప్రయత్నమున న్వినుపింతు నీకు స
జ్జనునకుఁ గాని చెప్పకు మసాధుచరిత్రున కీవు నెన్నఁడుం
బెనుమసనంబునం గలవు పెక్కులు తీర్థము లన్నితీర్థముల్
ఘనమహిమం బ్రసిద్ధ మణికర్ణికఁ బోలవు నిక్క మెంతయున్. ||124||

మణికర్ణికాప్రభాసవర్ణనము

రగడ. శ్రీమత్కాశీపుటభేదన ల
క్ష్మీశ్రుతిమణికర్ణిక మణికర్ణిక;
యామవతీవరచూడామణికిని
హారకమలదీర్ఘిక మణికర్ణిక;
పాదోదకపంచనదాదిమహా
పావనతీర్థోత్తమ మణికర్ణిక;
వేదపురాణాగమవిద్యాపణ
వీధీమాణిక్యము మణికర్ణిక;
పంచమహాపాతకతిమిరౌఘవి
పాటనరవిమండలి మణికర్ణిక ;
కాంచనగర్భహిరణ్యకమండలు
గండూషితజలధర మణికర్ణిక;
పంచారించిన కైవల్యశుభ
ప్రచయంబులకును ఖని మణికర్ణిక;
పంచక్రోశ్యవిముక్తక్షేత్రా
బ్జమధూళీపూరము మణికర్ణిక;
బిందుమాధవుం డను నా కెంతయు
బ్రేమకళాపాత్రము మణికర్ణిక;
మందాకిన్యంభోవేణీభర
మధ్యనాభిచక్రము మణికర్ణిక;
నరనారాయణమూర్తిధారి యగు
నాకు విహృతిదేశము మణికర్ణిక;
గరుడఖచరవిద్యాధరకిన్నర
గంధర్వనిషేవిత మణికర్ణిక;
ఢుంఠివినాయకమదజలమిళనక
టుప్రవాహపుష్కర మణికర్ణిక;
కంఠేకాలకిరీటవిటంక
గ్లౌరుచి చుళుకితజల మణికర్ణిక;

మాణికర్ణికం బగుతీర్థంబున
మజ్జనమాడిన మానవోత్తముఁడు;
భ్రూణహత్య మొదలైన యఘౌఘము
పొడ వడఁగించును నిమిషమాత్రమునఁ
గాశితీర్థము లెన్ని యన్నియును
గదలి వచ్చి మధ్యాహ్నకాలమున;
రాశి గూడి శ్రీమణికర్ణికతీ
ర్థంబు నాశ్రయించుం బ్రతిదినమును;
మధ్యాహ్నసమాగమమున నేనును
మదనధ్వంసియునుం బరమేష్ఠియు;
సాధ్యసిద్ధగంధర్వాదులతో
సంసేవింతుము శ్రీమణికర్ణిక;
వత్తురు మధ్యాహ్నస్నానమునకు
వాసుకిశేషాదులు భుజగేశ్వరు;
లుత్తరవాహిని యగుగంగానది
కుత్తమభూషణ మగుమణికర్ణిక;
నిచ్చలుఁ బ్రాతఃకాలము మణిక
ర్ణిక మణికర్ణిక మణికర్ణిక యని
యుచ్చరించుమానవులహస్తముల
కుసిరికకాయలు మోక్షవైభవము;
లొక్కదానమును గోటిదాన మై
యొసఁగు ఫలము నరునకు మణికర్ణిక;
యొక్కయాగమును కోటియాగ మై
యొసఁగు ఫలము నరునకు మణికర్ణిక;
యొక్కపూర్తమును కోటిపూర్త మై
యొసఁగు ఫలము నరునకు మణికర్ణిక;
యొక్కధర్మమును కోటిధర్మ మై;
యొసఁగు ఫలము నరునకు మణికర్ణిక;
యుదయవేళ నెవ్వఁడు మణికర్ణిక
యుదకంబునఁ గ్రుంకును మాఘంబునఁ;
ద్రిదశులు నమ్మానవునకు సంవే
దింతురు సేవాంజలులు మకుటముల;
మణికర్ణిక హరిచంద్రతీర్థమున
మానవుఁ డెవ్వఁడు పితృతర్పణములు;
ప్రణిధానంబునఁ జేయునాతనికి
భద్రపరంపర లిత్తురు పితరులు;
మణికర్ణికహ్రదతీర్థరాజతట
మధ్యమున హరిశ్చంద్రేశ్వరుఁ డను;
గణనాథుని భజియించువారలకుఁ
గామధేను వై యభిమత మొసఁగును;
మణికర్ణ్యంతరమున గాయత్రీ
మంత్రం బొకమా టుచ్చరించినను;
గణన నది పదివేల్మాఱును శ్రీ
గాయత్రి జపించినఫల మొసఁగును;

నొకవంకను గంగాకేశవులను
నొకవంక హరిశ్చంద్రమంటపిని;
నకలుషమానస; మణికర్ణికతీ
ర్థావధిసీమంబులు గా నెఱుఁగుము;
యావజ్జీవం బగ్నిహోత్రవిధి
యాచరించినట్టిఫలంబు గలుగుఁ;
బావకునందు మహామణికర్ణిక
భవ్యాహుతి వోసినమాత్రంబున;
నుపమకర్ణిక నాణ్యతిలాహుతి
హోమవిధానము మానవోత్తమున;
కపరిమితం బై నిరతిశయం బై
యక్షయ్యంబగు ఫలము ఘటించును;
జక్రపుష్కరిణి యనునామమునఁ
శస్తి వహించినయది మణికర్ణిక!
చక్రనేమిచంక్రమమునఁ దిరిగెడు
సంసృతికిని విరుగడ మణికర్ణిక;
శివుఁ గాశీపతి విశ్వనాయకుని
సేవింపఁగఁ దలఁ పెత్తినయప్పుడు;
ద్రవరూపంబు పరిత్యజించి వని
తారూపముఁ దాల్చును మణికర్ణిక;
ప్రత్యక్షం బై పుణ్యపురంధ్రీ
భావంబు భజించినసమయంబున,
నత్యంతమనోహారిహావభా
వాభిరామ యగు శ్రీమణికర్ణిక;
నాలుగుభుజములు వాలికకన్నులు
నయనాన్విత మగుఫాలభాగమును;
బాలేందుకళామధ్యంబున సిత
భసితంబు ధరించును మణికర్ణిక;
కటకహారకేయూరమేఖలా
కంకణాదిభూషణభూషిత యై;
కుటిలాలకములమీఁదఁ జిన్నిపువుఁ
గుస్తరించు నచ్చుగ మణికర్ణిక;
బహుకల్పాంతంబులు సరిగడచిన
పండ్రెండేఁడులచిన్నిప్రాయమున,
జహజహద్వ్రీడం బగుచేత
స్సంపుటము వహించును మణికర్ణిక;
యొకచే నిందీవరమాలికయును
నొకచే మాదీఫలముఫలంబును;
బ్రకటితమగు దోర్ద్వయమున నంజలి
బంధంబు వహించును మణికర్ణిక;
పద్మసమానం బగునాననబిం
బముచే నొప్పెడునది మణికర్ణిక;
పద్మరాగమాణిక్యంబుల నగు
పలువరుసలు గలయది మణికర్ణిక;

పడమరముఖ మై నాసాశిఖరము
పై నిష్కపం బగుచూపునిలుప,
నుడురాజకళాభరుణునుల్లమున
నుద్వీక్షించును శ్రీమణికర్ణిక;
కన్నియగేదఁగిపూరేకుఁ గబరి
కాభరమునఁ దురుమును మణికర్ణిక;
చిన్నిపూఁపచన్నుల వలి పెపుకం
చెల ధరియించును శ్రీమణికర్ణిక;
మణికర్ణిక చింతామాణిక్యము
మణికర్ణిక బృందారక ధేనువు;
మణికర్ణిక కల్పద్రుమవాటిక
మణికర్ణిక సిద్ధరసస్యందము;
శ్రీమణికర్ణిక యణిమాది మహా
సిద్ధికారణము సేవకకోటికి;
శ్రీమణికర్ణిక నగ్నిబిందుముని!
సేవింపుము పుణ్యాత్ముఁడ వయ్యెదు. ‖125‖

వ. మణికర్ణికాతీర్థంబునకు వాగ్భాగంబునం బాశుపతతీర్థం; బందు బశుపతీశ్వరుండు లింగరూపధరుండై భవపాశమోక్షంబు సేయు. పాశుపతంబునకుఁ బురోభాగంబున రుద్రావాసతీర్థం బాతీర్థంబునకు రుద్రేశ్వరు డధిదేవత. రుద్రావాసతీర్థంబునకు యామ్యదిగ్భాగంబున విశ్వతీర్థం, బందు తారకేశ్వరుండు విశ్వాభిధాన యగుగౌరితోఁ గూడి విశ్వపూజ్యుండై యుండు. విశ్వతీర్థంబునకు సంగడి మోక్షతీర్థంబు. మోక్షేశ్వరునకు సమీపంబున నవిముక్తేశ్వరంబు. అందులకు సమీపంబునఁ దారకతీర్థంబు గలదు. అందుఁ దారకేశ్వరుండు సంసారతారకుం డధివసించు. తారకతీర్థంబునకు సమీపంబున స్కందతీర్థంబు. స్కందతీర్థంబునకు నవ్వల డుంఠితీర్థంబు. డుంఠితీర్థంబునకు సమీపంబున భవానీశంకరతీర్ణంబు. ‖126‖

సీ. మణికర్ణికాతీర్థమధ్యంబునకు సాగి
శ్రీపాశుపతతీర్థసీమ నడచి
శ్రీరుద్రతీర్థపశ్చిమభాగమున నేగి
విశ్వతీర్థంబు వెన్వెంటఁ దగిలి
మోక్షేశ్వరస్థానమూర్ధవవర్త్మము దాఁటి
తారకబ్రహ్మతీర్థంబు గడచి
బాహులేయక్షేత్రపదము నుల్లంఘించి
డుంఠిరాట్తీర్థోపకంఠ మొరసి
గీ. భవతి భిక్షాం ప్రదేహి! యన్పలుకు వలికి
పటువనాంచితకాశికాపథమునందు
నాఁకొనినవారి కిడు సుధాహారభిక్ష
గౌరికరకంకణంబు గల్ గల్లు మనఁగ. ‖127‖

మ. నియమం బొప్పఁగఁ గాశికాపురి భవానీశంకరుల్ విష్టప
త్రయముం గాతురు తల్లిదండ్రు లగుచు న్దాక్షిణ్య మొప్పంగఁ బ్ర
త్యయ మేతద్విషయంబునం [10]దెఱుఁగ దాయెల్లప్డు మధ్యాహ్న
మక్షయభిక్షాన్నము వెట్టుచుందురు బుభుక్షాక్షీణమర్త్యాలికిన్. ‖128‖

గీ. గృహము వారాణసీసీమ గృహిణ గౌరి
విశ్వనాథుండు గృహమేధి శాశ్వతుండు
పరమకారుణ్యనిధులు దంపతులు దారు
మునికి నప్పుడు సిద్ధించు మోక్షభిక్ష. ॥129॥

వ. భవానీతీర్థంబునకు సమీపంబున జ్ఞానతీర్థంబు. జ్ఞానవాపీసమీపంబున జ్ఞానేశ్వరు సేవించి నరుండు జ్ఞానవంతుండగు. జ్ఞానతీర్థసమీపంబున శైలతీర్థంబు. శైలతీర్థసమీపంబున నందితీర్థంబు. నందితీర్థంబున కవాగ్భాగంబున విష్ణుతీర్థంబు. అం దేను సన్నిహితుండ నై యుండుదు. ఆ తీర్థంబున కవాగ్భాగంబునఁ బితామహతీర్థంబు. పితామహతీర్థసమీపంబున నాభితీర్థంబు. నాభితీర్థసమీపంబున బ్రహ్మ(నాల)తీర్థంబు. స్వర్గద్వారసన్నిధి భాగీరథీతీర్థంబు. తద్దక్షిణంబున ఖురకర్తరీతీర్థంబు. ఆతీర్థదక్షిణంబున మార్కండేయతీర్థంబు. మార్కండేయతీర్థసమీపంబున వసిష్ఠతీర్థంబు. తత్ తీర్థసమీపంబున నరుంధతీతీర్థంబు. వసిష్ఠతీర్థంబునకు యామ్యదిగ్భాగంబున నర్మదాతీర్థంబు. తత్సమీపంబునఁ ద్రిసంధ్యతీర్థంబు. తత్సమీపంబున యోగినీతీర్థంబు. తత్సమీపంబున నగస్త్యతీర్థంబు. తత్సమీపంబున గంగాకేశవతీర్థంబు. తత్సమిపంబున వైకుంఠమాధవతీర్థంబు. తత్సమీపంబున వీరమాధవతీర్థంబు. తత్సమీపంబునం గోలాహలనరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబునఁ గాలమాధవతీర్థంబు. తత్సమీపంబున నిర్వాణమాధవతీర్థంబు. తత్సమీపంబున మహాబలనరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబున జ్వాలామాలి నరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబున మహాభయనరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబున నత్యుగ్రనరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబున వికటనరసింహతీర్థంబు. తత్సమీపంబున ననంతవామనతీర్థంబు. తత్సమీపంబున దధివామనతీర్థంబు. తత్సమీపంబునఁ దామ్రవారాహతీర్థంబు. ॥130॥

సీ. వారాకరంబులో వటపత్రశయను
యజ్ఞనాభులు నూఱు నైదుపదులు
తఱితోడ నమృతాబ్ధిఁ ద్రచ్చుచోఁ గుదురైన
ముదురుకచ్ఛపములు మూఁడుపదులు
సోమకాసురుఁ జంపి శ్రుతులు విధాతృన
కర్పించునట్టి మత్స్యము లిఱువది
ఛద్మగోపాలవేషమున వ్రేపల్లెలో
విహరించుకృష్ణులు వేలసంఖ్య
గీ. పరశురాములు ముప్పండ్రు భానుకులులు
రాఘవేశ్వరు లేకోత్తర మగుశతము
విష్ణురూపుఁడ నొకఁడ నే విను మునీంద్ర!
కాశికాపట్టణము నైదుక్రోశములను. ॥131॥

గీ. శంఖచక్రగదాఖడ్గసంయుతుండు
ననఘ! మధుసూదనాహ్వయుం డగుదు నేను
గమలమును శంఖమును జక్రగదలు దాల్చి
నట్టినన్ను సంకర్షణుం డండ్రు బుధులు. ॥132॥

గీ. శంఖకౌమోదకీచక్రజలజపాణి
నైననన్ను దామోదరుం డండ్రు బుధులు

శంకచక్రాంబురుహగదాసహితు నన్ను
వామనుం డండ్రు రాగమవ్యాప్తమతులు. ||133||

గీ. పాంచజన్యంబు గదయును బంకజంబు
చక్రమును దాల్చి ప్రద్యుమ్నసంజ్ఞఁ దాల్తు
శంఖచక్రగదాంభోజసహితు నన్ను
విష్ణుఁ డందురు విజ్ఞానవిమలహృదయ! ||134||

గీ. శంఖచక్రగదాపద్మసహితు నన్ను
మాధవుం డండ్రు మేధాసమగ్రమతులు
శంఖగదలును జక్రాంబుజములు దాల్చు
నన్నుఁ బురుషోత్తముం డండ్రు సన్నదురిత. ||135||

గీ. శంఖకౌమోదకీపద్మచక్రధరుని
నను జనార్దనుఁ డనుచుఁ జెప్పును బుధాలి
శంఖచక్రగదాంభోజసహితు నన్ను
విశ్వసన్నుతచరిత! గోవిందుఁ డండ్రు. ||136||

గీ. శంఖపద్మగదాచక్రసహితుఁడైన
యట్టినన్నుఁ ద్రివిక్రముఁ డండ్రు బుధులు
శంఖమును నంబుజంబును జక్రగదలు
దాల్చుననుఁ జెప్పు జగము శ్రీధరునిఁ గాగ. ||137||

వ. శంఖచక్రగదాపద్మంబుల హృషీకేశుండును, శంఖచక్రపద్మగదల నృసింహుండును, శంఖగదాపద్మరథాంగంబుల నచ్యుతుండును, శంఖారిగదాపద్మంబుల వాసుదేవుండును, శంఖపద్మగదాచక్రంబుల నారాయణుండును, శంఖపద్మచక్రగదలం బద్మనాభుండును, శంఖగదారికమలంబుల నుపేంద్రుండును, శంఖచక్రపద్మగదల హరియును, శంఖపద్మగదాచక్రంబులఁ గృష్ణుండును బ్రకాశింతురు. ఇవి మదీయదివ్యమూర్తిభేదంబు లని యానతిచ్చి కార్యాంతరవ్యాసంగంబున మాధవదేవుం డంతర్ధానంబు సేసె. అగ్నిబిందుండును జరితార్థుఁడై [11]బిందుమాధవదేవునియందు నేకీభవించె. ఇది బిందుమాధవాగ్నిబిందుసంవాదం బనునితిహాసంబు. దీని వినినను బఠించినను వ్రాసినను మానవులకు భోగమోక్షములు సిద్ధించు ననినం గుమారున కభివాదనంబు సేసి కుంభసంభవుండు వెండియు ని ట్లనియె. ||138||

వృషభధ్వజావిర్భావము

సీ. పార్వతీనందన! పాంచజన్యధరుండు
విఘ్నరాజును శ్రీయు వేఱు వేఱ
వివిధమాయోపాయవేషభాషాదుల
భ్రమియించి కాశికాపట్టణమున
నుఱక దివోదాసు నుచ్చాటనము చేసి
యామేలివార్త మంథాద్రి నున్న
హరునకుఁ జెప్పి పంపిరి హరుఁడును వచ్చె
గాశికానగరికిఁ గరమువేడ్క

తే. వచ్చి పేరోలగం బుండి వరుసతోడ
యోగినుల భాను విధిఁ బ్రమథోత్కరంబు
హరిని లక్ష్మి వినాయకు నాదరించి
భువనసామ్రాజ్యపట్టంబు పూనె నంటి. ||139||

వ. సామాన్యంబున సంక్షేపరూపంబుగా వినుటం జేసి దద్వృత్తాంతశ్రవణంబునందు నాకుం దృప్తి చాలకున్నయది. సవిశేషంబుగా విస్తరించి యానతిమ్ము. కాశీమాహాత్మ్యంబునకుం దక్కినవృత్తాంతంబు లానుషంగికంబులు. ఈ వృత్తాంతం బాధికారికంబు గదా యనుటయు, నత్యంతసంతుష్టాంతరంగుఁడై గాంగేయుండు కుంభసంభవున కిట్లనియె. ||140||

ఉ. కైటభదైత్యవైరి యధికం బగునేర్పున మన్నుఁజేని కు
చ్చాటన మాచరించి తనచట్టు ఖగేంద్రుని బంచెఁ గ్రమ్మఱన్
హాటకరేఖ దానును గజాస్యుఁడు లక్ష్మియుఁ జేసినట్టి కై
లాటమునం ఘటిల్లె సకలార్థము దేవరయాజ్ఞ పెంపునన్. ||141||

వ. అనుచు సంతోషసందేశపద్ధతి లిఖించి గరుత్మంతునిచేతి కిచ్చి పంచిన నతిత్వరితగతి లవణేక్షుసురాసముద్రంబులు దాటి కుశద్వీపంబు డాసి. ||142||

శా. తద్ధ్యానాస్పదమానమానసుని మంథక్ష్మాధరాధిత్యకా
మధ్యాధ్యాసితు శంభు డగ్గఱి గరుత్మంతుండు కార్యార్థసం
సిద్ధిత్వంబును దీర్ఘపక్షయుగవిక్షేపప్రభేదంబుచే
నధ్యాహార్యముగా నిరంకుశమహాహంకారధీరోద్ధతిన్. ||143||

వ. డాసి యంతంత సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించుచుఁ చేరవచ్చి నందికేశ్వరునిచేతికి సందేశపత్రికయిచ్చి తత్సమీపంబున బద్ధాంజలియై యుండె. విదితదివోదాసవృత్తాంతుండై మృత్యుంజయుండు కాశీపట్టణంబునకుం బయనం బగుటయు. ||144||

ఉ. ఎత్తిరి టెక్కియంబులును నెల్లులు నంబరవీథి దీటుకో
నొత్తిరి శంఖకాహళము లూఁదిరి శృంగకవంశకాండముల్
మొత్తిరి దుందుభుల్ ప్రమథముఖ్యులు హర్షితచిత్తవృత్తులై
యత్తఱిఁ గాశికానగరయానమహోత్సవజృంభణంబునన్. ||145||

వ. అప్పుడు నందికేశ్వరుండు. ||146||

సీ. ఏనుఁగు లెనిమిది వృషభంబు లెనిమిది
తురంగంబు లెనిమిది హరు లెనిమిది
గంగాతరంగిణికాళిందు లీషలు
సాయంబు రేపును జక్రయుగము
ధవళాతపత్రంబు తారకావర్తంబు
రజితంపుమొలలు తారాగణంబు
ప్రణవంబు మునుకోల పాదపీఠంబు గా
యత్రి వేదంబు సర్వాంగరక్ష
తే. ద్వారసంరక్షకులు దీవ్రధామవిధులు
మార్గదర్శక మామ్నాయమండలంబు

గా సమున్నత మగుశతాంగంబు పన్ని
ప్రాంగణంబున నిల్పె శిలాదసుతుఁడు. ||147||

వ. విశ్వేశ్వరుండును గైసేసి భవానీసహితుండై యద్దివ్యస్యంచనం బెక్కి, ముప్పదిమూఁడుకోట్లదేవతలును, గోట్యయుతద్వయప్రమథగణంబులును, నవకోటిదుర్గలును, కోటిభైరవులును, గోటికుమారు, లేఁడుకోట్ల వినాయకులును, షడశీతిసహస్రమునులు, నందఱగృహమేధులును, మూఁడుకోట్లు పాతాళతలభుజంగంబులును, రెండుకోట్లు దైత్యదానవులు, నష్టాయుతగంధర్వులును, గోట్యర్ధలక్షరాక్షసులును, బదివేవురు విద్యాధరులును, నఱువది వేలప్సరసలు, నెనిమిదిలక్షలు గోమాతలును, షణ్ణపత్యయుతసుపర్వులును, సప్తసాగరంబులును, నెనిమిదివేలు గిన్నరులును, మున్నూఱు వైవస్వతులును గొలిచి వాయువేగంబున ముహూర్తమాత్రంబున నభోమార్గంబున జని కాశిం బ్రవేశించె. అప్పుడు గోమాతలు దుగ్ధవర్షంబులు కురిసిరి. జైగిషవ్యుం డనుమహామునీశ్వరుండు వేదార్థసారంబు లగు కైవారంబులఁ బరమేశ్వరుం బ్రస్తుతించె. అప్పరమేశ్వరుండు జ్యేష్ఠమాసంబున శుక్లపక్షంబునఁ జతుర్దశినాఁడు ప్రవేశించె. అది కారణంబుగా జ్యేష్ఠస్థానంబనుతీర్థంబును, జైగిషవ్యస్తోత్రంబు కారణంబుగా జైగిషవ్యతీర్థంబును, గోమాతృదుగ్ధవర్షంబు కారణంబుగా క్షీరోదతీర్థంబునుం గలిగె. ఇట్లు కాశీపట్టణంబు ప్రవేశించి. ||148||

తే. బ్రహ్మవిష్ణువిహితపట్టాభిషిక్తుఁ డై
జగము లెల్లఁ గొల్వఁ జంద్రమౌళి
గౌరితోడఁ గూడఁ బేరోలగం బున్న
వేళ వచ్చె గాశివిప్రగణము. ||149||

వ. అందు. ||150||

సీ. సంస్తుతించిరి బహ్వృచప్రపంచంబుల
నొకకొంద ఱసితకంఠోపకంఠు
నుచ్చైస్స్వనంబున నొకకొందఱు నుతించి
రార్యాకళత్రు నధ్వర్యశాఖ
శివునిఁ బ్రశంస సేసిరి యొకకొందఱు
సద్భక్తిమై సప్తసామములను
సర్వజ్ఞుఁ బొగడి రథర్వవేదంబున
నొకకొంద ఱొగి ప్రసంగోచితముగఁ
తే. గాశికాతీర్థవాసులఁ గర్మవరులఁ
భూతిరుద్రాక్షధారులఁ బుణ్యనిధుల
నందఱిని జూచి కరుణాసమగ్రబుద్ధి
నిట్టు లని యానతిచ్చె విశ్వేశ్వరుండు. ||151||

తే. సేమమే విప్రులార! యనామయంబె?
పరమమాహేశ్వరాచారనిరతులార!
కుశలమే? కాశికాతీర్థకోటిదివ్య
లింగపూజైకతైనాంతరంగులార! ||152||

వ. అనిన విని మందాకినీతీర్థంబు హయతీర్థంబు మత్స్యోదరితీర్థంబు

కపాలమోక్షతీర్థంబు నాదిగాఁ గల తీర్థంబులనుండి యేతెంచినబ్రాహ్మణోత్తములు మృత్యుంజయునకు నమస్కరించి యిట్లని విన్నవించిరి. ‖153‖

తే. అసియు వరణయుఁ గూడినయంతనుండి
సంగమేశ్వరతీర్థంబు సందుదాఁక
గగనగంగాతటంబునఁ గదలకుండు
తీర్థవాసుల మమృతదీధితికిరీటి! ‖154‖

తే. పదియు నెనుబదివేలును బంచశతియు
నేఁబదియు నైదుసంఖ్యలయిండ్లవార
మాశ్రితులు కాశికాపురి కస్మదీయు
లీక! పల్లేరు దుడిచి పా టెక్కినారు. ‖155‖

వ. అని యనంతరంబ యాశీర్వదించి యార్ద్రాక్షత(ంబు)లు సల్లి మంగళసూక్తంబుల సంస్తుతించి బ్రాహ్మణులు ప్రబద్ధకరసంపుటులై దేవా! భవదీయకటాక్షవీక్షానిక్షేపసంభూతప్రభూతానుకంపాసంపత్తి గలుగ మాకు సేమం బనామయంబు గుశలం బేమి బ్రాఁతి? అదియునుంగాక. ‖156‖

క. వృషగమన! భవాశీవిష
విషపృషతనిషేకజనితవిషమదశాదు
ర్విషహోష్మదోషసర్వం
కషములు కాశీసమీపగంగామృతముల్. ‖157‖

వ. అనిన విని పినాకి దానునుం గాశీనామాక్షరద్వయంబు గర్ణామృతంబనియును గాశీక్షేత్రధూళిత్రసరేణువులు సర్వాంగరక్ష లనియు గమనాసనస్వప్నజాగరణంబులం గాశీనామస్మరణంబు పాపంబులఁ బాపఁజాలు ననియును బ్రహ్మాండగోళంబున గలతీర్థజాలంబు లెల్లను గాశీక్షేత్రంబునఁ బంచక్రోశంబున వసియించి యుండు నవియును గాశి నిర్వాణమాణిక్యఖని యనియును గాశిమోక్షలక్ష్మీనివాసకుశేశయం బనియును గాశి సంసారబీజాంకురమరుభూమి యనియునుం గొనియాడి తాను నమ్మహీసురులుఁ గొంతతడ వభీష్టగోష్ఠీవినోదంబులం బ్రొద్దుపుచ్చి వారు చూడంజూడ నంతర్హితుండై దివ్యభవనాభ్యంతరస్థం బైనజ్యోతిర్లింగంబునం [12]దంతరవించె. నంత బ్రాహ్మణులు నిజనివాసంబులకుం జనిరి. ఇది వృషధ్వజావిర్భావం బను నుపాఖ్యానంబు భోగమోక్షప్రదాయకంబు. ‖158‖

ఉ. పంచసహస్రలింగములు భాసురమూర్తులు జ్యేష్ఠనాథతీ
ర్థాంచలభూమియందుఁ బ్రణతాఖిలనిర్జరముఖ్యమండలీ
కాంచనమౌళిరత్నకలికారుచిజాలపిశంగితాంఘ్రు ల
భ్యంచితభోగమోక్షవిభవాకరముల్ కలశీతనూభవా! ‖159‖

వ. అని యెయ్యవి యనిన నాదిత్యలింగంబు పరాశరేశ్వరలింగంబు మాండవ్యేశ్వరలింగంబు మంకణేశ్వరలింగంబు జానుకేశ్వరలింగంబు సుమంతేశ్వరలింగంబు భారద్వాజేశ్వరలింగంబు వాజపేయేశ్వరలింగం బగ్నివర్ణేశ్వరలింగంబు ధ్రువేశ్వరలింగంబు వత్సేశ్వరలింగంబు కుక్కుటేశ్వరలింగంబు పర్ణాదేశ్వరలింగంబు సక్తుప్రస్థేశ్వరలింగంబు మాండూకేశ్వరలింగంబు బాభ్రవేయేశ్వరలింగంబు చ్యవనేశ్వరలింగంబు కలిందమేశ్వరలింగం

బక్రోధనేశ్వరలింగంబు కంకేశ్వరలింగంబు కుంతలేశ్వరలింగంబు కతేశ్వరలింగంబు తుంబురునారదేశ్వరలింగంబు మతంగేశ్వరలింగంబు మాగధేశ్వరలింగంబు జతుకర్ణేశ్వరలింగంబు జంబుకేశ్వరలింగంబు జారుధీశ్వర జలేశ్వర కాళేశ్వర గాలవేశ్వర మహాలింగంబు లాదిగాఁ గల మహాలింగంబులు వెండియు. ||160||

కందుకేశ్వర వ్యాఘ్రేశ్వరసంభవము

సీ. ఒక్కనాఁడు భవాని యుబుసుపోవక పైఁడి
జలపోసనముకసీసంపుఁబట్టు
బంతిఁ గుట్టిమభూమిఁ బాణిపల్లవమున
నాస్ఫాలనము సేసి యాడుచుండ
నప్పు డంబరవీథి నసుర లిద్దఱు గూడి
కందుకం బెగవైచు గౌరి బుచ్చి
ప్రమథవేషముఁ దాల్చి పట్టంగ వచ్చిరి
గనుసన్న చేసి శంకరుఁడు దనుపఁ
తే. బర్వతాత్మజ యక్కూటపారిషదులఁ
జంపె నచ్చెండునన యురస్స్థలుల వైచి
కపటదైత్యులఁ బరిమార్చెఁ గందుకంబు
కందుకేశ్వరుఁ డనఁ గాశిఁ గాంచె మహిమ. ||161||

వ. ఇది కందుకేశ్వరమాహాత్మ్యంబును తత్ సంభవంబును. ||162||

సీ. దండఖాతాఖ్యతీర్థమునందు దుందుభి
నిర్హ్రాదుఁ డనుయామినీచరుండు
ప్రహ్లాదుమామ యప్పాపి దేవతలకు
నహితంబుగా నధ్వరాంశదాత
లైనవిప్రులఁ జంపఁ బూని కాశికి వచ్చి
శివరాత్రియందుఁ దత్క్షేత్రవాసి
యొక్క విప్రుఁడు శశాంకోత్తంసుఁ బూజింపఁ
బులివేషము ధరించి పొంచి కఱవ
తే. నతఁడు పూజించువృషభాంకుఁ డది యెఱింగి
చంపె నాదైత్యు నొఱలంగఁ జంక నిఱికి
పుండరీకంబు జంపి యాఖండపరశుఁ
డుండెఁ గాశిని వ్యాఘ్రేశ్వరుం డనంగ. ||163||

వ. ఇది వ్యాఘ్రేశ్వరు సంభవప్రకారంబు. వెండియు జ్యేష్ఠేశ్వరు సమీపంబునఁ గుక్కుటేశ్వర పితామహేశ్వర గదాధరేశ్వర వాసుకీశ్వర కపాలభైరవ మహాతుండ సాగరేశ్వర వృషభేశ్వర, గంధరేశ్వర దుందుమారేశ్వర కర్కోటకేశ్వర సుప్రతీకేశ్వర తుండకేశ్వర ముండకేశ్వర దివ్యలింగంబులు భజించువారికి భోగమోక్షప్రదాయకంబులు. ||164||

శైలేశ్వర రత్నేశ్వర ప్రాదుర్భావము

సీ. ఒకనాఁడు మేనక యుర్వీధరేంద్రుని
యొద్దఁ గూర్మితనూజ సుమఁ దలంచి

పేదజీవన మయ్యె బిడ్డకు జాగుండె
యతఁడవు గావున నరయ వెపుడు
కాశి నె ట్లున్నదో కమలాయతేక్షణ
దర్శించి వచ్చుట తగవు గాదె?
యెలనాఁగ పుట్టినయింటివారలు తన్ను
నరయ కుపేక్షించినపుడు బెగడు
తే. ననిన బహుసంపదలతోడ నరిగి యతఁడు
హరిపురందర పురలక్ష్మి నతిశయించు
తత్పురముఁ జూచి శివుఁ జూచి తనయఁ జూచి
తెలిసి యవ్వీట లింగప్రతిష్ఠ చేసె. ‖165‖

వ. శైలాధిపప్రతిష్ఠితం బైనయాలింగంబు శైలేశ్వరలింగంబు. ‖166‖

ఉ. అంబికకంచుఁ దెచ్చినమహామణిసంఘము ప్రోఁగు పోసి య
య్యంబురుహాక్షియానతిన యద్రికులాగ్రణి నిల్పె రత్నలిం
గంబు మహాప్రమాణముగఁ గాశికయం దది నేఁడునింద్రచా
పంబుల నీనుచు న్వెలుగుఁ బ్రాహ్ణములం దపరాహ్ణవేళలన్. ‖167‖

తే. చిత్తగింపు మనాది సంసిద్ధ మైన
యొక్క పుణ్యేతిహాస మనూనచరిత!
శిశిరగిరిరాజసంప్రతిష్ఠితవిశుద్ధ
రత్నలింగేశుమహిమ విభ్రాజితముగ. ‖168‖

సీ. కాశికానగరంబు వేశవాటికలోనఁ
గర్పూకతిలక నా గణిక యొకతె
యసమసాయకునియాఱవపుష్పబాణంబు
రత్నేశు నాస్థానరంగభూమిఁ
గుండలీనృత్తంబు గోహలాద్యాచార్య
మతభేదముల దేశిమార్గసరణిఁ
జారికాకరణాంగహారరేచకముల
భ్రమరికావలన వర్తనగతులను
తే. నాడి మెప్పించు నెట్టి చోద్యంబొ, తరుణి
మీనకేతనహరుఁ డెట్లు మెచ్చు టెట్లు?
తాను దాండవవిద్యాప్రధానగురుఁడు
లలన పార్వతి సుకుమారలాస్యజనని. ‖169‖

వ. ఇట్లు పరమేశ్వరు నారాధించి యనంతరంబ యక్కాంత యొక్కనాఁడు కార్యాంతరవ్యాసంగంబున నన్యదేశంబునకుం బోయి విధివశంబునఁ గాలధర్మంబు నొందె. ప్రాగ్భవీయంబైన యీశ్వరారాధనసుకృతంబునం జేసి గంధమాదనంబున వసుభూతి యనుగంధర్వరాజునకుం బ్రభవించి రత్నావతి యనుపేర రూపలావణ్యవిభ్రమవిలాసంబులకు నావాసం బై పూర్వజన్మవాసనావశంబునఁ గాశికానగరంబున రత్నేశ్వరుం బ్రతిదినంబునుం గొలిచి నిజావాసంబునకుం బోవుచుండు. ‖170‖

తే. ఇద్ధకరుణాన్వితుండు రత్నేశ్వరుండు

తన్ను ననిశంబుఁ గొలుచుగంధర్వసుతకుఁ
తనకు సేవకుఁ డైనపాతాళరాజు
శేషకులరత్నభూషణుఁ జేసెఁ బెండ్లి. ॥171॥

తే. చందశూకంబుకలలోనఁ దరుణిఁ గూర్చుఁ
గాంత కలలోన చందశూకంబు నిలుపు
నెట్టివేడుకకాఁడొ రత్నేశ్వరుండు?
జంపతులఁ జేయునందాఁకఁ జలముకొనియె. ॥172॥

క. లీలాకైవల్యవినో
దాలంబం బగుచు లోకయాత్రావిధులం
బాలించు నుబుసుపోకకు
హాలాహలగళుఁడు కాలయాపనబుద్ధిన్. ॥173॥

తే. రత్నలింగేశుమందిరప్రాంతభూమి
రత్నచూడాఖ్యుఁ డను భోగిరాజుపేర
రత్నచూడాహ్వయంబు తీర్థంబు గలిగెఁ
గాశికాస్థానమునయందుఁ గలశజన్మ! ॥174॥

కృత్తివాసస్తీర్థమాహాత్మ్యము

వ. ఇంకఁ గృత్తివాసస్తీర్థమాహాత్మ్యంబు వినుము. ఒక్కనాఁడు కాశీప్రవేశవిష్కంభంబున గంభీరకంతగర్జితఘోషంబునఁ జదలం జాతకవ్రాతంబులను భువి శిఖండిమండలంబును నొండొండ యుల్లసిల్లం జేయుచు సముల్లసత్కదంబకుసుమకేసరవాసనాసంపాది మధుసుధాసారసౌరభం(భ్యం)బున దశదిశాభోగంబులు బుగులుకొన మూర్ధోద్ధూననంబున బ్రహ్మాండభాండంబు దశనకులిశకోటి నుత్పాటించుభంగి నంగీకరించుచు, సముద్దండశుండాకాండగండూషితోజ్ఝితం బగువిబుధనిర్ఝరిణీపాథఃపూరంబునఁ బయోధరవిధిచక్రంబు నీర్కొలుపుచుఁ, జరణఘట్టనంబునం బుడమిం గదిసిల్లినం గపటకిటిజఠరకమఠభుజగపరివృఢులు గూనిగిలం బడఁ గఠోరఘూ(ధూ)త్కారపవనవారాభిఘాతంబున జీమూతవ్రాతంబు చెదరి పఱవఁ గర్ణతాళదుందుభిధ్వానంబున ధరణికుధరగుహాక్రోడంబులం బ్రతిధ్వనులు పుట్టింప నుచ్చకుంభక్రూరాట్టాలకం బగుట గర్వంబునకు నివాసదుర్గంబును, శీకరాసారశిశిరం బగుటఁ గ్రోధంబునకు విహారధారాగృహంబును దానప్రవాహంబులకుఁ బ్రావృటాలంబును, దర్పాంధకారంబునకుఁ గాళరాత్రిసమయంబును నై [13]యానందకాననంబున నవష్టంభసంరంభంవిజృంభణంబున. ॥175॥

స్రగ్ధర. చిందెం జెండాడె మట్టెం జిరిమె విఱిచెఁ గ్రొచ్చెన్ విఘట్టించె దంచెన్
ద్రుంచెం జక్కాడె మోదెం దొడసెఁ గెడపె నత్యుద్ధతిం గాశిసీమన్
బంచక్రోశీధరిత్రీపరిధిఁ గరిసురప్రత్యనీకుండు హేలా
సంచారోదగ్రభంగిన్ బలముకొని వనీసౌధవప్రాట్టవీథుల్. ॥176॥

వ. మఱియు. ॥177॥

సీ. భారభూతేశ్వరప్రాకారగోపుర

ప్రఘణభూముల మదద్రవము గురియు
ఘర్షించు గండభాగము ఘటోల్కాదిత్య
భవనోపకంఠాంఘ్రిపంబు శాఖ
ఘూత్కార మొనరించు ద్రుమిచండపతిమేను
తుండంబు తుంపరఁ దొప్పదోఁగ
సలుపు వప్రక్రీడ శంకుకర్ణేశ్వర
స్థానమాణిక్యపాషాణవేదిఁ
తే. బాఱఁబాఱఁగ వేటాడుఁ బ్రమథకోటి
జిబిజిగఁగ జేయు భూతముల్ కళవళింప
మలయుఁ గాశీపురంబులో మాఱు లేక
యహితజయభాసురుఁడు సింధురాసురుండు. ||178||

క. గజదైత్యుఁ డివ్విధంబున
గజిబిజి సేయంగఁ గాశికానగరమునం
బ్రజనితభయకంపమునం
బజ తామరపాకునీటిపగిదిఁ దలంకెన్. ||179||

ఉ. క్రొవ్వునఁ గన్నుఁగాన కిటు కుంజరదైత్యుఁడు విక్రమోద్ధతిం
జివ్వకుఁ జేయి సాచి తనుఁ జేరఁగ వచ్చిన లోచనంబులన్
నవ్వుచుఁ గాశికానగరనాథుఁడు విశ్వవిభుండు వైచెఁ దా
నెవ్వడి యాతుధానరథినీలయకాలమునుం ద్రిశూలమున్. ||180||

తే. ఆ త్రిశూలాయుధంబు తీవ్రాంశుకోటి
భాశ్ఛటాభాసురము కుంభపదము నాటి
రక్తధారలతోన యారాక్షసేంద్రు
కలుషములు గూల్చి యేతెంచెఁ గ్రమ్మఱంగ. ||181||

వ. అప్పుడు నిర్మలాంతరంగుండై యారాక్షసేంద్రుండు విరూపాక్షు ననేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించినం బ్రసన్నుండై యావిశ్వేశ్వరుండు గజాసురా! వరంబు వేడుమనిన నా దైత్యుండు మృత్యుంజయున కి ట్లనియె. ||182||

ఉ. పుట్టినవారికి న్నియతము ల్మరణంబులు విశ్వనాథ! నా
యట్టికృతార్థుఁ డెవ్వఁడు? చరాచరవిశ్వవిధాతృసృష్టికిం
బట్టమురాజు నానతసుపర్వకిరీటతటీవిటంకసం
ఘట్టితపాదపీఠు నినుఁ గంటిఁ దుదిం గరుణాపయోనిధిన్. ||183||

తే. అమరవంద్య! త్రిశూలాయుధమునఁ జీరి
యొడలు తిత్తొల్చి తోలు పచ్చడము చేసి
యుత్తరాసంగముగఁ దాల్చి యుండవలయు
నోడిగిలి రక్తబిందువు లుట్టిపడఁగ. ||184||

ఉ. అంధకవైరి! నాపయి దయాగుణసంపద గల్లె నేని నీ
స్కంధమునందు నాయొడలిచర్మము పాయకయుండుఁగాత దు
ర్గంధము లేక కర్కశము గాక చినుంగక వెండికొండపై
గంధరకాళ మున్న యొసకంబున నీవరమే వరించెదన్. ||185||

వ. అనిన సింధురాసురు కోరినవరం బిచ్చి యంధకవైరి కృత్తివాసుం డయ్యె. అది కారణంబుగా నత్తీర్థంబు గృత్తివాసతీర్థం బన విషమభవభయకలుషవిష (నిషేక) భంగజాంగలికం బైన గగనగంగాతీరంబునం బరమఖ్యాతి వహించె. ననంతరతీర్థంబు లాకర్ణింపుము. ॥186॥

కలహంసతీర్థాదిమాహాత్మ్యము

మ. కలశీసంభవ! యద్భుతంబొకటి యాకాశంబునన్ రెండు కా
కులు కాకా కృతిఁ గాకలీ కళ కళక్రూరప్రకారోద్ధతిన్
గలహం బాడి కొలంకులోనఁ బడి లోకంబెల్ల వీక్షింపఁగాఁ
గలహంసత్వము నొందె నిట్టివిసుమీ కాశీప్రభావోన్నతుల్. ॥187॥

వ. అది కలహంసతీర్థంబు. ॥188॥

తే. హంసతీర్థంబు డగ్గరి యన్నిదిశలఁ
బదియు వేలును మున్నూఱు భవ్యచరిత!
శంభుభవ్యలింగంబులు సన్మునీంద్ర
సంప్రతిష్ఠాపితము లభీష్టప్రదములు. ॥189॥

వ. లోమశేశ్వరలింగంబు మాలతీశ్వరలింగంబు నుత్తరలింగంబు జనకేశ్వరలింగం బసితాంగభైరవతీర్థంబు శుష్కోదరీతీర్థం బగ్నిజిహ్వామణికుండ మహాబలలింగ శశిభూషణలింగ మహాకాళ యోగదేవేశ్వర మహానాదతీర్థంబులును విమలేశ్వరలింగంబు మహాదేవలింగంబు పితామహేశ్వరలింగంబు రుద్రస్థలీతీర్థంబు చండీశ్వర నీలకంఠేశ్వర విజయేశ్వర శ్రీకంఠేశ్వర కపర్దీశ్వర యక్షేశ్వర జయంతేశ్వర త్రిపురాంతక కుక్కుటేశ్వర త్ర్యంబక హరిశ్చంద్రేశ్వర చతుర్వేదేశ్వర సహస్రాక్షేశ్వ రేశానేశ్వర సంహారభైరవస్థానోగ్రభవేశ్వర డుంఠీశ్వర భద్రకర్ణేశ్వర కాలకలశేశ్వర కామేశ్వరలింగంబులును గపాలలోచనతీర్థంబును దీప్తేశ్వ రామరేశ్వర స్వయంభూమహాలక్ష్మీశ్వర ధరణీవరాహేశ్వరలింగంబులును గణపతిక్షేత్రంబును మత్స్యోదరీతీర్థంబును భూర్భువస్స్వర్లింగంబును హాటకేశ్వర కిరాతేశ్వర భారభూతేశ్వర నాకులేశ్వర నైరృతేశ్వర జలప్రియ జ్యేష్ఠేశ్వర దేవేశ్వరోంకారేశ్వర ప్రాసాదపర్వతలింగంబు లివి యష్టషష్ఠ్యాయతనంబులు. ॥190॥

సీ. శ్రీవిశాలాక్షిచే శిశిరభానుకిరీటు
నర్ధాంగలక్ష్మిచే నగజచేత
లలితచేఁ దరుణపల్లవపాటలాంగిచే
జవరాలిచే లోకజననిచేతఁ
బూఁబోఁడిచే విశ్వభుజచేత హ్రీంకార
వనజవాటివిహారవరటచేత
శివదూతచేతఁ బశ్చిమనాడికావీథిఁ
బరమయోగులు గాంచుఫలముచేతఁ
తే. జిత్రకంఠికచే నీలచికురచేత
భద్రకాళికచే దైత్యభయదచేత
నిగళభంజనచేఁ గృపానిఘ్నచేతఁ
గరిమ గైకొనె శ్రీకాశికాపురంబు. ॥191॥

తే. గుజ్జుమోకమావి కుబ్జామహాదేవి
భక్తలోకకీరపతగములకుఁ
గమల గమలనాభు గారాబుదేవేరి
గ్రామదైవతములు కాశినగర. ||192||

సీ. ఐరావణము నెక్కి యశని చే ధరియించి
యైంద్రి ఘంటావీధియందు మెలఁగు
విహరించు శృంగారవిపినవీథులయందుఁ
గౌమారి శిఖిశాబకంబు నెక్కి
చంద్రశేఖకు నాదిశక్తి మాహేశ్వరి
యాఁబోతు నెక్కి వాహ్యాళి వెడలుఁ
జదలేటి సైకతస్థలుల వినోదించు
నలవోక బ్రాహ్మి రాయంచ నెక్కి
తే. విహగపతి నెక్కి వైష్ణవి ప్రహరి దిరుగుఁ
బంచమియును జాముండియు సంచరింతు
రాత్మవాహనముల నెక్కి యహరహంబు
ననఘ! శ్రీకాశికాపురాభ్యంతరమున. ||193||

తే. చిత్రఘంటామహాదేవి శివపురంధ్రి
గౌరి నెవ్వాఁడు సేవించుఁ గాశినగరి
నతఁడును వినండు ప్రాణప్రయాణవేళ
యమలులాయకఠోరఘంటారవంబు. ||194||

శా. ఝుంకించుం గరతర్జనీముఖమునన్ జాలేశ్వరీదేవి కా
శ్యంకస్థాయిని భ క్తకోటిబహువిఘ్నౌఘంబుల న్నిచ్చలున్
హ్రీంకారాక్షరమంత్రసౌధశిఖరక్రీడాకళాలోల సా
హంకారామరవైరిమర్దనవిధివ్యాపారపారీణ యై. ||195||

గీ. భద్రనాగమహాతీర్థపరిసరమున
భద్రవాపికయందు నాప్లవ మొనర్చి
భద్రకాళిక వీక్షించు పంచజనుఁడు
భద్రసంస్థితిఁ గాంచు వింధ్యాద్రిదమన! ||196||

క. సిద్ధివినాయకు గెడ వర
సిద్ధి త్రిసంధ్యంబు సేవ సేసిన నెరయన్
సిద్ధించును మానవునకు
శ్రద్ధావంతునకు విభవసంపత్సిద్ధుల్. ||197||

క. విధిశక్తిఁ గాశికాపుర
నిధి నిరవధినిరవసంధినిరవధికకృపా
భ్యర్థిక విధీశ్వరశివుస
న్నిధిఁ గొలిచిననరుఁడు గొంచు నిరుపమసిద్ధుల్. ||198||

గీ. అధికభక్తితోడ నమరేశ్వరీదేవి
సిద్ధలక్ష్మి సంభజించి నరుఁడు

నిడివిగాఁగ బ్రదుకు విడువంగ ముడువంగ
ప్రేక నైనకలిమి వృద్ధిఁ బొందు. ||199||

వ. వెండియుఁ ద్రిలోకసుందరి యనుకందర్పదమనుశక్తి యవిముక్తక్షేత్రంబునకుఁ గస్తూరికాతమాలపత్రంబు. శ్రీకంఠసన్నిధియందు మహాలక్ష్మి భజించువారలకు భోగమోక్షలక్ష్ముల నొసంగు. లక్ష్మీపీఠం బనుమహాస్థానంబు సాధకాభీష్టదంబు. కమలాపీఠంబున కుత్తరంబున హయకంఠి యనుదేవి కఠినతరకుఠారధారాఘట్టనంబున విఘ్నద్రుమషండంబు ఖండించు. పాశపాణి దక్షిణంబునఁ గౌర్మికర్మంబులు ఖండించు. వాయవ్యభాగంబున శిఖచండి శిఖండినీరూపధారిణి యై జాము జామునఁ గేకాధ్వనులు సేయు. భీముచండి యుత్తరద్వారంబు రక్షించుచుండు. ||200||

గీ. కాశీభీమేశ్వరునిచక్కఁ గట్టెదురనఁ
బాశపుష్కరపాణి యై భద్రకాళి
భీమచండి మహాదేవి భీమకుండ
పార్శ్వభూమండలంబునఁ బాయకుండు. ||201||

గీ. ఛాగవక్త్రేశ్వరీదేవి శంభుశక్తి
వృషభకేతనుయామ్యదిగ్వీథియందుఁ
గదిసి సేవించువారివిఘ్నముల నెల్ల
మేయుఁ జిగురాకు భక్షించుమేఁకవోలె. ||202||

గీ. తాటిపొడవున నవిముక్తధామసీమఁ
దాళజంఘేశ్వరీదేవి తలిరుఁబోఁడి
విఘ్నముల నెల్ల జురుకొట్టు వెదకి వెదకి
తాటికంబంబు సవ్యహస్తమునఁ దాల్చి. ||203||

క. వికటానన యనుదేవత
మకుటాంగదకటకహారమండన కాళీ
నికటమున నుండుఁ బాయక
యకలంకశశాంకశకల మౌదల వెలుఁగన్. ||204||

క. ఉద్దాలకతీర్థంబున
నుద్దాలకనామధేయుఁ డుడుపతిమకుటుం
డుద్దండదండధరమద
భిద్దోఃఖట్వాంగుఁ డుండుఁ బ్రియ మెసలారన్. ||205||

గీ. అందు వసియించు యమదంష్ట్రి యనెడు దేవి
పూర్వదిగ్భాగమునకు విభూష యగుచు
నమ్మహాశక్తి నవమందహాస మైన
మెల్లచూపున వలపించు మృడునిమనము. ||206||

గీ. తారకేశ్వర మనెడుతీర్థంబునందుఁ
దారకేశ్వరదేవు నిద్ధప్రకాశుఁ
దారకేశ్వరరేఖావతంసు శివుని
దారక బ్రహ్మనిధిఁ గొల్చు ధన్యతముఁడు. ||207||

సీ. ఆతారకేశ్వరం బనుతీర్థ మేలెడు
దారకేశ్వరుని ప్రత్యంతభూమి
సప్తపాతాళవిష్కంభతాలుద్వయీ
భీకరంబును దందశూకరాజ
జిహ్వాలతంబును జీమూతవిద్యుక్త
రోష్ఠంబును ధరాధరోష్ఠదళము
తారకానక్షత్రదశనమండలము వి
ద్యుద్ధండదంష్ట్రాచతుష్టయంబు
గీ. నైనవదనంబుఁ దెఱచి బ్రహ్మాండపిండ
కబళనమునకుఁ జేసాచి కాళరాత్రి
కాశి శుష్కోదరీదేవి గదల కుండుఁ
జర్మముండకుఁ జెలికత్తె శైలదమన! ॥208॥

సీ. జంగాళముగ వ్యాఘ్రచర్మాంబరముఁ గట్టి
శూలంబు వలచేతఁ గీలుకొలిపి
భసితత్రిపుండ్రంబు ఫాలపట్టికఁ దీర్చి
నిద్దంపుఁజిలువజన్నిదముఁ దాల్చి
చనుదోయి గీకసప్రక్కలాపముఁ బూసి
తనువల్లి రక్తచందన మలంది
కరటాంజనము కల్కి క్రాలుకన్నులఁ దీర్చి
మధుపానమున నుబ్బు మదికి నొసఁగి
గీ. వాసి గల్గి మహాప్రేతవనమునందు
సంతతంబును విహరించుఁ జర్మముండ
రుండమండన గానిచో రూఢిఁ జర్మ
ముండయ ట్లమ్మహారుండ మునివరేణ్య! ॥209॥

శా. హాలాపాన మొనర్చి యిద్దఱును నన్యోన్యంబు మత్తిల్లి కం
కేలీనృత్తవినోదకందుకమణిక్రీడావిహారక్రియా
లీలాహాస్యకళాప్రసంగముల నుల్లేఖించ వర్తింతు రె
క్కాలంబున్ ఘటజన్మ! కాశినడుమన్ గర్వించి యద్దేవతల్. ॥210॥

భుజంగప్రయాతము. హయగ్రీవతీర్థంబునం దభ్రగంగా
పయోవేణి నిర్ధూతపాదారవింద
ద్వయీరత్నపీఠాంకఁ దాళప్రమాణన్
భయఘ్ను న్మహారుండ భావింతు రార్యుల్. ॥211॥

వ. మహారుండకుం బశ్చిమభాగంబున స్వప్నేశ్వరి. ఆస్వప్నేశ్వరి భజించువారలకు భూతభవిష్య[14]చ్ఛుభాశుభార్థంబులు గలలోనం దెలుపుచు నవమ్యష్టమీచతుర్దశీదివసంబులం బూజఁగొను. ఆస్వప్నేశ్వరికి వరుణదిగ్భాగంబున దుర్గాదేవి. ఆ దుర్గ కాశీక్షేత్రంబున దక్షిణద్వారదేశంబు రక్షించుచుండు నని నం గుంభసంభవుండు శంభుసంభవున కి ట్లనియె. ॥212॥

గీ. తుహినగిరి రాజకన్యక దుర్గ యయిన
కారణం బేమి? కందర్పవైరితనయ!
ఆనతిమ్మన్న గుహుఁడు వింధ్యాద్రిదమన!

వినుమనుచుఁ జెప్పఁ దొడఁగె సవిస్తరముగ. ||213||

దుర్గామాహాత్మ్యము

వ. దుర్గుం డనుపేర నొక్కరాక్షసుండు రురునికొడుకు తపోబలంబున నవధ్యుఁ డై భూర్భువస్స్వర్భువనంబులు బాధింపం దొడంగిన దేవతలు మహేశ్వరు నభయంబు వేడిన నట్లగా నొసంగి శివుండును రాక్షసునిం భంజింప దాక్షాయణి నియోగించిన. || 214||

గీ. గౌరి వింధ్యాద్రి కేతెంచి కాళరాత్రి
బంచె రాత్రించరేంద్రునిఁ బట్టి తేరఁ
జంపఁ బాతాళమున కంపఁ జాలునట్టి
శక్తియును నేర్పు నిచ్చి యైశ్వర్య మెసఁగ. ||215||

వ. కాళరాత్రియు రుద్రాణియాజ్ఞ శిరంబునఁ దాల్చి యద్దైత్యుసన్నిధి కరిగి యతని కి ట్లనియె. ||216||

గీ. రాయబారంబు వచ్చితి రాక్షసేంద్ర!
యచలకన్యక యనుప వింధ్యమున నుండి
బుద్ధిమంతుఁడ వైతేని భువనములకు
బాధ సేయక యుండు నిష్పాపబుద్ధి. ||217||

వ. వేదోక్తంబు లైనసర్వక్రియాకలాపంబులుం బ్రతిష్ఠింపం బాలుపడునది యమ్మహాదేవియాజ్ఞం జేసి పెద్దకాలంబు బ్రతుకుము. అట్లు కాదేని బంటవై యకుంఠితోత్సాహంబున నక్కంఠీరవగమన(మధ్య)తోడ యుద్ధము గావింపుము. || 218||

తే. హితము చెప్పితి విన నిచ్చయేని లెస్స
జగము బాధింపకుండుట చాలు మాకుఁ
దుహినగిరికన్యయానతిఁ ద్రోచి తేని
యీడ్చికొని పోదు వెండ్రుక లిరియఁబట్టి. ||219||

వ. అని గర్వించి పలికినకాళరాత్రిం జూచి కనలి యారాత్రించరేశ్వరుండు. ||220||

సీ. అట్టహాసము చేసి యౌరా! ప్రతాపోక్తు
లాఁటదానికి నింత యదటు వలదు
నే మన్న ననియెఁ గా కేమి మీయేలిక
సాని వచ్చితి వీవ చాలు మాకు
జగదేకసామ్రాజ్యసంపత్తియును బోని
యీ వుండవలదె మాయింట నెపుడు?
నేతదర్థము కదా ఋషి దేవతాకోటి
దట్టిఁ బెట్టినవాఁడఁ బట్టి తెచ్చి
తే. వంటయిలు సొచ్చెఁ గుందేలు వనజనయన!
మెచ్చినారము విధి నిన్నుఁ దెచ్చినపుడ
యడవిలోపల నున్న గేహమున నున్నఁ
బొందఁగల భాగ్యవిభవంబు పొందుఁ బురుషు. ||221||

వ. అని యంతఃపురచరుల 'దీని నభ్యంతరంబునకుం గొనిపొం'డని పలికినం గళవళింపక కాళరాత్రి రాత్రించరేశ్వరున కి ట్లనియె. ||222||

ఉ. నీతివిదుండ వీవు రజనీచరవంశవరేణ్య! యర్థ మే
దూతలమాటకుం గినియ! దూతలు నేరక యాడినప్పుడుం
గాతురు తప్పు విశ్వనయకార్యధురంధరు లైనభూపతుల్
దూతకు నిష్టసిద్ధికయి తూరఁగ నాడఁగఁ జెల్లు భూపతిన్. ||223||

సీ. నయపరాక్రమము లెన్నడు ప్రయోగింప రే
దేశకాలములు శోధించి చూచి?
నన్నుఁ బట్టగ నైన యదియేమి? పట్టంగ
రాదె న న్నేలిన రాజవదన?
నెంద ఱబ్బరు నీకు నేను సైతంబుగాఁ
బర్వతాత్మజ పట్టువడినయపుడు
నే నాఁక సుండనీ కెవ్వారు చూపెద
రింక నెఱింగి యీయిందువదన?
తే. వేఁటకానికి మృగము లేవెంట వచ్చుఁ
దెలియుమా దీముఁ గాలిచి తినిన పిదప?
నన్నుఁ బట్టిన దొరకునే నగతనూజ
ప్రధననిర్జితదిగధీశ! రాక్షసేశ! ||224||

తే. కాంతఁ గందువఁ బెట్టి నీకడకు మేలు
చెప్ప వచ్చిననన్ను శిక్షింపఁ దగునె!
మొనసి హిత వాచరించిన 'ముండముక్కు
కోతపడె' నసుమాటయె గోచరించె. ||225||

శా. నీయాజ్ఞన్ గడుగాసి వెట్టెదరు నన్ బెక్కండ్రు నంతఃపుర
స్థాయుల్ శౌర్యపరుల్ పయోధతటీసంవ్యానమున్ గొప్పునుం
జేయుం జెట్టయుఁ బట్టి రాజులు పరస్త్రీ నింత సేయింతురే?
న్యాయంబా యిది? మాన్పు నిగ్రహము మేలందింతు నీ కెమ్మెయిన్. ||226||

వ. అని కాళరాత్రి సకరుణంబుగాఁ బలుకం గ్రోధాంధుం డై యవ్విబుధవిరోధి వినియు విననియట్ల యూరకుండె. పొదపొద మని సొవిదల్లులు హస్తపంకజంబులు పట్టి తివిచిన నప్పంకజాక్షి కరకంకణఝుణఝుణత్కారంబుగాఁ గెంగేలు గుదిలిచి తివిచికొని వికటకుటిలభ్రుకుటీనటనభీషణఫాలఫలకయై కలకలం గటికినగవు నగి కన్నుల నిప్పు లురుల హుంకారంబు సేసినం గల్పాంతకాలవికరాళకాలవ్యాళఘనాఘనఘటాకోరదీర్ఘనిర్ఘాతచ్ఛటాపాతంబునకుఁ దాత యగు నానీరఘోషంబు విని గుండియ లవిసి బెండువడి యంగజాలలు గాలుగాలం బెనచుకొని చాఁపచుట్టువడం గూలి రచ్చెరువును మచ్చరంబును గోపంబును నాటోపంబు నెఱయ మెఱయ దుర్గాసురుండు ఖడ్గఖేటకంబులు ధరియించి డిగ్గన గద్దియ దిగనుఱికిన నప్పు డడ్డంబు సొచ్చి దుర్ముఖుండును సీరపాణియుఁ బాశపాణియు సురేంద్రదమనుండు ఖడ్గరోముండు నుగ్రాక్షుండు దేవకంపనుండు నహంపూర్వికాసంఫుల్లపటలంబులగు చేతస్సంపుటంబులం బుటపుటనియవష్టంభంబు బూని కుంభినీధ్రసన్నిభాకారులు కుఠారభిండివాల మండలాగ్ర త్రిశూలపట్టినప్రాసతోమరంబులు ధరియించి యమ్మహాదేవిం జుట్టుముట్టి

పట్టు నురవడించిన. ||227||

మ. ఘనరౌద్రోద్ధతి భద్రకాళికకటాక్షజ్యోత్స్న కెంపార ను
ష్ణాని వక్త్రంబు బిగించి యూఁదుటయు నుల్కాగ్నిచ్ఛటల్ గ్రమ్మ వె
చ్చని జంఝాపవమాన ముప్పతిలి రక్షఃకోటి నొక్కుమ్మడిన్
గొనిపోయె న్వినువీథిఁ జొప్పసొరువాకుంబోలె నెందేనియున్. ||228||

తే. పగర నిబ్బంగి శతకోటిఁ బాఱ నూఁది
కఠినహాసం బొనర్చి యాకాళరాత్రి
యరిగె నాకాశవీథి వింధ్యాద్రిసీమ
కసురయును శక్తి వెంటాడి యరుగుటయును. ||229||

తే. అంబరక్షోణిచక్రమధ్యమున నుండి
కోటి కోటి నిశాటులు గొల్చి నడువఁ
గాళరాత్రి మహాశక్తి గదిసి వెంట
నేగుదెంచె దుర్గాసురుం డేకధాటి. ||230||

వ. అప్పుడు శతకోటిరథంబులు నర్బుదశతద్వయగజంబులు గోట్యర్బుదహయంబులు నసంఖ్యాతయోధులుం గొలువ నేతెంచుదుర్గాసురునిముందట బృందారకమార్గంబున నిరర్గళాటోపంబున నేతెంచు కాళరాత్రిని దవ్వుదవ్వులం గనుంగొని మహాభుజసహస్రదివ్యాయుధయు మహాతేజోపబృంహితయు మహాఘోరప్రహరణపరంపరాధగద్ధగితధామచ్ఛటాచ్ఛాదితాంబరయుఁ బ్రోద్యచ్చండమార్తాండమండలసహస్రకాంతిజ్యోతిశ్చక్రమధ్యవర్తినియు లావణ్యావార్ధిసమృద్ధి చంద్రికయు నై త్రైలోక్యకల్యాణమంటపప్రదీపికయు నై యాసర్వమంగళకట్టాయితం బై నిలిచె నప్పుడు. ||231||

తే. ధరణిధరరాజకన్యపాదముల కెఱఁగి
కరసరోజద్వయము మోడ్చి కాళరాత్రి
యాదినుండియుఁ దనదువృత్తాంత మెల్లఁ
బూస గ్రుచ్చినచందానఁ బొసఁగఁ జెప్పె. ||232||

వ. అనంతరంబ దుర్గాసురుండు వింధ్యాటవీమధ్యంబున వేలంబు విడిసి జంభ మహాజంభ శుంభ వికటానన లంబోష్ఠ పింగాక్ష హయగ్రీవ మహోగ్రాత్యుగ్రవిగ్రహ క్రూరాస్య క్రోధన సంక్రందన మహాలయ జితాంతక దుందుభ వృకానన సింహాస్య క్రూరాస్య ఖర శివారావ మధుపోత్కట శూకతుండ ప్రచండ ముండ మహాభీషణాదు లగుదొరల రావించి యందఱం గలయం గనుకొని యుచ్చైస్స్వనంబున నిట్లనియె. ||233||

ఉ. తెంపెసలారఁ గా మనల దీకొనియున్నది యొక్కలేమ దో
స్సంపద వింధ్యభూధరవిశాలశిలాస్థలి నీతలోదరిం
జంపక పట్టి తేవలయుఁ జయ్యన నేగి సరోరుహాక్షులం
జంపకపుష్పకోమలులఁ జంపుట శౌర్యమె! వీరధర్మమే? ||234||

క. చలమున నొండెను నొండెను
బలమున బంధించి యొండెఁ బ్రార్థనలీలా
కలనమున వేగ కొని రా

వలయుఁ దరుణిఁ గందకుండ వాడకయుండన్. ॥235॥

ఉ. క్రచ్చుఱ నెవ్వఁ డేనిఁ గసుగందక యుండఁ సరోజలోచనం
దెచ్చు నుపాయమార్గమునఁ దెచ్చినయప్పుడ యేను వానికిన్
మెచ్చుడివోకయుండ మఱిమీఁదటియాగులు వేయునుండనీ
యిచ్చితి మింద్రలోకపద మిందఱుసాక్షిగఁ బొండు గ్రమ్మఱన్. ॥236॥

వ. అనుటయు సన్నద్ధులై రాక్షసులు సంవర్తకాలంబున జలధులు మేర దప్పినచందంబున భువనంబులు ముంచి మంచుకొండకూఁతుపై విజృంభించి శంఖభేరీపటహకాహళాగానంబు రోదసీకుహరంబు పూరటిల్లంజేయ ధాత్రీమండలంబు వడవడ వడంక నడచి. రాసమయంబున. ॥237॥

తే. శక్తి రాక్షసుతోడ రాక్షసుఁడు శక్తి
తోడఁ దలపడ సమధికాద్భుతము గాఁగ
ద్వంద్వయుద్ధంబు సాగె వింధ్యంబుమీఁదఁ
బ్రకరనిష్ఠురబహువిధప్రహరణములు. ॥238॥

వ. త్రైలోక్యవిజయతోడ దుర్ధరుండును, దారతోడ దుర్ముఖుండును, జయతోడ ఖరుండును, ద్రైలోక్యసుందరితోడ సిరపాణియుఁ, ద్రిపురహరతోడఁ బాశపాణియుఁ, జగన్మాతతోడ సురేంద్రదమనుండును, ద్రిపురభైరవితోడ దేవకంపనుండును, గామాక్షితోడ ఖడ్గరోముండును, గమలాక్షితోడ వజ్రపాణియుఁ, ద్రిపురావనితోడఁ బింగళాక్షుండును, జయంతితోడఁ గుక్కుటాస్యుండును, విజయతోడఁ గపింజలుండును, నపరాజితతోడఁ గాకవక్త్రుండును, శంఖినితోడ ఘూకరవుండును, గజవక్త్రతోడ శంఖకర్ణుండును, మహిసాక్షితోడ జలంధరుండును, రణప్రియతోడ బకుండును, శుభానందతోడఁ గిమ్మీరుండును, గోటరాక్షితోడ ధూమ్రపర్ణుండును, శివారావతోడ ధూమ్రాక్షుండును, ద్రినేత్రతోడఁ బింగళాక్షుండును దలపడినం బోరు మహాఘోరం బయ్యె. నయ్యవసరంబున. ॥239॥

శా. ద్యావాపృథ్వ్యవకాశముల్ బుగులుకో నందంద వింధ్యాద్రి ఘం
టావీథిన్ జెలఁగెన్ గఠోరతరకంఠక్ష్వేళనాదంబుతో
దేవీదానవకోటినిష్ఠురభుజాతిప్రౌఢనానాధను
ర్జ్యావల్లీభవభూరిటాంకృతు లురుద్రాఘిష్ఠవీరధ్వనుల్. ॥240॥

క. శక్తులతో సరి పోరెను
నక్తంచరకోటి ప్రహరణవ్రాతములన్
ముక్తాముక్తంబులఁ గర
ముక్తంబుల యంత్రముక్తముల ముక్తములన్. ॥241॥

మ. తిమిరంబున్ ఘటియించెఁ బట్టపగటన్ దేవీమరుద్విద్విష
త్సమరారంభములన్ సముద్భట భుజాచక్రీభవద్దీర్ఘదు
ర్దమకోదండవినిర్గతంబు లయి హేరాళంబు పాదక్షుర
ప్రమహాభల్లశిలీముఖాంజలికనారాచార్ధచంద్రాస్త్రముల్. ॥242॥

వ. ఇవ్విధంబున నుభయసైన్యంబులు సరి పోరుచుండ నయ్యెడ వింధ్యవాసిని మహామాయ వాయవ్యాస్త్రంబు ప్రయోగించి రాక్షసులయస్త్రశస్త్రంబులు తూల నడఁచిన నిరాయుధు లై యద్దైతేయులు విఱిగి పఱచి. రంత దుర్గాసురుండు డగ్గరి మహాశక్తిం

గొని వైచిన. ॥243॥

తే. రాక్షసుఁడు వైచినట్టియాప్రబలశక్తి
శక్తి వైచి విఖండించె శంభుశక్తి
చక్రమున వైచె వింధ్యాద్రి సదన నసుర
శైలకన్యక యది త్రుంచెఁ జక్రమునను. ॥244॥

తే. అనిమిషారాతి విల్లెత్త నగజ ద్రుంచె
శూల మెత్తిన ఖండించె నీలవేణి
పఱియలుగఁ జేసె గద యెత్త భద్రకాళి
ఖడ్గ మెత్తిన జక్కాడెఁ గంబుకంఠి. ॥245॥

మ. వడి వింధ్యాచలగండశైలములఁ ద న్వైవంగ నేతెంచుచో
నుడురాజార్ధశిఖావతంససతి యత్యుగ్రంబు వహ్న్యస్త్రమున్
దొడి దుర్గాసురు నేయ వాఁడు వడియెన్ దుర్వారవజ్రాహతిన్
బడుశైలంబును బోలి మెచ్చిరి హరిబ్రహ్మాదిబృందారకుల్. ॥246॥

వ. అప్పుడు “దేవీ! జగద్ధాత్రీ! జగత్త్రయీజననీ! మహేశ్వరమహాశక్తి! దైత్యద్రుమకుఠారికా! త్రైలోక్యవ్యాపినీ! శివా! శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గధారిణీ! విష్ణుస్వరూపిణీ! హంసయాన! సర్వసృష్టివిధాయినీ! అనాదినిధనవాగ్జన్మభూమి! చతురానన! ఐంద్రీ! కౌబేరీ! వాయవీ! వారుణీ! యామినీ! నైరృతి! ఐశీ! పావకీ! శశాంకకౌముదీ! సౌరీ! సర్వదేవమయీ! పరమేశ్వరీ! గౌరీ! సావిత్రీ! గాయత్రీ! సరస్వతీ! ప్రకృతీ! మతీ! అహంకృతీ! బ్రహ్మాండాంతస్థమహాదేవీ! పర! పరాపరపరమ! పరమాత్మస్వరూపిణీ! సర్వస్వరూప! సర్వగ! చిచ్ఛక్తిమహామాయ!స్వాహా! స్వధా! శ్రౌషడ్వౌషట్స్వరూపిణీ! ప్రణవాత్మిక! సర్వమంత్రమయీ! చతుర్వర్ణాత్మిక! చతుర్వర్గఫలోదయ!” యని యిట్లనేకప్రకారంబుల దేవతలందఱు ప్రస్తుతించిరి. భద్రకాళియు నిర్జరుల కభీష్టవరంబులు ప్రసాదించె. దుర్గాసురుని మర్దించి జగంబులదుర్గతి మాన్పుటం జేసి భర్గుగృహిణికి దుర్గాభిధానంబు గలిగె. దుర్గాదేవి గాశీక్షేత్రంబునందు నుపసర్గాదిదోషంబులు మాన్చు. దుర్గాకుండంబునం గృతస్నానుం డైన నరుండు దౌర్గత్యంబులు వాయు. దుర్గాశరీరంబునం బుట్టిన శక్తులు దుర్గా సమీపంబున వసించి పంచక్రోశంబున నిరాక్రోశంబుగా శాసింతురు. మఱియు శతనేత్ర సహస్రాస్య యయుతభుజ యశ్వారూఢ గజాస్య త్వరిత శతవాహిని విశ్వసౌభాగ్య గౌరి యన్వీరు తొమ్మండ్రును శక్తులు. రురుండు చండుం డసితాంగుండు కపాలి క్రోధనుం డున్మత్తభైరవుండు సంహారుండు భీషణుం డీయెనమండ్రు భైరవులు. విద్యుజిహ్వుండు లలజ్జిహ్వుండు క్రూరాస్యుండు క్రూరలోచనుం డుగ్రలోచనుండు వికటదంష్ట్రుండు వక్రాస్యుండు వక్రనాసికుండు జంభకుండు జృంభణముఖుండు జ్వాలానేత్రుండు వృకోదరుండు గర్తనేత్రుండు మహానేత్రుండు తుంగనేత్రుండు అంత్రమండనుండు జ్వలత్కేశుండు కంబుశిరుండు పృథుగ్రీవుండు మహాహనుండు మహానాసుండు లంబకర్ణుండు కర్ణప్రావరణుం డనాదిగాఁ గల బేతాళు లసంఖ్యాతులు. భూతంబు లసంఖ్యంబులు గల. రిందఱు కాశీక్షేత్రంబు సంరక్షింతు రనినఁ గుంభసంభవుండు గాశీస్థానంబున దివ్యలింగంబు లెన్ని? తత్ప్రభావంబు లెట్టివి? యానతి మ్మనినఁ బార్వతీదేవికి భవుం డానతిచ్చినప్రకారంబున నయ్యగస్త్యునకుఁ గుమారుం డిట్లని చెప్పె. ॥247॥

ఓంకారేశ్వరమాహాత్మ్యము

సీ. ఆనందవిపినంబునం దాదిమబ్రహ్మ
దప మాచరించె నత్యంతనిష్ఠఁ
బర్యాయమున నేగెఁ బదినూఱులుయుగంబు
లంతఁ బాతాళలోకాంతరమున
నుండి యుత్థిత మయ్యె నొకదివ్యలింగంబు
బహుకోటిసూర్యపద్భాసితంబు
విధి మనోవీథి భావించు నేతేజ మా
తేజంబు లింగమూర్తిత్వ మొందె
తే. భూరిభువనాగ్రభాగవిస్ఫుటనవేళ
సంభవించినచటచటచ్ఛబ్దధారఁ
గ్రమముతోడ సమాధియోగంబు విడిచి
కన్ను లెనిమిదియును విచ్చెఁ గమలభవుఁడు. ||248||

సీ. ఆదిమతేజంబునం దకారము దోఁచెఁ
గైటభరాతియాకారరేఖ
నటఁ జూడఁ జూడఁ బ్రత్యక్షమయ్యె నుకార
మంబుజాసనుని రూపంబుఁ దాల్చి
తదనంతరంబ చంద్రశిఖావతంసు చం
దంబుఁ గైకొని నుకారంబు మెఱసె
నంత శబ్దబ్రహ్మ మైన నాదంబున
భువనహేతువును బిందువును దోఁచె
తే. నఖిలములు గూడి యోంకార మయ్యెఁ బిదపఁ
గ్రమముతోఁ గుంభభవ! యకారము నుకార
మును మకారంబు నగు వర్ణములును నాద
బిందువులు ధాతయగ్రమునందు నిలిచె. ||249||

వ. ఎయ్యది సంసారతారకం బగుటఁ దారకం బయ్యె. ఎయ్యది ప్రకర్షంబునం జేసి యశేషవిక్రియావిరహంబునం గూటస్థ నిత్యం బయ్యును బరమానందప్రకాశంబున సర్వదా యభినవం బగు పరబ్రహ్మంబునకు వాచకం బగుటఁ బ్రణవాభిధానంబు వహించె. ఎయ్యది యకారోకారమకారబిందునాదంబు లైదవయవంబులవలననుం బంచాశత్కళారూపయగు మాతృకకుం గారణభూతం బయ్యె; ఎయ్యది త్రయీమయంబు తురీయంబు తురీయాతీతంబు నిఖిలాత్మకం బనం బరఁగు; ఎయ్యది చతుశ్శృంగంబు సప్తహస్తంబు ద్వేశీర్షంబు త్రిపాదంబు త్రిధాబద్ధంబై వృషభాకారంబై మ్రోయు; ఎద్దానియందు బ్రహ్మస్థం బగుజగం బఖిలీనంబై యుండు; ఎయ్యది యకారోకారమకారంబు లను వర్ణత్రితయంబుచే వేదచతుష్టయాత్మకంబును గార్హపత్యదక్షిణాహవనీయసంవర్తకాగ్నిరూపంబును బృథివ్యంతరిక్షద్యుసోమలోకాత్మకంబు నుదాత్తానుదాత్తస్వరితప్రచయాత్మకంబును భూతభవిష్యద్వర్తమానసాధారణకాలాత్మకంబును నాఁ జను; ఎద్దానియం దాదర్శంబునందును ముఖంబునుం బోలె స్వప్రకాశకచిద్రూపుండు నీశ్వరుండు ప్రతిబింబించు; ఎయ్యది యకారాదివర్ణంబు లేకత్వంబు నొందునట్లుగా సంయోజింప 'నాద్గుణ' యనుసంధిఁ గూడి మంత్రత్వంబు నొందు; అట్టి యోంకారమంత్రత్వంబు దివ్యలింగస్వరూపంబై యావిర్భవించినం గనుంగొని పంకజాసనుండు 'నమ ఓంకార స్వరూపాయ, నమ స్సర్వరూపస్వరూపిణే, నమో రుద్రాయ, నమో భవాయ, నమ శ్శర్వాయ, నమ ఉగ్రాయ, నమ స్సామర్గ్యజుస్స్వరూపాయ, నమో నాదాత్మనే, నమో బిందుకళాత్మనే, నమో లింగాయ, నమో లింగస్వరూపాయ, నమో భీమాయ,

నమఃపశుపతయే, నమ స్తారస్వరూపాయ, నమశ్శివాయ, నమః కపర్దినే, నమ శ్శితికంఠాయ, నమో మీఢుష్టమాయ, నమో గరిష్ఠాయ, నమ శ్శిపివిష్ఠాయ, నమో హ్రస్వాయ, నమో బృహతే, నమో వృద్ధరూపిణే, నమః కుమారగురవే, నమః శ్వేతాయ, నమః కృష్ణాయ, నమః పీతాయ, నమోఽ రుణమూర్తయే, నమో ధూమ్రవర్ణాయ, నమః పింగళాయ, నమః కిర్మీరవర్చసే, నమః పాటలవర్ణాయ, నమో హరితతేజసే, నమో నానావర్ణస్వరూపాయ, నమో వర్ణపతయే, నమ స్స్వరరూపాయ, నమో వ్యంజనరూపిణే, నమ ఉదాత్తానుదాత్తస్వరితరూపాయ, నమో హ్రస్వదీర్ఘప్లుతవిసర్గాత్మనే, నమోఽ నుస్వారస్వరూపాయ, నమ స్సానునాసికాయ, నమో నిరనునాసికాయ, నమో దంత్యాయ, నమ స్తాలవ్యాయ, నమ ఓష్ఠ్యాయ, నమ ఉరస్యాయ, నమ ఊష్మస్వరూపాయ, నమోఽంతస్థాయ, నమః పినాకినే, నమో నిషాదాయ, నమో నిషాదపతయే, నమ స్తారాయ, నమో మంద్రాయ, నమో మధ్యమాయ, నమో ఘోరాయ, నమోఽ ఘోరమూర్తయే, నమ స్తానస్వరూపాయ, నమో మూర్ఛనాస్వరూపాయ, నమ స్స్థాయిసంచారస్వరూపాయ, నమో లాస్యతాండవజన్మనే, నమ స్తోత్యత్రికస్వరూపాయ, నమ స్థూలాయ, నమ స్సూక్ష్మాయ, నమోఽ దృశ్యాయ, నమోఽ ర్వాచీనాయ, నమ పరాచీనాయ, నమో వాక్ప్రపంచస్వరూపాయ, నమ ఏకాయ, నమోఽ నేకభేదాయ, నమ స్సదసస్పతయే, నమ శ్శబ్దబ్రహ్మణే, నమః పరబ్రహ్మణే, నమో వేదాంతవేద్యాయ, నమో వేదపతయే, నమః పార్వతీశ్వరాయ, నమో జగదీశ్వరాయ, నమో దేవదేవాయ, నమశ్శంకరాయ, నమస్తుభ్యం మహేశ్వర! నమస్తుభ్యం జగదానంద! నమస్తుభ్యం చంద్రశేఖర! నమస్తుభ్యం మృత్యుంజయ! నమస్తుభ్యం త్ర్యంబక! నమస్తే పినాకహస్తాయ, నమస్తే త్రిశూలధారిణే. నమస్తే త్రిపురఘ్నాయ, నమస్తే ఽంధకనిషూదనాయ, నమః కందర్పదర్పదళనాయ, నమో జాలంధరారయే, నమః కాలాయ, నమః కాలకూటవిషాదినే, నమో భక్తవిషాదహంత్రే, నమో నమ" యని యనేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించిన. ||250||

సీ. హరుఁ డకారేశ్వరుండై కైటభారాతి
యాకారరేఖఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె
శివుఁ డుకారేశ్వర శ్రీమహాదేవుఁడై
ధాతృస్వరూపంబుఁ దాల్చి యలరె
గంగాధరుండు మకారేశ్వరుం డయి
విధుమౌళిలేవ నావిర్భవించె
నాగకీయూరుండు నాదేశ్వరుం డయి
భాసిల్లి శబ్దరూపత వహించె
తే. విశ్వలోకైకభర్త బింద్వీశ్వరుఁ డయి
భువనకారణభావంబుఁ బూని మెఱసె
నిందఱును బ్రహ్మ కిచ్చి రభీప్సితంబు
లైదులింగంబులును బ్రణవాత్మకములు. ||251||

వ. ఈ యైదును దివ్యలింగంబులు. ||252||

తే. దమనుఁ డను బ్రాహ్మణుడు భరద్వాజగోత్రుఁ
డాదిమాశ్రమముననను వింధ్యాద్రిదమన!
పాశుపతదీక్షఁ గైకొని కాశియందు
సిద్ధి గైకొనె నవిముక్తసీమయందు. ||253||

తే. భారభూతేశ్వరుఁడు యక్షభర్తదిశకు
నింద్రు దెసకును మణికర్ణికేశ్వరుండు
బ్రహ్మగోకర్ణవరు లవాక్పశ్చమముల
కవధు లవిముక్తమునకు వింధ్యాద్రిదమన! ॥254॥

వ. అట్టహాసుండు ప్రాగ్ద్వారంబును, భూతధాత్రీశ్వరుండు దక్షిణద్వారంబును, గోకర్ణుండు పశ్చిమద్వారంబును, ఘంటాకర్ణుం డుత్తరద్వారంబును, ఛాగవక్త్రుం డీశదిక్కోణంబును, భీషణుండు వహ్నిదిక్కోణంబుసు, శంకకర్ణుండు రాక్షసదిక్కోణంబును, ద్రుమిచండుండు వాయుదిక్కోణంబును, నానాప్రమథగణపరివృతులై రక్షింతురు. కాలారక్షణ భద్రకౌలేయకాలకంపనులు గంగాతీరంబును, వీరభద్ర నభకర్ధమాలిప్తవిగ్రహస్థూలకర్ణమహాబాహు లసితీరంబును, విశాలాక్షమహాభీమకుండోదరమహీధరులు దేహళీదేశంబును నందిషేణ పాంచాల ఖరపాద కరండ కానంద గోపక బభ్రులు వరణాతీరంబును గాచియుండుదురు. ॥ 255॥

తే. కపిల సావర్ణులకును శ్రీకంఠ పింగ
ళాంశుమంతులకును నొక్కయవసరమున
నేగురకుఁ గల్గె నాశ్చర్య మేమి చెప్ప
దనువుతోడన శివుఁ గూడికొనఁగఁ గాశి! ॥256॥

చ. కలశతనూజ! యచ్చెరువు కాశికయం దొక శంభులింగముం
దిలలను నక్షతంబులను ధీనిధి యొక్కఁడు పూజ చేసి పో
నొలికిన వాని మేయుటకు నోలిఁ బ్రదత్మక్షిణ మాచరించి చి
ట్టెలుక శరీరముం [15]దొరుగ కెక్కెనుబో రజతాద్రికూటమున్. ॥257॥

క. ఘటసంభవ! శ్రీకాశీ
కటకమునకు నికట గగనగంగాతటి నీ
చటులకృపీటోర్మిఘటా
స్ఫుటదఘమున కెనయె యితరపుట భేదనముల్? ॥258॥

శా. అంభోజాసను నంతవానికిని శక్యంబే నుతింపంగ నో
కుంభీసంభవ! డుంఠిరాజకరటక్రోడక్షరద్దానవా
స్సంభేదప్రవిజృంభమాణ వరణాసంపర్కసంపన్న కౌ
క్షింభర్యామరసింధునైకటికమున్ శ్రీకాశికాక్షేత్రమున్? ॥259॥

క. అవిముక్తం బవిముక్తం
బవిము క్తం బగుచుఁ బ్రాతరారంభములం
దవధానపరత నెవ్వం
డు వచించును వాఁడు ధన్యుఁడు మునిప్రవరా! ॥260॥

తే. మొగుచు జంతువు కాశికానగరసీమ
న పునరున్మీలనమునకై యక్షియుగముఁ
గాంచు నిక్కలగా నొక్కకలయు నపుడు
త్రిణయనుఁడు గాఁగఁ దన్ను నాదీర్ఘనిద్ర. ॥261॥

ఉ. ఎట్టు నుతింతు నల్పమతి నిల్వలమర్దన! యేను గాశికా

పట్టణశంభుమూర్తులఁ గృపాగుణ! యోర్తులతాంగి జేపెదు
ర్కట్టున ముంగిటం గసవుగాండ్రయుఁ బుచ్చుచుఁ జేతిచీపురుం
గట్టియుఁ దానుఁ జొచ్చెఁ గఱకంఠుని నోంకృతినాథదేవునిన్. ॥262॥

తే. ఓంకృతి శ్రీమహాదేవునొద్దఁ గలదు
బిలము పాతాళమున కేగు పెద్దత్రోవ
దానివాఁకిట నుండ్రు వాతాపిదమన!
సౌవిదల్లులు కుఱుపల్లజడలమునులు. ॥263॥

తే. వెంటఁ బడి వచ్చు కాకికి వెఱచి భేకి
తిరిగె నందంద నోంకారదేవుభవన
మటఁ బ్రదక్షిణ మొసరించి నట్టిమహిమ
నొడలితోడనె యాకప్ప మృడునిఁ గలసె. ॥264॥

తే. పాడి మెచ్చించె నొకయింతి పంజళమున
నాడి మెచ్చించె లేమ లాస్యమున నోర్తు
పొగడి మెచ్చించె నొక్క లేఁజిగురుఁబోడి
కరుణ గలవాఁడు కాశి నోంకారభర్త. ॥265॥

మ. మనుజుం డెవ్వఁడు కాశికిం జనఁడు శ్రీమత్స్వోదరీతీర్థముం
గనఁ డోంకారశశాంకమూర్ధునకు మ్రొక్కం డద్దురాత్ముండపో
మునిశార్దూల! వినాశకారణము దోర్మూలాగ్రకూలంకష
స్తనభారాలనసూక్ష్మమధ్యజననీతారుణ్యాసంపత్తికిన్. ॥266॥

చ. పనివడి ఫాలలోచనుఁడు పర్వతరాజతనూజ కానతి
చ్చినపరిపాటి నీకు నఱి సేయక చెప్పెద సావధానతన్
విను కలశీతనూభవ! త్రివిష్టపదివ్యసమాహ్వాయత్రిలో
చనచరితంబు సర్వకలుషఘ్నము పుణ్యసమృద్ధ్యుపఘ్నమున్. ॥267॥

క. విరజాహ్వాయ మగువివరము
పరమఋషిప్రవర! కాశీపట్టణరత్నా
భరణము తద్దర్శనమున
[16]నరుఁడును విరజస్కుఁ డగు ననఘ! నిమిషమునన్. ॥268॥

తే. అనఘచారిత్ర! కాళిందియును సరస్వ
తియును నర్మదయును దదంతికమునందుఁ
గాలుదిక్కునఁ బ్రవహించుఁ గాలకూట
కంఠపాదాబ్జపీఠోపకంఠ మొరసి. ॥269॥

ఉ. సంభృతభక్తిభావనఁ ద్రిసంధ్యములందును నాతరంగిణుల్
శంభుఁ ద్రివిష్టపేశ్వరు శశాంకకళాధరుఁ దీర్థ మార్చు వి
స్రంభమునం గరాంబురుహసంగతమంగళశాతకుంభకుం
భోంభితగంధసారసయోగసుగంధనవాంబుధారలన్. ॥270॥

క. స్థాపించె నాస్థలంబున
నాపుణ్యతరంగిణీత్రయము చంద్రకళా

నైపథ్యంబుల భుజగక
లాపంబుల వివిధమణిశిలాలింగములన్. ‖271‖

ఉ. నిండుమనంబుతోడ రజనీచరమౌళిఁ ద్రివిష్టపేశ్వరున్
దండనమస్కృతిప్రవణతన్ భజియించిన మర్త్యకోటికిన్
వెండియుఁ గర్మబంధములె? వెండియు నాధివికారబాధలే?
వెండియు మాతృయోనిపదవీచ్యుతి సంకటమే? ఘటోద్భవా! ‖272‖

మ. గయ కేలా యరుగంగ మానవులకుం? గాశీపురీవాహినీ
త్రయవేణీపులినంబులందు నిడ రదా తల్లినిం దండ్రినిం
బ్రియమాతామహులం బితామహులనుం బేర్కొంచుఁ బిండానము
ల్గయికోరా ప్రమదంబుతోడఁ బితరు ల్బాస్తాబ్జముల్ సాఁచుచున్? ‖273‖

తే. దక్షిణమున త్రివిష్టపస్థానమునకుఁ
జెంగట సరస్వతీశ్వరక్షేత్ర మనఘ!
యిచ్చుఁ గొలిచినవారి కయ్యిందుధరుఁడు
గరుణ సారస్వతం బైనపరమపదము. ‖274‖

క. యమునేశ్వరుఁడు ద్రివిష్టకు
సమీపమున నంబుపతిదెస న్వసియించున్
యమపుటభేదననికట
ద్రుమవాటికఁ జూడ రవ్విధుధరునిభక్తుల్. ‖275‖

తే. ఆత్రిలోచనుప్రాగ్దిక్కునందు నుండు
నర్మదేశుండు నిజభక్తశర్మదాయి
శైవదీక్షావిధిజ్ఞ! తత్సేవకులకు
మాతృగర్భార్భకత్వంబు [17]మందు సుమ్ము. ‖276‖

తే. అఖిలనీవారముష్టింపచాగ్రగణ్య!
ప్రత్యహంబు ద్రవిష్టపద్రష్ట యెవ్వఁ?
డవ్విశిష్టుఁడు విష్టపాద్యంతరమున
వీసమంతటిమాత్రంబు వెలితిస్రష్ట. ‖277‖

ఉత్సాహ. లీల మనుజుఁ డెవ్వఁ డేఁ బిలిప్పిలాతరంగిణిం
దేలి శ్రీత్రివిష్టపేశు ద్రిపురమథను శశికళా
మౌళిఁ బూజ సేయుఁ గుసుమమాల్యముల నతండు డా
కాలిమడమఁ జప్పళించుఁ గాలమృత్యువక్త్రమున్. ‖278‖

మానిని. ఉత్తరవాహినియై ప్రవహించుచునున్న పిలిప్పిలఁ గ్రుంకి మదిం
దత్తపా టొకయించుక లేక యథావిధిఁ గోమలతాకకరా
డ్భృత్తకిరీటుఁ ద్రివిష్టపనాయకుఁ [18]బెన్మసనంబునఁ గొల్చిన భా
గ్యోత్తరుఁ గాంచి నమస్కృతి సేయుదు రుప్పరవీథిఁ జరించుసురల్. ‖279‖

తే. ఇతరదేశంబులం దుపార్జితము లైన
పాపములు వాయుఁ గాశికాపట్టణమున
గాశిఁ జేసినపాప మెక్కడను బాయ

దదియుఁ బాయుఁ ద్రివిష్టపోపాంతభూమి. ||280||

తే. కాశి జంబూతరుద్వీపకనకభూష
కాశియం దుత్తమంబులు క్రమవిభూతి
సింధుసంభేద మోంకారశివపదంబు
శ్రీత్రివిష్టపనాయకక్షేత్రతలము. ||281||

క. విదితముగఁ గాశినడుమం
ద్రిదశమణికిరీటకోటిదీధితివిలస
త్పదుని ద్రివిష్టపుఁ గొలిచిన
నొదవును సిరిమోక్షపదము [19]నుదయవివేకా! ||282||

శా. కుంభసంభవ! యాత్రివిష్టపుని గ్లోకోటీరు సింధుత్రయీ
సంభేదస్థలవాసుఁ గొల్చునరునిన్ సాధింపఁగాఁ జాలునే
కుంభీపాకముఖప్రధాననరకక్రూరప్రకారవ్యథా
సంభారంబుల నీగఁ జాలు మదిరాస్వాదాదిపాపౌఘముల్. ||283||

సీ. క్రూరుండు పిశునుండు కొండీ డభక్ష్యభ
క్షకుఁడు విప్రంభవిఘాతుకుండు
గురుతల్పగుఁడు నిందకుఁడు నాస్తికుఁడు కూట
సాక్షి పరద్రవ్యచౌర్యపరుఁడు
మాతాపితృత్యాగి యాతతాయి శఠుండు
పరదారలోలుండు గరళదుండు
గులధర్మవిముఖుండు గురుజనద్వేషుండు
బ్రహ్మహత్యాసురాపానరతుఁడు
తే. నాఁగఁ గల పాపుల కఘంబు నీఁగ దిక్కు
శ్రీత్రివిష్టపదేవుండు శ్రీప్రదుండు
నీలలోహితు నభవు నిందించుపట్టి
కర్మచండాలునికిఁ దక్కఁ గాశియందు. ||284||

క. ఇందుకళాశేఖరునిన్
నిందించుట ముజ్జగంబు నిందించుట త
ల్లిందండ్రిని నిందించుట
నిందించుట హర్యజాదినిర్జరకోటిన్. ||285||

క. శివనింద సేయుపాతకు
దవుదవ్వులఁ జూచి తొలఁగఁ దగు శైవులకున్
శివనిందాపరుపలుకులు
చెవి యొడ్డి వినంగఁ దగదు శివభక్తులకున్. ||286||

ఉ. సత్యము పల్కెదన్ శ్రుతులు శాస్త్రము లాగమముల్ పురాణముల్
ప్రత్యయ మయ్యెనే నిజముఁ బల్కెద రింతియ కాక యేమి? దు
ర్గత్యపహారదక్ష యగుకాశియ తీర్థము తీర్థకోటిలో
నిత్యుఁడు విశ్వనాయకుఁడు నిక్కపుదైవము దేవకోటిలోన్. ||287||

తే. ఆదిఁ బంచనదంబునయందు మునుఁగు

నాడు మణికర్ణికాతీర్థ మంతమీఁద
విశ్వనాథుని భక్తి సేవించి పిదప
నట విఖండించు మనుజుఁ డొక్కఁడ యఘంబు. ‖288‖

శా. వాతాపీల్వలదైత్యమర్దన! తగున్ వర్ణింప దివ్యామృత
జ్యోతిర్లింగతనుం ద్రివిష్టపుని నస్తోకప్రభావాన్వితున్
బాతాళంబున నుండి వెల్వడి పురీత్రత్యంతభాగీరథీ
స్రోతస్విన్యుపకంఠభూమిఁగృతవాసుం డైన సర్వేశ్వరున్. ‖289‖

వ. త్రివిష్టపేశ్వరునకుఁ బశ్చిమభాగంబున ద్రోణేశ్వరలింగంబు, తదగ్రభాగంబున నశ్వత్థామేశ్వరలింగంబు, నటుపిఱుంద శాంతనవేశ్వరలింగంబు, నందులకు వాయవ్యదిగ్భాగంబున వాలఖిల్యేశ్వరలింగంబు, తత్సమీపంబున వాల్మీకేశ్వరలింగంబు గల దందు. మఱియుఁ ద్రివిష్టపేశ్వరుమాహాత్మ్యం బభివర్ణించెద. ‖290‖

త్రివిష్టపేశ్వరమాహాత్మ్యము

తే. అమ్మహాదేవప్రాసాద మాశ్రయించి
యుండుపారావతంబులు రెండు నెలమి
నాలుమగఁడును ననఁగ గార్హస్థ్యగరిమ
సకలకాలంబుఁ గవఁగూడి సంచరించు. ‖291‖

సీ. పక్షాగ్రముల విచ్చి ప్రాసాదవలభికా
పర్యంతములధూళి పాఱఁ దుడుచుఁ
జలుపు యాతాయాతములఁ బ్రదక్షిణములు
మాటమాటికి గర్భమంటపికకు
సోమసూత్రప్రణాళీమార్గనిష్ఠ్యూత
తీర్థోదకంబులు దివుటఁ గ్రోలు
భక్షించు గేహళీబల్యర్థవిక్షిప్త
పిండోదకములు సంప్రీతి యెసఁగ
తే. వినుఁ ద్రికాలంబు నర్చనావేళలందు
శంఖకాహళపటహజర్ఝరరవంబు
కాశినగరంబునఁ ద్రివిష్టపేశునగర
నవ్విహంగమరత్నంబు లనుదినంబు. ‖292‖

వ. ఇవ్విధంబునం బారావతస్త్రీపుంసంబులు సంసారసుఖంబు లనుభవించుచు నొక్కనాఁడు నద్దివ్యదేవుదివ్యభవనచంద్రశాలాగర్భవితర్దితానిర్యూహవిటంకనీడంబునం మెలంగి యాడుచుండ నొక్కశ్యేనం బమ్మిథునంబు దవుదవ్వులం గనుంగొని చేర వచ్చి జాలకంబులలో నుండి తన్ను నలవోకయుం బోలెఁ గనుంగొనుచు దుర్గసమాశ్రయబలంబున నయ్యుగ్మంబు లెక్కసేకయున్న నప్పటికి నొడుపు దప్పి తొలంగి యెక్కడికేనియుం బోయె. పరేంగితజ్ఞానచతుర యగు నప్పారావతి తనపతి కి ట్లనియె. ‖293‖

సీ. మనపాలివేరువిత్తని యెఱుంగుదు గాదె

యెఱుఁగవో శ్యేనంబు హృదయనాథ!
ప్రబల మైనట్టి దుర్గంబులో నున్నార
మగుట నేటికిఁ దప్పెఁ బ్రాణభయము
వైపు దప్పిన మహాకోపంబుతోడన
పోయె వైరం బాత్మఁ బూని డాయ
కొండుచోటికిఁ బోవు టుచితంబు మన మిఁక
వానికిన్కకు నోర్చువార మెట్లు?
తే. చిచ్చువాతను బరువాతఁ జిక్కువడక
తప్పిపోయిన వారెపో తజ్ జ్ఞు లెందు
దాఁతకట్టిన చెఱు వంచుఁ దగునె మునుఁగ?
[20]నిల్లు విడువంగ లేక చా నేల మనకు. ||294||

చ. అన విని పారువం బడరి యౌవనగర్వమునం బడంతికి
ట్లను నిది యేమి? నాబలపరాక్రమసంపద యింతమాత్రమే?
తనసరివారికి న్వెఱచి ధామముఁ బాడఱఁ జేసి దాఁగఁ బో
యిన సరియిండ్లవారు నగరే? ఖగమో యదియేమి దయ్యమో? ||295||

తే. అది విహంగమ మేను విహంగమంబ
పెసరగింజకుఁ దక్కువే పెసరగింజ?
యబల! యిటు చూడు మప్పక్షియదటు మాంతుఁ
గుటిలచంచూపుటీకోటికుట్టనముల. ||296||

వ. అనిన 'ధర్మో జయతి' యనుచుం బారావతి యూరకుండ నంత మఱునాడు తేపకడ నాశ్యేనంబు ద్రివిష్టపేశ్వరునగరీప్రాకారంబుమీఁద నిర్గమద్వారంబు నిరోధించి పొంచి యుండి సంచారార్థంబు దిక్కులకు వెడలునక్కలరవంబుల నుక్కుఁ దండసంబువోనిముక్కున నంకుశంబులం బోలు చరణనఖాంకురంబులం బెట్టనుం బోతునుం గఱచియు నూఁదియు నొక యేకాంతప్రదేశంబునం భక్షించునది యై యంతరిక్షంబున దవ్వు(గా) గొని చనియె నప్పుడు సేయునది లేక కాందిశీకత్వంబుకం జీకాకువడియు వివేకనిధి యైన పారావతి పారువంబుఁ దప్పక చూచి నయనసంజ్ఞం గాలుం గఱువు మని కదపిన. ||297||

ఉ. శ్యేనము కాలివ్రేలు గఱిచెన్ దిట దప్పక పారువంబు లో
నూనిఁతీవ్రవేదనకు నోరువఁ జాలక చీత్క్రియాసుసం
ధానము పాదధూననముఁ దత్సమయంబునఁ జేసెఁ బత్రియా
మానముదూరి పాఱిఁ రసమానరయంబునఁ బక్షిదంపతుల్. ||298||

వ. పాఱి యొక్కచోటంగూడి బలవద్విరోధంబునం జేసి గాశినుండ వెఱచి యయోధ్యానగరంబున సరయూతీరంబునం బెద్దకాలంబు మనువు మని యపరజన్మంబున మందరధారకుండను విద్యాధరుండును రత్నావళి యనునాగకన్యకయు నై జన్మించి జాతిస్మృతివశంబున నప్పారువంబులు రెండును దంపతు లై కాలక్రమంబునఁ గాశీత్రివిష్టపేశ్వరు సేవించి ముక్తులైరి. ఇది త్రివిష్టపేశ్వరమాహాత్మ్యంబు. ||299||

కేదారేశ్వరమాహాత్మ్యము

తే. ఆదిఁ బరమేశ్వరుఁడు గౌరి కానతిచ్చి
నట్టిపరిపాటిఁ జెప్పెద ననఘ! నీకుఁ
గాశికేదార శంభులింగంబుమహిమ
సావధానత వినుము వింధ్యాద్రిదమన! ||300||

వ. అనేకజన్మార్జితంబు లైన పాపంబులు గేదారేశ్వరస్మరణంబునం బాయు. సాయంప్రాతఃకాలంబులఁ గేదారేశ్వరస్మరణంబు సర్వదురితహరంబు. ||301||

శా. ప్రాతఃకాలమునందు మర్త్యుఁడు [21]హరత్పాపాభిధానప్రద
స్రోతఃపూరమునన్ మునింగి పరమజ్యోతిర్మయంబు న్మని
ధ్యాతవ్యంబును శాశ్వతంబు నగు కేదారేశలింగంబు సం
ప్రీతిం జేరి భజించి కాంచు వితతాభీష్టార్థసంసిద్ధులన్. ||302||

వ. తొల్లి రథంతరకల్పంబునందు వశిష్ఠుం డను విప్రుండు హిరణ్యగర్భాచార్యువలనం బాశుపతదీక్ష వడసి కేదారేశ్వరుని సేవించి ముక్తుం డయ్యె. వెండియు. ||303||

సీ. శిశిరభూధరకన్య చిఱుబంతిపసు పాడు
నెందు సాయంకాల మిం పొనర్చు
నరుఁ డెందు జలము నుద్ధరణంబు సేవించి
శంభులింగముఁ దాల్చు జఠరపిఠరి
వినువీథిఁ బోరాడి వివశంబు లై కూలి
హంసంబు లయ్యె వాయసము లెందుఁ
బ్రవహించు నెందు శ్రీభాగీరథికిఁ బోటి
యమృతప్రదాహ్వయ యైనతటిని
తే. యది విముక్తివధూకంఠహారతిలక
దివ్యకేదారలింగేశతీర్థభూమి
సదనదీవాపిపల్వలహ్రదసమగ్ర
ద్రాక్షపందిరి కాశికోద్యానమునకు. ||304||

వ. అందు గౌరీకుండంబు గౌరతీర్థం బమృతప్రవాహతీర్థంబు మానసతీర్థంబు గలహంసతీర్ణంబు మొదలుగా ననేకతీర్థంబులు గలవు. కేదారేశ్వంబునకు నుత్తరంబునఁ జిత్రాంగదేశ్వరలింగంబు, తత్సమీపంబునం గేదారేశ్వరస్థానంబు, దక్షిణంబున నీలకంఠేశ్వరలింగంబు, నీలకంఠక్షేత్రంబునకు వాయవ్యభాగంబున నంబరీషేశ్వరలింగంబు, తత్సమీపంబున నింద్రద్యుమ్నేశ్వరలింగంబు, నాదక్షిణంబునఁ గాలంజరేశ్వరలింగంబు, చిత్రాంగదేశ్వరు నుత్తరంబున క్షేమేశ్వరలింగం, బిది కేదారలింగమాహాత్మ్యంబు. ఇంక ధర్మరాజేశ్వరలింగమాహాత్మ్యం బభివర్ణించెద. || 305||

తే. అనినఁ బ్రియ మంది నైమిశమునిగణంబు
సూతు నర్చించి భక్తిసమేతు లగుచు
ధర్మరాజేశ శివమహాస్థానమహిమ
గుహుఁడు సెప్పె నెవ్విధమునం గుంభజునకు? ||306||

వ. అవ్విధంబు మాకు నానతి మ్మనుటయు. ||307||

ఆశ్వాసాంతము

శా. కల్పాంతానిలఘూర్ణమానజలముగ్గర్జానినాదోద్భటా
నల్పాటోపకఠోరధాటిపటహోద్యద్దోషవిధ్వస్తసం
కల్పారాతినృపాలసంశ్రితకులక్ష్మాభృద్గుహాగేహ! యా
కల్పక్షౌమపటీపటీరవిశదా కాశ్మీరచంద్రప్రదా! ||308||

క. వీరావతార! వితరణ
పారాయణహృదయ! రాజపరమేశ్వర! ది
గ్వారణకరసన్నిభభుజ!
ధారాసురతాణదర్పధరణీధ్రపవీ! ||309||

మాలిని. ధరణిభరణ హేలాధఃకృతక్రోడలీలా
జరఠకమఠభూభృచ్చక్రచక్రీశ్వరాశా!
ద్విపదనివహశుంభద్దీర్ఘదోస్తంభయుగ్మా
భరితగుణదిలీపా! పంటవంశప్రదీపా! ||310||

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతంబైన కాశీఖండం బనుమహాకావ్యంబునందు షష్ఠాశ్వాసము సమాప్తము.

[1] ‘కశ్యపుని గాదిలిసూనుఁడు’ అని వ్రాఁతప్రతిపాఠము. ‘కౌశికేర తథావృత్తే’ అని సంస్కృతమూలము.

[2] ఇది ప్రాఁతవ్రాఁతప్రతుల పాఠము. సంస్కృతమూలమునకుఁ గొంతవఱకు సరిపడుచున్నది. పూర్వముద్రితగ్రంథమున ‘ఆదికేశవదేవుఁ డభ్యాసమున నుబ్బి, యనిశంబు గొల్చిన యర్కమూర్తి’ యనియున్నది. ఈ పాఠము చింత్యము.

[3] ‘నిన్నిచిన్నెలఁ గాశిలో నినులపేళ్లు’ అని వ్రాఁతప్రతుల పాఠము.

[4] ‘నీరుచూడఁగాఁ, బోయినయట్టి తామరలపోలికి నందఱు కాశిఁ’ అని పాఠాంతరము.

[5] 'మైపోక గా గాడి' అని పా.

[6] ‘నరవరేణ్యుని మోహమాహాత్మ్యమునను’ అని వ్రాఁతప్రతి.

[7] ఇచట ‘సరసఁ బఱియింప’ అని పూర్వపూర్వతరముద్రితపుస్తకములపాఠము. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో లభించిన తాళపత్రపుస్తకమునందును మఱికొన్ని వ్రాఁతపుస్తకములందును 'జట్టు' అనియే కనఁబడుచున్నది. ఈపదమె యిచటఁ బొంకముగఁ గుదిరి యున్నది. ఈపదము తప్పును నభిప్రాయమునం గాబోలు ‘సరస’ అని దిద్దిరి. శబ్దరత్నాకరములో ‘జట్టు=జనసమూహము. (ఇది విచార్యము)’ అని వ్రాసియున్నారు. ముద్రితపుస్తకమున నీపదము మార్పఁబడినందునఁ బ్రయోగము లభింపక యట్లు వ్రాసియుందురని తోఁచుచున్నది.

[8] శైవపక్షంబు కృష్ణపక్షంబు చెడియె

[9] దేహళీవిఘ్నేశ్వరునకు

[10] ‘దెఱుఁగరాదా’ యని పా.

[11] బిందుమాధవసేవాతాత్పర్యంబున

[12] దంతరించె

[13] సయాకారంబున గజాసురుండ

[14] ద్వర్తమానశుభాశుభంబులు

[15] 'దొఱఁగి యెక్కె రహిన్' అని పాఠాంతరము మూలవిరుద్ధము.

[16] 'నరుఁడును విగతాఘుఁ డగును నరనిముసమునన్' అని పాఠాంతరము.

[17] అచ్చుపుస్తకమున 'మందు కొడుకు' అనియు, వ్రాఁతపుస్తకమున 'మందు కుడుక' యనియు, మఱియొక వ్రాఁతపుస్తకమున 'మందు సుమ్ము' అనియున్నది. దీనికి "దృష్టం త్రిలోచనా త్ప్రాచ్యాం నర్మదేశం సుశర్మదం, తల్లింగార్చనతో నృణాం గర్భవాసో నిషిధ్యతే" అని సంస్కృతమూలము.

[18] 'బ్రేమమనంబునఁ' అని వ్రాఁతపుస్తకము. 'బెన్నసమంబుగఁ' అని అచ్చుపుస్తకము.

[19] 'నొదవును శివమోక్షపదము లుదితవివేకా!' అని పాఠాంతరము.

[20] 'ఇల్లు వెడలక చావంగ నేల మనకు?' అని పాఠాంతరము.

[21] 'హరున్ బాపాభిధాన' యని యచ్చుపుస్తకము. 'హరం పాపాభిధాన' యని యొక వ్రాఁతపుస్తకము, 'హర పాపహ్రదేస్నాత్వా' యని సంస్కృతమూలము. ఛందోభంగనివృత్తికై 'హరత్పాప' యని సవరింపఁబడినది.

శ్రీరస్తు

సప్తమాశ్వాసము

శ్రీరాజరాజ! సుగుణా
ధార! ధరాభరణకరణధౌరంధర్య
స్ఫారభుజార్గళ! భక్తిస
మారాధితభుజగహార! యల్లయవీరా! ॥1॥

వ. అక్కథకుండు శౌనకాది మహామునుల కి ట్లనియె. ॥2॥

ధర్మరాజేశ్వరలింగమాహాత్మ్యము

తే. దృఢవివేక! ధర్మతీర్థేశ్వరమహిమ
యబ్జజున కైన వర్ణింప నలవి యగునె?
యమ్మహానేత్రమున నున్నయండజములు
బ్రహ్మవిజ్ఞానవాసనాప్రవణమతులు. ॥3॥

వ. కాశీమధ్యంబున ననర్ఘ్యమణినిర్మితం బై, మోక్షలక్ష్మీవిహారస్థానం బై, సముత్తంభితశాతకుంభకుంభమండలీమండితసుధాధవళసౌధవీథీవిభ్రాజితం బై, యవతరణరభసశీర్ణస్వర్ణదీస్రోతశ్శలాకానుకారిపుంగవపతాకాలంకృతం బై గవాక్షవివరోదీర్ణగుగ్గులుమహిసాక్షిధూపధూమరేఖాస్మారితస్మరహరకంఠమూలకఠోరకాలకూటవి బై యుండు ముక్తిమంటపంబునకు ముక్కంటి మధ్యాహ్నకాలంబున బ్రాహ్మణవేషంబున వైశ్వదేవబలి హరణంబులు సేయు మహాప్రాసాదంబునకు నింద్రదిగ్భాగంబున జ్ఞానమంటపంబునందు బాలేందుధరుండు దక్షిణామూర్తిస్వరూపంబు ధరియించి బ్రహ్మాదులకు జ్ఞానోపదేశంబు సేయుఁ; దత్ప్రాంతంబున విశాలాక్షీహర్మ్యంబునందును బ్రతివాసరంబును గుతపకాలంబునందు. ॥4॥

సీ. పసిఁడికమ్ములతోడి కుసుమపూవన్నియ
నిద్దంపుఁబుట్టంబు నెఱిక గట్టి
యింద్రనీలములతో నెడకట్టి గ్రుచ్చిన
రమణీయతారహారము ధరించి
పారిజాతకతరుప్రసవగర్భితమైన
కబరిపైఁ జెంగల్వకచ్చు నిలిపి
ఫాలభాగంబునఁ బన్నీట మేదించి
కమ్మకస్తురితిలకమ్ము దీర్చి
తే. వలుఁదచన్నుల జిలుగుఁగంచెలనుఁ దొడిగి
కటిభరంబున వజ్రాలకాంచిఁ దాల్చి
యరసి యాఁకొన్నవారికి నమృతభిక్షఁ
గరుణ నిడు శ్రీవిశాలాక్షి కాశియందు. ॥5॥

వ. విశాలాక్షీపీఠస్థానంబునకు సమీపంబునఁ జంద్రపుష్కరిణీతీర్థంబు. ॥6॥

తే. భవ్యతరనిష్ఠ నుభయదర్భలను దాల్చి
సంధ్య వారుచుఁ జంద్రపుష్కరిణియందు
ఫాలనేత్రుండు దారకబ్రహ్మమంత్ర
వర్ణకర్ణజాపుఁడు ప్రతివాసరమున. ||7||

వ. ఆతీర్థంబునకు ననంతరంబున రత్నేశ్వరలింగంబు, తత్సమీ నంబున వృషభధ్వజలింగంబు, తత్సమీపంబున నర్ధనారీశ్వరపీఠంబు, తత్సమీపంబునఁ బంచనదతీర్థంబు, తత్సమీపంబునఁ బంచముద్రమహాపీఠంబు, తత్సమీపంబున వీరేశ్వరలింగంబు, తత్సమీపంబున సిద్ధేశ్వరలింగంబు, తత్సమీపంబున యోగినీపీఠంబు. ||8||

తే. కలవు పీఠంబు లానందకాననమున
[1]జెట్టు వ్రేసినచోట దాక్షిణ్యపుణ్య!
యర్థవాదంబు కాదు సత్యంబ కాని
పెద్దపీఠంబు ధర్మేశపీఠకంబు. ||9||

విశ్వభుజాఖ్యానము

క. విశ్వభుజాగౌరీపర
మేశ్వరి సేవించి యందు నింద్రాణి సమ
గ్రైశ్వర్యము సౌభాగ్యము
శాశ్వతముగ భర్తసంప్రసాదముఁ గాంచెన్. ||10||

వ. విశ్వభుజాదేవి మనోరథతృతీయావ్రతంబున నారాధించి శచీదేవి యింద్రుని, నరుంధతి వసిష్ఠు, ననసూయ యత్రిని, సునీత యుత్తానపాదుని భర్తలం గా వరంబు వడసిరి. ఈవిశ్వభుజాదేవిసమీపంబున నాశావినాయకుండు ప్రణతాఖిలభక్తజనమనోరథసిద్ధిదాయకుం డై యుండు. ||11||

తే. వృత్రవధయాదిగాఁ గలవృజినములకు
శాంతి గాఁ గాశికాపురి జంభభేది
ధర్మపీఠంబునకు నుపాంతంబునందు
నిష్ఠతో శంభులింగప్రతిష్ఠ చేసె. ||12||

ధర్మేశమాహాత్మ్యము

వ. ధర్మంబు బ్రహ్మహత్యాదిపాపంబుల నపనయింగంజాలుఁ, దారకేశ్వరునకుఁ బశ్చిమభాగంబున నింద్రేశ్వరుండు, దక్షిణభాగంబున శచీశ్వరుండును, నింద్రేశ్వరుం బరివేష్టించి లోకపాలేశ్వరులును, ధర్మేశ్వరునకుం బశ్చిమభాగంబున నూర్వశీశ్వరుండును, ధర్మేశ్వరునకుఁ నాలుగు దిక్కుల దత్తేశ్వర వైరాగ్యేశ్వ జ్ఞానేశ్వ రైశ్వర్యేశ్వరులును నుండ్రు. కదంబశిఖరంబున వింధ్యపాదంబున దమునికొడుకు దుర్దముం డనువాఁడు జరాభారపీడితుండై యొక్క పుణ్యపురుషువలన జ్ఞానోపదేశంబు వడసి కాశికిం జని లింగప్రతిష్ఠ చేసె. ఆదుర్దమేశ్వరుఁడు భజించువారలకు భోగమోక్షప్రదాయకుండై యుండు. అమిత్రజి త్తనురాజు విష్ణుభక్తిపరాయణుండు నారదునుపదేశంబువలనఁ గంకాలకేతుం డనురాక్షసునిచేత నపహరింపఁబడి పాతాళలోకంబునం జంపకావతి యనుపట్టణంబుననుండి

కమలగంధి యనువిద్యాధరకన్యకం బెండ్లియాడి యానందకననంబున కరిగి వీరేశ్వరదివ్యలింగస్థానంబునం దనకంత మనోరథతృతీయావ్రతంబు నోమించి పుత్రవంతుఁ డయ్యె. ॥13॥

తే. మఱి హయగ్రీవంబు మౌనివర్య!
కాశికాతీర్థములలోన ఘనము మహిమ
నంతకంటెను గజతీర్థ మభ్యధికము
ప్రథమఁ గోలావరాహతీర్థంబు నట్ల. ॥14॥

వ. దిలీపతీర్థంబు సప్తమునితీర్ణంబు హంసగోవ్యాఘ్రేశ్వర ముచుకుంద పృథు పరశురామ బలభద్ర దివోదాస హరత్పాపదశా శ్వమేధ బదరీశుకశుకభవానీప్రభాస గరుడబ్రహ్మవృద్ధార్కనృసింహచైత్రరథధర్మవిశాల లలితాగౌతమీ గంగా కేశవ నర్మదా వసిష్ఠ మార్కండేయ భాగీరథీ ఖురకర్తరీదివిషత్ హయతీర్థంబు లనునివి మహాపుణ్యతీర్థంబులు.[2] ॥15॥

తే. ఇప్పుడు చెప్పినతీర్థంబు లెన్ని గలవు
వీని నన్నిటి రాశి గావించి యందు
మూఁడుకోటులు శివలింగములను నిలిపి
రెలమి నవియు వీరేశ్వరు నెనయలేవు. ॥16॥

వీరేశ్వరాఖ్యానము

తే. అర్థి నేతీర్థమునఁ దీర్థ మాడె నెవ్వఁ
డతని కాతీర్థమాడిన యంతఫలమె
అనఘ! వీరేశతీర్థ మాడిననరుండు
కాంచు నిశ్శేషతీర్థావగాహఫలము. ॥17॥

తే. కమలగంధితనూజుఁడు కలశజన్మ!
వీరుఁ డనువాఁడు హరుని (భక్తి) సేవింపఁబట్టి
యబ్బె శివునకు వీరేశుఁ డనెడునామ
మనఘ! యానందకాననాభ్యంతరమున. ॥18॥

వ. మఱియు సంగమేశ్వరతీర్థంబు పాదోదకతీర్థంబు క్షీరాబ్ధితీర్ణంబు శంఖతీర్థంబు మఱియుఁ జక్రపద్మగరుత్మద్వైకుంఠ నారద ప్రహ్లాదాంబరీషాదిత్యకేశవ దత్తాత్రేయ భార్గవ వామన నీలగ్రీవోద్దాలక నరనారాయణ యజ్ఞవరాహ విదారణ నరసింహ లక్ష్మీనృసింహ గోపీగోవింద శేషసాంఖ్య మహిషాసురబాణ వైతరణీప్రణవపిశంగిలా పిలిప్పిలానాగే శ్వర కర్ణాదిత్య భైరవ ఖర్వనృసింహ పంచనదతీర్థంబులు భోగమోక్షప్రదంబులు. ॥19॥

స్రగ్ధర. ఆనందారణ్యభూమధ్యమునఁ గలవుఁ గో ట్యర్బుదన్యర్బుదంబుల్
నానాముక్తిపదంబుల్ నలినజమురభిన్నాకరాడ్వంతంబుల్
స్నానంబుల్ గల్గ నీపంచనదమను మహాశంభుతీర్థంబుతోడన్
వానిన్ సామ్యంబు సేయన్ వలదు బహులనిర్వాణలక్ష్మీసమృద్ధిన్. ॥20॥

వ. మఱియు జ్ఞానప్రపాతంబు మంగళతీర్థంబు, మయూఖాదిత్యతీర్థంబు, మఖతీర్థంబు, బిందుతిర్థంబు పిప్పలా(ద)తీర్థంబు, మఱియు

వరాహమరుత్తేశ్వరమిత్రావరుణాగ్న్యంగార కాకోలచంద్ర విఘ్నేశ్వర హరిశ్చంద్ర పర్వతకంబలాశ్వతరసరస్వత్యుమాభౌమ మణికర్ణికాతీర్థంబు లివి తీర్థోత్తమంబులు ముక్తిదాయికంబులు. ||21||

తే. వింటి వీవు తీర్థంబులు వేనవేలు
కలశసంభవ! చెప్పితి గారవమున
హెచ్చు గుందదఁగాఁ గూడదిల్వలారి!
యన్నిటికిఁ బెద్ద మణికర్ణి యని యెఱుంగు. ||22||

ఆ. అని దశాశ్వమేధ మర్ఘ్యంబు తీర్థంబు
పంచనదము కాశిఁ బస గలయది
వానికంటెఁ బెద్ద వాతాపితాపన!
చక్రపుష్కరిణి యసంశయంబు. ||23||

దుర్వాసోలింగమాహాత్మ్యము

వ. ఇందు దుర్వాసేశ్వరలింగమాహాత్మ్యం బభివర్ణించెద నాకర్ణింపుము. ||24||

తే. సకలదేశంబులందును సంచరించి
ఋషివరేణ్యుఁడు దుర్వాసుఁ డేగుదెంచె
నఖిలముక్తివధూవిహారావరోధ
సౌధవీథికిఁ గాశికాస్థానమునకు. ||25||

వ. ఇట్లు వచ్చి యమ్మహాభాగుండు భాగీరథీనదీమాతృకంబులై ముక్కారును బండు పంటవలంతికేదారక్షేత్రంబులు, నిర్ధూతకలధౌతశలాకాశకలశంక నంకురింపఁ జేయఁ జాలు క్రొత్తమొలక లొత్తునవియును, సుకుమారశుకచ్ఛదచ్ఛటాదాయాదంబులై యడ్డపచ్చఁ గొనునవియును, నార్యావర్త దేశమత్తకాశినీజంఘాకాండ పాండిత్యంబు గండూషించి చిగురుపొట్టలఁ గనుపట్టునవియును, బదియాఱువన్నియకడానికుందనంబు హెచ్చు కుందాడుపసిమిఁ బచేళిమంబు లగునవియు నైన ప్రాసఁగుంజేలును, వికటఘటీయంత్రప్రాంతవాపికాసలిలధారాధోరణీప్రవాహసేకసంవర్ధితంబు లై జంబూజంబీర నారికేళ పనస సహకారకురవకవకుళాశోకశాకోటకుటజముఖ నిఖిలవిటపివాటికాభిరామంబులైన యారామంబులును, సముద్దండపుండరిక కువలయ కుముదషండమండితంబు లగుతీర్థకుండంబులును, [3]నారసాతలగంభీరరసలిలసంభారంబు లైన పరిఖాచక్రంబులును, గనకగిరిప్రదీప్తవప్రాకారంబు లగు ప్రాకారంబులునుం గనుంగొనుచు, భూర్భువస్స్వర్మహాలింగ మకుటగంగాతరంగకూటకోలాహలవ్యాజృంభి సముత్తంభితశాతకుంభసౌధ వనచంద్ర శాలావలభిగర్భక్రోడంబులును, ఖఖోల్కాదిత్యప్రత్యగ్రకిరణకందళీ సందోహస్పందకందళిత మందాకినీకనకారవిందకాననంబును, బైగిషవ్యేశ్వరభూషాభుజంగ ఫూత్కారపవనధారాతరంగితోత్తుంగపుంగపతాకాకౌశేయపట్టపటీవల్లీవేల్లితనభోంగణంబును, వికటాదేవీ కరకఠోరడమరుఢాంకారబృంహితబహ్మాండమండలంబును, ద్రుమిచండవతీ కరాళకంఠ మూలకాకోలవిషమషీవిసృత్వరాంధకారచ్ఛటాసంఘాతజ్యోతిర్లింగాయమాన శశిపతంగసమండలంబును, మహేశ్వరివాహనవృషలంబకగళకంబళకషణమసృణత్వ

క్ష్మాఖాస్కంధపరిణాబంధువరణాసింధురోధః ప్రత్యాసన్నచైత్రద్రుమంబును, ఢుంఠిరాజశుండాకాండచులికితోన్ముక్తజ్ఞానవాపికాసలిలనిర్ఘరజలాంతరిక్షంబును, గ్రోధభైరవప్రబలహుంకారకఠినతరకహకహాట్టహాసముఖరిత ప్రాకారగోపురాట్టాలకంబును, గర్మబీజంబులకుఁ నూషరంబును, బుట్టువులకు వీడుకోలును, గలుషంబులకుఁ గర్తరియును, మంగళంబులకు నాస్పదంబును, గైవల్యంబునకు ఘంటాపథంబును, జ్ఞానంబులకుఁ దానకంబును, విరక్తికి నెలవును, విభవంబులకుఁ బ్రభవంబును, విలాసంబులకు నివాసంబును నయిన కాశికాపట్టణంబుఁ బ్రవేశించి. ||26||

తే. తపసి పెద్దయుఁగాలంబు తపము సేసి
కాలగళువీట నానందకాననమున
ఫలము గడుదూర మైనఁ గోపంబు పుట్టి
కాశినగరంబు శపియింపఁ గాఁ దలంచె. ||27||

వ. అప్పుడు ప్రత్యక్షంబై. ||28||

చ. కహకహ నవ్వె దంష్ట్రి కలగల్ల మెఱుంగులు భానుదీప్తిసం
గ్రహముఁ దిరస్కరింప శతకంతుఁ డకుంఠితరోషదీప్తుఁ డై
యహహా! దురాత్మ! కాశిపయి నల్గెదవే? యనుపల్కు పల్కి యా
గ్రహమున నేను ఢుంఠిగణరాజు నెదిర్చితి మమ్మునీంద్రునిన్. ||29||

వ. అప్పుడు. ||30||

సీ. నందిషేణువిలోచనముల నిప్పులు రాలె
శూలంబు చేనందె సోమనంది
మృత్యు ప్రకంపను మే నెల్లఁ జెమరించె
దండుఁ డాస్ఫోటించె ధరణి వగులఁ
గుంభోదరుండు భ్రూకుటి ఫాలమునఁ బూనె
కోకిలాక్షుఁడు పండ్లు గొఱికికొనియె
అగ్నిజిహ్వుండు ఘోరాట్టహాసము సేసె
గృత్తివాసుండు హుంకృతియొనర్చె
తే. భృంగితండులు తాండవప్రియుఁడు రేగి
డమరుగంబులు వాయించి రమితపటిమ
రాజరేఖాధరుండు దుర్వాసుమీఁద
నలుగు టెఱిఁగి తదీయరోషానువృత్తి. ||31||

శా. ఆభుగ్నభ్రుకుటీకరాళముఖులై యంగంబు లుప్పొంగ ద్యా
వాభూమ్యంతర మట్టహాసడమరుధ్వానంబులన బిట్టు సం
క్షోభింపం బ్రమథధ్వజిన్యధిపతు ల్కుంభోదరాదు ల్మహా
భూభృత్సన్నిభు లంఘ్రులన్ ధరణి యాస్ఫోటించి తాటించుచున్. ||32||

క. జడముడులు సడల భ్రుకుటులు
ముడివడఁ గనుఁగడలఁ గెంపు మొలతేరంగా
మృడుప్రమథులు పులితోలుం
గడవసములు వి(ను)డిచికొనుచుఁ గడురభసములన్. ||33||

ఉ. చంపుదుమే కృతాంతు? శిఖిచండమయూఖుల బారిగొందుమే?
డంపుదుమే కుభృత్పరివృఢంబుల? మొత్తుదుమే యజాండములన్?
జింపుదుమే చతుర్దిశలు జృంభితబాహుపరాక్రమక్రియా
సంపద సొంపు మీఱఁ? [4]బురసంహరునానతి యింత గల్గినన్. ||34||

వ. అని వెండియు. ||35||

తే. మాటిమాటికిఁ గోపసంభ్రమముపేర్మిఁ
గక్షపాత్రంబులం దున్నకర్మభూతి
వదనములఁ బ్రామికొనుచు నిర్వక్రలీల
'హరహరా!' యని పల్కి రత్యాగ్రహమున. ||36||

వ. అప్పుడు దుర్వాసుండు శర్వాణీపతికి దండప్రణామంబు లాచరించి తలవకారముండక ఛాందోగ్యశ్వేతాశ్వతరాద్యుపనిషదర్థగర్భితంబు లైనబహువిధస్తోత్రసందర్భంబుల నమ్మహాదేవుం బ్రస్తుతించె. శివుండునుం బ్రసన్నుండయి యమ్మునీంద్రునకుం గోరినవరంబు లొసంగి యంతర్హితుం డయ్యె. ననంతరంబ. ||37||

తే. అమ్మునీంద్రుండు దనపేర నధికభక్తిఁ
గాశియందుఁ బ్రతిష్ఠించెఁ గాలకంఠు
దివ్యలింగంబు భాగీరథీతటంబు
నందు మణికర్ణి కాహ్రదోపాంతభూమి. ||38||

విశ్వకర్మేశ్వరలింగప్రాదుర్భావము

వ. దూర్వాసేశ్వరలింగంబు సర్వాభీష్టఫలప్రదాయకంబు. మఱి విశ్వకర్మేశ్వరలింగంబు ప్రాదుర్భావంబు వివరించెద సావధానమతివై యాకర్ణింపుము. త్వష్టృప్రజాపతికొడుకు విశ్వకర్మ బ్రహ్మచర్యంబున భిక్షాన్నభోజియై గురుగృహవాసియై విద్యాభ్యాసంబు చేయుచుండె నంత. ||39||

సీ. వానకాలము వచ్చె వర్షంబు లందందుఁ
జడివట్టి కురిసె నాసావియందు
గురుఁడు నాకొక్కమందిరము నిర్మింపుమీ
వర్షధారలచేత నుఱియకుండ
గురుపత్ని నాకొక్కకుపసంబుఁ గుట్టుము
చలిగాలి యొడలిపైఁ బొలయకుండ
గురునందనుండు నాకు రచింపు పావాల
నడుసు పాదంబుల నంటకుండ
తే. గురుతనూభవ నాకు బంగరువుతొడవు
[5]వజ్రభూషలు సేయు తాల్పంగవలయు
ననుచుఁ బ్రార్థించి రందఱు కతఁడు మ్రొక్కి
యిన్నియును దాను గల్పింప నియ్యకొనియె. ||40||

వ. ఇవ్విధంబున గురునకు గురుపత్నికి గురుపుత్రులకు గురుతనూభవకు, వారలు కోరినయర్థంబులు సంఘటింప నను వెఱుంగక చింతాక్రాంతుండై యుండెనంత

దైవయోగంబున నొక్క పుణ్యపురుషునుపదేశంబునం గాశి కరిగి శివలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించి పరమనిష్ఠం బెద్దకాలంబు తపం బాచరింప బ్రత్యక్షంబై విరూపాక్షుం డనుగ్రహింప సర్వధాతువులకు, సర్వదారువులకు, సర్వశిలలకు, సర్వమణులకు, సర్వరత్నంబులకు, సర్వపుష్పంబులకు, సర్వవస్త్రంబులకు, సర్వసుగంధంబులకు, సర్వకందమూలఫలంబులకు, సర్వచక్రంబులకు దాన కర్త యగునట్లుగా వరంబు వడసి, గురుజనంబుల యాజ్ఞ చెల్లించి సర్వోపకారపరుం డయ్యె. అతనిపేరఁ గాశి విశ్వకర్మేశ్వరుండు విశ్వాభీష్టఫలప్రదాయకుండయి యున్నవాఁ డింక దక్షేశ్వరలింగ ప్రాదుర్భావంబుబు వివరించెద. ||41||

దక్షేశ్వరలింగప్రాదుర్భావము

ఉ. సామజదైత్యశాసనుఁడు సారసగర్భుఁడు నచ్యుతుండు సు
త్రాముఁడు నాది గా సురకదంబము గొల్వ నశేషలోకర
క్షామహనీయతన్ రజతశైలముపైఁ గొలు వుండె శుద్ధము
క్తామణిభూషితం బయిన కాంచనహర్మ్యశిలాతలంబునన్. ||42||

వ. తదనంతరంబ. ||43||

తే. వేలుపుల నెల్లఁ బరిపాటి వీడుకొలిపి
సముచితం బైనతారతమ్యమున శివుఁడు
మఱచె దక్షప్రజాపతి మామ ననుప
నెట్టివారికి మఱపు లేదే యొకపుడు? ||44||

వ. ఖిన్నుం డై యతం డుస్సురని నిజస్థానంబునకుం బోయి నిజాంతర్గతంబున. ||45||

సీ. ఇతనివంశం బెద్ది యెఱుఁగంగ వచ్చునే?
యితనిగోత్రం బెవ్వఁ డెఱిఁగినాఁడు?
దేశంబు గుఱుతు సాధింపంగ వచ్చునే?
వర్తనం బెఱుఁగంగ వచ్చు నెట్లు?
వృషభవాహనుఁ డఁట విషముఁ దిన్నాఁడఁట!
యితనిసమాచార మేమి చెప్ప!
యస్త్రంబు ధరియిచు నఁట తపస్వియు నట్టె!
యిట్టివేడబము లెయ్యెడలఁ గలవె?
తే. కాటిలో నుండు గార్హస్థ్యగణన యెట్లు?
బ్రహ్మచారియు గృహియు నెబ్బంగి నయ్యె!
శూద్రుఁడో! బ్రాహ్మణుండొ! వైశ్యుండొ! రాజొ!
తెలియవచ్చునె యీతని కల తెఱంగు? ||46||

వ. అర్ధనారి గావునం బురుషుండు గాఁడు; గడ్డంబు గలదు గావున యోష గాదు; సమర్చనీయలింగమూర్తి గావున నపుంసకుండు కాఁడు; పెద్దకాలంబువాఁడు గావున బాలుండు గాఁడు; చిరంతనుండు గావునఁ దరుణుండు కాఁడు; జరామరణవర్జితుండు గావున వృద్ధుండు గాఁడు; మహాకల్పాంతంబునం బ్రహ్మాదుల వధియించియుఁ బాతకి కాఁడు; ఈతనిచందం బెవ్వం డెఱుంగు. నది య ట్లుండె. ||47||

క. మామ గురుస్థానంబు న

సామాన్యుఁడ నెట్లు? జలజసంభవసుతుఁడన్
సౌముఖ్యంబున యోగ
క్షేమం బొరసి ప్రియంబు చెప్పఁగవలదే! ॥48॥

క. మాతాపితృవర్జితుఁ డగు
[6]నీతని కే నెట్లు బిడ్డ నిచ్చితి? నవియున్
నాతప్పు గాక యిది తా
నీతనితప్పెట్లు? నాకు నిది కావలయున్. ॥49॥

తే. పేద లయ్యును గడు బిఱ్ఱబిగిసి యుండ్రు
వట్టియభిమానములును గర్వములుఁ బట్టి
యల్లువారికి నెల్ల నీయవగుణంబు
వెన్నతోఁ బెట్టినది యింత విసువ నేల? ॥50॥

తే. అహహ! [7]యలచంద్రుఁ డనువాఁ డహంకరించి
రోహిణీదేవి నొల్లక రోసి యుండెఁ
బాపి నతని క్షయవ్యాధిబాధితుఁడుగఁ
గినిసి శపియింపనే? కల్ల వినఁగ నోర్వ. ॥51॥

క. ఇది ధర్మం బకులీనుల
కిది విధి మాతాపితృప్రహీనుల కహహా!
యిది కట్టడి తిరిపెములకు
నెదిరిం దను నెఱుఁగ కునికి యేలా మాటల్? ॥52॥

శా. తా నెట్లేనిఁ దిరస్కరించె నను నాస్థానంబునం దేవతా
మౌనివ్రాతములోన మామ యనుసన్మానంబు శూన్యంబుగా
నేనుం దన్నుఁ దిరస్కరించెద మఘం బిప్పాటఁ గల్పించి సం
స్థానీయత్వముఁ బూని యల్లుఁడను సన్మానంబు శూన్యంబుగన్. ॥53॥

వ. అని యజ్ఞసంభారంబు లొడంగూర్చి యజ్ఞపురుషుం డైనపురుషోత్తముం డుపద్రష్టగా, బ్రహ్మవాదు లగుమరీచ్యత్రిభరద్వాజాదిసప్తర్షులు ఋత్విజులుగాఁ, త్రైలోక్యంబును దక్షిణాద్రవ్యంబుగా, భృగుండు బ్రహ్మగా, నాంగిరసుం డాచార్యుం డుగా, భగపూషాదులు సదస్యులుగా, దిక్పాలకులు రక్షకులుగా, నల్లురు ధర్ముండును జంద్రుండును గశ్యపుండు సహాయులుగాఁ, గామధేనువు హవిస్సును గల్పవృక్షంబులు సమిత్కుశంబులును విశ్వకర్మ దారుపాత్రశకటమంటపాలంకారంబులును గల్పించువారుగా, ధర్మపత్ని యగు శతరూపాదేవితోఁ గూటి మహాధ్వరంబు సేయం దొడంగె నంత. ॥54॥

తే. అరణిసంగ్రహ మొనరించి యజునిపట్టి
పెద్దకొలు వుండె ముత్యాలగద్దె యెక్కి
చుట్టు బలిసి కూర్చుండిరి సురలు మునులు
వింజ మాఁ కిడిన ట్లుండె విశ్వసభయు. ॥55॥

వ. అప్పుడు పరమమాహేశ్వరుం డగు దధీచి యనుబ్రహ్మర్షి సభామధ్యంబున నిలిచి యెల్లవారును విన ని ట్లనియె. ॥56॥

సీ. భారతీదేవి [8]కైవారకావ్యంబులు
పఠియించుచున్నది ప్రస్ఫుటముగ
నాచార్యపదవికి నర్థిమై నాయితం
బైయున్నవాఁ డుచధ్యానునుజుండు
కర్మకాండవిదుండు గాచియున్నాఁడు బ్ర
హ్మాత్వమునకు క్షణం బంది భృగుఁడు
గట్టువా లై లక్ష్మి కై సేయుచున్నది
చేరి యంతఃపురస్త్రీజనముల
తే. దేవి శతరూప జాలియఁ దీర్చె మౌళి
నీవు దీక్షిష్యమాణుండ విద్ధమహిమ
నధ్వరారంభ మిం తొప్పు నయ్య! దక్ష!
శివునిఁ దోడ్తేనియొక్కయొచ్చెంబు తక్క. ||57||

క. అపరాధ మింక నెట్టిది?
చెపుడా! మఖమునకుఁ దన్నుఁ జీరినమాత్రన్
ద్రిపురాంతకుఁ రప్పింపక
యుపదర్శన మాచరింప నుచితమె హరికిన్. ||58||

క. వామాంగము వైకుంఠుఁ డ
వామాంగము వేధ మదనవైరికి నని యో
సోమష! యెఱుఁగుదొ? యెఱుఁగవొ?
యామృడు రప్పింపవలదె యధ్వరమునకున్? ||59||

సీ. శితికంధరునకు నెచ్చెలికాఁడు గాఁ డొకో
యటమటీఁ డైనయీయక్షభర్త?
యహికంకణునకు మూఁడవకన్ను గాఁ డొకో
పాల్మాలినట్టి యీపావకుండు?
పురవైరి కవతంసపుష్పంబు గాఁ డొకో
నిర్భాగ్యుఁ డైనయీనీరజారి?
గంగాధరునకు లెంకలలెంక గాఁ డొకో
పెనుగూళ యైనయీయనిమిషేంద్రుఁ?
తే. డేమి గుడువంగ వచ్చినా రిండ్ల విడిచి
హనుని వెలివెట్టినట్టి యీయాగమునకుఁ?
బంచవదనునికను జేవుఱించె నేని
తత్క్షణంబున తమయాండ్రతాళ్లు దెగవె? ||60||

తే. ఏల వచ్చినవాఁడు బాలేందుమౌళి
నిరహితం బైనయీయాగవిధికి జముఁడు?
మఱచెనే శూలి డాకాలిమడమతాకు
దీర్ఘనిర్ఘాతసంపాతనిర్ఘృణంబు. ||61||

క. వినరే! ‘శ్వేతాశ్వతరో
పనిషత్తు హరుండు భోక్త భర్గుఁడు భోగ్యం
బనిలాశిధరుఁడు ప్రేరిత’
యని చెప్పెనొ లేదొ యది ప్రయత్నముతోడన్? ||62||

వ. వియదాదిపరమాణ్వంతం బైనచరాచరాత్మకజగత్ప్రపంచంబునకు సృష్టిస్థితిలయకారణం బైనశంభుండు నీకు మాననీయుండు గా కుండుట యెట్టు? విచారించి చెప్పుము. ॥63॥

తే. బ్రాహ్మణుఁడ నాశ్రితుఁడ నీకుఁ బరమహితుఁడ
దక్ష! యొకమాట వినవయ్య తగవు గల్గి
క్రతుఫలాధీశు భువరక్షాధురీణు
భోగికంకణు రప్పింపు యాగమునకు. ॥64॥

వ. అర్థహీనం బైనవాక్యంబును, గర్మహీనం బైనశరీరంబును, బతిహీనం బైననారీరత్నంబును, గంగాహీనం బైనదేశంబును, బుత్రహీనం బైనదాంపత్యంబును, దానహీనం బైనవైభవంబును, మంత్రిహీనం బైనరాజ్యంబును, శ్రుతిహీనం బైనయాకారంబును, యోషాహీనం బైనసౌఖ్యంబును, దర్భహీనం బైనసంధ్యాదికృత్యంబును, జలహీనం బైనపైతృకంబును, హవిర్హీనం బైనహోమంబును, శివహీనం బైనక్రియాకలాపంబులు నిరర్థకంబులు. ॥65॥

తే. అనినఁ గోపించి దక్షుఁ డీయవనిసురుని
వెడలఁ ద్రోయుఁడు ప్రాగ్వంశవేశ్మ మనినఁ
దనకుఁ దాన దధీచి యాస్థాన మెల్లఁ
దల్లడిల్లంగ వెడలె నుద్దామభంగి. ॥66॥

వ. అతనితోడ దుర్వాసుండు, నుదంకుండు, నుపమన్యుండును, రుచికుండును, గాలవుండును, మాండవ్యుండును, వామదేవుండును, నుద్దాలకుండును వెడలిరి. అంతకమున్న మీఁ దెఱింగి బ్రహ్మ సత్యలోకంబునకుం జనియె. మఖంబు ప్రారంభింపబడియె. తద్వృత్తాంతం బంతయు నారదువలన విని సతీదేవి మహేశ్వరానుమతి వడసి దివ్యరథారూఢయై తండ్రికి బుద్ధి చెప్పుతలంపునఁ గైలాసంబున నుండి యేతెంచి. ॥67॥

తే. యజ్ఞదివాటంబు సొత్తెంచి యఖిలజనని
యర్థిఁ గూర్చుండె రత్నసింహాసనమున
భక్తితో దేవసభయును బ్రహ్మసభయు
నంజలులు ఫాలభాగంబునందుఁ గూర్చ. ॥68॥

వ. అప్పుడు దక్షప్రజాపతి కోపించి వచ్చి కూఁతుచిత్తం బెఱింగి యి ట్లనియె. ॥69॥

సీ. హరుఁ డమంగళవేషుఁ డౌనొకాఁడో చెప్పు
మెఱుఁగ కిచ్చితిమి నిన్నేమి చెప్ప?
నిటు చూడు [9]మిందఱు నిం తొప్పి యున్నవా
రఖిలభూషణభూషితాంగు లగుచుఁ
దనరూపునకుఁ దోడు దలము దప్పినగర్వ
మరకంటఁ జూడఁ డే నరిగినపుడు
నాపెండ్లికొడుకులం దేపాటివాఁడు తా?
నేల రప్పింతు నే నిట్టివాని?
తే. నీవు వచ్చితి మే లయ్యె నింతెచాలు
నతఁడు రాకున్నఁ గొదువలే దంశమైనఁ

దాను బిక్షాకపాలంబు దాల్చి వచ్చి
బండు సేయుటకంటె రాకుండు టొప్పు. ||70||

వ. అనిన విని సతీదేవి తండ్రి కి ట్లనియె. ||71||

శా. ఆహా! లెస్స! వివేకమే! పురహరుం డాసించియున్వాఁడె నీ
స్వాహాకారము? శంభుఁ బాసి యిట నీసత్రంబునం దేను మృ
ష్టాహారంబు భుజింపవచ్చితినె మోహాంధుండ వై యీశ్వర
ద్రోహం బేటికిఁ జేసెదంచు హితబుద్ధుల్ చెప్పఁగా వచ్చితిన్. ||72||

తే. శివుఁడు దాత భోక్త శ్రీమహాదేవుండు
సర్వమును హరుండు శాశ్వతుండు
శంభు వేఱు నేసి సాగింపు వచ్చునే
క్రియలు? వెట్టి బేల వయితి? చెపుమ. ||73||

దండకము. మఱి యతఁడు, సదానిధిధ్యాసితవ్యుండు మంతవ్యుఁ డాతండు శ్రోతవ్యుఁ డాతండు ద్రష్టవ్యుఁ డాతండు జన్మస్థితిధ్వంసనముల్ తిరోభావమోక్షంబులున్ గృత్యముల్గాఁగ నాతండు లోకంబులం బట్టి పాలార్చు రుద్రుండు విశ్వాధికుం డంచు నామ్నాయసంఘాత మామ్రేడనప్రక్రియం దోరమై యాతనిం జెప్పు సత్యంబు నిత్యంబు శుద్ధంబు బుదం బనంతంబు శాంతంబు కూటస్థ మాత్మప్రతిష్ఠం బఖండంబు దత్తద్వితీయం బచింత్యైక మానంద మాద్యం బవేద్యంబు దిగ్దేశకాలవ్యవచ్ఛేదనీయంబు బ్రహ్మంబు దత్తత్వమున్ వేదవేదాంతవిద్యామహావాక్యమీమాంసహంసు ల్విచారింతు రధ్యాత్మయోగంబునన్ షణ్ణవత్యంగులీమానయుగ్దేహమధ్యాంతరాళానలావాస కోణత్రయీగేహరోహత్ప్రభాకీలికాస్యూతనిర్భిన్నషట్పుష్కరీగర్భ నిష్కంభనిష్కంపనీవారశూకోపమాధామధామచ్ఛటాకోటిశంపాలతా లంఘిత ద్వాదశారేందునిష్యంచమానామృతాపారధారాప్లవాస్పందితానందులై యోగిబృందారకుల్ లీలతో లోనఁ గం డ్రాతనిన్ నిక్కమై యాతఁ డొక్కండు భూతాత్మ భూతంబునం దుండి నానాత్వముం బొందిన ట్లుండు నట్లీఘటాంతస్స్థితంబై ఘటాకాశమయ్యున్ పటాంతస్స్థితంబై పటాకాశ మయ్యెన్ నిజం బొక్కయాకాశ మాకాశముల్ పెక్కులైనట్టిచందంబులన్ భ్రాంతిదోఁచుం గదా! త్రిపురమథను ఫాలనేత్రుం ద్రిలోకీగృహస్థుం ద్రయీమౌళిమాణిక్యఖండంబు బ్రహ్మాండకుక్షింభరున్ శంభుఁ గుంభీనసగ్రామణీకంఠహారున్ గటీభారశాటీభవత్సింధురక్రవ్యభుక్కృత్తి మృత్యుంజయుం గూఢపాత్కుండలుం బాండురాంగుం గురంగాంకఖండావతంసుం గిరీశున్ లలాటేక్షణావిర్భవద్భీషణోర్చుభధ్వాలమాలాసమాలీఢపుండ్రేక్షుకోదండునిన్ భూర్భువస్స్వర్జగద్దాహలీలాకనద్దోహలవ్యాళహాలాహలగ్రాసకల్మాషకంఠోపకంఠున్ సమద్బ్రహ్మవైకుంఠముఖ్యామరవ్రాతకోటీరకోటీమణిశ్రేణిశోణప్రభాజాల బాలాతపస్మేరపాదారవిందున్ భజింపందగున్ సత్క్రియారంభకాలంబునన్, జనక! కనకశైలకోదండుఁ డల్పుండుగాఁ జూచితే! తండ్రి! కల్పాంతసంధ్యామహాతాండవాడంబరారంభసంరంభసంక్షోభితాశేష లోకప్రపంచుండు వంచింప నర్హుండొకో? యయ్య! త్రయ్యంత విద్యావధూరత్నసీమంతసిందూరపాంసుచ్ఛటాపాటల శ్రీపదాంభోజయుగ్మం డియన్మాత్రుఁడే! తాత! దైతేయ లీలావతీగండపాలీపరిన్యస్తకస్తూరికాపత్రవల్లీ మతల్లీ కళాద్రోహిబాహాగళస్తంభువై నీ కవష్టంభసంరంభ మేలయ్య యీలాగునన్! మధుమథన! మహాప్రబుద్ధుండ వీ విట్టిదుశ్చేష్టితం బెట్లు వీక్షింపుచున్వాఁడ? నబ్జాప్త!

నీయల్లు వెల్వండ నీబండ దుర్గోష్ఠితోఁ గూడియున్నాఁడ వింకొక్కమాటైన నేమోమునం జూచె దీశానుపాదాబ్జముల్? వహ్ని ! యీకూడు దీఁ పయ్యనే నీకు నిర్భాగ్య? ఏణాంక! యంతఃకళంకంబుఁ దెల్లంబు గావించి తిన్నాళ్లకున్ లెస్స గా కేమి? పౌలస్త్య! నిన్నుం గనుంగొన్న సిగ్గయ్యెడున్? శక్ర! నీ మొక్కలంబు ల్వినంబడ్డవే కావె? వాచస్పతీ! నీచరిత్రంబు (చిత్రంబు) నీచంబు చాలున్ వృథాలాపముల్ (సేయ నీయున్నవా రింద ఱున్నారు) చూడంగ నేఁ డెల్లి యెల్లుండి యీలోన నేపాకముం బొంద నున్నారొ! యేదుర్గతిం జెందనున్నారొ? యేయాపదం దూలనున్నారొ? యేపంచలం దూలనున్నారొ? యామీఁద దైవం బెఱుకం డెఱ్గఁడున్. ॥74॥

వ. అని పలికి భవాని కన్ను మొగిచి(న.) ॥75॥

సీ. పాదపద్మములందుఁ బ్రభవించునప్పుడు
ప్రత్యగ్రయావకద్రవము చెలువు
కటిమండలంబుపైఁ గనుపట్టునప్పుడు
కనకకాంచీదామకంబు డాలు
వలుఁదచన్నులమీఁద మొలతెంచునప్పుడు
కాశ్మీరజాంగరాగంబు పొలుపు
సీమంతపదమునఁ జిగురొత్తునప్పుడు
రమణీయసిందూరరజము సొబగు
తే. ప్రోదిసేయుచు భగ్గున భుజగహారు
రాణివాసంబు దివ్యవిగ్రహమునందు
రవులుకొని మండె నాస్థానరంగభూమి
నధికరోషోత్థితంబు యోగానలంబు. ॥76॥

సీ. ఆక్రోశ మొనరించె నాహారవంబుతో
బంధువర్గము శోకపరవశమున
మొగములు తెల్లనై మునులు దేవతలును,
భీతిల్లి చేతులు పిసికికొనిరి
చ్యుతవికంకతతరుస్రుక్స్రువప్రకరమై
విభ్రాంతిఁ బొందె ఋత్విగ్గణంబు
[10]ప్రజ్వలింపఁగ నాఱుభంగి యేమియు లేక
యుడివోయి చల్లనై యుండె వహ్ని
తే. పుట్టె నుత్పాతములు పెక్కు భువిని దివిని
విడిచిపోయిరి యొకపాటి విబుధమునులు
యజ్ఞవాటంబునందుఁ గామారిదేవి
యోగవహ్నికి దేహ మాహుతి యొనర్ప. ॥77॥

తే. భామతోఁ గూడి వచ్చినపారిషదులు
వేగమున నేగి సతిసుద్ది విన్నవింప
భవుఁడు కోపించి భ్రూకుటిభయదఫాల
భాగుఁ డౌనప్పు డొకమహాప్రభ జనించె. ॥78॥

వ. ఆప్రభామండలంబునడుమ నొక్క దివ్యపురుషుం డావిర్భవించి యమ్మహాదేవునకు నమస్కరించి. ॥79॥

సీ. వదనంబు దెఱచి మ్రింగుదునో బ్రహ్మాండంబు
పలుమోద కుండంగఁ బాండురాంగ?
పిండిపిచంబుగా బ్ధిధివీధరంబు ల
డంతునో కాలదండమున నభవ?
దందశూకాధీశుతలలు దండసిలంగఁ
దాటింతునో కాలధర మహేశ?
వ్రచ్చివైతునొ కేలి వాలారునఖముల
నఖిలదిక్కులు శశాంకార్ధమకుట?
తే. యేమి సేయుదు? నానతి యిమ్ము నాకు
ననుచుఁ గ్రమ్మఱ మ్రొక్కి బో హప్పళించెఁ
దన్మహాధ్వనిఁ గలఁగి యుత్కటము లగుచు
జడధు లేడును గలుషింప శంభుసుతుఁడు. ||80||

వ. అనిన రుద్రుం డతని రౌద్రోద్రేకంబునకు వీరరసరేఖాముద్రకుం బ్రమోదం బంది భద్ర! నీకు వీరభద్రనామం బిచ్చితి; నాయధిక్షేపంబున దక్షయజ్ఞంబు సంక్షయంబు నొందింపుము; ప్రమథాక్షౌహిణీబలంబు నీకు సహాయం బయ్యెడు నని యానతిచ్చిన మహాప్రసాదంబని విరూపాక్షుం బ్రదక్షిణంబు వచ్చి దక్షిణాభిముఖుండై ధాటీసంరంభంబున నరిగెనప్పుడు. ||81||

క. సంగడిఁ బిఱుంద ముందట
నింగియు నేలయును నిండె నిష్ఠురభంగిం
బుంగవకేతను సుభటుల
భంగురవీరప్రతాపభయదస్ఫురణన్. ||82||

క. కొండలు మహీరుహంబులు
గండోపలములు ధరించి కహకహ నగుచున్
మెండుకొని యజ్ఞవాటిక
[11]కొండొరు గడవంగ బారి రుద్భటభంగిన్. ||83||

వ. అందుఁ గొందఱు యూపస్తంభంబు లుద్ఘాటించిరి. కొందఱు కుండంబులను బూడిచిరి. కొందఱు మంటపంబులు పడఁద్రోచిరి. కొందఱు వేదికలు క్రొచ్చిరి. కొందఱు హవిస్సులు భక్షించిరి. కొంద ఱన్నంబు లారగించిరి. కొందఱు పాయసంబులు మెసఁగిరి. కొందఱు పిండివంటకంబులు మ్రింగిరి. కొందఱు ఘృతదధిక్షీరక్షౌద్రపుండ్రేక్షుఫలాదు లాస్వాదించిరి. కొందఱు యజ్ఞపాత్రంబులు పగులమొత్తిరి. కొందఱు స్రుక్స్రువంబులు విఱిచిరి. కొందఱు శకటంబులు విటతాటనంబులు సేసిరి. కొందఱు చషాలంబులు చెవులం దగిలించుకొనిరి. ఇవ్విధంబున నిర్మర్యాదంబై నిరవగ్రహంబై పారిషదుల యాగ్రహంబులు చెల్లుచుండం గోపాటోపసమున్నిద్రుండై. ||84||

సీ. తనమీఁద వైవంగ దంభోళి యెత్తిన
జెలఁగి సంస్తంభించె జిష్ణుభుజము
కైటభారాతి చక్రము ప్రయోగించిన
వెసఁ జక్కిలముఁ బోలె విఱిచి బొక్కెఁ
బటుచపేటంబునఁ బండ్లు డుల్లఁగ మొత్తి
పూషార్కువదనంబు బోసిపుచ్చెఁ
జప్పముత్తెములు రాల్చినభంగి నలవోక

భగునిగ్రు ద్రదరంగ బలిమిఁ దన్నె
తే. నర్ధచంద్రబాణంబున యజ్ఞమృగము
శిరముఁ దెగనేసి కట్టె నంబరముమీఁద
ధాతపతిముక్కు సోఁణంబు దాఁకఁ గోసెఁ
బ్రకటవిస్ఫూర్తి శ్రీవీరభద్రమూర్తి. ॥85॥

తే. ద్రోహు లగు వేలుపులలోన దొరలి యున్న
పదియునొక్కండ్రురుద్రులఁ బాఱ విడిచె
గాసి చేయక కాకోలకంఠుపట్టి
తండ్రిపేరివా రగుట చిత్తమునఁ దలఁచి. ॥86॥

వ. అంతట. ॥87॥

క. సిగ్గు చెడి భీతిఁ బాఱిరి
బగ్గనఁ బోఁధించి వీరభద్రునిధాటిన్
నుగ్గు లయి యవురుసవు రయి
గగ్గులకాండ్రై వికావిక లయి యమర్త్యుల్. ॥88॥

తే. దక్షునల్లుండ్ర మెడల సూత్రములఁ గట్టి
యూపములు సూత్రములతోడ సుద్ది చేసి
దామెనలు గూర్చి నడిపించెఁ దరతరంబ
వీరభద్రుండు పశువుల వెల్చునట్లు. ॥89॥

మ. పనిలే దేటికి బాధ పెట్ట నను? నబ్రహ్మణ్య మైతో? మొఱో
యని యుచ్చైర్ధ్వనిఁ గూఁతవెట్ట ముఖశాలాంతంబునన్ గ్రాద్ధదే
వునిఁ గట్టించెను వీరభద్రుడు భటవ్యూహంబుచే నాగ్రహం
బున ధూమోర్ణపయోధరద్వితయమున ముద్దాడు హస్తాబ్జముల్. ॥90॥

క. [12]రాసించె భృగుని పండ్లను
గూపెట్టఁగఁ గాలకంఠుకొడు కుత్తరవే
దీపాషాణాంచలమునఁ
బాపపుయాగమునఁ దొట్రుపడి రంత మునుల్. ॥91॥

చ. మతకరిపాకశాసనుఁడు మత్తాశిఖావళశాబకంబునా
కృతి ధరియించి ప్రాంతమునఁ గేలిమహీధరశృంగ మెక్కి ని
ర్వృతమతి నుండె వేలుపులు వేదనఁ బెట్టెడువీరభద్రు ను
ద్ధతి పరికించుచున్ [13]నయపథంబు బృహస్పతి చే టెఱుంగఁడే! ॥92॥

తే. తఱిగె నర్యము దీర్ఘదోర్దండయుగము
క్రకచమున వీరభద్రుఁడు కరుణ దొఱఁగి
త్ర్యంబకునిపట్టి పవను వధ్యంబు సేసె
వానియంతఃపురస్త్రీలు వసటఁ బొంద. ॥93॥

చ. వలపలికాల ముక్కునను వాత సుధారస ముప్పతిల్లఁ గా
వెలికిల వైచి మట్టె రణవీరశిఖామణి వీరభద్రుఁ డ
చ్చలమున రోహిశీరమణుచారుశనముఁ దత్పదాహతిం

గలిగిన కుందుగాదె పొడగానఁగ నయ్యెడు నేఁడు చిహ్నమై? ॥94॥

తే. ఈశ్వరద్రోహి! గర్వాంధ! ఋషిసురేంద్ర
బంధునాశైకకారణ! పాపకర్మ!
చావు మని యొక్కపెట్టునఁ జక్రధార
దక్షుతలం ద్రెవ్వఁగొట్టె ఫాలాక్షసుతుఁడు. ॥95॥

వ. ఇవ్విధంబున మధుమథనుచక్రాయుధంబు విఱిచి, జంభాంతకు భుజాస్తంభంబు సంస్తంభించి, భృగునికన్నులు కెలికి, పూషుపండ్లు పెఱికి, మఖమృగంబుశిరంబు ఖండించి, దక్షుతల ద్రెవ్వవ్రేసి, దాక్షాయణిసుతుఁ బొట్టగు జ్జుఱుక ద్రొక్కి, భారతీదేవిముక్కు చిదిమి, గాలివధ్యంబు చేసి, జమునిమెడ దండె పగిల్చి, యదితియధరపల్లవంబు చక్కడచి, యగ్ని నాలుకలు గోసి, నిరృతి దలపట్టి వంచి, కింపురుషపతి మొగంబు పాషాణపట్టంబున బిట్టు రాచి, యనంతరంబ గరుడులంద్రోచి, ఖచరులఁ బొరకొట్టి, యచ్చరల సిగ్గువుచ్చి, కిన్నరులఁ దునిమి, గుహ్యకుల గోడుకుడిపి, సాధ్యులం జెఱిచి, రుద్రులం బఱపి, మరుత్తులఁ ద్రోపించి, విశ్వుల వేఁచి, విద్యాధరుల వెలిచి, గంధర్వుల గారించి, యక్షుల నధిక్షేపించి, చక్షుశ్శ్రవుల శిక్షించి, చారణుల జంకించి, కింపురుషులఁ బరిభవించి, వీరభద్రుండు మాఱులేక మలయుచుండె. నివ్విధంబున. ॥96॥

ఉ. తామరసాసనుం డగు పితామహు కూరిమిపట్టి యైనమా
తామహు యాగతంత్రమునఁ దంత్రము చేసి శివాజ్ఞ విక్రమో
ద్దాముఁడు వీరభద్రుఁడు పదంపడి యందఱఁ గాచె దేవతా
గ్రామణులందను వ్రణవికారములన్నియు మానునట్లుగన్. ॥97॥

తే. రణములో నైనతనువికారంబు లెల్ల
దేవతలకు శమించె నద్దేవుకరుణ
దాల్చె దక్షుఁడు వీతవ్యథాబలమునఁ
గంతనాళాగ్రముననుండ మేండశిరము. ॥98॥

తే. శంకరద్రోహపాపప్రశాంతిఁ గోరి
దక్షుఁ డెంతయుఁ గాలంబు తపము సేసె
బహుళకైవల్యసామ్రాజ్యపట్టభద్ర
సింహపీఠికఁ గాశికాక్షేత్రసీమ. ॥99॥

వ. దక్షుండును దనపేర దక్షేశ్వరలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించె. ॥100॥

తే. అంబికకుఁ బుట్టినిల్లు నీహారశిఖరి
యత్తవారిల్లు కాశీమహాపురంబు
హిమకరోత్తంసునకుఁ బుట్టినిల్లు కాశి
యత్తవారిగృహంబు నీహారశిఖరి. ॥101॥

వ. నర్మదేశ్వరుండు సరస్వతీశ్వరుండు రత్నేశ్వరు పురోభాగంబున నధివసింతు రింక వ్యాసేశ్వరుమాహాత్మ్యం బభివర్ణించెద. ॥102॥

వ్యాసేశ్వరుమాహాత్మ్యము

తే. బాదరాయణుఁ డఖిలభూపరిధియందు
సకలతీర్థంబులను నాడి శాంతబుద్ధి
నైమిశం బనుపుణ్యకాంతారమునకు
నరుగుదెంచెను శిష్యసంహతియుఁ దాను. ||103||

క. ఆతతమతి నతఁ డష్టా
శీతిసహస్రములు మునులు శివుఁ గొలువంగా
నేతెంచి శిష్యులును దాఁ
బ్రాతఃకాలమున కాలమునఁ బొగడఁ బద్మేక్షణునిన్. ||104||

వ. లక్ష్మీశ్వరుండె దైవంబు, జనార్దనుండె భుక్తిముక్తిప్రదుండు, విష్ణుధర్మంబె ధర్మంబు. ||105||

సీ. సత్యంబు భుజగేంద్రశయనుండె దైవంబు
సత్యంబు దైవంబు చక్రధరుఁడు
సత్యంబు వైకుంఠసదనుండె దైవంబు
సత్యంబు దైవంబు శాశ్వతుండు
సత్యంబు కైటభశత్రుండె దైవంబు
సత్యంబు దైవంబు శార్ఙ్గధరుఁడు
సత్యంబు వార్ధిజాసహితుండె దైవంబు
సత్యంబు దైవంబు శ్యామతనుఁడు
తే. మఱియు సత్యంబు దైవంబు మాధవుండు
మఱియు సత్యంబు దైవంబు మదనగురుఁడు
మాట లేటికి? దైవంబు మఱియుఁ గలఁడె
పుండరీకదళాయతాక్షుండు దక్క. ||106||

వ. అని యాప్రకారంబు వారణాశియందుఁ బంచనదంబునం బావనోదకంబులం దీర్థం బాడి యాదికేశవదేవుం బాంచరాత్రదివ్యాగమమార్గంబున నర్చించి విశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవుభవనద్వారంబున నిల్చి దక్షిణభుజం బెత్తి సకలవేదపురాణేతిహాససిద్ధాంతనిశ్చితార్థంబు, సత్యంబు, పునస్సత్యంబు, వేదశాస్త్రంబులకంటెఁ బరం బైనజ్ఞానంబును, గేశవులకంటె బరం బైనదైవంబు లే దని పలికిన విని. ||107||

శా. 'ఎట్టెట్టూ! వినమైతి మింక నొకమా టేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా
భట్టారా!' యని నందికేశ్వరుడు విస్పష్టంబుగాఁ బల్కిన
న్బట్టెన్ గంఠబిలంబు చెయ్యి దివియ న్రాదయ్యె వారాణసీ
హట్టప్రాంగణమందు వ్యాసునకు శిష్యశ్రేణి భీతిల్లఁగన్. ||108||

క. భుజవాక్సంస్తంభంబునఁ
బ్రజనితభయుఁ డగుచు ముట్టఁబడి మదిఁ దలఁచెన్
గజరాజవరదు గరుడ
ధ్వజుఁ డప్పుడ యరుగుదెంచె వ్యాసునికడకున్. ||109||

వ. వచ్చి 'యో బాదరాయణుండ! బుద్ధిమంతుండ విట్టియపరాధం బెట్టు సేసి?' తని కినిసి, 'నందికేశ్వర! నాకుం బ్రియంబుగా నీతని(యపరాధంబు క్షమించి)

కరుణార్ద్రదృష్టిం జూడు'మని వేడుకొనియె. అప్పుడు సత్యవతీవందనునకు వాగ్భుజాస్తంభనంబులు నివర్తిల్లె. కృష్ణద్వైపాయనుండును బహుప్రకారంబులం బరమేశ్వరుం బ్రస్తుతించి తనపేర వ్యాసేశ్వరలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించె. ఆలింగంబును దన్ను భజించువారలకు భోగమోక్షప్రదాయకుండై యుండు. అనిన విని కుంభసంభవుండు శంభునందనున కభివాదనంబు సేసి సవినయంబుగా నిట్లనియె. ||110||

సీ. శైలారి వాగ్భుజాస్తంభం బొనర్చుట
నజ్ఞానవిరహితుం డయ్యె నేని
భాగీరథీతటోపాంతస్థలంబున
లింగప్రతిష్ఠఁ గల్పించె నేని
పుణ్యపంచక్రోశభూతీర్థమహిమంబు
నెరవుగా సర్వంబు నెఱిఁగె నేని
ముక్తిమంటపమధ్యమునఁ బురాణంబులు
శైవంబు లేప్రొద్దుఁ జదివె నేని
తే. తపమునకు బాధకములు క్రోధంబు లగుటఁ
దెలిసి యొక్కింత యేని తితిక్ష లేక
యేల శపియించెఁ గాశిఁ బుణ్యైకరాశి
గంధవతిపట్టి? యానతీ కార్తికేయ! ||111||

వ. అనిన గాంగేయుం డౌర్వశేయా? యడుగవలసినయర్థంబ యడిగితి. సాత్యవంతేయుండు వాగ్భుజాస్తంభంబునాఁటంగోలె బుద్ధిమంతుండై యుండె. కాశికానగరంబుమీఁదం గోపించి బాదరాయణుండు శపించుటకు గారణంబు మీఁద వివరించెద. కాశికామాహాత్మ్యవర్ణనావిశేషావశేషంబు వినుము. ||112||

కాశీతీర్థమహిమావర్ణనము

తే. కలుగనీ! కాశి శంభులింగములు కోట్లు
విశ్వనాథుండు లింగంబు శాశ్వతుండు
కలుగనీ! తీర్థములు కోట్లు కాశియందు
ననఘ! మణికర్ణికయ తీర్థమని యెఱుంగు. ||113||

క. సేవ్యుఁడు విశ్వేశుఁడు స్నా
తవ్యము మణికర్ణికాహ్రదజలౌఘము శ్రో
తవ్యంబులు శంభుకథా
దివ్యపురాణములు కాశి తీర్థమునందున్! ||114||

సీ. వసియింపవలయు యావజ్జీవ మనురక్తి
పరత వారాణశీపట్టణమున
జక్రపుష్కరిణి నిచ్చలుఁ దీర్థమాడంగ
వలయు సంకల్పపూర్వకము గాఁగ
నర్చింపవలయు గంధాక్షతంబులఁ బుష్ప
ఫలపత్రముల విశ్వపతి మహేశు
నిలుపంగ వలయును నెఱసు వాటిలకుండ
నాత్మధర్మస్వవర్ణాశ్రమముల

తే. స్నానమహిమంబు భక్తితాత్పర్యగరిమ
వినఁగవలయుఁ బురాణార్థవిదులవలనఁ
దనయథాశక్తి వలయును దానమిడఁగఁ
గాశిఁ గైవల్య మిన్నింటఁ గాని లేదు. ||115||

తే. యాత్ర విధ్యుక్తసరణిఁ జేయంగవలయు
వలయుఁ బరివారక్షేత్రదేవతలఁ గొలువ
వలదు బొంకంగ వలదు జీవముల కలుగ
వలదు నగి యైనఁ బరమర్మములు వచింప. ||116||

తే. ప్రాణసందేహమైనట్టి పట్టునందు
నన్నృతములు వల్కియైనను నౌర్వశేయ!
యన్యు రక్షింప వలఁచు టత్యంతమైన
పరమధర్మంబు కాశికాపట్టణమున! ||117||

క. కాలాంతకుకటకమున బి
పీలికఁ గాచుట మహర్షిబృందారక! యీ
త్రైలోక్యంబును గాచుట
పోలఁగ శివధర్మసూక్ష్మములు దెలియు మదిన్. ||118||

తే. తీర్థసంవాసకారులై ధీరబుద్ధిఁ
గాశి వసియించుపెద్దల గారవించు
టధికధర్మంబు దాన నాహ్లాద మొందు
వివిధకైవల్యసంధాయి విశ్వభర్త! ||119||

సీ. కుదియించునది నెట్టుకొని యింద్రియవ్యాప్తి
మనసుచాంచల్యంబు మానుచునది
మదిలోన మోక్షకామనము వీడ్కొనునది
పాయంగ నిడునది ప్రాణభయము
వ్రతదానధర్మసంరక్షణార్థంబుగా
గావించునది యాత్మకాయరక్ష
తత్కాలదేహయాత్రామాత్రమునఁ గాక
సమకూర్చునది ధాన్యసంగ్రహంబు
గీ. నణఁచునది దంభ ముజ్జగించునది యీర్ష్య
యుడుగునది రాగలోభగర్వోదయములు
శాంతిదాంతితితిక్షానృశంస్యసత్య
నిరతుఁ డగునది కాశిలో నిలుచు నరుఁడు. ||120||

క. ఒకవర్షశతంబున నొం
డొకతీర్థమునందుఁ గల ప్రయోజనలాభం
బొకదివసంబున నానం
దకాననమునందు సర్వదా సిద్ధించున్! ||121||

క. నేమంబున నొక ప్రాణా
యామంబున నరుఁడు పడయునట్టిఫలశ్రీ

సామాగ్రి యొండెడ ముని
గ్రామణి! సాష్టాంగయోగగతిఁ గనరు నరుల్! ||122||

సీ. [14]చక్రవాళపరీతసర్వసర్వంసహా
పరమతీర్థములలో గరిమ కాశి
కాశికాపట్టణక్రోశపంచకతీర్థ
సమితిలో సారంబు జహ్నుకన్య
జహ్నుకన్యాతీర్థసముదాయకమునందు
గడుఁ బెద్ద మణికర్ణికాహ్రదంబు
మణికర్ణికాతీర్థమజ్జనప్రతతికం
టెను విశ్వనాథు దర్శన మధికము
గీ. విశ్వపతికంటెఁ గైవల్యవిభునికంటెఁ
గాలకంఠునికంటె ముక్కంటికంటె
దీర్థములు దైవములు లేవు త్రిభువనముల
సత్యమింకను సత్యంబు సంయమీంద్ర! ||123||

సీ. అఖిలకాలము శంభు నర్చించినఫలంబు
సకృదీక్షణంబున సంభవించు
భవసహస్రముల సంపాదితం బగుపుణ్యా
మొకప్రదక్షిణమున కుపమ గాదు
పుష్పప్రదానంబుఁ బోలంగ లేవు షో
డశమహాదానకాండములు గూడి
తలకూడు నశ్వమేధఫలంబు పంచామృ
తాభిషేకవిధాన మాచరింప
గీ. వాజపేయసహస్రప్రవర్తనమున
గలఫలం బబ్బు నైవేద్యకల్పనమున
నిన్నియును జిత్తగించి విశ్వేశు నభవుఁ
గాశికాధీశు భజియింపు కలశజన్మ! ||124||

క. గొడుగులు వింజామరములుఁ
బడగలునుం దాలవృంతపటవాసకముల్
మృడుని కొసంగినధన్యుఁడు
పుడమిని జితైకాతపత్రముగఁ బాలించున్. ||125||

వ. మఱి యాస్తిక్యబుద్ధి, వినయంబు, మానావమానంబుల వికృతిలేమి, యకామిత్వం, బనౌద్ధత్యం, బహిపరత్వం, బప్రతిగ్రహవృత్తి, యదాంభికత్వం, బలుబ్ధత, యనాలస్యం, బపారుష్యం, బదీనత, యాదిగాఁ గలగణంబులు కాశీతీర్థవాసి కవశ్యంబును సంభావనీయంబులు. ||126||

తే. కలశసంభవ! 'వ్యాసుండు కాశిమీఁద
నేల గోపించెఁ జెప్పు'మం చీ వడిగితి
బాదరాయణకోపప్రపంచమునకుఁ
గారణము చెప్పెదను విను గౌరవమున. ||127||

వ్యాసుండు కాశిమీఁదఁ గోపించుట

సీ. త్రిషవణస్నానంబు దీర్చు భాగీరథి
శివధర్మములు చెప్పు శిష్యతతికి
నుదరపోషణము సేయును మాధుకరవృత్తి
లింగార్చనంబుఁ గల్పించు నియతి
ముక్తిమంటపమధ్యమునఁ బురాణము చెప్పుఁ
బంచాక్షరంబు జపంబు సేయు
భూతి సర్వాంగకంబుల సముద్ధూళించు
ధరియించు రుద్రాక్షదామకములు
తే. శ్రుతులు నా ల్గేర్పఱచినట్టి సూక్ష్మబుద్ధి
బ్రహ్మసంవేది యాదిపురాణకర్త
భారతాఖ్యానసంహితా ప్రథమసుకవి
గంధవతిపట్టి యానందకాననమున. ‖128‖

వ. ఇవ్విధంబునం బెద్దకాలంబు కాశీనగరంబునఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు శిష్యవర్గంబును దానును నపవర్గపదవీకల్యాణలాభార్థంబు వసియింప నమ్మునిమనస్స్థైర్యంబు పరీక్షింపం దలంచి విశ్వేశ్వర శ్రీమహాదేవుండు విశాలాక్షి కి ట్లనియె. ‖129‖

గీ. బాదరాయణచిత్త మేపాటియదియొ
యరయుదము గాని యతఁడు బిక్షాటనమున
కేగుదెంచినయప్పు డింటింట భిక్ష
కలుగకుండంగఁ జేయంగవలయు నీవు. ‖130‖

వ. అనిన నద్దేవి మహాప్రసాదం బని యఖిలభూతాంతర్యామిని గావున గాశికానగరంబున గృహిణీగృహస్థులయంతరంగంబుల నధివసించి భిక్షాప్రదానప్రతిష్టంభకారణంబై యుండె; నంత కృష్ణద్వైపాయనుండును. ‖131‖

సీ. [15]కాలోచితము లైనకరణీయములు దీర్చి
నరుణోదయము గానియటక మున్న
గంగలోఁ జక్రపుష్కరిణీహ్రదంబున
నఘమర్షణస్నాన మాచరించి
యరుణాంశుమండలం బర్ధోదయమునొందు
సమయంబు వీక్షించి సంధ్య వార్చి
నిలుచుండి జపియించి నియతితో గాయత్రి
సంఖ్య యష్టోత్తరశతము గాఁగ
తే. నగ్నికార్యముదీర్చిఁ గామారిఁ గొల్చి
ముక్తిమంటపికామధ్యమునఁ బఠించె
శివపురాణంబు మధ్యాహ్నసీమదాఁక
నపరనారాయణుఁడు బాదరాయణుండు. ‖132‖

మ. ఝటితిస్యూతపలాశపత్రపుటికాశాటీప్రసేవంబులున్
ఘటముల్ తామరపాకులున్ గుహళులున్ గండోలముల్ పూని బా
సట వేదంబుఁ బఠించుచుం గదిసి వైశంపాయనాదుల్ సము
త్కటభంగిం గొలువంగ నేగె ముని భిక్షాకృత్యయాచ్ఞార్థమై. ‖133‖

తే. నెట్టుకొని కాయు బిట్టెండఁ బట్టపగలు

తాను శిష్యులు నింటింట దప్పకుండఁ
గాశికావిప్రగృహవాటికలఁ బొనర్చె
నఖిలవిద్యాగురుండు భిక్షాటనమును. ||134||

శా. ఛాత్రుల్ పైలసుమంతజైమినులువైశంపాయనుం డాదిగాఁ
బాత్రంబుల్ ధరియించి యన్నిదెసలన్ భైక్షంబు వేడంగ న
క్షత్రాధీశ్వరమౌళిపట్టణమునం గాశిం దలంప న్మహా
చిత్రం బోగిర మబ్బదయ్యె ఋషికిం జేకూరదయ్యెం దుదిన్. ||135||

తే. తిరిగె నింటింట భిక్షాం ప్రదేహి యనుచు
బాదరాయణుఁ డీశానుపట్టణమున
నొట్టు వెట్టినయట్ల నేయుగ్మలియును
బిలిచి యొకపట్టెఁడన్నంబు వెట్టదయ్యె. ||136||

తే. వండుచున్నార మనె నొక్కవనజనేత్ర
తిరిగి రమ్మనె నొక్కతేఁదీఁగెఁబోఁడి
దేవకార్యంబు నేఁ డనెఁ దెఱవ యొర్తు
ద్వారకవాటంబు దెఱవదు వనిత యొకతె. ||137||

వ. ఇవ్విధంబున భాగ్యహీనుండు ధనంబునుం బోలె భిక్షాన్నంబు వడయనేరక మఠంబునకుం జని జఠరక్షుధావ్యథాదూయమానమానసుండై కృష్ణద్వైపాయనుండు శిష్యుల రావించి వారల కి ట్లనియె. ||138||

తే. అబ్బనే నేడు మీకు మధ్యాహ్నభిక్ష
బ్రహపురివాడఁ గాశికాపట్టణమున?
నబ్బదో నాకపోలె మహర్షులార!
వాడవాడల నీపెద్దవల్లకాట? ||139||

సీ. దుర్భిక్షదోషంబు దొరకొన్నఁ గడపని
కడపనిగృహసూతకంబునందు
నింటఁ బీనుఁగు వోయెనేనియుఁ గడపని
కడపనిమ్రుక్కడి గవిసె నేని
కువలయేశుఁడు దండుగులు గొన్నఁ గడపని
కడపనిభవనంబు గాలె నేని
పితృకార్యవిధి సమాప్తింపక గడపని
కడపనిముట్టంటు గలసె నేని
తే. వేళఁ గాకున్నఁ గడపనివేలుపులకు
మీఁదు వోకున్నఁ గడపనిమిన్న కెట్లు
గడపి రింటింట నీకాశికాపురమునఁ
బుణ్యగేహిను లిది మహాద్భుతము గాదె? ||140||

వ. పెద్దకాలమునంబట్టి మన మున్నవార, మిక్కాశీపట్టణంబున బిక్షాన్నంబు పుట్టని దినంబునుం గలదె? కుతపకాలంబునందు. ||141||

సీ. ముంగిట గోమయంబున గోముఖము దీర్చి
కడలు నాల్గుగ మ్రుగ్గుకట్లు వెట్టి

యతిథి నచ్చో నిల్పి యర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చి
పుష్పగంధంబులఁ బూజ చేసి
ప్రక్షాళితం బైనపసిఁడిచట్టువముతో
నన్నంబుమీఁద నె య్యభిఘరించి
ఫలపాయసాపూపబహుపదార్థములతో
భక్తివిశ్వాసతాత్పర్యగరిమ
తే. బెట్టుదురు మాధుకరభిక్ష భిక్షుకులకుఁ
గంకణంబులతో సూడిగములు రాయఁ
గమ్రకరముల బ్రాహ్మణాంగనలు కాశి
నన్నపూర్ణభవాని క ట్టనుఁగుఁజెలులు. ||142||

క. ఆపరమపురంధ్రులయం
దేపుణ్యాంగనయు భిక్ష యిడదయ్యెఁ గటా!
రేపాడి మేలుకొని మన
మేపాపాత్మునిముఖంబు నీక్షించితిమో? ||143||

తే. వాడఁబాఱినయవి వక్త్రవనరుహములు
భాజనంబులలోన నిప్పచ్చరంబు
మీకు భిక్షాన్నములు లేమి నాకుఁ దెలిసెఁ
జెలపంటలఁ గొయ్యలు చెప్పుఁ గాన. ||144||

వ. చతుర్విధపురుషార్థములకు నకట! పుట్టినిల్లైన యిక్కాశీనగరంబున మనకు నేడు భిక్షాన్నంబు పుట్టమికిఁ గారణం బేమియో మీర పరామర్శించి రం డనిన నట్లకాక యని గురునియోగంబున నందఱు నన్నిముఖంబుల(కుం) జని యేయవకరంబునుం బొడఁగానక క్రమ్మఱవచ్చి శిష్యులు బాదరాయణున కి ట్లనిరి. ||145||

తే. అవధరింపుము నారాయణావతార!
బాదరాయణ! కాశికాపట్టణమున
నవకరము లేదు మీయట్టియధికపుణ్యు
లుండ నివ్వీటి కెట్లు గీ డొందఁ నేర్చు? ||146||

సీ. విశ్వేశ్వరుం డెందు విచ్చేసియున్వాఁడు
కైలాసశైలశృంగంబు విడిచి
ప్రవహించు నెందేని భాగీరథీగంగ
యుపకంఠమున హారమో యనంగ
నాఁకొన్నవారికి నమృతభిక్షాన్నంబుఁ
గృప సేయు నెందేని గిరితనూజ
యుండు డుంఠివినాయకుం డెందు నొసలిపై
యువరాజపట్టంబు నవధరించి
తే. యెందు నుందురు తమయంతలేసివారు
పరమపుణ్యులు సంయమీశ్వరు లనేకు
లట్టికాశిని భిక్షాన్న మబ్బ దనుట
వినఁగఁ బొసఁగునె యిది యేమి విధమొ కాక. ||147||

సీ. జిలుఁగుసంధ్యారాగచీనాంబరము గట్టి

కుసుమగర్భపుఁ గీలుకొప్పు తనర
కస్తూరితోఁ గూర్చి గంధసార మలంది
ముత్యాలతాటంకములు ధరించి
సీమంతపథమునఁ జేర్చుక్క సవరించి
కురులపైఁ జిన్నిపూ గుస్తరించి
శ్రీపాదముల హేమనూపురంబులు దాల్చి
కటిమీఁద వజ్రాలకమరు నిల్పి
తే. యన్నపూర్ణ విశాలాక్షి యనెడు పేళ్లఁ
గాశికామధ్యశృంగాటకములయందు
విశ్వపతిదేవి మధ్యాహ్నవేళఁ బెట్టు
నమృతపాయసదివ్యాన్న మనుదినంబు. ||148||

తే. మనము మనమనపూర్వజన్మములయందుఁ
గడపినారము మధ్యాహ్నకాలభిక్ష
యనుభవింపక పోవంగ నలవి యగునె
కమలజుని కైనఁ బ్రారబ్ధకర్మఫలము? ||149||

క. అందఱు భుజంగభూషణు
[16]లందఱునుం గాలకంఠు లందఱు గిరిశుల్
అందఱు ధృతేందుకళ లా
నందవనీనగరనివసన స్థిరులు నరుల్. ||150||

తే. బ్రహ్మలోకంబు గాశికి బడిసివాటు
విష్ణులోకంబు గాశికి వినిమయంబు
దాసదాసానుదాసబృందంబు గాశి
కింద్రచంద్రాదిలోకంబు లిద్ధమహిమ! ||151||

సీ. శివుని నివాళించు శేషాహి నడురేయి
బహుఫణారత్నదీపములచేత
నంతర్హితంబులై యర్చించు నీశాను
ఫలపుష్పములఁ గల్పపాదపములు
కామధేనువు లైదుఖండేందు శేఖరు
నూధస్యధారల నోలలార్చు
నిధులు తొమ్మిదియుఁ గంతేకాలునకు నిచ్చు
నిర్మలమణులు కానికలు గాఁగఁ
తే. గాశికాపట్టణంబు శంకరుని నెలవు
కలి ప్రవేశింప దానందకాననమున
శ్రీనివాసంబు వారాణసీపురంబు
ముక్తిసంధాయకం బవిముక్త మెపుడు. ||152||

వ. అని శిష్యులు గాశీమాహాత్మ్యంబు వర్ణించిన విని బాదరాయణుండు వారి కి ట్లనియె. ||153||

తే. ఉపవసింతుము గాక నేఁ డుడిగి మడిఁగి
యస్తమించుచు నున్నవాఁ డహిమభానుఁ

డెల్లి పారణ కైన లే దెట్టు మనకు
మాధుకరభిక్ష బ్రాహ్మణమందిరముల. ||154||

వ. అని యారాత్రి గడపి మఱునాఁడు మధ్యాహ్నకాలంబున శిష్యులుం దాను వేఱు వేఱ వేదవ్యాసుండు విప్రభవనవాటికల భిక్షాటనం బొనర్పంబోయి తొలునాఁటియట్ల ముక్కంటిమాయ నేమచ్చకంటియు వంటకంబు వెట్టకున్నఁ గటకటం బడి భిక్షాపాత్రంబు నట్టనడువీథిం బగుల వైచి కోపావేశంబున. ||155||

తే. ధనమదంబును వేదవిద్యామదంబు
మోక్షలక్ష్మీమదంబును ముదిరి కాదె
కాశికాపట్టణంబునఁ గరుణ లేక
బ్రాహ్మణులు నన్ను నిటు భంగపఱచి రనుచు. ||156||

వ. కృష్ణద్వైపాయనుం డాత్మగతంబున. ||157||

తే. ధనము లేకుండెదరు మూఁడుతరములందు
మూఁడుతరములఁ జెడుఁ గాక మోక్షలక్ష్మి
విద్యయును మూఁడుతరముల [17]వెలయవలయుఁ
బంచజనులకుఁ గాశికాపట్టణమున. ||158||

వ. అని పారాశర్యుండు క్షుత్పిపాసాపరవశుండై శపియింపందలంచునవసరంబున నొక్కవిప్రగృహంబువాకిటఁ బార్వతి [18]ప్రకృతస్త్రీవేషంబున. ||159||

ఉ. వేనలి పాటపాట నరవెండ్రుకతోఁ దిలతండులాన్వయ
శ్రీ నటియింపఁ గై సడలి వ్రేఁకనిచన్నుల పాలవంకపైఁ
గొ నసియార్ప వాలుఁదెలికన్నులు గల్కితనంబు వీడ్కొనన్
మానిని హస్తమూఁది యొకమంజులభాషిణి వచ్చె వీథికిన్. ||160||

ఉ. వేదపురాణశాస్త్రపదవీనదవీయసి యైన పెద్దము
త్తైదువ కాశికానగరహాటకపీఠశిఖాదిరూఢ య
య్యాదిమశక్తి సంయమివరా! యిటు రమ్మని వీచె హస్తసం
జ్ఞాదరలీల రత్నకటకాభరణంబులు ఘల్లుఘ ల్లనన్. ||161||

వ. చేరం బిల్చి యమ్మత్తకాశిని సాత్యవతేయున కి ట్లనియె. ||162||

శా. ఆకంఠంబుగ వేడ్కతో నిపుడు భిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా
లేకున్నం గడు నంగలార్చెదవు మేలే! లెస్స! శాంతుండవే!
నీకంటె న్మతిహీనులే కటకటా! నీవారముష్టింపచుల్
శాకాహారులుఁ గందభోజులు శిలోంఛప్రక్రముల్ దాపసుల్. ||163||

తే. ఓ మునీశ్వర! వినవయ్య యున్నయూరుఁ
గన్నతల్లియు నొక్కరూ పన్నరీతి?
యటు విశ్లేషించి శివుని యర్ధాంగలక్ష్మి
కాశి యివ్వీటిమీఁద నాగ్రహము దగునె? ||164||

తే. వేయుశాఖలతో సామవేదరాశి

యేకవింశతిరూపమై ఋజ్నిగమము
తొమ్మిదియు నూట యొక్కండ్రు త్రోవ లంది
మెరినొ నాధర్వణయజుస్సు లుండుఁ గాశి. ॥165॥

వ. ఇట్టి కాశికానగరంబుమీఁద భిక్ష లేకుండ కారణంబుగా నీయంతవాఁడు గటకటంబడి శపియింపం దలంచునె? బ్రాహ్మణుండవు గదా! నీకు నేమన్ననుం జెల్లు. అటు విశేషించి యాఁకొన్నవాఁడవు కావున నీయవసరంబున నిన్ను హెచ్చుకుందాడుట మముబోఁటిగృహిణులకు మెచ్చుగాదు. మాయింటికిం గుడువ రమ్ము. కుడిచి కూర్చున్నపిమ్మటం గొన్నిమాటలు నీతోడ నాడఁగల నిప్పుడు. ॥166॥

తే. వైశ్వదేవాదివిధుల సర్వమును దీర్చి
యరసియున్నాఁడు నాభర్త యతిథిరాక
నతిథి పంక్తికి రాకున్న నారగింపఁ
డొంటి నొకనాడుఁ బతి యెట్టియొఱకమునను. ॥167॥

తే. అభ్రగంగ నుపస్పర్శ మాచరించి
వేగ విచ్చేయవలయు నావిభుఁడు దసిలి
యాఁకటికి నోర్వలేఁడు బ్రాహ్మణవరేణ్య!
యర్కమండల మిదె వ్రాలె నపరదిశకు. ॥168॥

వ. అనిన వేదవ్యాసుండు ముత్తైదువ కి ట్లనియె. ॥169॥

తే. కమలలోచన! కిన్నరాంగనవె నీవు
నీవు గంధర్వభామవే నీలవేణి?
యప్సరస్స్త్రీవె నీవు బింబాధరోష్ఠి!
రమణి! నీవు విద్యాధరరాజసుతవె! ॥170॥

సీ. కల్యాణి! నిన్ను నీకాశీపురములోన
నెన్నండుఁ గాన నీ వెవ్వరమ్మ?
నిన్ను దర్శింపంగ నిఖిలేంద్రియములకు
నత్యంతసంతృప్తి యావహిల్లె
రాహుదంష్ట్రాంకురక్రకచఘట్టనభీతి
జగతి కేతెంచినచంద్రకళవె?
నన్ను రక్షింపంగ నాపాలఁ గల్గిన
భాగ్యదేవతవొ తప్పదు నిజంబు
తే. ఒండెఁ గైవల్యలక్ష్మివి యొండె నీవు
కామినీత్వంబుఁ గైకొన్న కాశిపురివె?
యొండె నాకొన్నవారల నూఱడించి
యమృతభిక్షాన్న మిడువిశాలాక్షి వీవు. ॥171॥

తే. చేయఁగలవాఁడ నేను నీ చెప్పినట్ల
బ్రాహ్మణుఁడఁ గాన నాకుఁ జాపలము ప్రకృతి
బుద్ధిఁ గృప చేసి రక్షింపు పుణ్యసాధ్వి!
కాన! నీపేరు నాకు నిక్కముగఁ జెప్పు. ॥172॥

వ. అనిన నమ్మత్తకాశిని సాత్యవతేయున కి ట్లనియె. ॥173॥

శా. ఊఁకం జెప్పఁగ నెంత యేని తడ వౌ నోవిప్రశార్దూల! నీ
వాఁకొన్నాఁడవు భోజనోత్తరమునం దాస్థానమై యుండి య
ట్లాఁకం బెట్టక చెప్పెదన్ వినుము వృత్తాంతంబునుం దేటగా
వీక న్వేళ యతిక్రమించెఁ గుడువన్ వేంచేయుమా గ్రక్కునన్. ||174||

వ. అనినం బారాశర్యుం డయ్యార్యతో నమ్మా! యొక్కవిన్నపంబు గల దాకర్ణింపు మని
యి ట్లనియె. ||175||

తే. అయుతసంఖ్యా శిష్యు లాయాయివీథుల
వేఱువేఱ భిక్ష వేఁడితేఱ
నేను నొక్కవీథి నేకాంతవృత్తినై
బర్యటించి తెత్తుఁ బంచభిక్ష. ||176||

చ. దినము దినంబుఁ దప్పకిటు ద్రిమ్మఱి చాలఁగ భిక్ష చేసియుం
జనునెడఁ గూడ వత్తురు కృశానుసమానులు నన్నుఁబైలజై
మినిముఖు లైనశిష్యులు సమిద్ధమతిం బురసూర్యవీథికిన్
మునుకొని యొయ్యనొయ్యఁ గరముం గరవల్లియునుం బఠించుచున్. ||177||

తే. శిష్యులును నేను గూడి రాజీవనేత్ర!
యాశ్రమమునఁ బాషాణమఠాంతరమున
రాశి వోయుదు మఖిలపాత్రికలయందు
నందఱును దెచ్చినట్టి భిక్షాశనముల. ||178||

సీ. పాయసాపూపాదిపక్వాన్ననివహంబు
లేకీభవించిన నేర్పరించి
యన్నింట సగ మతిథ్యభ్యాగతార్థంబు
భాజనంబుల నించి పాయఁ బెట్టి
సగము భాగీరథీసలిలధారాప్రపూ
రంబునఁ బ్రక్షాళితంబు సేసి
తారతమ్యమున వృద్ధపురస్సరంబుగాఁ
బరిపాటి వేర్వేఱ బంతి సాగి
తే. యర్థి 'నమృతాయతా' మని యనుమతించి
యేను మున్ను ప్రాణాహుతు లెత్తఁ జూచి
చేయుఁ బ్రాణాగ్నిహోత్రంబు శిష్యకోటి
యింతగాలంబు నీ వ్రతం బిట్లు సెల్లె. ||179||

ఉ. ఎన్నఁడుఁజూడ మున్వినమె యిట్టిమహాద్భుత మేమి చెప్పుదుం
గిన్నరకంఠి? యి ట్టిడినకీలునఁ గాశిపురంబునందు భి
క్షాన్నము లేదు నీయడుగు లాన నిజంబుగ విన్నవించెదన్
నిన్నటబట్టి యేము నిరు నీఁగియు నుంటిమి నిట్టుపాసముల్. ||180||

ఉ. చట్టలు డప్పిమై నవురుసా రయి పాత్రలుఁ దారుఁ గాశికా
హట్టమునందుఁ గూటికి నుపాయము లేక పరిభ్రమింప వా
రెట్టటపోవ నిమ్మనుచు నించుకయేనియుఁ దాల్మి లేక యే
నెట్టు భుజించువాఁడ దరళేక్షణ! యొక్కఁడ నీగృహంబునన్. ||181||

తే. అస్తమింపంగఁ జేరినాఁ డహిమకరుఁడు
శిష్యులే కాక యయుతంబుఁ జిగురుఁబోఁడి!
వ్రతము దప్పి భుజింపంగ వలను గాదు
నేడు నిన్నటిమఱునాడు నిక్కువంబు. ||182||

చ. అనవుడు నల్ల నవ్వి కమలానన యిట్లను లెస్సగాక యో
మునివర! నీవు శిష్యగణముం గొని రమ్మిట వేడ విశ్వనా
థుని కృపపేర్మి నెంద అతిథుల్ చనుదెంచినఁ గామధేనువుం
బనిగొనునట్లు పెట్టుదు నపారము లైనయభీప్సితాన్నముల్. ||183||

వ. అనిన నట్లకాక మహాప్రసాదం బని వేదవ్యాసుండు శిష్యులం గూర్చుకొని భాగీరథికిం జని యుపస్పర్శం బాచరించి యేతెంచిన. ||184||

తే. గొడుగు పొగలు గిలుకలు గులుకరింప
నిందుబింబాస్య యెదురుగా నేగుదెంచి
ఛాత్రసహితంబుగాఁ బరాశరతనూజు
బంతి సాఁగించె ముక్తిశాలాంతరమున. ||185||

వ. అనంతరం బావిశాలాక్షి మహాదేవి యనుభావంబున నమ్మహామునులముందటం గనకరంభాపలాశపాత్రంబులయందు విచిత్రంబుగాఁ గలవంటకంబులు, నపూపంబులు, లడ్డుకంబులు, నిడ్డేనలు, గుడుములు, నప్పడంబులు, నిప్పట్లు, గొల్లెడలు, దోసియలు, సేవియలు, [19]నంగరపోలియలు, పోవెలు, [20]సారసత్తులు, [21]బొత్తరలు, జక్కిలంబులు, మణుఁగుఁబూవులు, మోరుండలుఁ, బుండ్రేక్షుఖండంబులు, బిండఖర్జూరద్రాక్షానారికేళకదళీపనసజంబూచూతలికుచదాడిమీకపిత్థకర్కంధూఫలంబులు, గసగసలుఁ, బెసరుపులగములుఁ, జెఱకుగుడుములు, నరిసెలుఁ, బిసకిసలయములవరుగులుఁ, జిఱుగడములుఁ, బడిదెములుఁ, బులుపలుఁ, బులివరుగులు, నప్పడంబులు , బప్పు(లు), రొట్టియలును, జాపట్లు, బాయసంబులుఁ, గర్కరీకారవెల్లకూశ్మాండ నిష్పావకపటోలికాకోశాతక్యలాబూ శిగ్రూదుంబరవార్తాకబింబికారవింద శలాటువులును, గందయుఁ, బొందయుఁ, జారులుఁ, దియ్యగూరలుఁ, బచ్చడులు, భజ్జిగలు, భిజ్జిగెఱలు, వడియంబులుఁ, గడియంబులుఁ, గాయంబులు, గంధతోయంబులు, నుండ్రాలు, నానబాలు, ననుములు, మినుములు, బుడుకులు, నడుకులు, నిలిమిడియును, జలిమిడియును, ద్రెబ్బడయు, వడయు, నుక్కెరలు, జక్కెరలును, నేతులుఁ, దేనెతొలలుఁ, బిట్టును, గుట్టును, ద్రోపలు, ఫాలతిమ్మనం బూపలు, మోదకంబులు, గుడోదకంబులు, శాకంబులు, చెఱుకుపాకంబులు, ముక్కులు, మొరయని (మురియని) చొక్కంపుటేరుఁ బ్రాలమిలమిలని మడుంగు రాజనంపుటోగిరంబులు, షాడబంబులతోడఁ, బానకంబులతోడఁ, దిమ్మనంబులతోడఁ, దధిపిండఖండంబులతోడ, మీఁగడలతోడ, మజ్జిగలతోడ, నూరుఁగాయలతోడ, నంబకబళంబులతోడ, దసావళులతోడంగూడ, భుగభుగలం దగుబొరగఁగంపులతోడం బ్రతిభటించు రామతామోదంబును, రామతామోనంబుతో మంతనంబాడు మెంతుల నెత్తావులు, మెంతులనెత్తావులతో బిత్తరించు జీరకంబులసౌరభంబులును, జీరకంబులసౌరభం(భ్యం)బులతోడం బ్రస్తరించు కుస్తుంబురుకిసలయవాసనలును, గుస్తుంబురుకిసలయవాసనలతోడం బిసాళించుచుఁ గఱివేపాకుపరిమళంబును, గఱివేపాకుపరిమళంబుతో సంబంధించుకమ్మకసిందగంధంబులును,

గమ్మకసిందగంధంబులతోడం దార్కొనునేలకులసౌరభంబులును, నేలకులసౌరభంబులతో సాళగించుకాలాగురుకురంగనాభి కర్పూరగంధసార నీహారవాఃపూరంబుల వలపు లును, కాలాగురుకురంగనాభికర్పూరగంధసారనీహారవాఃపూరంబులవలపులను, వానితోడం గలహించు మహిసాక్షిగుగ్గులుధూపధూమంబుల కమ్మదనంబును, గూడి భోజనాగారగవాక్షమార్గంబుల వెడలి కాశికానగరఘంటావీథులం బౌరజననాసికాపుటకుటీరంబులకుఁ గుటుంబకంబులుగా మిరియంబుపెరిమయుఁ, బసుపుపసయు, శొంఠిసొబగు, నావతేవయు, జెందుప్పుచేఁగయుఁ, కరాంబువుమవ్వంబును, బిప్పలియొప్పును, నల్లంబు, మొల్లంబును, జింతగ్రొజురజ్జును, బేలపిండిమెండును, నిప్పపూమొగ్గల యగ్గలికయు, పెన్నాటకంబునుం గలిగి యొక్కొక్కమటియుఁ దనకుఁదాన నులివేఁడికట్టావితో నావిర్భవించిన. ||186||

సీ. తరుణకంకోలపాదపపల్లవముచాయ
తవణించుజడలజూటంబు ముడిచి
హైమంబు లైనరుద్రాక్షకుండలములు
శ్రవణపార్శ్వములందు సంతరించి
నిర్నాభిబిలముగా నెఱి వీఁగుబొజ్జపై
సలిలకాషాయవస్త్రము ధరించి
యాపాదమస్తకం బఖిలాంగకంబుల
నవ్యభస్మోద్ధూళనంబు సేసి
తే. పాశుపతదీక్ష రూపంబు పడసినట్లు
శాంతి పుంభావ మొందినసౌష్ఠవమున
బంతినడిమికి నేతెంచి భవనభర్త
తపసులకు భక్తి నన్నంబు దారవోసె. ||187||

వ. అంత. ||188||

తే. ఆరగించెఁ జతుర్విధాహారములను
మనసుకోరిక నిండంగ మునిగణంబు
వారిబంతిన కుడిచె నావాసభర్త
ధర్మగేహిని తాలవృంతంబు వీవ. ||189||

వ. భోజనానంతరంబున నాస్థానమంటపంబున సుఖోపవిష్టుండై ధర్మపత్నియుం దాను గృహపతి బాదరాయణు రావించి కూర్చుండ నియమించి కనుసన్నఁ జేసి విశాలాక్షికి నతనితో నాడంగలమాట లాడుమనిన నమ్మహాదేవి సాత్యవతేయున కిట్లనియె. ||190||

తే. ఆరగించితె కడుపు నిండార నీవు?
శిష్యతతి భోజనంబు సేసెనె యథేచ్ఛ?
నదను దప్పినఁ దలఁగి యంతంత సున్న
వారు లేరు గదయ్య మీవంగడమున? ||191||

వ. అనిన బాదరాయణుండు మహాదేవీ! షడ్రసంబులయందు నొక్కొక్కరసం బుల్బణంబును, ననుల్బణంబునుఁ, నుల్బణానుల్బణంబును

ననుమూఁడుప్రకారంబుల ముయ్యాఱుభేదంబుల నాస్వాదనీయంబులై చతుర్విధాహారంబులయందు మాజిహ్వాలకుం బండువు నేసె. కడుపునిండ భుజించితిమి. వాసరద్వయోపవాససం(ప్ర)భూతజఠరగోళక్షుధాగ్నితాపం బుపశమించె. అవసరంబు దప్పి భోజనంబు లేక యంతంత నున్నవారు మాయం దెవ్వరును లేరు. మున్నెన్నడుం జూడము వినము. ఇట్టియద్భుతంబుం గలదె! పాత్రంబులయందు విచిత్రంబు లగునన్నంబులు సవ్యంజనంబులయి తమకుందా మావిర్భవించు టెట్లు? మీ ప్రభావంబు మీర యెఱుంగుదురు.మాకుఁజూడ నీవు విశాలాక్షి వీయయ్య యావిశ్వేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవుండునుం గావలయు ననిపలికిన విని మూశానియు నలిగి యతండు కాశీనగరంబునకుం జేసిన యపరాధంబునకుం దగినశిక్ష సేయంగలదై యి ట్లనియె. ‖192‖

క. [22]మే లగుఁ గాశీనగరం
బీలాగున భక్తి గలిగెనే భోజన మే
వేళం బుట్టదు? పుట్టని
వేళం గినియంగఁ దగునె వేదవ్యాసా? ‖193‖

ఉ. ఎట్టు పురాణము ల్పదియునెన్మిదిఁ జెప్పితి? వెట్లు వేదముల్
గట్టితి వేర్పఱించి? నుడికారము దప్పకయుండ భారతం
బెట్టు రచించి? తీవు ఋషి వె ట్టయి? తొక్కదినంబుమాత్రలోఁ
బొట్టకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణంబులరాశిఁ గాశికన్. ‖194‖

క. క్రోధంబు ఫలమె నిర్మల
బోధమునకుఁ? దీర్థవాసమున కర్హంబే
క్రోధము? వారాణసిపైఁ
గ్రోధించిన విశ్వభర్త గ్రోధింపఁ డొకో? ‖195‖

వ. వారాణసి ముక్తిస్థానం బీతీర్థముమీఁద నెవ్వం డన్యాయము దలంచువాఁడు రుద్రపిశాచం బగు నని పలికి భవాని భవునియాననం బాలోకించిన. ‖196‖

తే. కాశి నుండంగ నర్హుండు గాఁడు వీఁడు
వెడలి పొ మ్మను మాటలు వేయు నేల?
క్రోధసుం డెట్లు? కైవల్యకులగృహంబు
నానివాసంబు కాశికానగర మెట్లు! ‖197‖

వ. అని విరూపాక్షుండు రూక్షాక్షరంబుల (దన్ను)నధిక్షేపించి పలికినం గలంగి వడవడ వడంకుచు వేదవ్యాసుం డయ్యాదిమదంపతులపాదారవిందంబులకుం బ్రణమిల్లి యేనపరాధంబు సేసితిఁ గోపం బుపసంహరింపవలయు నని ప్రార్థించిన. ‖198‖

సీ. కాశికాపురిఁ దొంటికట్టడ నుండక
పుణ్యకాలమునందు భూతతిథుల
వచ్చువాఁడవు శిష్యవర్గంబు నీవును
నైదుక్రోశములకు నవలినేల
నుండువాఁడవు పైఁడికుండలు ప్రాకార
వలయంబుఁ బొడగానవచ్చుచోటఁ
ద క్కన్యతిథులఁ దీర్థముల నిందింపకు

బుద్ధిమంతుడవు గాఁ బొమ్ము బ్రదుకు
తే. మంచు నంతర్హితుం డయ్యె నగజతోడ
విశ్వనాథుండు మునియును విశ్వభర్త
యాన తిచ్చినచోటనే యధివసించె
గాశికాపురి కెడదవ్వు కలుగునడవి. ॥199॥

తే. అనిన విని కుంభసంభవుఁ డాదరమున
నాంబికేయున కభివాదనంబు సేసి
కాశిఁ గలతీర్థములును లింగములు నాకు
నాన తిమ్మని ప్రార్థించి యడుగుటయును. ॥200॥

వ. కార్తికేయుం డౌర్వశేయున కి ట్లనియె. ॥201॥

క్షేత్రతీర్థకదంబవర్ణనము

తే. అనఘ! యిట్టుల మాతల్లి యడిగె శంభు
హస్తములు మోడ్చి యడిగిన నధికకరుణ
నాన తిచ్చె విశాలాక్షి యనెడుపేరి
యస్మదంబకు దరుణచంద్రార్ధమౌళి. ॥202॥

వ. విశాలాక్షీ! మోక్షలక్ష్మికిం బుట్టినిల్లగు కాశీపట్టణంబున విశ్వేశ్వరాభిధానుండ నైననాచుట్టుననుం బంచక్రోశమధ్యంబునను విరించిహరిపురందరాదిబృందారకవందనీయంబులై నిగూఢంబులు నగూఢంబులు గూఢాగూఢంబు లగు దివ్యలింగంబులుం బుణ్యతీర్థంబులు బావనవాపీకూపతటాకంబులు లెక్కించి చెప్ప గోచరంబులుగావు. లేశమాత్రంబునుఁ జెప్పెద. సావధానమతివై యాకర్ణింపుము. సారసలోచన! సారస్వతేశ్వరుండు సారస్వతప్రదుండు; నీలవేణి! గోప్రేక్షుండు దాక్షిణ్యనిధి; అచలకన్యక! దధీచీశ్వరుండు పాపవిమోచనుండు; కనకకేతకీ (కుసుమ) గర్భపత్ర సగోత్ర గౌరి! యత్రీశ్వరుం డిహాముత్రఫలప్రదాత; లజ్జావతి! విజ్వరేశ్వరుండు గుజ్జుకల్పతరువు; తలోదరి! వేదేశ్వరుండు కరుణానిధి; కుశేశయగంధి! యాదికేశవుం డఖిలక్లేశనాశకుండు; తన్వంగి! సంగమేశ్వరుండు తంగేటిజున్ను; తీగఁబోఁడి! చతుర్ముఖేశ్వరుండు భయత్రాత; ఇంతి! శాంతీశ్వరుండు చింతామణి; కాంత! శాంతీశ్వరుండు సంతతికరుండు; విపులశ్రోణి! కాపిలహ్రదం బఘగదాగదంకారంబు; కిసలయోష్ఠి! యనసూయేశ్వరుండు కొంగుపసిఁడి; ముగ్ధ! సిద్ధివినాయకుండు కామధేనువు; తరుణి! హిరణ్యకశిపులింగంబు ముంగిటినిధానంబు; మందగమన! మందాసురేశ్వరుండు వందారుజనమందారంబు; సుదతి! సతీశ్వరస్కందేశ్వరప్రసన్నవదనేశ్వరులు శాశ్వతైశ్వర్యసంధాయులు; చండి! ప్రసన్నోదకుండంబు దురితఖండనంబు; అష్టాదశయోగపీఠికారాధిష్ఠాత్రి! యట్టహాసేశ్వరుండు ఘటితాఘప్రఘట్టుండు; జగద్ధాత్రి! మిత్రావరుణవృద్ధవసిష్ఠకృష్ణయాజ్ఞవల్క్యప్రహ్లాదవైరోచనేశ్వరులు సర్వాభీష్టఫలప్రదాయకులు; పల్లవపాణి! బాణచంద్రవిద్యేశ్వరులు క్షుద్రోపవనవిద్రావణులు; కర్ణమోటీ! వికటాదేవి జంబేటికాలువ; గౌరీ! వీరేశ్వరుండు వారాణసీపంచముద్రమహాపీఠపట్టాభిషిక్తుండు; లీలావతి! వాలిహనూమదధీశ్వరుల లింగంబులు మంగళప్రదంబు లని చెప్పి వెండియు. ॥203॥

దండకము. విను మభినవవిద్రుమాతామ్రదంతచ్ఛదా! భద్రకుండంబు గండూషితాశేషదోషంబు భద్రేశ్వరశ్రీమహాదేవుఁ డందుండు, దత్కుండపూర్వోత్తరాశావిభాగంబునం జక్రకుండంబు చక్రేశుఁ డందుండు, దత్సేవ సంసారచక్రక్రమప్రక్రియాధిక్కృతి, ప్రౌఢ! తన్నైరృతాశంద్రికూటేశ్వరుం డుండు, నాచేరువన్ శూలికుండంబు, శూలాహ్రదస్నానపానంబులన్ మానవుం డొందు నేనోనివృత్తిం దదగ్రంబున న్నారదేశుండు గోటీశుఁడుం గోటితీర్థంబు నంగారకాధీశుఁడున్, దుర్గ! చాముండియున్ భార్గవేశుండును న్గాపిలేశుండు నోంకారమత్స్యోదరీతీర్థరాజంబులున్ శంకుకర్ణేశ్వరాఘోరనాథేశుఁడున్ రుద్రవాసాహ్రదంబున్ మహాపాతకోపద్రవో ద్రేకవిద్రావణప్రౌఢిముద్రాసమున్నిద్రరౌద్రోదయస్ఫూర్తులై యుందు, రాచక్కటిం గౌస్తుభేశుండు సిద్ధీశుఁడుం గామకుండంబు లక్ష్మీశ సత్యామృతేశానులుం జంద్రకుండంబు నింద్రేశచంద్రేశ్వరాగ్నీశులున్ బాలచంద్రేశుఁడ్ వృద్ధకాలేశలింగంబు దక్షేశలింగంబునై రావణాధీశలింగంబు ధన్వంతరీశానలింగంబునుం దుంగనాథేశలింగంబు శ్రీభైరవాధీశలింగంబు దర్శించు మర్త్యుండు మృత్యూద్భవంబైన భీత్యుద్గమంబున్ బెడంబాయు వ్యాసేశ్వరవ్యాసకుండబులుం బంచచూడాసరోమధ్యమేశానమందాకినీతీర్థముల్ రామభద్రేశుఁడున్ జంబుకశ్రీమతంగేశులున్ సిద్ధకూపంబు సిద్దేశుఁడున్ వ్యాఘ్రలింగంబు వాతాతపేశానుఁడున్ హారితేశుండు గాణాదకూపంబు గాణాదలింగంబు నాషాఢనాథేశుఁడున్ భారభూతేశుఁడున్ శ్రీగభస్తీశుఁడున్ మంగళేశుండునుం ద్వష్టృనాథేశుఁడున్ దైవదైతేశుఁడున్ మంగళాదేవియున్ శ్రీమయూఖార్కుఁడున్ [23]వ్యాఘ్రపాదేశుఁడున్ శ్రీవిభాండేశలింగంబు సిద్ధేశలింగంబు నాలక్షకోట్యర్బుదన్యర్బుదానేకలింగంబు లాకాశగంగాప్రతీరంబునన్ గాశికాక్షేత్రసీమావిభాగంబునన్ భోగమోక్షంబులున్ సేవకశ్రేణి కీఁజాలుఁ గల్యాణి! కాత్యాయనీ! దేవి! నారాయణీ! శ్రీవిశాలాక్షి! సత్యంబు సత్యంబు సత్యంబు ముమ్మాటికిన్. ||204||

క. గంగాధరుసన్నిధి హరి
ముంగలఁ జదివినను విన్న ముక్తిధరిత్రీ
లింగాభిధానమాలిక
భంగించును బంచజనునిపాపౌఘంబుల్. ||205||

తే. ఒక్క పేరిలింగంబులు పెక్కు గలవు
కలవు పె క్కొకపేరిన కలువకొలఁకు
లొక్కపేరిన కలవు పెక్కుపవనములు
గాశికాపట్టణమునందుఁ గంబుకంఠి. ||206||

తే. అంధువులసంఖ్య లెక్కింప నలవి గాదు
కుండముల సంఖ్య లెక్కింప గొలఁది గాదు
వాపికలసంఖ్య లెక్కింప వలను గాదు
పద్మలోచన! కాశికాపట్టణమున. ||207||

మ. మునుపు మ్మచ్చుటయు న్రహస్యమునను న్ముద్రించి నానాదివౌ
కసు లాస్థానముఁ గూడియాడుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునన్
గసవై పుట్టెడుభాగ్యమైన మనకున్ గల్పింపదా దైవ మీ
కసుమాళం బగునాక మేల యని యుత్కంఠాతిరేకంబునన్. ||208||

తే. కాశి శివలింగకోటులఁ గన్నతల్లి
కాశి కైవల్యఫలసవకల్పవల్లి
గంగగారాబునెచ్చలికత్త కాశి
సురనరోరగదైత్యసంస్తుత్య కాశి. ॥209॥

తే. శైలసుత, సర్వతీర్థైకజన్మభూమి
సర్వవేదపురాణశాస్త్రములగరిడి
సర్వపాపౌఘజలదజంఝామరుత్తు
సర్వమోక్షమ్ములకు శుభాస్పదము కాశి. ॥210॥

ఉ. దుర్గ! హిమాచలంబుఁపయి దుస్సహమైన తపంబు సేసి త
ద్ధూర్గరిమంబున న్ననుఁ గుతూహలిఁ జేసితి వీవు కాశి నె
సర్గిక మైనతేజమున సంతస మందఁగఁ జేయు నన్ను నీ
మార్గము కాశికానగరిమార్గముఁ జూడుమ యెద్ది యెక్కుఁడో? ॥211॥

క. నీ వెంతప్రియవు నాకును
దేవి! విశాలాక్షి సర్వదేవనమస్యా
కైవల్యజన్మనినిలయము
శ్రీవారాణసియు నంతప్రియ మైయుండున్. ॥212॥

తే. స్కందనందిమహాకాళకరటిముఖులు
నైగమేషవిశాఖులు నలిననేత్ర!
పట్టిచూడంగ నా కెంత పరమహితులు
పాయ కవిముక్తమున నున్నప్రజలు నట్లు. ॥213॥

తే. వేల్చినారు తపంబు గావించినారు
తీర్థములు సర్వములును సాధించినారు
కమలలోచన! యానందకాననమునఁ
బాయకుండెడుజనులు ప్రాగ్భవమునందు. ॥214॥

తే. భువనభారంబునకుఁ గాఁగఁ బుట్టినారు
కాశిఁ గాఁపున్న ప్రజలు దక్కఁగ లతాంగి
యక్షగంధర్వగరుడవిద్యాధరులును
దందశూకులు నర్థవాదంబుగాదు. ॥215॥

తే. [24]కాశిపురి నున్న యట్టిపుల్కసునిఁ బోల
రితరభూముల నున్నవా రెంతవారు
శోత్రియులయింటఁ బుట్టనీ శ్రుతులు నాల్గు
నభ్యసింపంగ నీసరోజాయతాక్షి? ॥216॥

సీ. సాక్షాద్ద్విసంఖ్యాధికేక్షణుం డనవచ్చు
గాశీఁ గాఁపుర మున్నకాఁపుకొడుకు
కాశిఁ బంచక్రోశికడసీమ మొలచిన
గటికతో సరిరావు కల్పకములు
కల్పాంతకాలంబు గరుసు దాఁటిననాఁడుఁ
గాశి ముంపఁగ లేదు కడలివెల్లి

బ్రహ్మాదులకుఁ గాశిఁ బాదచారము కాని
యొక్క మర్యాది లే దెక్కిరింత
తే. సుదతి! పాపములకు నెదుర్చుక్క కాశి
వెలఁది! యుపపాతకములకు విషము కాశి
భామ! కల్యాణమున కాటపట్టు కాశి
ఇంతి! మోక్షంబునకుఁ బుట్టినిల్లు కాశి. ॥217॥

తే. అన్నికుండంబులను దీర్ఘమాడినఫల
మన్నిలింగంబులకు మ్రొక్కినట్టిఫలము
గలదు నీహారగిరిరాజకన్య! నిజము
మరియు నీతీర్థములు విన్న మానవులకు. ॥218॥

సీ. జపియింపఁ దగుఁ బితృశ్రాద్ధకాలంబుల
నిమ్మహాస్తోత్ర మద్రీంద్రతనయ!
పంచమహాపాపభద్రేభపంచాస్య
మిమ్మహాస్తోత్ర మద్రీంద్రతనయ!
పఠియించువారలపాలి కల్పద్రుమం
బిమ్మహాస్తోత్ర మద్రీంద్రతనయ!
నాకు నత్యంతమనఃప్రమోదావహం
బిమ్మహాస్తోత్ర మద్రీంద్రతనయ!
తే. డాంబికున కుద్ధతునకు నధార్మికునకుఁ
గూటసాక్షికి శఠునకుఁ గుత్సితునకు
హేతువాదికిఁ గ్రూరున కిది యనర్హ
మిమ్మహాస్తోత్రరాజ మద్రీంద్ర తనయ! ॥219॥

వ. అని గంగాధరుండు కాశీలింగతీర్థమాహాత్మ్యంబు విశాలాక్షికి వినిపించుచుండె. ఆసమయంబున మందరాచలంబున నుండి దివోదాసోచ్చాటనానంతరంబు గాశి కేగుదెంచి బహిర్గేహంబునం బట్టాభిషేకంబు గైకొని యంతర్గేహప్రవేశంబునకు శుభముహూర్తంబు ప్రతీక్షించుచుండ నమ్మహోత్సవకాలం బాసన్నం బగుటయు నందికేశ్వరుం డేగుదెంచి యి ట్లనియె. ॥220॥

సీ. ఊర్జమాసంబున నుడురాజునభివృద్ధి
ప్రతిపద్దినంబున భాస్కరుండు
గగనహర్మ్యశిఖాగ్రకనకకుంభంబు గా
నభిజిత్తునందు మధ్యాహ్నవేళఁ
బ్రాలేయకరుఁడు సప్తమరాశితోఁ గూడఁ
బంచగ్రహము లుచ్చపదవి నుండఁ
గరణంబు యోగనక్షత్రంబులును లెస్స
గా లగ్నసంశుద్ధి కలిమి మెఱయ
తే. మంచికాలంబు సాధించి మనసు గెలిచి
బ్రహహరివాసవాదుల పరమనిష్ఠఁ
గాచి యున్నారు మీరాకఁ గాలకంఠ!
వేగ విచ్చేయు గేహప్రవేశమునకు. ॥221॥

వ. అది నందికేశ్వరుండు విన్నవించినం బరమానందకందళితహృదయారవిందుండై

యయ్యిందుశేఖరుండు విశాలాక్షీసహితుండై మోక్షలక్ష్మీలీలదర్పణం బై యంతఃపురప్రాసాద మందిరంబు ప్రవేశించె. సురభిగంధంబులై గంధవాహంబులు వొలసె. గంధర్వులు దివ్యగాంధర్వంబున మద్రకాది(మహా)ప్రబంధంబులు పాడిరి. అప్సరస లాడిరి. మహర్షులు హర్షించిరి. చారణులు సం స్తుతించిరి. ప్రమథులు ప్రమోదించిరి. విద్యాధరులు పుష్పవర్షంబులు గురియించిరి. చరాచరభూతజాలంబు సంప్రీతిమేదురంబు లయ్యె. పంచమహావాద్యంబులు సెలంగె. ఇబ్బంగి గృహప్రవేశమహోత్సవారంభంబు త్రిభువనచరదృక్కరంభం బయ్యె. నయ్యవసరంబున. ||221||

ఉ. వెగ్గల మైనవాసనలు విశ్వజగంబులఁ గ్రమ్మ వేల్వఁగా
గుగ్గులుధూపధూమము లగోచరలీల నజాండగోళము
స్మగ్గఁ బాఱ వానిమిళనంబునఁ గాదె నభంబు గల్వపూ
[25]మొగ్గయుఁబోలి యిప్పుడు సమున్నతి నీలిమ మయ్యెఁ జూడ్కికిన్. ||222||

తే. అవసరం బిచ్చి శివుఁడు బ్రహ్మాచ్యుతాది
దేవతల గారవించె నతిప్రియమున
నటు విశేషించి మధుకైటభాసురారి
నాదరించెను గారవం బతిశయిల్ల. ||223||

వ. ఆదరించి యిట్లని యానతిచ్చె. ||224||

తే. నీకతనంబునఁ గాదె నాళీకనయన?
కలిగెఁ గ్రమ్మఱ నానందకాననంబు
తక్కొరుఁడు నేర్చునే దివోదాసనృపతి
విబుధసందోహవిద్వేషి వెడల నడువ? ||225||

వ. నీకుం బ్రియం బెయ్యది? యదియ వరంబుగా నిత్తు ననిన నచ్యుతుం డంబికావల్లభున కి ట్లనియె. ||226||

తే. ప్రియము నా కొండు గలుగ దీత్రిభువనముల
గలదు ప్రియ మొక్కటియ చూడఁ గాలకంఠ!
కాశికాపట్టణమున నివేశసంబుఁ
గరుణ నొప్పార నిమ్ము నీపొరుగునందు. ||227||

విశ్వేశలింగమాహాత్మ్యము

వ. అనిన విని శంభుం డట్లయగుంగాక యో విశ్వంభర! నాచేరువనే యుండు, మొదల నిన్ను నారాధించి పిమ్మటఁ బ్రజలు న న్నారాధించువారు. ఇదె చూడు, దక్షిణమంటపం బైన యీయపవర్గమంటపంబునఁ గాశీమాహాత్మ్యపుణ్యకథలు వినునది. మణికర్ణికాస్నానానంతరంబ ముక్తిమంటపంబునఁ బురాణంబు వినుట కర్తవ్యంబు. ||228||

తే. కాశిఁ దీర్థంబు లెన్నేని గలుగనిమ్ము
చక్రతీర్థంబు తీర్థంబె శార్ఙ్గపాణి!
కాశి లింగంబు లేన్నేని గలుగనిమ్ము
విశ్వపతి మేటి లింగంబు విహగగమన! ||229||

క. కైవల్యమంటపం బిదె
నావిహరణభూమి పద్మనాభ! విముక్త
శ్రీవనితాశుద్ధాంతము
గ్రైవేయవిభూషణంబు గాశీపురికిన్. ॥230॥.

వ. ఈముక్తిమంటపంబునకు భవిష్యద్ద్వాపరంబునఁ గుక్కుటమంటపం బనునామాంతరంబు గలుగఁ గలయది. యావృత్తాంతంబు వివరించెద. ఆకర్ణింపుము. ఆనందకాననంబున మహానందుం డనుబ్రాహ్మణుం డగ్రవేది పిన్ననాఁట పితృ మాతృవియోగంబు నొంది యవినయనిధానం బై యౌవనంబున విషయాసక్తుండై విషమశరశరశలాకాకీలితం బైనచిత్తంబున నుత్తమాంగన(నుం) బొరుగింటిబ్రాహ్మణు(ని) భార్య మైత్రీచ్ఛద్మంబున నపహరించి యపేయపానం బభక్ష్యభక్షణం బగమ్యాగమనం బనాచారాచరణంబు గర్తవ్యంబులుగా వర్తించుచు. ॥ 231॥

సీ. శైవుఁడై యొకవేళ సర్వాంగకంబుల
భూతియు రుద్రాక్షములు ధరించుఁ
బఠియించు శ్రీగీతఁ బరమభాగవతుఁడై
యుద్ధతి నటియించు నొక్కనాఁడు
గొరగయై మైలారుఁ గొనియాడు నొకవేళ
నొసలిపై బండారుపసుపుఁ దాల్చి
ప్రణుతించు నొక్కవీరాదేవి నొకవేళ
బవినీఁ డయి సమగ్రభక్తిగరిమ
తే. బౌద్ధుఁడై యొకవేళఁ గాపాలికుఁడయి
యొక్కవేళను జైనుఁడై యొక్కవేళ
దిరుగు నాయాయిచిహ్నము ల్పరిఢవించి
యర్థకాక్ష మహానందుఁ డవనిసురుఁడు. ॥232॥

తే. శైవపరిషత్తుఁ గూడి వైష్ణవుల నవ్వుఁ
బదరు శైవుల వైష్ణవప్రతతిఁ గూడి
శైవుఁడును గాఁడు తాను వైష్ణవుఁడు గాఁడు
పరమధూర్తాగ్రగణ్యుండు బ్రాహ్మణుండు. ॥233॥

క. ఏవేషము ధరియించిన
నావేషము తనకు నడ్డమై యద్ధాత్రీ
దేవుఁడు చెట్టునఁ బుడికిన
భావంబున నుండు రూపు ప్రాయము కలిమిన్. ॥234॥

తే. ద్వారవతి గంగమట్టి హస్తమునఁ గరఁచి
ఫాలమున నూర్ధ్వపుండ్రంబు పట్టె దీర్చి
యుభయదర్భలు ధరియించి యుదయవేళ
గంగదరి నుండు దానాభికాంక్ష నతఁడు. ॥235॥

ఉ. ఏమని చెప్పఁ గాశిపురి నెందును సంకుచితాగ్రహస్తుఁడై
భూమిసురుండు దానములు పుచ్చుకొనండు దరిద్రుఁ డయ్యు నే
నేమఋపాటునం గనిన నేటితటంబున నర్థకాంక్షఁ బే

రాముదపాకునట్ల తనహస్తము విచ్చియయుండువానికిన్. ||236||

తే. ఇవ్విధంబున బ్రాహ్మణుం డేపు రేగి
తిరుగుచుండఁగఁ బెక్కువత్సరము లరుగఁ
గలుగుదురు పుత్రు లిద్ద ఱక్కాలమునకుఁ
గుండగోళకశబ్దంబు కొనలు సాగ. ||237||

వ. అక్కాలంబునం దొక్కచండాలుండు బహుధనాఢ్యుండు వింధ్యపర్వతదేశవాసి తీర్థయాత్రాప్రసంగంబునం గాశి కేతెంచి చక్రపుష్కరిణీహ్రదంబునఁ దీర్థం బాడి యార్ద్రవస్త్రధరుండై దరి కేతెంచి నలుదిక్కులం జూచి యుచ్చైస్స్వనంబున. ||238||

శా. చండాలుం డను వింధ్యభూధరమహాసానుస్థలీపక్కణ
స్థుండం గాశికి వచ్చి సిద్ధతటినీతోయంబులం గ్రుంకితిన్
వెండియుఁ బైఁడియుఁ వెచ్చినాఁడఁ గలఁడే విప్రుండు విద్యాసము
ద్రుం డీయర్థము వాని కేను బితృసంతోషార్థమై యిచ్చెదన్. ||239||

తే. అనిన విని భూసురోత్తము లద్దిరయ్య!
కాశి యఁట గంగ యఁట మణికర్ణిక యఁట
విశ్వపతి యఁట యవిముక్తవిహృతిభూమి
మాలచే దారగొనెడు బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడె? ||240||

తే. అనుచుఁ జేతులఁ గర్ణంబు లదిమికొనుచుఁ
బోవనున్నారు నది నున్న భూమిసురులు
చూపనున్నాఁడు వ్రేల భూసురుఁ డొకండు
సాహసికుఁడు మహానందు సన్న సేసి. ||241||

సీ. ప్రార్థింపనున్నాడు పాదాబ్జముల వ్రాలి
వెలివాడవాఁడు తద్విప్రకులుని
మేల్కొననున్నాఁడు మిథ్యాసమాధి న
క్కపటధార్మికుఁ డప్డు కన్నుఁ దెఱచి
ప్రణుతింపనున్నాఁడు బ్రాహ్మణబ్రువు మాల
కేల్దోయి నొసలిపైఁ గీలుకొలిపి
దీపింపనున్నాఁడు దెలిసి దోహరిబంటు
చెవి నక్షమాలిక చెరివి ద్విజుఁడు
తే. ప్రబలత భక్తి నీరీతి బ్రస్ఫుటముగ
వివిధదంభంబు లిబ్బంగి విస్తరిల్ల
నంత్యజుండును నగ్రజన్మాధముండు
గంగదరిఁ దీర్తు రుచితసత్కారవిధులు. ||242||

వ. అనంతరంబ పరద్రవ్యజిహీర్షాలోభగ్రహగ్రస్తు డైనయయ్యగ్రజన్మాధముండు చండాలునిం గటాక్షమున వీక్షించి నిస్పృహత్వంబు నటించుచు. ||243||

తే. ఆస లేదు ధనంబుపై నంత్యజన్మ!
చాలు యాయావరము శిలోంఛంబు మాకుఁ
గలుగునే వేడ్క సమలోష్టకాంచనులకు
నర్థములమీఁద? నని విప్రుఁ డపలపించు. ||244||

వ. ఆచందంబున మనసుపట్టి యుండంజాలక. ||245||

సీ. అవుఁ గాక! యేమి ద్రవ్యము తెచ్చినాఁడవు?
              తెచ్చినాఁడ ధనంబు దిమ్మలుగను
దెత్తు గా కేమి యీఁ దీరు నెంతసువర్ణ?
              మెంత యిచ్చినఁ జిత్తమ మిగ్రుచు నంత
మేలు గా కేమి టంకాలజాళెము లెవ్వి?
              యల్లవెపెట్టెలో నెల్ల నవియె
యుండుఁ గా కేమి యేనో యెందఱో పాత్ర?
              లీవె పాత్రంబు గా కెంద ఱేల?
తే. యనుచు నొయ్యొయ్య మంతనం బాడుచుండ
బ్రాహ్మణుండును జండాలభటుఁడు గూడి
ద్రవ్యలాభంబు తీర్థయాత్రాఫలంబు
దివుటమైఁ గోరి భాగీరథీతటమున. ||246||

తే. అంత నమ్మక బ్రాహ్మణుఁ డర్థపరత
నిట్టు లనెఁ బుల్కసునితోడ నేవపడక
నేన యీయర్థము పరిగ్రహించువాఁడ
నొరుఁడు గలసీన నీధనం బొల్లఁ జుమ్ము. ||247||

వ. అని పలికినఁ జండాలుండును నందుకు సమ్మతించి మణికర్ణికాహ్రదంబు తీరంబున గోమయంబునం బట్టు వేసి మార్తాండకిరణంబులలో మాఱుమండు పదియాఱువన్నెబంగారంబు రాశిపోసి చతురశ్రం బగునప్పట్టుమీఁద బ్రాహ్మణు నిలిపి భాగీరథీజలంబులఁ దత్పాదంబులు బ్రక్షాళించి గంధమాల్యాక్షతలం బూజించి యమ్మహాదానంబు ధారాసలిలపూర్వకంబుగా విశాలాక్షీసహితుండు గాశీపతి విశ్వనాథుండు సంప్రీతుం డగుంగాక యని యతని కాదానం బిచ్చునంత బ్రాహ్మణుండును సంతుష్టాంతరంగుండై నిజనివాసంబున కరుగు. చండాలుండును దమదేశంబునకుం బోవుఁ దతనంతరంబ. ||248||

క. బహుళద్రవ్యంబుఁ బరి
గ్రహము గొనియె మాలచేత గంగయరుత న
మ్మహీసురుఁడు వంశమునకును
బహిరుండో! యనుచుఁ జాటఁ బలుతురు విప్రుల్. ||249||

క. చండాలాత్తద్రవిణుఁడు
చండాలబ్రాహ్మణుండు జగతిని సాక్షా
చ్చండాలుఁడు గాశిని వీఁ
డుండిన నే ముండ మందు రుర్వీదివిజుల్. ||250||

వ. ఇవ్విధంబునం గాశికానగరంబున భూతాక్రోశంబుగాఁ గన్నవారెల్లనుం దన్ను నిందింప విని విని వేసరి యొక్కనాఁ డర్ధరాత్రసమయంబున మహానందుం డానందకాననంబు వెడలి పౌరభీతుండై కాకభీతం బగు దివాంధంబునుంబోలెఁ జీకాకు పడి పుణ్యదేశంబులు చొరనెలమి లేమి గుటుంబసహితుండై కీకటదేశమునకుం బోవువాఁడై, యటవీమార్గంబున. ||251||

తే. తాను నిల్లాలుఁగొమ్మయుఁ దనయయుగము
మొలల దీనారములజాళెములు వహించి
సాతుఁగూడి చనంగఁ దస్కరులు దాఁకి
నలుగురం బట్టి ధన మెల్ల నొనిచికొండ్రు! ||252||

వ. ఒలిచికొని యాదొంగ లిట్లని వితర్కింతురు. ||253||

తే. ధనము హేరాళ మబ్బె నీతఁడు బళాయి
వీడు ప్రాణాన కలిగిన వెదకి వెదకి
మనల బరి మార్చుఁ గా కేల మనఁగ నిచ్చు
నితని వధియింత మని నిశ్చయింతు రపుడు. ||254||

వ. వధియింప నిశ్చయించి బ్రాహ్మణునిం జేరి కత్తిఁ దీటి యోయి విప్రుండ; నీవు కళత్రంబును నీతనయులును మీయిష్టదైవంబులం దలంచికొం డనుటయు. ||255||

తే. అంబురుహనేత్ర శ్రీవిశాలాక్షిఁ దలఁచు
బ్రాహ్మణుఁడు చిత్తమున విశ్వభర్తఁ దలఁచుఁ
దలఁచుఁ బుత్రద్వయంబు సద్భక్తియుక్తి
గంతపీతాగ్రకరిరాజు డుంఠిరాజు. ||256||

వ. వెండియు మహానందుం డాత్మగతంబున. ||257||

సీ. పొరిగింటిబ్రాహ్మణిఁ బుణ్యగేహిని నేల
యపహరించితిఁ గన్ను లార్చి యార్చి?
పడరానిబ్రాహ్మణపదవి భస్మంబుగా
మధుమాంసముల కేల మరులుగొంటిఁ?
బరమనాస్తికుఁడ నై పాషండవేషంబు
ఘటియించుకొని యేల కోర్కి నైతిఁ?
జక్రపుష్కరిణిలోఁ జండాలకుజుచే
ధన మపారం బేల ధార గొంటి?
తే. నాతతాయికి శఠున కన్యాయరతికిఁ
బాపబుద్ధికి విశ్వాసపాతకునకు
నాకు నిది ప్రాప్త మని మహానందుఁ డుండు
మస్తకము వాంచి కాంతారమధ్యభూమి. ||258||

చ. తలలు దెగంగ వేయుదురు తస్కరవీరులు వారి నల్వురన్
నలువురుఁ జచ్చి యన్యజననంబునఁ గుక్కుటజాతిఁ బుట్టుటం
గొలఁకులకోళ్లలోఁ గలసి కోళ్లును నాలుగు నుండుఁగాన య
ప్పులుఁగుల గూటఁ బెట్టుకొనిపోదురు కాశికి సార్థవాహకుల్. ||259||

సీ. రేపాడి మణికర్ణికాపయోవేణిక
మజ్జనం బాడు నేమంబు మెఱయ
ముక్తిమంటపములో మునిజనంబు పఠింప
విను నాదిమపురాణవిస్తరంబు
విశ్వనాథునిదివ్యవేశ్మంబునకు జేయు
మైత్రి మీఁదఁ బ్రదక్షిణత్రయంబు

ద్వారభూములఁ జల్లు నీరాజనక్రియా
దివ్యాన్నములఁ దీర్చు దేహయాత్ర
తే. గోరి భజియించు నొకవేళఁ గొమరుసామిఁ
నాల్గుజాలును సంజ్ఞాస్వనం బొనర్చు
బ్రణవమంత్రంబు క్రేంకారపదముఁ గూర్చు
మిక్కుటం బగుగరిమతోఁ గుక్కుటములు. ||260||

వ. ప్రాగ్జన్మవాసనావశంబున నజ్ఞానతస్కరత్వంబు గలిగి యాకుక్కుటచతుష్కంబు ముక్తిమంటపంబు నాశ్రయించి మోక్షంబు వడయం గావున నమ్మంటపంబునకుఁ గుక్కుటమంటపంబను సంజ్ఞాంతరంబు సంభవించు నని శంభుండు విశ్వంభరునకు నావృత్తాంతం బానతిచ్చె. విశ్వంభరుండును విశ్వేశ్వరలింగంబుతోడి సాంగత్యంబు వహించె నని చెప్పుటయు. ||261||

తే. కుంభసంభవుఁ డంబికాసంభవునకు
బ్రణతుఁడై దేవతాయాత్రపదము దెలుపు
క్రమముతో నది మొదలుగాఁ గాశియందుఁ
దీర్థ మాడంగ నర్హంబు దివిజవంద్య! ||262||

దేవతాయాత్రావిధానము

వ. అనినం గుమారస్వామి చక్రపుష్కరిణీతీర్ణంబున దేవర్షి పితృతర్పణంబు సేసి యాదిత్యాద్రౌపదీవిష్ణుదండపాణిమహేశ్వరఢుంఠివినాయకజ్ఞానవాపీనందికేశ్వరతారకేశ్వరకాలేశ
సేవించి విష్ణువిశ్వేశ్వరుల నారాధించునది. అనంతరంబ ఓంకారలింగంబు మత్స్యోదరీకృత్తివాసోలింగంబు రత్నేశ్వరుండు చంద్రేశ్వర కేదారేశ్వర కరవీరేశ్వర దక్షేశ్వర పార్వతీశ్వర పశుపతీశ్వర గంగేశ్వర నర్మదేశ్వర గభస్తీశ్వర సరస్వతీశ్వర తారకేశ్వరుల దర్శించునది. శైలేశ్వర సంగమేశ్వర మందాకినీశ్వర మణికర్ణికేశ్వర గోప్రేక్షేశ్వర కాపిలేశ్వర శుక్రేశ్వరేశ్వర వహ్నీశ్వర నకులేశ్వర భారభూతేశ్వర లాంగలీశ్వర మ(ం)దాలసేశ్వర తిలపర్ణేశ్వర త్రిపురాంతకేశ్వర మనఃప్రకారేశ్వర ప్రీతికేశ్వర బ్రహేశ్వ రాగస్తీశ్వర కశ్యపేశ్వర త్రిసంధేశ్వర హాటకేశ్వర సీమావినాయకత్రిసంధ్యేశ్వర విశాలాక్షీశ్వర రమేశ్వర ధర్మేశ్వర వినాయక వృద్ధాదిత్య చండిచండీశ్వర భవానీశ్వర పరాన్నేశ్వర వీరభద్రేశ్వర పంచవినాయకులం బూజించునది. ||263||

సీ. యాత్రాక్రమం బిది యానందకానన
వాస్తవ్యదేవతావర్గమునకు
నిది కాశికాఖండ మిమ్మహాఖండంబు
శ్రీమహాస్కాందవార్ధికి నమృతము
పఠియించినను దీనిఁ బ్రతిలిఖించిన విన్న
దానంబు చేసిన దారులోహ
పాషాణపీఠికోపరిభాగమున నిల్పి
గంధపుష్పముల నక్షతలఁ బూజ
తే. సేసినను గాశికాభర్త శివుఁడు విశ్వ
నాయకుఁడు లక్ష్మి యిచ్చు దీర్ఘాయు వొసఁగుఁ
బ్రాభవంబుఁ బ్రసాదించు భక్తతతికి
శ్రీవిశాలాక్షి కృప సేయుఁ జింతితములు. ||264||

ఆశ్వాసాంతము

శా. కర్ణాటక్షితిపాలమౌక్తికసభాగారాంతరాకల్పిత
స్వర్ణస్నానగతిప్రసిద్ధకవిరాట్సంస్తుత్యచారిత్ర! దు
గ్ధార్ణోరాశిగభీర! ప్రాఘ్ణముఖమధ్యాహ్నాపరాహ్ణార్చితా
పర్ణావల్లభ! రాజశేఖరమణీ! పంటాన్వయగ్రామణీ! ‖265‖

క. హేమాద్రిధీర! ద్రాక్షా
రామశ్రీభీమశంకరకృపాలక్ష్మీ
సామగ్రీపరివర్ధిత
భూమాసామ్రాజ్యవిభవ! పుణ్యశ్లోకా! ‖266‖

మాలిని. వికచకములనేత్రా! నేమమాంబాసుపుత్రా!
సకలనృపశరణ్యా! సంభృతాశేషపుణ్యా!
మకరనిధిగభీరా! మానినీచిత్తచోరా!
ప్రకటగుణతరంగా! రాయవేశ్యాభుజంగా! ‖267‖

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సుకవిజనవిధేయ కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతంబైన కాశీఖండంబునందు సప్తమాశ్వాసము సర్వము సంపూర్ణము.

చ. వరకవిసత్ప్రబంధములు బాలిశసంస్కృతి దుర్విదగ్ధతం
బొరసిపొకాలసంస్కరణముంబొనరించుటదుష్కరంబ; య
చ్చరిత మెఱింగియుం బలమసాహసరీతిఁ బొనర్చితిం బరి
ష్కరణము నెద్దియే నెరసుగల్గిన సూరులు దెల్పుడీదయన్.

క. నలపుష్యకృష్ణదశమిన్
లలిఁ గాశీఖండకృతి సలక్షణముగ ను
త్సల వేంకటనరసింహా
ర్యులు సంస్కరణంబొనర్చి రుద్దీప్తము గాన్.

[1] ‘జెట్టు వ్రేసినఁ జేటెఁ డక్షిణపుణ్య!’ అని పూర్వముద్రితపుస్తకపాఠము.

[2] అన్నింటికిని తీర్థంబు అని చేర్పఁబడినది.

[3] సారసోత్పలోదంచితసలిలసంభారరసాతల

[4] ‘పురశాసన! మాకు ననుజ్ఞ గల్గినన్.’ అని తాళపత్రపుస్తకపాఠము.

[5] 'వజ్రభూషణములు నాకు వలయుఁ దాల్ప' అని వ్రాఁతపుస్తకము.

[6] ‘నీతనికిని నెట్లు బిడ్డ నిచ్చితి (నదియున్) నాదిన్’ అచ్చుపుస్తకము.

[7] 'మును చంద్రుఁ; యిలచంద్రుఁ .. రోహిణీదేవి నొకకొంత రోసి' అని వ్రాఁతపుస్తకము.

[8] ఇచటఁ గైవారశబ్దము సంస్కృతసమాసఘటితమైయున్నది. ఇది సంస్కృతశబ్దముగూడ నని శబ్దరత్నాకరమున నున్నదిగాని యచ్చకర్ణాటశబ్దముగఁ గర్ణాటనిఘంటువులో నున్నది. ప్రాచీనసంస్కృతనిఘంటుగ్రంథములలో నెక్కడ నీశబ్దము గనఁబడదు. కావున నిది దేశ్యమొండెఁ గవివార(కవులకులుకులు) శబ్దతద్భవమొండెం గావలయు. ఈశబ్దము స్తుతిపరముగనే యఱవమునను గన్నడమునను వాడఁబడుచున్నది. ఇట్లే శృంగారనైషధమునను 'మీకైవారదుర్భాషణం, బులకుం గాని' (ఆ-7. ప-89)యని ప్రయోగించియున్నాఁడు. శ్రీనాథుఁడు సంస్కృతశబ్దముగ భ్రమించె నని తోఁచుచున్నది.

[9] ‘వీరంద ఱెం తొప్పి’ అని వ్రా.ప్ర.

[10] 'ప్రజ్వలింపఁగరానిభంగి గా కొకభంగిఁ దఱచుగానుండె వైతాళివహ్ని' అని అచ్చుపుస్తకము.

[11] ‘కొండొరుఁ గడవంగఁ జొచ్చి రుగ్రత మెఱయన్’ అని వ్రాతపుస్తకము.

[12] క. ‘రావించె భృగుని’ పాఠాంతరము.

[13] ‘నయపంథంపు బృహస్పతి చొప్పెఱుంగఁడే.’ ఒక వ్రా.ప్ర.
‘చేదెఱుంగఁడే’ పూ. ము. ప్ర

[14] ‘చక్రవాళపరీత సర్వసర్వంసహా ప్రథితతీర్థములలోఁ బెరుగుఁగాశి’ యనుపూర్వముద్రితపుస్తకపాఠములో యతిభంగము. ఈపాఠ మిష్టమేని ‘చక్రవాక........పృథులతీర్థములలోఁ బెరుఁగు కాశి’ యని సవరించుకొనఁదగు.

[15] ‘గంగలోఁ జక్రపుష్కరిణీహ్రదంబున నఘమర్షణస్నాన మాచరించి
నిలుచుండి కావించి నియతిమై గాయత్రి సంఖ్య యష్టోత్తరశతము గాఁగఁ
బఠియించి యప్పుడు పత్రపుష్పములతో శివు నీలకంఠుని సేవ చేసి
యంతరంగంబున నభవుని నిడుకొని శాంతచిత్తంబున సంధ్య వార్చి
గీ. యగ్నికార్యముఁ దీర్చి కౌమారిఁ గొల్చి’ అని యొక వ్రాఁతపుస్తకమునఁ బాఠాంతరము.

[16] 'లందఱును ద్రిశూలపాణు లందఱును గిశో, రేందూత్తంసులు' అని పా.

[17] వెడలవలయు

[18] ప్రాకృత

[19] 'అంగరొల్లె' లని శబ్దరత్నాకరము.

[20] 'సారసత్తులు' అని శ. ర.

[21] బొంతరకుడుములు

[22] ఒక వ్రాఁతపుస్తకమున దీనికిఁ బద్యాన్తరము:-
మేలుగఁ గాశీనగరం
బీలాగున భుక్తి గలిగె నీభోజన మే
వేళం బుట్టదు? పుట్టని
వేళం గినియంగ దగునె వేదవ్యాసా!
మఱియొక ప్రతిలో ‘కినియుటిది తగవె’

ఇంకొకదానిలో ‘వేళనునీకిదియె తగవు’ యనియు నున్నది.

[23] శీఘ్రచండీశుఁడున్ చిత్రగుప్తేశుఁడున్ నిర్జరాధీశుఁడున్ నిమ్నగేశుండు శుక్రేశుఁడున్ శక్రకూపంబు శ్రీదాదికాధీశుఁడున్ శ్రీఆదికేశేశుఁడున్ పిశాచేశుఁడున్

[24] కాశికాపురినున్న పుల్కసుని

[25] మగ్గయుఁబోలె నిప్పుడు సమంచిత' ఇయ్యది విచార్యము.

చెన్నపురి: వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి 'వావిళ్ళ' ప్రెస్సున ముద్రితము.